

ISSN 1822-5101

LIETUVOS AGRARINĖS EKONOMIKOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF AGRARIAN ECONOMICS

LIETUVOS
ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS

AGRICULTURE AND FOOD SECTOR
IN LITHUANIA

2006

VILNIUS, 2007

UDK 338.43(474.5)
Li 334

Leidinių parengė Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas
Published by the Lithuanian Institute of Agrarian Economics

Autorių kolektyvo vadovė
General Editor

dr. Rasa Melnikienė

Mokslinė redaktorė
Scientific Editor

dr. Ramutė Naujokienė

Recenzentas
Reviewer

prof. dr. Mečislovas Treinys

TURINYS

CONTENTS

PRATARMĖ	5
<i>FOREWORD</i>	
I. LIETUVOS AGRARINIS SEKTORIUS ES BŽŪP KONTEKSTE	7
<i>I. LITHUANIAN AGRARIAN SECTOR IN THE CONTEXT OF EU CAP</i>	
1. Žemės ir maisto ūkio sektoriaus vieta šalies ekonomikoje.	
Rasa Melnikienė	7
<i>1. Agricultural and food sector in the national economy</i>	
2. Žemės ir maisto ūkio sektorius ES kontekste. Eglė Stonkutė	12
<i>2. Agricultural and food sector in the EU context</i>	
3. Žemės ir maisto ūkio ištekliai	17
<i>3. Agricultural and food resources</i>	
3.1. Žmogiškieji ištekliai ir jų ugdymas. Daiva Kšivickienė, Lina Pareigienė	17
<i>3.1. Human resources</i>	
3.2. Žemės ištekliai ir jų valdymas. Agnė Čiapaitė	24
<i>3.2. Land stock and management</i>	
3.3. Techniniai ir technologiniai ištekliai. Jonas Liaukonis, Dalia Vidickienė	29
<i>3.3. Technical and technological resources</i>	
3.4. Finansų infrastruktūra. Artūras Lakis	35
<i>3.4. Finance infrastructure</i>	
4. Lietuvos agrarinės politikos teisinės priemonės. Audrius Burlėga	46
<i>4. Lithuanian rural policy: legal measures</i>	
II. LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS BENDROJOJE RINKOJE	51
<i>II. LITHUANIAN AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR IN THE SINGLE MARKET</i>	
1. Prekybos žemės ir maisto ūkio produktais pokyčiai šalies rinkoje.	
Albertas Gapšys	51
<i>1. Changes in trade of agricultural and food products in the domestic market</i>	
2. Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais tendencijos.	
Tamara Petuchova	54
<i>2. Tendencies for foreign trade in agricultural and food products</i>	
3. Žemės ir maisto ūkio produktų konkurencingumas vidaus ir užsienio rinkose	64
<i>3. Competitiveness of agricultural and food products in the domestic and foreign markets</i>	
3.1. Grūdai. Vidmantas Bradūnas	64
<i>3.1. Cereals</i>	
3.2. Pienas. Deiva Mikelionytė	77
<i>3.2. Milk</i>	
3.3. Mėsa. Albertas Gapšys	87
<i>3.3. Meat</i>	

3.4. Cukriniai runkeliai. Viktoras Vaikutis	100
3.4. <i>Sugar beet</i>	
3.5. Linai. Aldona Stalgienė, Irena Kriščiukaitienė	104
3.5. <i>Flax</i>	
3.6. Bulvės. Ingrida Lukošiuūtė	109
3.6. <i>Potatoes</i>	
3.7. Daržovės. Ingrida Lukošiuūtė	114
3.7. <i>Vegetables</i>	
3.8. Vaisiai ir uogos. Ingrida Lukošiuūtė	122
3.8. <i>Fruit and berries</i>	
3.9. Rapsai. Vidmantas Bradūnas	130
3.9. <i>Rapeseed</i>	
3.1.10. Kiti produktai. Laura Petrauskaitė, Arina Motova	134
3.1.10. <i>Other products</i>	
3. 3. Ekologiški žemės ūkio ir maisto produktai.	
Aldona Stalgienė, Virgilijus Skulskis, Erika Ribašauskienė	141
3.3. <i>Organic agricultural and food products</i>	
III. ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO STRUKTŪRINIAI POKYČIAI	151
<i>III. STRUCTURAL CHANGES IN THE AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR</i>	
1. Žemės ūkio gamybos struktūra	151
1. <i>Structure of agricultural production</i>	
1.1. Bendroji žemės ūkio produkcija. Irena Kriščiukaitienė	151
1.1. <i>Gross agricultural production</i>	
1.2. Bendroji pridėtinė vertė ir pajamos žemės ūkyje.	
Vaida Šapolaitė	153
1.2. <i>Gross value added and income in agriculture</i>	
2. Žemės ūkio ir maisto pramonės subjektų struktūra.	
Nijolė Pelanienė, Aldona Stalgienė, Aistė Galnaitytė	161
2. <i>Structure of agro-food industry entities</i>	
3. Ūkių veiklos rezultatai. Arvydas Kuodys	174
3. <i>Results of farm business survey</i>	
4. Maisto ir gėrimų pramonės įmonės ir jų veiklos rezultatai.	
Nijolė Pelanienė, Aldona Stalgienė	186
4. <i>Survey of manufacture of food products and beverages</i>	
5. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtra kaimo vietovėse.	
Erika Ribašauskienė, Daiva Kšivickienė	194
5. <i>Development of small- and medium-sized businesses in rural areas</i>	
6. Žuvininkystės sektoriaus apžvalga	203
6. <i>An overview on fisheries</i>	
6.1. Jūrų žuvininkystė. Arina Motova	203
6.1. <i>Marine fisheries</i>	
6.2. Vidaus vandenų žuvininkystė. Viktoras Vaikutis	207
6.2. <i>Inland fisheries</i>	
REZIUMĖ	212
<i>SUMMARY</i>	

PRATARMĖ

Šis leidinys yra aštuntasis iš Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto (LAEI) kasmetinių leidinių apie Lietuvos žemės ir maisto ūkio plėtrą. Tai analitinė ekonominė žemės ūkio, perdirbamosios pramonės ir žuvininkystės apžvalga, parengta pagal statistinę informaciją, žemės ūkio, perdirbamosios pramonės ir žuvininkystės įmonių atskaitomybės duomenis, LAEI darbuotojų atliktų tyrimų rezultatus.

2006 metai Lietuvos žemės ir maisto ūkio sektoriui nebuvo lengvi. Žemdirbiai patyrė visas stichines nelaimes, kurios pasitaiko mūsų geografinėje platumoje – šalnas, sausrą ir liūtis. Todėl labai nukentėjo lauko augalai, daržai ir sodai. Gautas gerokai mažesnis grūdų, rapsų, linų, daržovių ir kitų augalų derlius. Paruošta mažiau pašarų gyvuliams. Tačiau galimybė veikti didesnėje ir aktyvesnėje Europos Sąjungos (ES) bendrojoje rinkoje, išaugusios daugumos žemės ūkio produktų supirkimo kainos, ES bei nacionalinio biudžeto paramos priemonės ir valstybės pagalba žemdirbiams padėjo išgyventi sunkumus ir pasiekti teigiamų rezultatų, ypač gyvulininkystės ir maisto pramonės srityse. Padidėjo užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais apimtys, prekybos balansas buvo teigiamas, viršijo 0,5 mlrd. Lt. Struktūrinės paramos priemonės sudarė prielaidas ūkių ir įmonių modernizavimui, įvyko teigiamų struktūrinių pokyčių. Padidėjo kaimo gyventojų pajamos. Suaktyvėjo alternatyvių verslo sričių plėtra ir bendruomeninis judėjimas kaime.

Šiame leidinyje pateikta penkerių metų laikotarpio žemės ir maisto ūkio plėtros rodiklių pokyčiai, daugiau dėmesio skirta 2006 metų įvykiams, dokumentams ir rezultatams.

Kaip ir kiekvienais metais, naudojomės kai kuriais išankstiniais 2006 metų statistiniais rodikliais. Galutiniai rodikliai ir 2006 metų ekonominiai ir finansiniai rezultatai atsispindės vėliau išleistuose Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (LRV) leidiniuose ir kitų metų LAEI apžvalgoje.

Leidinyje skiriamas visiems, kas domisi žemės ir maisto ūkio pasiekimais ir problemomis. Naudingos medžiagos jame ras žemės ūkio specialistas ir mokslininkas, ūkininkas ir verslininkas, dėstytojas ir studentas.

Nuoširdžiai dėkojame Statistikos departamento prie LRV ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos vadovams ir darbuotojams už statistinę informaciją ir patarimus. Laukiame ir Jūsų, gerbiami skaitytojai, pastabų bei pasiūlymų.

Lietuvos agrarinės ekonomikos
instituto direktorė

Dr. Rasa Melnikienė

I. LIETUVOS AGRARINIS SEKTORIUS ES BŽŪP KONTEKSTE

I. LITHUANIAN AGRARIAN SECTOR IN THE CONTEXT OF EU CAP

1. Žemės ir maisto ūkio sektoriaus vieta šalies ekonomikoje

1. *Agricultural and food sector in the national economy*

Lietuvos ekonomikos integracija į Europos ir pasaulio rinkas sudarė sąlygas Lietuvos ūkiui sparčiai keistis ir modernėti. Išlaugus galimybėms verslui pasinaudoti finansiniais ištekliais ir naujomis technologijomis, Lietuvoje vis didesnę reikšmę pradėjo vaidinti žinių visuomenei būdingi sektoriai, o ūkio struktūra tampa panaši į išsivysčiusių šalių struktūrą. Vienas svarbiausių rodiklių, patvirtinančių šias tendencijas – žemės ir maisto ūkio vieta šalies ūkio struktūroje, kurią atspindi sektoriaus sukuriama pridėtinės vertės dalis, eksporto potencialas, sektoriaus reikšmė Lietuvos gyventojų užimtumui bei pajamoms.

Žemės ir maisto ūkio produkcija. 2006 metais Lietuvos ūkyje sukurta beveik 82 mlrd. Lt bendrojo vidaus produkto (BVP), palyginti su 2005 metais, 7,5 proc. daugiau, o pridėtinės vertės – atitinkamai 73,7 mlrd. Lt ir 7,5 proc. Žemės ūkyje ir jį aptarnaujančios veiklos srityse sukurta pridėtinė vertė padidėjo nuo 3256,7 mln. Lt iki 3652,5 mln. Lt 2006 metais, arba 12 proc. Šie rezultatai buvo pasiekti ypač nepalankiais žemės ūkiui metais. 2006 metais stichinė sausra sunaikino didelę dalį derliaus, o ūkininkų ir žemės ūkio bendrovių (ŽŪB) patirti nuostoliai, Žemės ūkio ministerijos duomenimis, siekė beveik 700 mln. Lt. Žymiai padidėjusios javų, rapsų, kitos augalininkystės produkcijos supirkimo kainos ir išaugusi finansinė parama kompensavo dalį derliaus praradimo nuostolių. Žemės ūkio produktų kainos 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, vidutiniškai padidėjo 6,4 proc., augalininkystės – 14 proc., gyvulininkystės – 1,4 proc. Žemės ūkio sektoriaus ir papildomos veiklos produkcija (nacionalinių sąskaitų duomenimis) bazinėmis einamųjų metų kainomis 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, išaugo 8,9 proc., palyginti su 2002-aisiais – net 28,3 proc.

Vertinant Lietuvos ūkio struktūros pokyčius, matyti, kad 2006 metais toliau nuosekliai mažėjo žemės ūkiui tenkanti pridėtinės vertės dalis šalies bendrosios pridėtinės vertės struktūroje. 2002 metais šis rodiklis siekė 6,4 proc., o po penkerių metų – 2006 metais – 5,0 proc., nors per 2006 metus sumažėjimo būta nedidelio – tik 0,1 procentinio punkto. Šie pokyčiai rodo pažangias šalies ekonomikos raidos tendencijas, kai Lietuvos ūkio struktūra artėja prie proporcijų, būdingų išsivysčiusioms šalims. Tačiau žemės ūkis išlieka viena svarbiausių Lietuvos ūkio sričių ir užima septintąją vietą po apdirbamosios gamybos, didmeninės ir mažmeninės prekybos, transporto, sandėliavimo ir ryšių, nekilnojamojo turto, nuomos ir kitos verslo veiklos, statybos, viešojo valdymo ir gynybos, privalomojo socialinio draudimo.

2006 metai buvo sėkmingi ir maisto pramonei. Maisto produktų, gėrimų ir tabako pramonės sukuriama bendroji pridėtinė vertė 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, išaugo net 22 proc., sudarė 3046 mln. Lt. Reikia pastebėti, kad 2006 metais padidėjo šio sektoriaus vaidmuo pridėtinės vertės kūrimo procese (1.1 lentelė).

**1.1 lentelė. Žemės ir maisto ūkio sektoriaus makroekonominiai rodikliai
2002–2006 metais**

Table 1.1. Macroeconomic indicators of the agricultural and food sector in 2002–2006

Rodikliai / Indicators	2002	2003	2004	2005	2006
Bendrasis vidaus produktas veikusiomis kainomis, mln. Lt / <i>Gross domestic product at current prices, mill. Litas</i>	51971,2	56804,0	62589,7	71200,1	81991,4
Bendroji žemės ūkio produkcija veikusiomis kainomis, mln. Lt / <i>Gross agricultural production at current prices, mill. Litas</i>	5142,9	4618,8	4947,4	6060,9	6599,3
Bendroji pridėtinė vertė, sukurta žemės ūkyje ir jį aptarnaujančiose veiklose, mln. Lt / <i>Gross value added created in agriculture and services for agriculture, mill. Litas</i>	2945,0	2937,7	2950,1	3256,7	3652,5
Žemės ūkio dalis bendrojoje pridėtinėje vertėje*, proc. / <i>Share of agriculture in gross value added*, %</i>	6,4	5,8	5,2	5,1	5,0
Bendroji pridėtinė vertė, sukurta maisto produktų ir gėrimų ir tabako pramonėje, mln. Lt / <i>Gross value added created in manufacture of food products, beverages and tobacco products, mill. Litas</i>	1863,1	1982,2	2178,6	2496,2	3046,0
Maisto produktų, gėrimų ir tabako pramonės dalis bendrojoje pridėtinėje vertėje, proc. / <i>Share of manufacture of food products, beverages and tobacco products in gross value added, %</i>	4,0	3,9	3,9	3,9	4,1
Eksportuotų žemės ūkio ir maisto produktų vertė, mln. Lt / <i>Exports of agricultural and food products, mill. Litas</i>	1935,1	2355,2	2956,4	4208,9	5444,9
Žemės ūkio ir maisto produktų dalis visame eksporte, proc. / <i>Share of agricultural and food products in total exports, %</i>	10,1	11,1	11,5	12,8	14,0
Importuotų žemės ūkio ir maisto produktų vertė, mln. Lt / <i>Imports of agricultural and food products, mill. Litas</i>	2209,7	2381,2	2954,6	3699,1	4934,0
Žemės ūkio ir maisto produktų dalis visame importe, proc. / <i>Share of agricultural and food products in total imports, %</i>	8,0	8,1	8,6	8,6	9,3
Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais balansas, mln. Lt / <i>Foreign trade balance of agricultural and food products, mill. Litas</i>	-275	-26	2	510	511

* Įskaitant žemės ūkį aptarnaujančios veiklos sritis ir medžioklę / *Including agricultural services and hunting.*

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Žemės ir maisto ūkio produktų eksportas. Mažėjant šalies ūkio pridėtinėje vertėje žemės ūkio sukuriamai daliai, sektorius išlaikė eksporto potencialą. Prekyba žemės ūkio ir maisto produktais pastaraisiais metais sudaro vis didesnę bendros Lietuvos užsienio prekybos dalį. Statistikos departamento duomenimis, 2004-aisiais – prisijungimo prie ES metais – žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertė sudarė 11,5 proc., o 2006-aisiais – jau 14,0 proc. bendros šalies eksporto vertės. 2006 metais žemės ūkio ir maisto produktų eksportuota už 5445 mln. Lt, palyginti su 2005-aisiais, 1,3 karto, o su 2002-aisiais – 2,8 karto daugiau. Importas 2006 metais siekė 4934 mln. Lt, palyginti su 2005 metais, padidėjo daugiau nei 1,3 karto, su 2002-aisiais – 2,2 karto. Užsienio prekybos apyvarta 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, išaugo 31 proc. ir pirmą kartą viršijo 10 mlrd. Lt sumą, o užsienio prekybos maisto produktais balansas išliko teigiamas.

Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto apimtys pagal atskiras šalis rodo, kad Lietuvos įmonės per porą narystės ES metų sugebėjo pasinaudoti atviros rinkos pranašumais ir įsitvirtino ES bendrojoje rinkoje. Didžioji žemės ūkio ir maisto produktų dalis eksportuojama į ES-15 šalis. 2006 metais eksportas į ES-25 sudarė 3535,4 mln. Lt, iš kurių 61,1 proc. teko ES-15 šalims. Tuo pat metu Lietuvos gamintojai sugebėjo išlaikyti pozicijas ir tradicinėse Rytų rinkose, kuriose lietuviški prekės ženklai yra gerai žinomi. 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, eksportas į trečiąsias šalis išaugo 1,7 karto ir sudarė 34 proc. viso eksporto. Tam didelės įtakos turėjo eksporto gražinamosios išmokos. 2006 metais jų buvo išmokėta 216 mln. Lt, 1,4 karto daugiau nei 2005-aisiais.

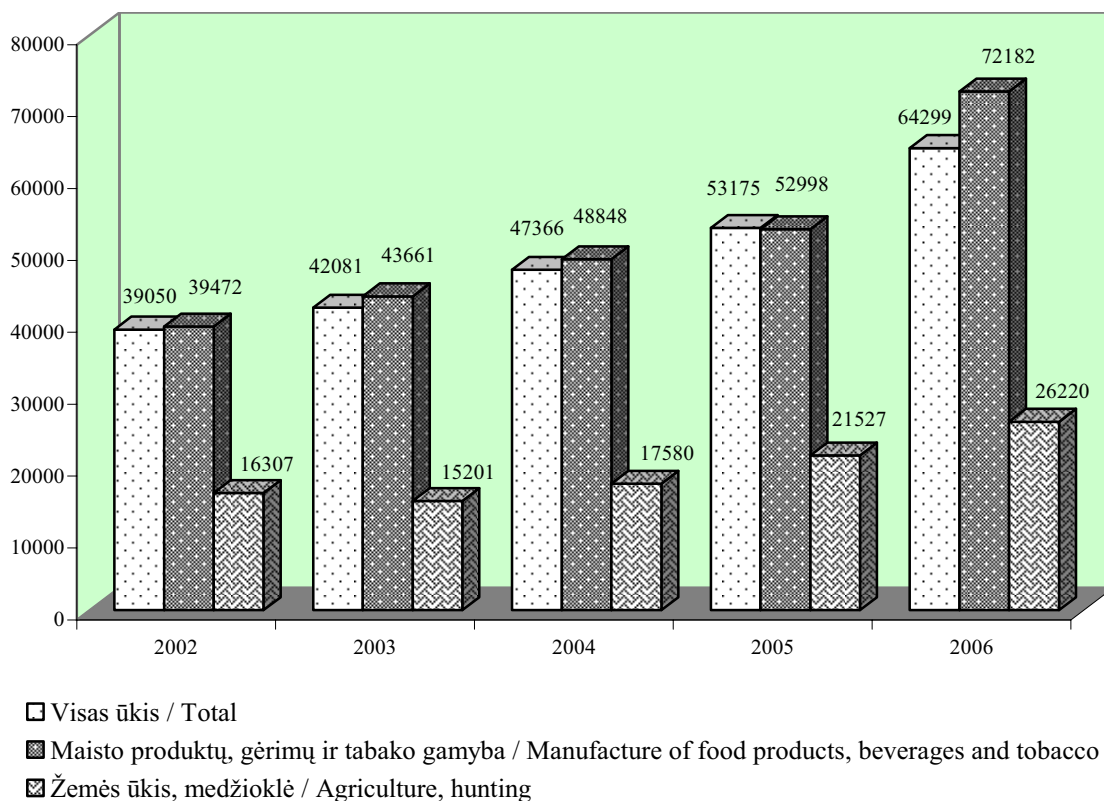
Užimtumas ir pajamos. Nuo 2003 metų fiksuojama ryški užimtumo žemės ūkyje mažėjimo tendencija. 2006 metais žemės ūkyje buvo užimta 172,8 tūkst. darbuotojų, arba 29 proc. mažiau nei 2002 metais. 2006 metais žemės ūkyje dirbo tik 11,5 proc. visų šalies užimtų žmonių. Vertinant kaimo gyventojų užimtumą, būtina pažymėti, kad 2006 metais žemės ūkis prarado dominuojančią vietą kaip pagrindinis kaimo gyventojų pajamų šaltinis. Tarp užimtų kaimo gyventojų žemės ūkyje dirbantys sudarė 38 proc.

Maisto pramonėje sąlyginių darbuotojų (SD) skaičius 2002–2006 metų laikotarpiu išliko stabilus. 2006 metais joje dirbo 42,2 tūkst. SD, t. y. 4,1 proc. vidutinio šalies SD skaičiaus.

Mažėjantis užimtų žemės ūkyje gyventojų skaičius rodo sparčius ekonomikos raidos pokyčius. Lietuvos ūkio struktūroje vis didesnę vaidmenį ima vaidinti žinių ekonomikai būdingi sektoriai, o modernių technologijų taikymas tradiciniuose sektoriuose sukuria prielaidas sparčiam darbo našumo augimui bei užimtų darbuotojų skaičiaus mažėjimui. Statistikos departamento duomenimis, vien tik juridinių asmenų materialinės investicijos 2006 metais į žemės ūkį, miškininkystę bei žuvininkystę siekė 465 mln. Lt, nuo 2002 metų išaugo net 2,3 karto, t. y. augo daug sparčiau nei visame šalies ūkyje. Materialinės investicijos į maisto pramonę per 2002–2006 metus padidėjo 16 proc.

Žemės ūkio modernizavimą lydėjo darbo našumo augimo tendencijos. Pridėtinė vertė, tenkanti vienam SD žemės ūkyje, 2006 metais pasiekė 26,2 tūkst. Lt, per nagrinėjamą laikotarpį padidėjo 61 proc. Augimas 2006 metais sudarė 22 proc. ir gerokai lenkė daugelį ekonomikos sektorių, taip pat vidutinį Lietuvos ūkio darbo našumo augimą.

Sparčiai augo darbo našumas ir maisto pramonėje: nuo 39,5 tūkst. Lt pridėtinės vertės, tenkančios SD per metus, 2002 metais iki 72,2 tūkst. Lt 2006 metais, t. y. net 1,8 karto.

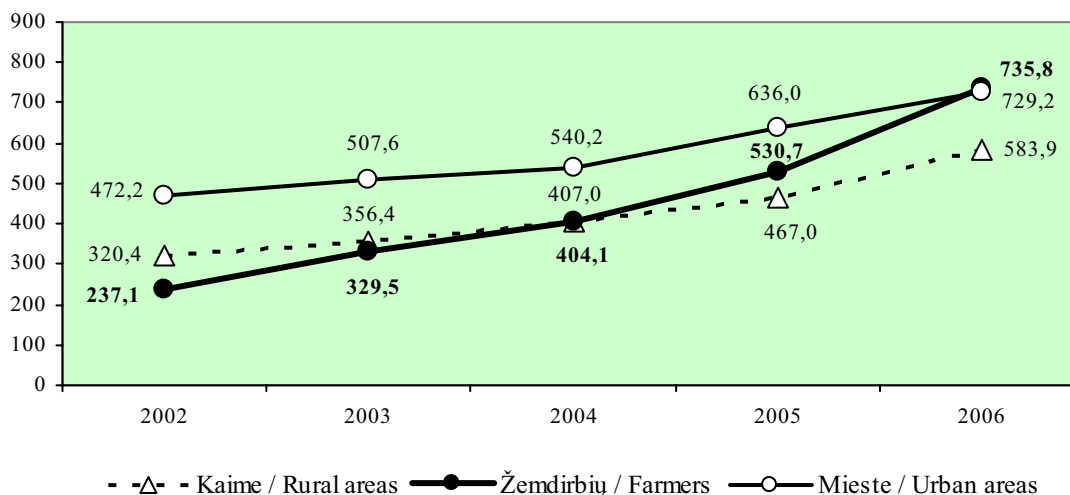

1.1 pav. Pridėtinė vertė, tenkanti vienam SD 2002–2006 metais, tūkst. Lt
 Fig. 1.1. Value added per average working unit (AWU) in 2002–2006, in thou. Litas

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Vertinant gamybos intensyvavimo ir darbo našumo tendencijas žemės ūkyje, pirmiausia reikia pažymėti, kad objektyvios sąlygos lemia mažesnę darbo našumą agrariniame sektoriuje nei pramonėje, nes žemės ūkio produkcijos gamyba susijusi su biologiniais procesais. Gamybos industrializavimas žemės ūkyje daro didžiulį poveikį aplinkai, todėl darbo našumo didinimo galimybės yra ribojamos reikalavimų išsaugoti saugią aplinką ir gaminti sveiką maistą.

Palankios tendencijos žemės ūkyje lėmė spartų žemdirbių pajamų augimą. 2006 metais žemdirbių namų ūkių vidutinės mėnesinės disponuojamos pajamos, tenkančios vienam namų ūkio nariui, sudarė 735,8 Lt, gerokai pralenkė vidutines visų kaimo gyventojų pajamas ir pirmą kartą po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo pasiekė miesto gyventojų pajamų lygį. Per 2002–2006 metų laikotarpį žemdirbių namų ūkių disponuojamosios pajamos padidėjo 3 kartus, kaimo gyventojų – 82 proc. Šis pajamų augimas rodo, kokias didžiules galimybes Lietuvos žemės ūkiui atvėrė narystė ES ir kokia reikšminga žemdirbiams buvo ES parama.

1.2 pav. Namų ūkių vidutinės disponuojamos pajamos, tenkančios vienam namų ūkio nariui per mėnesį 2002–2006 metais, Lt

Fig. 1.2. Average monthly disposable household income per capita in 2002–2006, in Litas

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Apibendrinant 2006 metų rezultatus, galima daryti išvadą, kad 2006 metais Lietuvos žemės ir maisto ūkis išliko vienas svarbiausių šalies sektorių, tačiau yra labai priklausomas nuo eksporto galimybių ir stipriai veikiamas situacijos tarptautinėse rinkose. Permainų nuojautą kelia ne tik globalizacijos tendencijos bei pokyčiai ES bendrojoje rinkoje, kuriems didelę įtaką daro Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) derybos ir bendrosios žemės ūkio politikos (BŽŪP) reforma. Visuomenei pereinant į naują – poindustrinį – etapą, kai ūkio struktūroje ima dominuoti ne pramonė, bet paslaugų sektorius, atsiranda visai kiti veiklos sėkmės veiksniai.

Naujieji žemės ūkio subjektų konkurencingumo sėkmės veiksniai yra verslumas, gebėjimas taikyti žinias bei diegti inovacijas, pereiti nuo standartinės produkcijos prie nišinių, aukštesnės pridėtinės vertės produktų, gebėjimas siekti sinergijos efekto, diversifikuojant veiklą, teikiant įvairias paslaugas ir vietos gyventojams, ir atvykusiesiems, mokėjimas pasinaudoti rekreaciniais ir kitais gamtiniais vietovės ištekliais. Žemės ūkio subjektų sėkmė vis labiau priklauso nuo vietos infrastruktūros ir įvairia veikla užsiimančių subjektų bendradarbiavimo.

Nauju iššūkiu Lietuvos žemės ūkio ir maisto pramonės subjektams tampa žmogiškųjų išteklių kokybė, nes žinių ekonomikoje pagrindiniu regiono raidos veiksniu tampa žmogiškieji ištekliai. Augantys išorinės ir vidinės migracijos srautai Lietuvoje ir dėl to vykstanti tam tikrų regionų depopuliacija blogina ekonominę ir socialinę aplinką, mažina šių regionų potencialą bei konkurencingumą. Šios tendencijos yra rimtas iššūkis Lietuvos žemės ūkiui, kurio konkurencingumas ilgą laiką buvo grindžiamas pigios darbo jėgos pertekliumi. Naujomis aplinkybėmis Lietuvos žemės ir maisto ūkio konkurencingumas priklausys nuo žmogiškųjų išteklių kokybės bei verslo subjektų apsirūpinimo moderniomis technologijomis. Svarbiausia priemonė, siekiant konkurencingumo žinių visuomenei būdingomis priemonėmis, yra kaimo gyventojų, tarp jų ir ūkininkų išsilavinimo didinimas.

2. Žemės ir maisto ūkio sektorius ES kontekste

2. *Agricultural and food sector in the EU context*

Lietuvos pasirengimo stoti į ES laikotarpiu ir pirmaisiais narystės metais šalies žemės ir maisto ūkio sektorius buvo nuolat lyginamas su kitų ES šalių analogišku sektoriumi, ieškoma jo plėtros panašumų bei skirtumų, analizuojami sektoriuje vykstantys procesai, siekiant perimti jo technologinę ir valdymo patirtį.

Lietuvos žemės ūkio sukuriama pridėtinės vertės dalis bendrojoje pridėtinėje vertėje nuolat mažėja, 2006 metais ji sudarė tik 5 proc. visos šalyje sukurtos pridėtinės vertės; dar 2002 metais ši dalis siekė 6,4 proc. Eurostato duomenimis (2007), panašios tendencijos stebimos ir kitose šalyse, įstojusiose į ES 2004 ir 2007 metais.

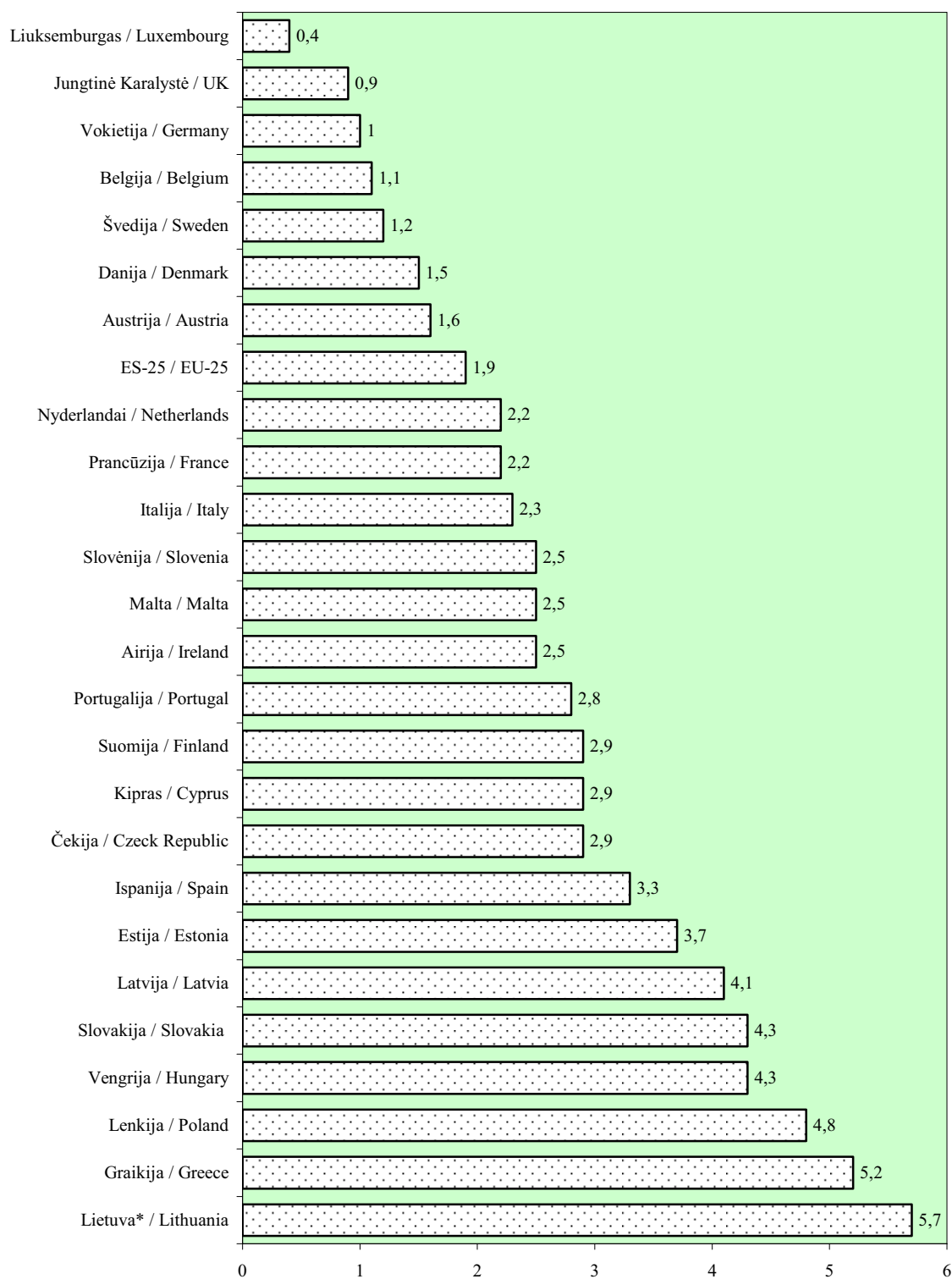
Nepaisant naujosiose ES šalyse vyraujančios žemės ūkio sukuriamos pridėtinės vertės mažėjimo tendencijos, ji čia dar gerokai viršija bendrą ES (1,9 proc.) ir senųjų ES (1,8 proc.) šalių narių vidurkį. Lietuva yra šalis, kurioje žemės ūkio, miškininkystės bei žuvininkystės sukuriamos bendrosios pridėtinės vertės dalis yra didžiausia visoje ES (1.3 pav.).

Dirbančių žemės ūkio sektoriuje asmenų skaičius Lietuvoje nuolat mažėja. 2006 metais tik 11,5 proc. visų šalies darbingo amžiaus gyventojų siejo savo darbinę veiklą su žemės ūkiu. Iki įstojimo į ES jų buvo apie 17 proc.

Remiantis Eurostato atliktu darbo jėgos 2005 metais ES tyrimu nustatyta, kad 2005 metais 4,9 proc. visų ES dirbančių asmenų dirbo žemės ūkyje, miškininkystėje bei žuvininkystėje. Lietuva kartu su Graikija, Latvija, Lenkija bei Portugalija yra ES šalys, kuriose dirbančių asmenų skaičius šiame sektoriuje sudaro daugiau nei 10 proc. visų šalies dirbančiųjų.

Didelis skirtumas tarp ES išsivysčiusių šalių ir Lietuvos žemės ūkio sektoriaus sukuriamos bendros pridėtinės vertės bei darbuotojų, dirbančių sektoriuje, skaičiaus rodo žemą darbo našumo lygį šalies žemės ūkyje. Tačiau sektoriuje sukuriama pridėtinės vertės ir darbuotojų skaičiaus pokyčių tendencijos rodo žemės ūkio sektoriaus transformavimosi procesą bei viso šalies ūkio struktūros panašėjimą su ES išsivysčiusių šalių ūkių struktūromis. Lietuvos narystė ES, kurios praktine išraiška tapo ES užsienio ir vidaus politikos įgyvendinimas Lietuvoje, apimantis rinkos reguliavimo priemonės bei struktūrinę paramą, tapo pagrindiniais veiksniais, skatinančiais sektoriaus struktūrinius pokyčius.

Eurostato duomenimis, Lietuva yra šalis, kurioje pagaminama tik 0,5 proc. visos ES žemės ūkio produkcijos. Ji kartu su kitomis dešimt šalių, įstojusių į ES 2004 metais, pagamina vos 10 proc. ES žemės ūkio produkcijos. Beveik 50 proc. tos produkcijos kilmės šalis yra Lenkija. Prancūzija šiuo požiūriu yra šalis lyderė visoje ES, nes jos žemės ūkio sektorius pagamina beveik penktadalį visos ES žemės ūkio produkcijos (1.2 lentelė). Apie 10 proc. bendros ES žemės ūkio produkcijos pagamina Italija, Vokietija ir Ispanija.

* 2006 m.

1.3 pav. Bendrosios pridėtinės vertės, sukurtos ES šalių žemės ūkio sektoriuje, dalis 2005 metais, proc.

Fig. 1.3. Share of gross value added created in EU agricultural sector in 2005, in per cent

Šaltiniai: Eurostato, Statistikos departamento prie LRV duomenys.

1.2 lentelė. Ekonominiai rodikliai, charakterizuojantys žemės ūkį ES šalyse

Table 1.2. Economic indicators of the agricultural sector in the EU countries

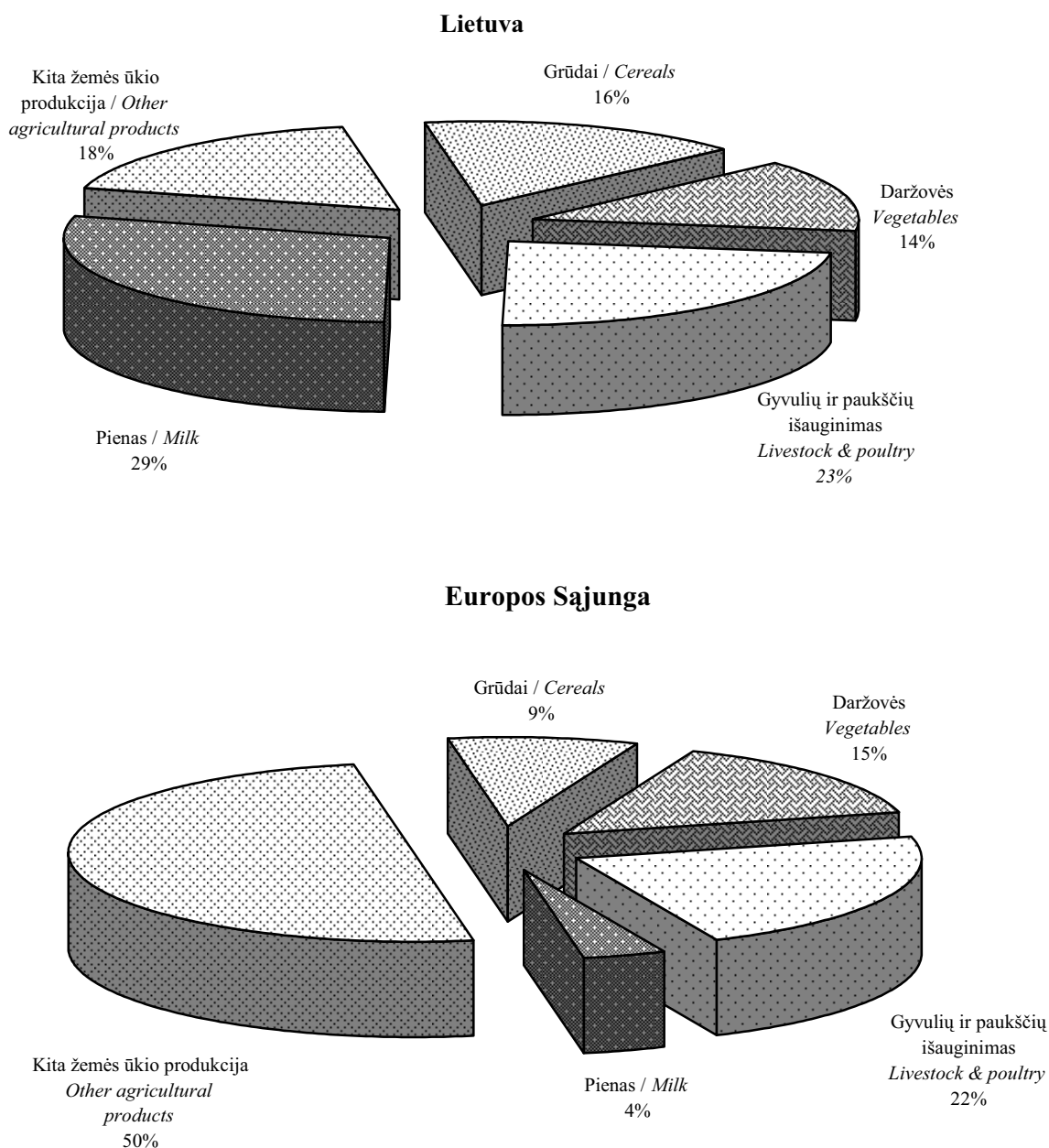
Šalis / Country	Bendroji pridėtinė vertė, sukurta žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje 2005, proc. <i>Gross value added created in agriculture, forestry and fisheries in 2005, %</i>	Šalies bendrosios žemės ūkio produkcijos dalis 2005, proc. <i>Gross agricultural output in 2005, %</i>	Vidutinis žemdirbių pajamų pokyčio indeksas 2001–2005, palyginti su 2000 <i>Average farmers' income index 2001–2005 compared to 2000</i>
ES-25 / EU-25	1,9	100	105,2
ES-15 / EU-15	1,8	90,2	101,6
Belgija / Belgium	1,1	2,2	92,2
Čekija / Czech Republic	2,9	1,2	87,7
Danija / Denmark	1,5	2,7	91,7
Vokietija / Germany	1,0	13,3	110,5
Estija / Estonia	3,7	0,2	191,2
Graikija / Greece	5,2	3,6	91,6
Ispanija / Spain	3,3	12,2	111,2
Prancūzija / France	2,2	19,1	95,9
Airija / Ireland	...	1,8	95,9
Italija / Italy	2,3	14,7	95,3
Kipras / Cyprus	2,9	0,0	101,0
Latvija / Latvia	4,1	0,2	164,8
Lietuva* / Lithuania*	5,7	0,5	118,4
Liuksemburgas / Luxembourg	0,4	0,1	95,7
Vengrija / Hungary	4,3	2,0	112,3
Malta / Malta	2,5	0,0	95,6
Nyderlandai / Netherlands	2,2	7,0	87,9
Austrija / Austria	1,6	1,8	108,9
Lenkija / Poland	4,8	4,8	146,2
Portugalija / Portugal	2,8	2,0	115,8
Slovėnija / Slovenia	2,5	0,3	111,4
Slovakija / Slovakia	4,3	0,6	113,8
Suomija / Finland	2,9	1,2	96,4
Švedija / Sweden	1,2	1,4	106,9
J. Karalystė / U. Kingdom	0,9	7,0	122,1

* 2006 m.

Šaltiniai: Statistikos departamento prie LRV duomenys,
Agricultural statistics: Data 1995–2005, Eurostat, 2007.

Lietuvos žemės ūkio produkcijos struktūroje dominuoja pieno gamyba – apie 29 proc. visos žemės ūkio produkcijos. Visoje ES pieno produkcija sudaro tik 4 proc. (1.4 pav.) minėtos produkcijos. Daugelyje ES šalių vyrauja daržovių, šiltnaminių augalų, kiaulienos, javų, galvijienos bei vaisių produkcija.

Ta aplinkybė, kad Lietuvoje pieno sektorius sudaro itin didelę bendros žemės ūkio produkcijos dalį, o pieno produkcijos galintojų yra labai daug ir jie palyginti smulkūs, daro visą žemės ūkio sektorių jautrų pieno kainų bei BŽŪP pokyčiams.

1.4 pav. Žemės ūkio produkcijos struktūra Lietuvoje (2006 m.) ir ES (2005 m.)
Fig. 1.4. Structure of agricultural production in Lithuania (2006) and EU (2005)

Šaltiniai: Eurostato, Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų šalių narių, tapusių ES narėmis 2004 metais, žemdirbių pajamos didėjo, sparčiausiai – Estijoje, Latvijoje ir Lenkijoje. Tai lėmė žymus paramos žemės ūkiui padidėjimas bei žemės ūkio produktų kainų augimas kai kurių šalių (Estijos, Latvijos ir Lietuvos) vidaus rinkose, nepaisant bendros ES žemės ūkio produktų kainų mažėjimo tendencijos, ir palankios žemės ūkio produktų eksporto sąlygos.

Žemės ūkio ir maisto produktų eksporto apimtys Lietuvoje didėja, 2006 metais jiems teko 14 proc. viso šalies eksporto. Importo struktūroje šie produktai 2006 metais sudarė apie 9 proc. viso šalies importo. Reikia pažymėti, kad žemės ir maisto produktų eksporto struktūroje dominuoja žemos pridėtinės vertės produktai, kurie sudaro apie 57 proc. viso šios rūšies eksporto.

2006 metais Lietuvoje žemės ūkio naudmenų (ŽŪN) deklaracijas pateikė 213 tūkst. žemės ūkio subjektų. Remiantis šių deklaracijų suvestiniais duomenimis vidutinis ūkis Lietuvoje – tik 12,4 ha. Ūkiai iki 10 ha sudaro daugiau nei 80 proc. visų šalies ūkių ir valdo 40 proc. visų šalyje deklaruojamų ŽŪN. Didesni nei 50 ha ūkiai – vos 2 proc. visų ūkių, jie valdo apie 30 proc. visų ŽŪN. Tokių rezultatų viena pagrindinių priežasčių yra lėtai ir nesėkmingai vykdoma žemės reforma.

Eurostato duomenimis, ES vidutinis ūkio dydis – apie 17 ha (2004). Ūkiai, valdantys iki 10 ha ŽŪN, sudaro apie 64 proc. visų ūkių, o stambūs, per 50 ha, ūkiai – apie 10 proc. visų ES ūkių. Nors ūkių struktūra Lietuvoje metai iš metų gerėja, ji dar labai atsilieka nuo panašiomis gamtinėmis sąlygomis ūkininkaujančių ES šalių ūkių struktūros.

Pagal Eurostato duomenis ŽŪN sudaro apie 41 proc., ariamoji žemė – apie 24 proc. visos ES teritorijos. Tuo tarpu Lietuvoje ŽŪN – apie 53 proc., ariamoji žemė – apie 45 proc. visos teritorijos. Visoje ES bendras ariamosios žemės fondas sudaro apie 60 proc. visų ŽŪN, o Lietuvoje – net 85,5 proc. Tokie žemės ūkio paskirties žemės išteklių rodikliai kartu su bendrosios pridėtinės vertės, darbo jėgos bei eksporto struktūros rodikliais rodo gana didelį šalies ūkio priklausomumą nuo žemės ūkio ekonominės veiklos rezultatų.

Nepriklausomai nuo žemės ir maisto ūkio sektoriaus svarbos naujosiose šalyse narėse bei vykstančių transformavimosi procesų juose visoje ES vykdoma bendroji žemės ūkio politika, vadinama ES BŽŪP. 2006 metais baigėsi naujosioms šalims narėms skirtos 2004–2006 metų ES finansinės paramos žemės ūkiui ir kaimo plėtrai programinis laikotarpis. Šiuo laikotarpiu paramos formos Lietuvoje, kaip ir kitose naujosiose ES šalyse narėse, buvo palaiapsniui adaptuojamos prie ES reikalavimų.

2006 metais Lietuvoje ir dar septyniose naujose ES šalyse narėse (Estijoje, Latvijoje, Lenkijoje, Vengrijoje, Čekijoje, Slovakijoje, Kipre) buvo įgyvendinama supaprastinta tiesioginių išmokų schema, t. y. iš dalies atsietos nuo gamybos paramos schema. Tuo tarpu Maltoje ir Slovėnijoje taikyta standartinė ES tiesioginių išmokų schema – susietos su gamyba. Tokia schema buvo taikoma visoje ES iki 2003 metų pabaigos.

Penkios senosios ES šalys (Suomija, Prancūzija, Graikija, Nyderlandai ir Ispanija) 2006 metais pradėjo įgyvendinti 2003 metais suplanuotą ES BŽŪP reformą ir taikyti atsietos nuo gamybos paramos schemą. Kitos ES-15 šalys šią schemą pradėjo įgyvendinti dar 2005 metais.

Tiesioginės paramos lygis naujosiose ES šalyse narėse 2006 metais siekė iki 65 proc. 2003 metų ES paramos lygio. Tuo tarpu ES-15 nuo 2005 metų pradėta taikyti vadinamoji moduliacija – laipsniškas tiesioginės paramos mažinimas ir sukauptų lėšų skyrimas kaimo plėtros priemonėms finansuoti. Tačiau moduliacijos laipsnis 2005 ir 2006 metais senosiose šalyse narėse buvo neaukštas – taikyta atitinkamai 3 ir 4 proc. moduliacija.

2006 metais Lietuvos, kaip ir kitų šalių, žemdirbiai naudojosi ES intervencinėmis priemonėmis ir eksporto subsidijomis. Lietuvos žemdirbių pajamų didėjimui teigiamos įtakos turėjo ir išmokos ūkininkaujantiems mažiau palankiose vietovėse. Jomis 2006 metais pasinaudojo beveik pusė visų deklaravusių ŽŪN žemdirbių.

Remiantis Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos duomenimis, 2005 metais apie 20 proc. Lietuvos žemdirbių pajamų buvo gauta įgyvendinant žemės ūkio sektoriaus rėmimo politikos priemones, apimančias ES BŽŪP bei nacionalines paramos priemones. Šis rodiklis yra gana kuklus, jei jį palyginsime su bendru ES gamintojų rėmimo įverčiu. Jau daugelį metų net trečdalį pajamų ES žemdirbiai gauna pagal rėmimo politikos priemones.

Žemės ūkio produktų pasaulinės rinkos pokyčiai, didėjantis besivystančių šalių vaidmuo toje rinkoje ir PPO derybos dėl tarptautinės prekybos liberalizavimo verčia ES mažinti paramos žemės ūkiui lygį, riboti ar net visai atsisakyti vidaus rinkos apsaugos priemonių. Kol kas parama žemės ūkiui ES yra viena didžiausių pasaulyje.

Lietuvos žemės ūkio sektorius, kuriame dirba daugiau nei 10 proc. visų šalies dirbančių žmonių, tačiau sukuriama tik 5 proc. bendros šalies pridėtinės vertės, yra itin žemo darbo našumo sektorius, vertinant šalies, o ypač ES mastu. Iki šiol nebaigta žemės reforma lėtina ES ir nacionalinės paramos skatinamus ūkių struktūros pokyčius. Gana mažas vidutinis ūkio (valdos) dydis bei didelis smulkių ūkių skaičius menkina šalies žemės ūkio sektoriaus efektyvumą ir konkurencingumą bei riboja žemės ūkio sektoriaus plėtros galimybes. Tuo tarpu galimi liberalizmo idėjomis alsuojantys PPO derybų rezultatai ir didėjantis besivystančių šalių vaidmuo pasaulio žemės ūkio produktų rinkoje gali tapti rimtais iššūkiais dar besiformuojančiam Lietuvos žemės ūkio sektoriui.

3. Žemės ir maisto ūkio ištekliai

3. Agricultural and food resources

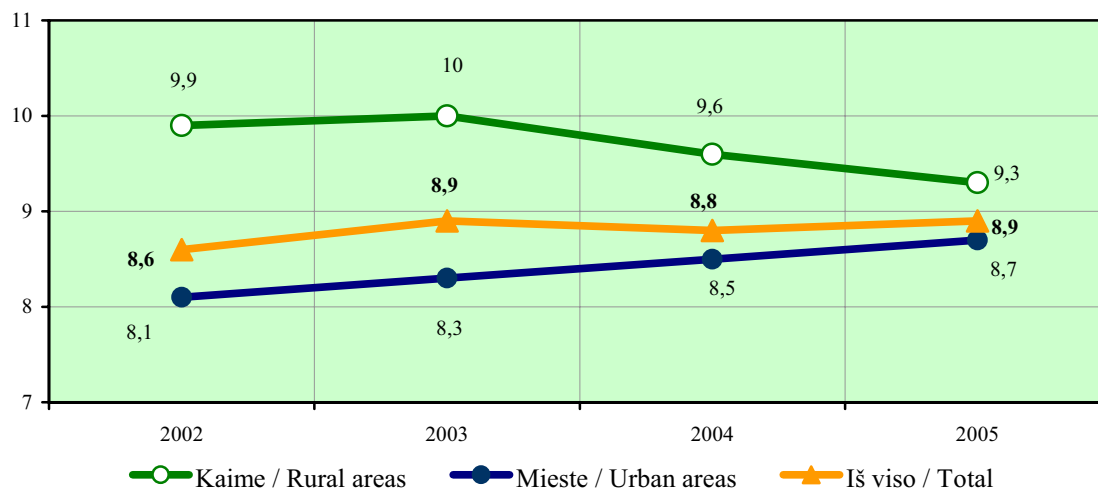
3.1. Žmogiškieji ištekliai ir jų ugdymas

3.1. Human resources

2006 metais kaime gyveno 1129,6 tūkst. žmonių, kurie sudarė 33,3 proc. visų šalies gyventojų. Kaimo gyventojų dalis nesikeičia pastaruosius dešimt metų. Daugiausia kaimo gyventojų 2006 metais buvo Tauragės apskrityje – 59,1 proc., mažiausiai – Klaipėdos apskrityje – 27,1 proc. visų apskrities gyventojų.

Per 2002–2006 metus dėl sumažėjusio gimstamumo, padidėjusio mirtingumo ir suaktyvėjusios migracijos procesų kaimas neteko 17,8 tūkst. gyventojų. Vien per 2006 metus dėl neigiamos natūralios gyventojų kaitos kaime sumažėjo 8,1 tūkst., dėl neigiamo migracijos saldo – 1,3 tūkst. gyventojų.

Gimstamumo rodikliai kaime vis dar išlieka didesni nei mieste, tačiau nuo 2002 metų mieste gimstamumas didėja, o kaime – mažėja (1.5 pav.). Sumažėjo ir suminis gimstamumo rodiklis – 2005 metais jis buvo 1,6 (2002 m. – 1,75).

1.5 pav. Gimstamumas Lietuvoje (1000-čiui gyventojų) 2002–2005 metais

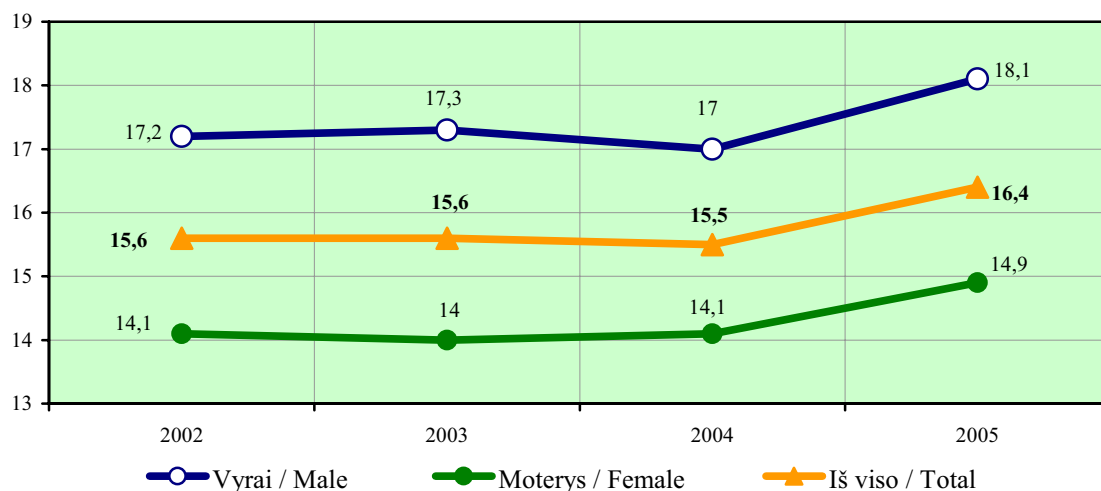
Fig. 1.5. Birth rate per 1000 population in Lithuania in 2002–2005

Šaltinis: Demografijos metraštis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

Mažėjantis gimstamumas keičia pagrindinių amžiaus grupių proporcijas. Per penkerius metus kaime vaikų dalis sumažėjo. 2002 metais vaikai iki 14 metų sudarė 20,6 proc., 2006 metų pradžios duomenimis – 18,1 proc. kaimo gyventojų. Vyresnių nei 60 metų gyventojų dalis beveik nepakito – 23,3 proc. Lyginat darbingo ir nedarbingo amžiaus gyventojų santykį darbo jėgos potencialo požiūriu, akivaizdu, kad miestuose jis palankesnis; čia 15–59 metų gyventojai sudarė 65,4 proc., kaime – 58,6 proc. Tačiau per pastaruosius penkerius metus darbingo amžiaus gyventojų dalis kaime šiek tiek padidėjo.

Dėl didėjančios darbingo amžiaus gyventojų dalies mažėja išlaikytinių skaičius. 2002 metų duomenimis, 100-ui 15–59 amžiaus kaimo gyventojų išlaikyti teko 37 vaikus ir 43 pagyvenusius, 2006 metų pradžios duomenimis – 31 vaiką ir 40 pagyvenusių žmonių. Nors išlaikytinių skaičius mažėja, darbingo amžiaus gyventojų grupei kaime išlaikytinių tenka 1,5 karto daugiau nei mieste.

Mažėjant vaikų skaičiui, didėja senėjimo indeksas. 2002 metais jis buvo 115. 2006 metų pradžioje 100-ui vaikų teko 129 vyresni nei 60 metų amžiaus gyventojai. Kas ketvirtas kaimo gyventojas yra 60-metis ir vyresnio amžiaus, beveik du trečdaliai jų – moterys. Tai lemia 1,5 karto didesni vyrų mirtingumo rodikliai, kurie kasmet augo ir 2005 metais buvo 18,1 (1.6 pav.). Padidėjus mirtingumo lygiui kaime, sumažėjo vidutinė būsimo gyvenimo trukmė (2005 m. vyrų – 62,9 m., moterų – 75,9 m.), o atotrūkis tarp kaimo vyrų ir moterų išaugo net iki 13 metų.

1.6 pav. Kaimo gyventojų mirtingumo rodikliai (1000-čiui gyventojų) 2002–2005 metais

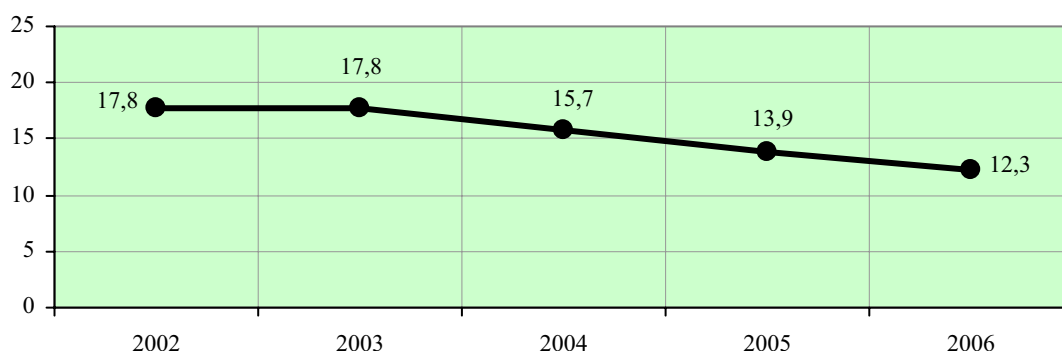
Fig. 1.6. Death rate in rural areas per 1000 population in 2002–2005

Šaltinis: Demografijos metraštis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

Lyčių požiūriu kaimo gyventojų struktūra kinta mažai. 2006 metų pradžioje moterys sudarė 51,3 proc. visų kaimo gyventojų.

Kaime vykstantys demografiniai procesai – mažėjantis gimstamumas ir didėjantis mirtingumas, senėjimas bei migracija – lemia darbo jėgos išteklių struktūrą, gyventojų galimybes dalyvauti darbo rinkoje.

Žemės ūkio kaip šalies gyventojų užimtumo šaltinio reikšmė mažėja, ypač per pastaruosius 2 metus. Lietuvos gyventojų užimtumas žemės ūkyje, medžioklėje, miškininkystėje ir žuvininkystėje, 2002 metais siekė 17,8 proc., 2006-aisiais sumažėjo iki 12,3 proc. (1.7 pav.).

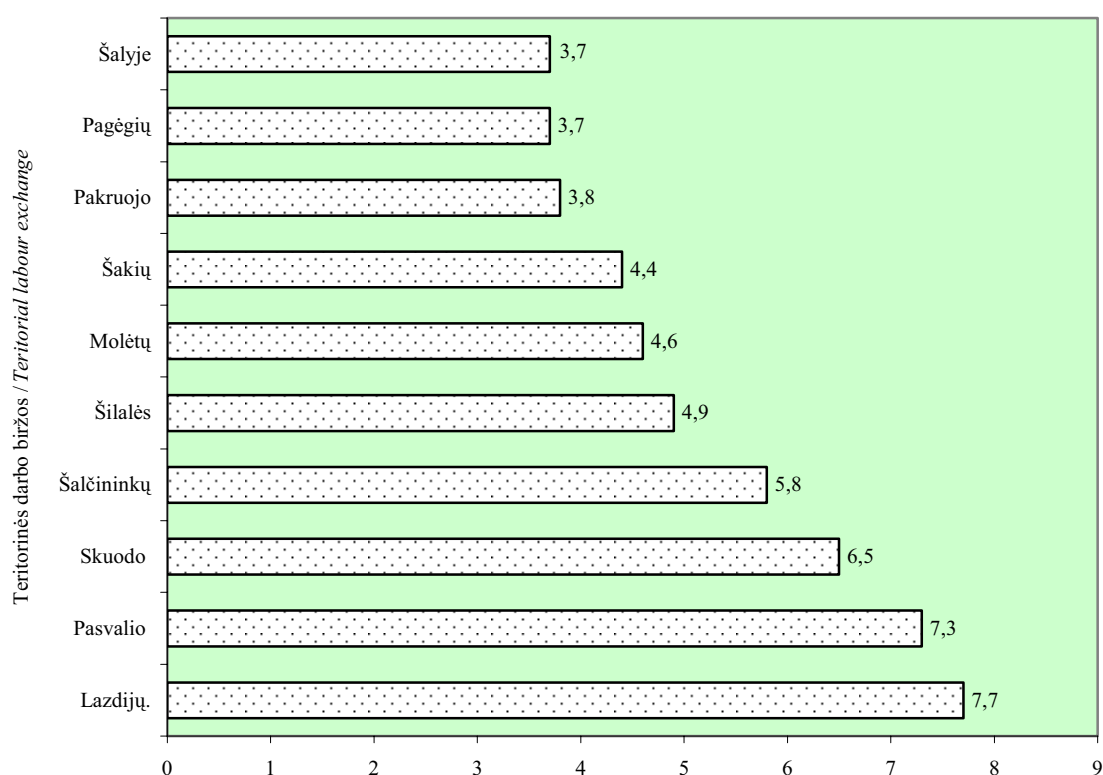
1.7 pav. Šalies gyventojų užimtumas žemės ūkyje, medžioklėje ir miškininkystėje 2002–2006 metais, proc.

Fig. 1.7. Employment in agriculture, hunting and forestry in 2002–2006, in per cent

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LRV, Vilnius [žiūrėta 2007 m. liepos 19 d]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1313>>.

Žemės ūkis, kaimo gyventojams iki 2004 metų buvęs pagrindine ekonomine veikla, nuo 2004 metų prarado dominuojančią poziciją. 2004–2006 metais šia veikla užsiėmė mažiau kaip pusė kaimo žmonių.

Darbo biržos duomenimis, 2006 metais vidutinis metinis nedarbas mažėjo ir šalies mastu sudarė 3,4 proc. Nedarbas mažėjo 45 iš 60 savivaldybių teritorijų, 12-oje augo ir 3-jose liko nepakitęs. Daugelyje kaimiškųjų savivaldybių, kuriose daugiau nei 70 proc. žmonių gyvena kaime, bedarbių dalis tarp darbingo amžiaus gyventojų buvo didesnė nei vidutiniškai šalyje (1.8 pav.). Lazdijų ir Pasvalio r. savivaldybėse šis rodiklis atitinkamai 4 ir 3,6 punkto viršijo šalies vidurkį. Šios teritorijos 2006 metais pateko tarp didžiausio nedarbo lygio teritorijų Lietuvoje. Geriausia padėtis – Pagėgių ir Pakruojo savivaldybėse.

1.8 pav. Bedarbių dalis nuo darbingo amžiaus gyventojų kaimiškose savivaldybėse 2006 metais, proc.

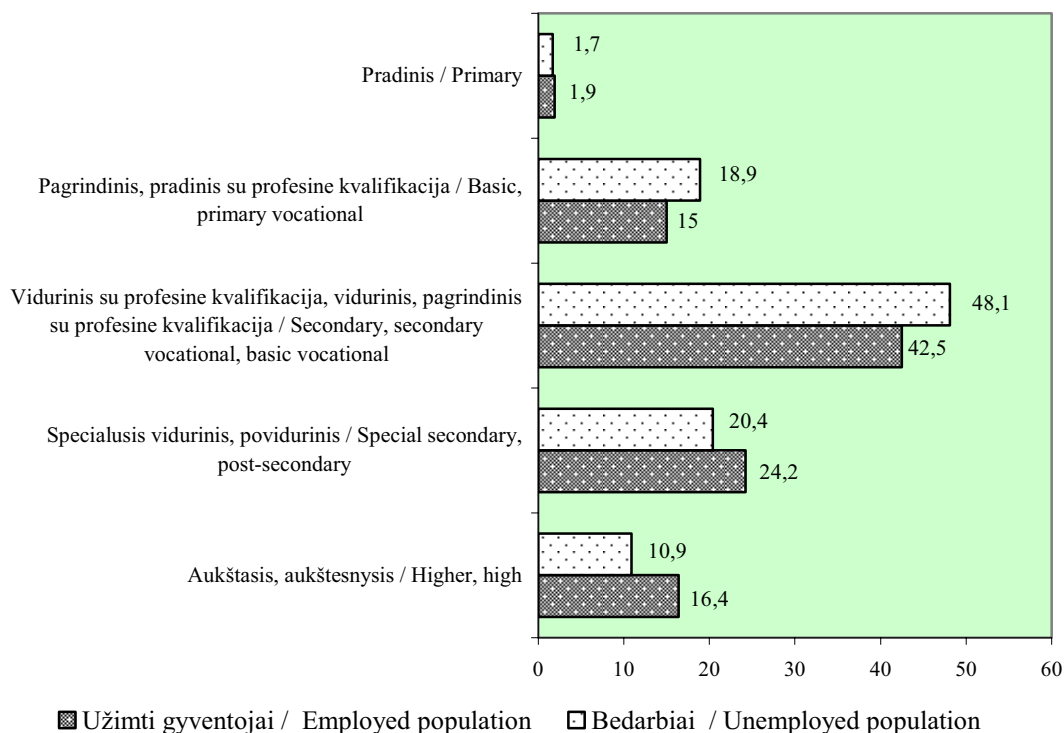
Fig. 1.8. Share of the unemployed in the employable population by rural municipalities in 2006, in per cent

Šaltinis: Lietuvos darbo biržos 2007 m. sausio 1 d. duomenys.

Teritorinėse darbo biržose 2006 metais registruotų bedarbių buvo nedaug, o darbo jėgos paklausa didelė. Tačiau išryškėjo kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas. Pusė kaimo bedarbių sudarė ilgalaikiai bedarbiai: nekvalifikuoti gyventojai, nepasirengę konkuruoti darbo rinkoje. Žmoniškųjų išteklių kokybė kaime pamažu keičiasi teigiama linkme: gerėja kaimo gyventojų išsilavinimo struktūra, mažiau opios tampa jaunimo užimtumo problemos. Statistikos departamento duomenimis, 2006 metais 15–24 metų amžiaus dirbančių jaunuolių kaime buvo 45,1 tūkst., palyginti su 2005 metais,

7,1 tūkst., arba 15,8 proc., su 2002-aisiais – 14,6 proc. daugiau. Kaimo jaunimo nedarbo lygis 2006 metais sudarė apie 9,2 proc., 2005-aisiais – 15 proc., 2002 metais – 19,3 proc., jis buvo mažesnis nei miesto jaunimo.

2002 metais aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą turintys užimti kaimo gyventojai sudarė 13,7 proc., o 2006 metais – 16,4 proc. Žemiausią, pradinį, išsilavinimą turinčiųjų sumažėjo beveik 3 procentiniais punktais. Net ir esant darbo jėgos stygiui, išsilavinimas išlieka svarbus veiksnys darbo rinkoje. 2006 metais aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą įgiję kaimo gyventojai sudarė dešimtadalį bedarbių (1.9 pav.).

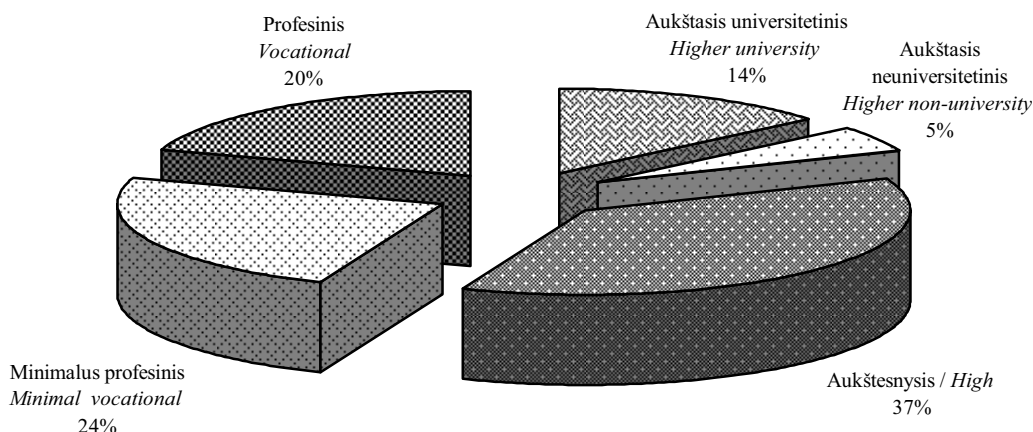
1.9 pav. Užimtų gyventojų ir bedarbių išsilavinimas kaime 2006 metais, proc.

Fig. 1.9. Employed and unemployed rural population by education level in 2006, in per cent

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Mažėjant užimtumui žemės ūkyje, šios srities darbuotojų padėtis darbo rinkoje tampa ypatinga. 2006 metais kaimo užimtų gyventojų pagal profesijų grupes struktūroje kvalifikuotų žemės ūkio ir žuvininkystės darbininkų buvo trečdalis. Penktadalis bedarbių – asmenys, anksčiau dirbę žemės ūkio, medžioklės ir miškininkystės srityse. Darbo biržos duomenimis, žemės ūkio srities specialistai 2006 metais nepateko į paklausių darbuotojų sąrašą, nes darbdaviai daugiausia ieškojo žemės ūkio ir žuvininkystės darbininkų.

Lietuvai tapus ES nare, šalies žemės ūkis susidūrė su konkurencingos rinkos iššūkiais, kuriems įveikti reikalingas tinkamas ūkininkų profesinis pasirengimas. Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro (ŽŪIKVC) tyrimų duomenimis, ūkininkų išsilavinimo struktūra per 2002–2006 metus mažai pakito. 2006 metais aukštąjį išsilavinimą turintys ūkininkai sudarė 19 proc., aukštesnįjį – 37 proc., profesinį išsilavinimą buvo įgiję 44 proc. ūkininkų (1.10 pav.).

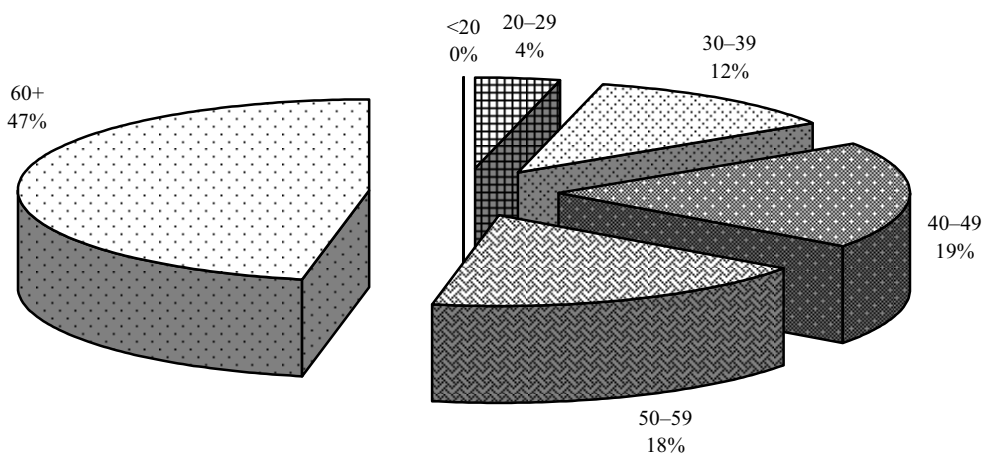

1.10 pav. Ūkininkai pagal išsilavinimą 2006 metais

Fig. 1.10. Farmers by education level in 2006

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Amžius – svarbus ūkininkavimo sėkmės veiksnys. Senyvo amžiaus ūkininkai mažiau linkę priimti naujoves, lėčiau perpranta pokyčius ir prie jų prisitaiko, mažiau nori mokytis ir sunkiau įsisavina žinias. Ūkininkų amžiaus struktūra pastarąjį penkmetį kinta labai nežymiai. 2006 metais didžioji dalis ūkininkų (47 proc.) buvo 60-mečiai ir vyresni. Jauni, iki 40 metų amžiaus, ūkininkai sudarė 16 proc. (1.11 pav.).

1.11 pav. Ūkininkų amžiaus struktūra 2006 metais

Fig. 1.11. Structure of farmers by age group in 2006

Šaltinis: ŽŪIKVC (Ūkininkų ūkių registro) duomenys.

2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, 60-mečių ir vyresnių ūkininkų dalis sumažėjo 3 procentiniais punktais, 40–49 metų ir 50–59 metų amžiaus ūkininkų dalis išliko beveik nepakitusi ir sudarė atitinkamai 19 ir 18 proc., o jaunųjų ūkininkų dalis išaugo 2 procentiniais punktais. Tikėtina, kad ūkininkų amžiaus struktūra šiek tiek

pasikeitė dėl investicinės ES paramos priemonės „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ įgyvendinimo. 2004–2006 metų programiniu laikotarpiu norą pasinaudoti parama pareiškė 753 jaunieji ūkininkai, paramos sutartys pasirašytos su 674. Vyresnio amžiaus ūkininkus atsisakyti žemės ūkio veiklos skatino Kaimo plėtros plano (KPP) priemonė „Ankstyvo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos rėmimas“. Pagal ją 2004–2006 metais Nacionalinė mokėjimo agentūra patvirtino per 7 tūkst. ūkininkų paraiškų.

Egzistuoja ryšys tarp ūkininkų amžiaus, išsilavinimo ir ūkio dydžio. Antai jaunu, iki 40 metų amžiaus, ūkininkų grupėje stambiausius – didesnius kaip 200 ha – ūkius daugiausia valdo aukštąjį išsilavinimą turintys ūkininkai (57,1 proc.). 40–49 metų amžiaus ūkininkų grupėje didesnius kaip 200 ha ūkius taip pat daugiausia valdo aukštąjį išsilavinimą įgiję asmenys (44,4 proc.), mažiau – aukštesnįjį (33,3 proc.), mažiausiai – profesinį (16,7 proc.) ir minimalų profesinį išsilavinimą (5,6 proc.) įgiję ūkininkai. Tai pagrindžia nuostatą, kad daugiausia prielaidų stambiam, konkurencingam ūkiui sukurti turi išsilavinę ir darbingo amžiaus ūkininkai.

Daugeliui ūkininkų dar trūksta žinių ir praktinių įgūdžių higienos bei gyvūnų gerovės standartų, geros ūkininkavimo praktikos, naujų gamybos technologijų įgyvendinimo ir vadybos srityse. Viešasis finansavimas suteikė dideles galimybes kaimo žmonėms kelti kvalifikaciją. Pagal Ūkininkavimo pradmenų mokymo programą 2006 metais buvo mokytas 1101 klausytojas.

Nuo 2004 metų pradėjus remti konsultavimo paslaugas pagal Lietuvos 2004–2006 metų Bendrojo programavimo dokumento (BPD) veiklos sritį „Konsultavimo paslaugos ūkiams“, suaktyvėjo konsultavimo įstaigų institucinė plėtra, buvo įsteigtos naujos konsultavimo įstaigos arba suaktyvino veiklą veikiančios. 2006 metais veikė 44 akredituotos konsultavimo institucijos, teikiančios konsultavimo paslaugas žemdirbiams ir kitiems kaimo gyventojams. Be to, mokymo paslaugas kaimo gyventojams teikė 54 mokymo institucijos.

Vietos veiklos grupės, kaimo bendruomenės, dalyvaujančios LEADER+ pobūdžio priemonės srityje „Įgūdžių įgijimas“, galėjo pasinaudoti akredituotų institucijų mokymo ir konsultavimo paslaugomis.

Valstybės, savivaldybių, įvairių fondų parama paskatino vietos veiklos grupes gilinti projektinės veiklos žinias ir įgūdžius. Pagal priemonę „Įgūdžių įgijimas“ 2004–2006 metais buvo pateiktos 155 paraiškos, sutartys pasirašytos su 94 paramos gavėjais. 2006 metais buvo paremti 29 projektai, paramos suma – 5,5 mln. Lt.

Bendruomeninės organizacijos, įgavusios žinių ir gebėjimų, sėkmingai pretendavo į valstybės paramą, skirtą kaimo bendruomenių ir vietos veiklos grupių veiklai remti. Šiai paramai valstybės biudžete 2006 metais buvo numatyta 3 mln. Lt.

Mokymo ir konsultavimo kokybės tobulinimas tebelieka aktualus įsisavinant naujas žemės ir miškų ūkio gamybos technologijas, verslo vadybą ir ekonomiką, buhalterinę apskaitą, aplinkos apsaugos, vandentvarkos, žemės ūkio ir maisto produktų kokybės reikalavimus, alternatyvių verslų, kooperacijos, informacinių technologijų naujoves.

Pasinaudoję žinių ir įgūdžių ugdymui skirta parama ir įgiję bazinių gebėjimų, kaimo gyventojai ir jų grupės gali sėkmingai inicijuoti ekonominius, socialinius, ir aplinkosauginius pokyčius Lietuvos kaime.

3.2. Žemės ištekliai ir jų valdymas

3.2. Land stock and its management

Žemė – nacionalinis turtas, kurio tinkamas panaudojimas yra vienas svarbiausių veiksnių, lemiančių šalies ekonominės ir socialinės plėtros spartą. Lietuvos Respublikos žemės fondas – 6530 tūkst. ha. Šalies teritorija skirstoma į kategorijas pagal tikslią žemės naudojimo paskirtį (1.3 lentelė).

1.3 lentelė Žemės fondo sudėtis 2007 m. sausio 1 d.

Table 1.3. Total land area as of 1 January 2007

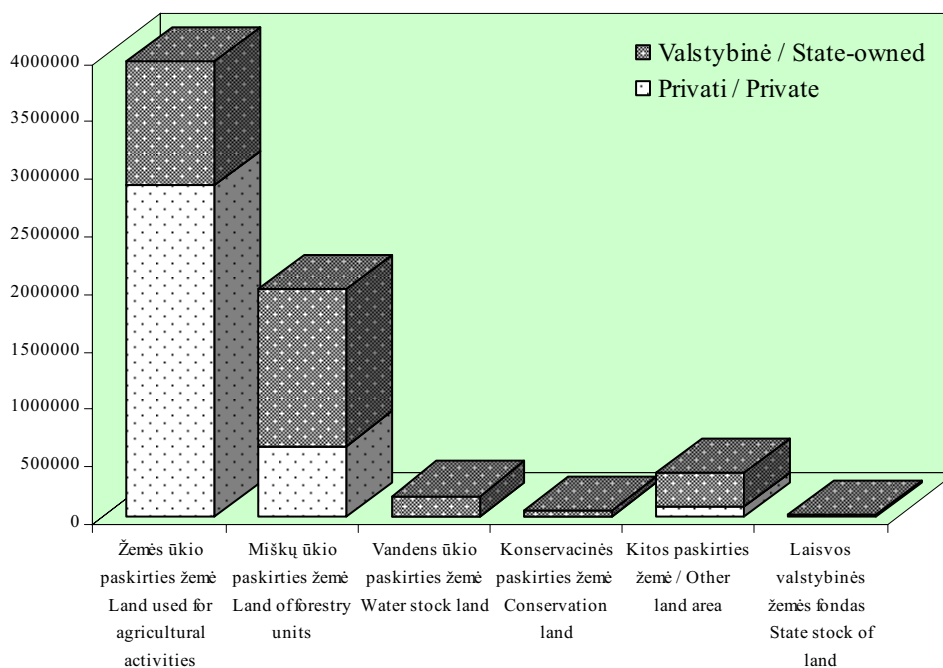
Žemės fondo kategorija / Category of land area	Plotas / Area	
	tūkst. ha / thou. ha	%
Bendras žemės plotas / Total land area	6530	100
iš jo: / of which:		
žemės ūkio paskirties žemė land used for agricultural activities	3954	60,6
miškų ūkio paskirties žemė land of forestry units	1972	30,2
vandens ūkio paskirties žemė water stock land	177	2,7
konservacinės paskirties žemė conservation land	43	0,6
kitos paskirties žemė / other land area	379	5,8
laisvos valstybinės žemės fondo žemė state stock of land	5	0,1

Šaltinis: Lietuvos Respublikos žemės fondas 2007 m. sausio 1 d. – V.: Nacionalinė žemės tarnyba prie ŽŪM, VĮ Registrų centras, 2007.

Daugiau kaip 60 proc. teritorijos sudaro žemės ūkio paskirties žemė. Deja, jos plotas kasmet mažėja. Per penkerius pastaruosius metus sumažėjo daugiau kaip 6 tūkst. ha. Todėl padaugėjo miškų ūkio, konservacinės ir kitos paskirties žemės.

Miškų plotai nuo 1997 metų didėjo kasmet po 0,25 proc. dėl savaiminio žemių apaugimo mišku ir dėl naujų miškų įveisimo. Kitos paskirties žemės plotų pokyčiai susiję su pramonės plėtra, gyvenamosios statybos intensyvėjimu, žemės perdavimu miestams. Miestų plotai šalyje didėja vidutiniškai po 1,6 tūkst. ha. o užstatytą teritoriją, gatvių ir kelių plotas miestuose bei kaimo vietovėse – po 1,4 tūkst. ha kasmet.

Pagal nuosavybės formas absoliučiais dydžiais ryškiausiai pakito privatūs žemės ir miškų ūkio paskirties žemės plotai, nuo 2001 metų padidėję atitinkamai 800 ir 200 tūkst. ha ir 2006-aisiais sudarę atitinkamai 72,7 ir 30,9 proc. visos minėtų paskirčių žemės (1.12 pav.).

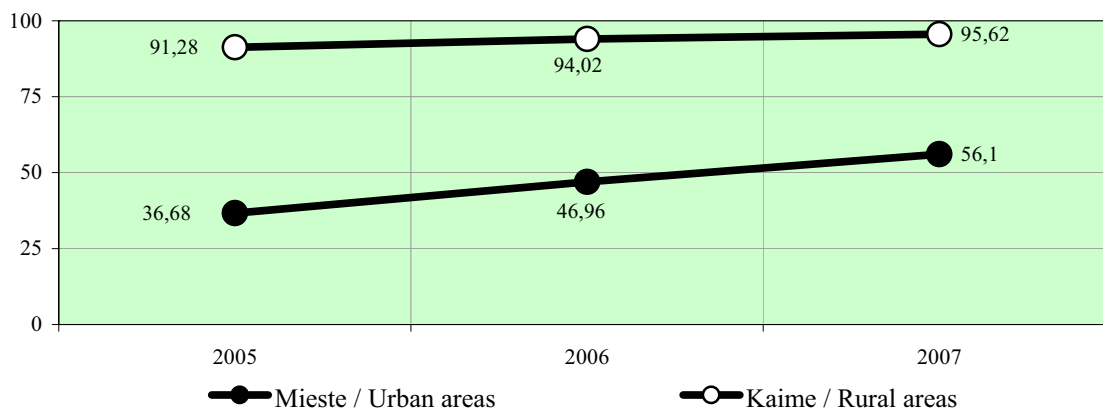

1.12 pav. Žemės fondo pasiskirstymas pagal nuosavybės formas 2007 m. sausio 1 d., tūkst. ha

Fig.1.12. Total land area by ownership type as of 1 January 2007, in thou. ha

Šaltiniai: Nacionalinės žemės tarnybos prie ŽŪM, VĮ Registrų centro duomenys.

Laisvos valstybinės žemės fondo žemės plotas nuolat mažėja. Tai susiję su nuosavybės teisių į turėtą žemę atkūrimu ir valstybinės žemės privatizavimu. Iki 2007 metų kaimo teritorijose teisės į žemę atkurtos daugiau kaip 95 proc. prašiusiųjų. Tuo tarpu miestų teritorijose šis skaičius gerokai mažesnis – 54 proc. (1.13 pav.).

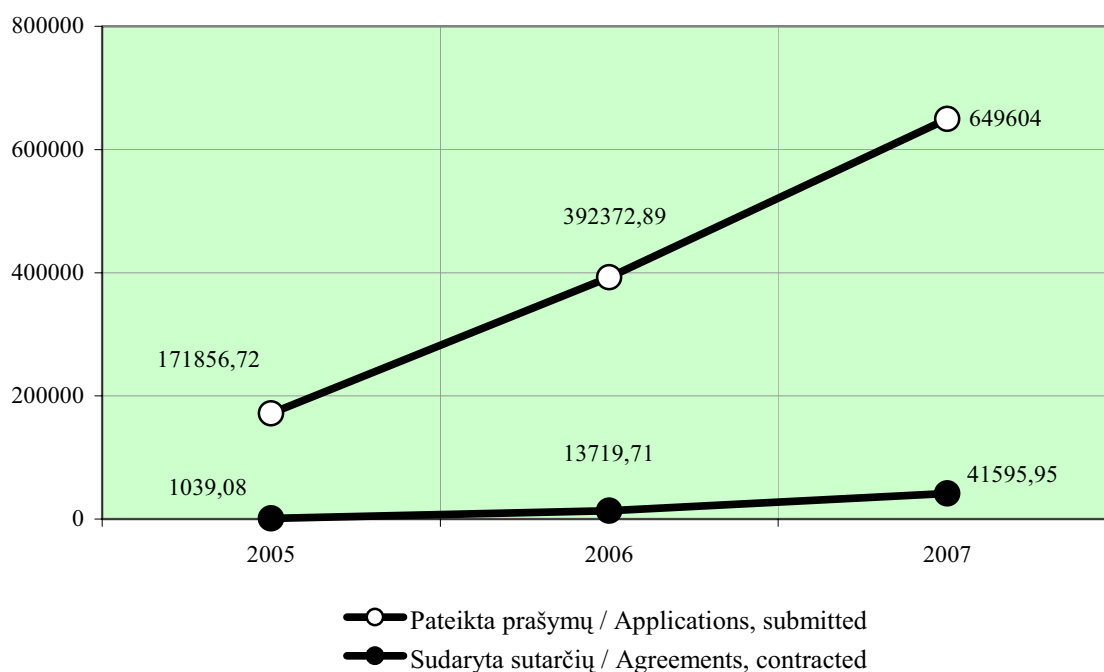

1.13 pav. Nuosavybės teisių į žemę atkūrimas 2005–2007 m. sausio 1 d., proc. (nuo prašymuose nurodyto ploto)

Fig. 1.13. Restitution of land property rights as of 1 January 2005–2007, in per cent (of the area indicated in applications)

Šaltiniai: Nacionalinės žemės tarnybos prie ŽŪM, VĮ Registrų centro duomenys.

Valstybinės žemės privatizavimo tempai lėti. Iki 2007 m. sausio 1 d. sudaryta tik 41 tūkst. ha valstybinės žemės pirkimo–pardavimo sutarčių (1.14 pav.). Valstybinės žemės pardavimą vėl sustabdė 2006 m. liepos 27 d. įsigaliojęs Žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo ir žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo pakeitimo įstatymo pakeitimo įstatymas. Jam įsigaliojus nebebuvo galima pirkti naujų valstybinės žemės sklypų ir užbaigti pradėtų pirkimo procedūrų, nes nebuvo reglamentuota nauja valstybinės žemės pardavimo tvarka. Šiame įstatyme pakeistas ir galimas didžiausias nuosavybės teise įsigyjamos (ir fiziniams, ir juridiniams asmenims) žemės ūkio paskirties žemės plotas – 500 ha, o iš valstybės įsigyjamos – 300 ha. Susiaurintas paramos įsigyjant valstybinę žemę gavėjų ratas, jiems keliami daugiau reikalavimų.

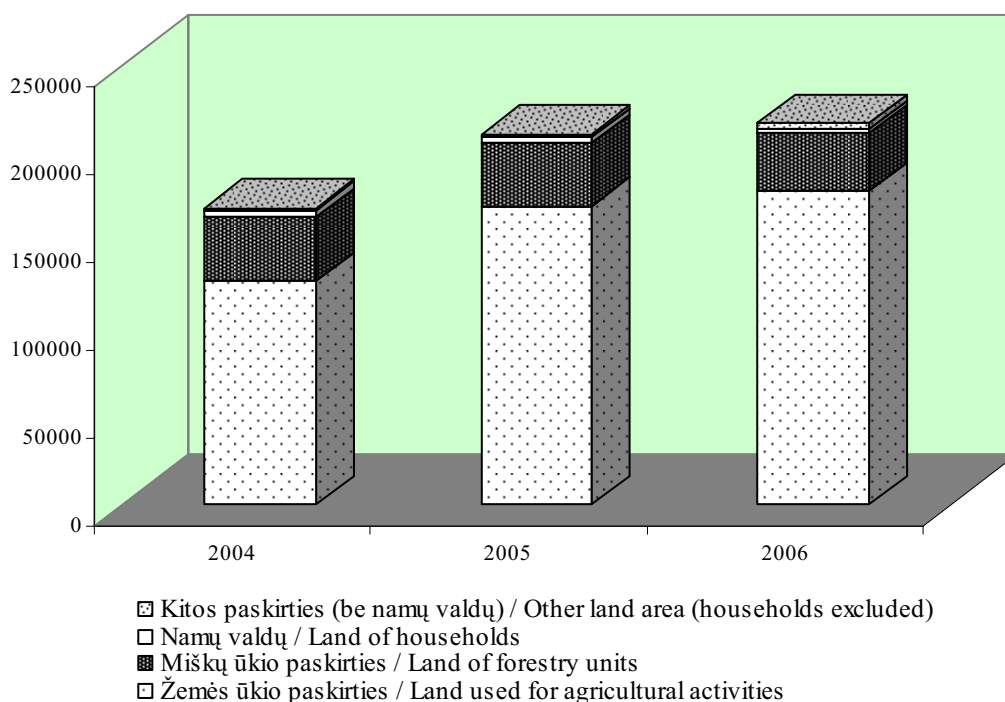

1.14 pav. Valstybinės žemės pirkimas 2005–2007 m. sausio 1 d., ha

Fig. 1.14. Purchase of the state-owned land as of 1 January 2005–2007, in ha

Šaltiniai: Nacionalinės žemės tarnybos prie ŽŪM, VĮ Registrų centro duomenys.

Įstatymų nuostatų pokyčiai nesustabdė privačios žemės perleidimų. Perleistų sklypų plotas 2006 metais – daugiau kaip 219 tūkst. ha (1.15 pav.). Tai 3,5 proc. daugiau nei per 2005 metus. 75 proc. visų perleidimų sudaro žemės ūkio paskirties žemės sandoriai. Aktyvumas privačios žemės ūkio paskirties žemės rinkoje, priešingai nei valstybinės šios paskirties žemės rinkoje, 2006 metais buvo aukštas, siekė 6,2 proc., t. y. dvigubai daugiau nei ES šalių vidurkis.

1.15 pav. Privačios žemės perleidimai 2004–2006 metais, ha

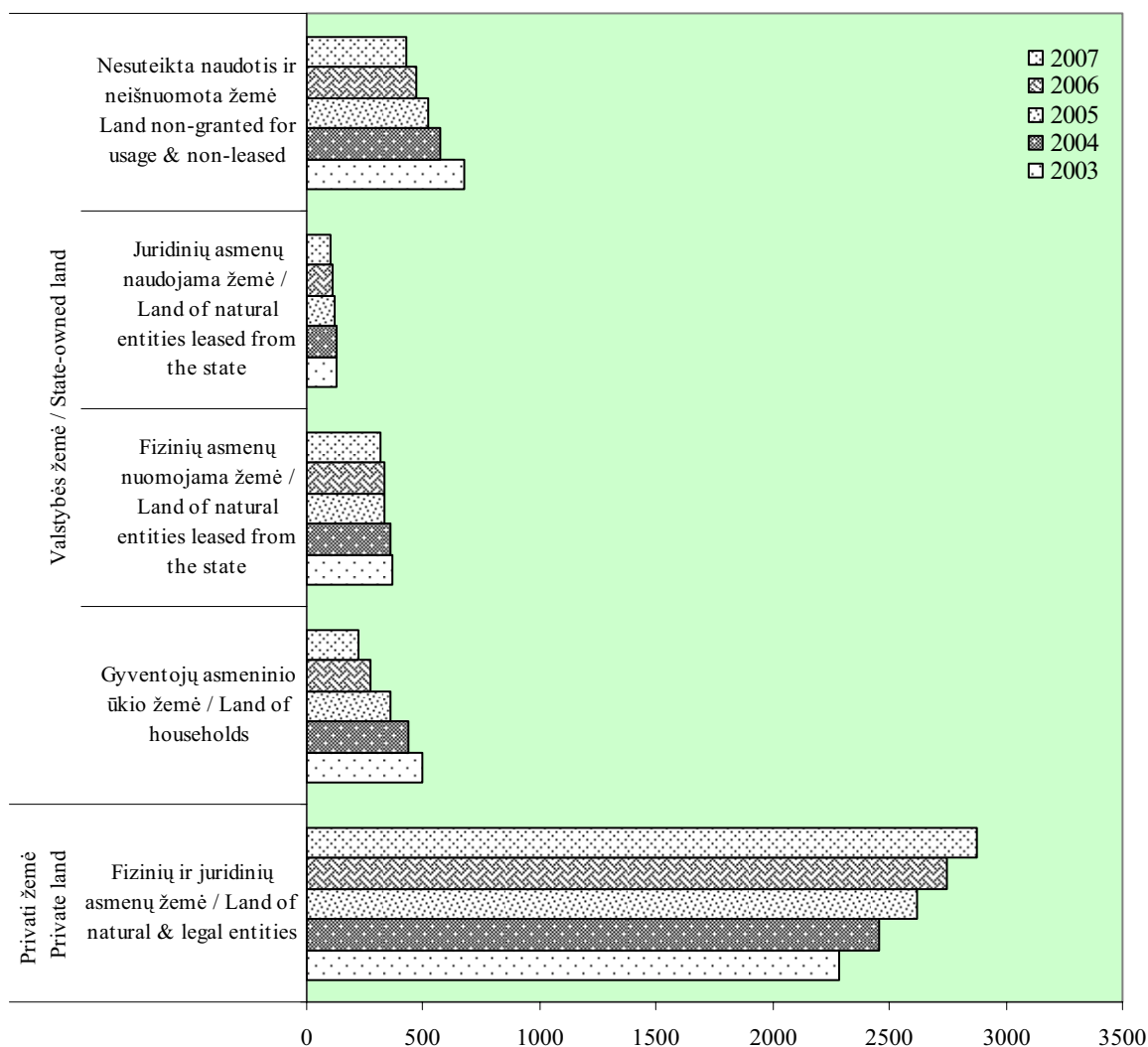
Fig. 1.15. Private land transfers in 2004–2006, in ha

Šaltiniai: Nacionalinės žemės tarnybos prie ŽŪM, VĮ Registrų centro duomenys.

Aktyvi privačios žemės rinka skatina nuosavos žemės dalies visame naudojamose žemės plote didėjimą. Tačiau šis augimas nepakankamas, todėl žemdirbiams vis dar tenka nuomoti apie pusę visos naudojamos žemės ūkio paskirties žemės (1,5 mln. ha). Tiesa, registruojama tik apie 40 proc. nuomojamo ploto. Didžioji dalis žemės nuomojama iš privačių asmenų – apie 87 proc. Daugiausia valstybinės žemės nuomojama fiziniams asmenims arba suteikta gyventojų asmeniniam ūkiui, tačiau didelė jos dalis – net 40 proc. – apskritai nenaudojama (1.16 pav.).

Bendras nenaudojamos žemės plotas didelis, nors, palyginti su 2003 metais, 40 proc. mažesnis. 2006 metais jis sudarė 470 tūkst. ha, apie 15 proc. visų Lietuvos ŽŪN. Daugiausia apleistų plotų – Vilniaus ir Utenos apskričių rajonuose, kuriuose daug rekreacinės ar komercinės vertės plotų ir mažo našumo ŽŪN. Juose nedeklaruojama daugiau kaip trečdalis visų ŽŪN. Tačiau ir kituose šalies regionuose dalis plotų nenaudojama dėl mažos žemės ūkinės vertės ar melioracinių sistemų gedimų. Dalis nenaudojamos žemės ūkio paskirties žemės pavirto miškais, krūmynais, pelkėmis.

Racionaliam žemės naudojimui paskatinti valstybė taiko įvairias paramos priemones. 2004–2006 metų KPP tam numatytos 5 priemonės („Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“, „Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais“, „Agrarinė aplinkosauga“, „Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“, „Restruktūrizuojamų pusiau natūrinių ūkių rėmimas“), BPD – 2 priemonės („Kaimo vietovių pritaikymas ir plėtra“ ir „Miškų ūkio plėtra“).

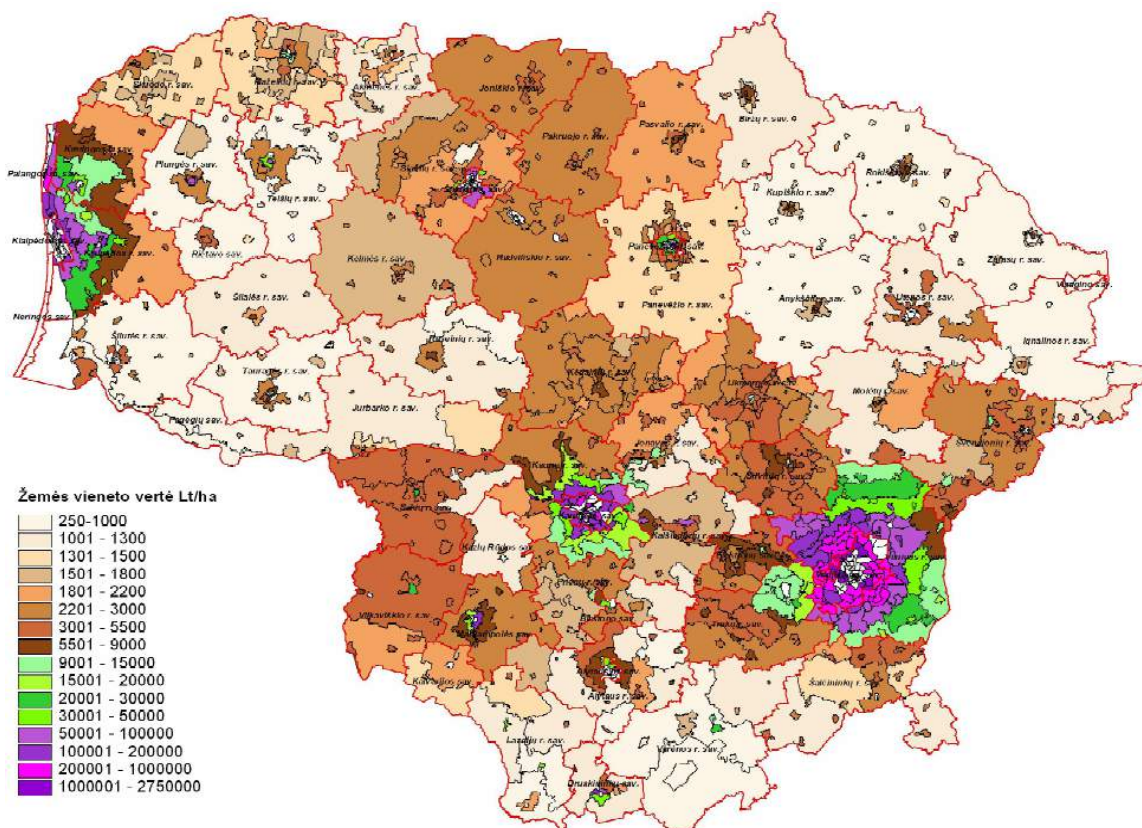

1.16 pav. Žemės ūkio paskirties žemė pagal naudotojus 2003–2007 m. sausio 1 d., tūkst. ha

Fig. 1.16. Land used for agricultural activities by users as of 1 January 2003–2007, in thou. ha

Šaltiniai: Nacionalinės žemės tarnybos prie ŽŪM, VĮ Registrų centro duomenys.

Nustatytus reikalavimus atitinkantiems žemės ūkio subjektams, įsigyjantiems žemės ūkio paskirties žemės, taip pat teikiama parama: valstybinė žemės ūkio paskirties žemė parduodama išsimokėtinai; įsigyjant privačią žemę gali būti kompensuojama 50 proc. paskolos palūkanų (jauniesiems ūkininkams – 100 proc.) ir suteikiamos Žemės ūkio paskolų garantijų fondo (ŽŪPGF) garantijos. Nepaisant visų šių lengvatų, žemei pirkti skolinamasi mažai. Per 2006 metus tik 50 žemės ūkio subjektų suteiktos garantijos, kurių suma – 5,7 mln. Lt, tai sudaro tik 4 proc. nuo visų suteiktų garantijų. Nefunkcionuojanti žemės ūkio kredito rinka stabdo ūkių stambėjimą, kadangi nedidelį pelną gaunantys ūkiai be paskolos negali įpirkti vis brangstančios žemės. Vidutinė žemės ūkio paskirties žemės kaina 2006 metais toliau augo ir pasiekė 3000 Lt (1.17 pav.).

1.17 pav. Žemės ūkio paskirties žemės vertė 2006 metais, Lt/ha
Fig. 1.17. Value of land used for agricultural activities in 2006, Lt/ha

Šaltiniai: Nacionalinės žemės tarnybos prie ŽŪM, VĮ Registrų centro duomenys.

2006 metais situacija privačioje žemės rinkoje po itin aktyvių pastarųjų metų pradėjo stabilizuotis. Nors kainos vis dar kilo gana greitai, prekybos pagyvėjimas buvo nežymus. Tuo tarpu valstybinė žemės rinka išliko stagnacijos būsenos.

3.3. Techniniai ir technologiniai ištekliai

3.3. Technical and technological resources

Apsirūpinimas žemės ūkio technika / Agricultural machinery

Svarbiausias ES žemdirbių uždavinys – žemės ūkio produkcijos konkurencingumo didinimas, kokybės gerinimas ir gamybos sąnaudų mažinimas.

Moderni technika užtikrina technologinių operacijų kokybišką atlikimą laiku ir taupų energetinių bei kitų materialinių išteklių naudojimą. Tai lemia aukštą našumą, ūkių pajamingumą. Šalyse, kuriose plėtojamas intensyvus žemės ūkis, pagrindinė pajamų dalis (per 60 proc.) skiriama investicijoms į žemės ūkio techniką. Danijoje

traktoriams, kombainams ir žemės ūkio mašinoms skiriama apie 760 Lt/ha ŽŪN, Vokietijoje – 690 Lt/ha. Tuo tarpu Lietuvos žemdirbiai žemės ūkio technikai skiria daug mažiau lėšų (1.4 lentelė).

1.4 lentelė. Investicijos į žemės ūkio techniką 2005 metais

Table 1.4. Investments into agricultural machinery in 2005

Žemės ūkio naudotojas <i>Agricultural entity</i>	Ūkio dydis, ha <i>Farm size, ha</i>	ŽŪN, ha <i>Agricultural area, ha</i>	Investicijos, Lt/ha / <i>Investment, Lt/ha</i>			
			traktoriai <i>tractors</i>	kombainai <i>harvesters</i>	mašinos ir transporto priemonės <i>machinery & transport</i>	įrenginiai ir inventoriai <i>equipment & inventory</i>
Ūkininkai <i>Farmers</i>	<10	6,82	178,4	6,7	335,3	103,5
	10–20	14,91	173,9	28,6	46,5	309,0
	20–30	22,67	340,0	15,5	32,5	150,3
	30–40	32,75	284,8	13,6	26,7	271,0
	40–50	42,0	224,1	46,4	56,2	146,7
	50–100	65,64	187,9	42,9	56,4	205,7
	100–150	118,83	167,0	109,1	33,6	205,5
	>150	334,81	154,2	189,0	115,3	151,1
ŽŪB <i>Agricultural companies</i>	<500	273	84,4	2,0	25,3	34,7
	500–1000	663	142,4	84,0	103,3	86,0
	>1000	2286	59,4	202,8	83,2	30,7

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2005. – V.: LAEI, 2006.

Vidutiniškai 2005 metais šalies ūkininkas traktoriams, kombainams ir žemės ūkio mašinoms skyrė apie 360 Lt/ha – 2 kartus mažiau nei Vakarų Europos šalyse. Palyginus ūkininkų ir ŽŪB investicijas, matyti, kad ūkininkai perka apie 35 proc. daugiau traktorių, kombainų, žemės ūkio mašinų. Ypač mažai investuoja technikai įsigyti smulkios (iki 500 ha ŽŪN) bendrovės – tik 111,7 Lt/ha, arba 6,5 karto mažiau nei Vakarų Europos žemės naudotojai.

Investicijų į žemės ūkio techniką dydis atskirose apskrityse labai skiriasi (1.5 lentelė). Daugiau technikos perkama tuose regionuose, kur dirvos derlingesnės ir ūkininkai valdo didesnius žemės plotus (išskyrus Tauragės apskritį). Telšių, Utenos, Vilniaus ir Alytaus apskrityse žemės ūkio technikai skiriamos minimalios lėšos. Tačiau tuose regionuose gaunami ir mažiausi derliai.

Traktoriai yra pagrindinė žemės ūkio energetinė priemonė. Jų skaičius nuolat didėja. 2006 metų pabaigoje šalyje buvo daugiau kaip 120 tūkst. traktorių. Tačiau pagal apsirūpinimą traktoriais šalies žemės naudotojai labai atsilieka nuo Vakarų Europos ūkininkų. Lietuvoje vienam traktoriui tenka 29 ha naudmenų, Suomijoje ir Nyderlanduose – 11 ha, Austrijoje – 9 ha, Vokietijoje – 8 ha. Tačiau blogiausia tai, kad šalies žemės ūkyje dirba 88636 traktoriai (75 proc.), pagaminti iki 1994 metų. Šios mašinos yra fiziškai ir morališkai nusidėvėjusios, didelė jų dalis yra techniškai netvarkingos.

1.5 lentelė. Ūkininkų investicijos į žemės ūkio techniką apskrityse 2005 metais*Table 1.5. Farmers' investments in agricultural machinery by counties in 2005*

Apskritys <i>Counties</i>	Vidutinis ūkio dydis, ha <i>Average farm size, ha</i>	ŽŪN našumas, balais <i>Land quality point</i>	Investicijos, Lt/ha ŽŪN <i>Investment, Lt/ha UAA</i>	Javų derlingumas, t/ha <i>Average yield of cereals, t/ha</i>
Alytaus	34,68	34,9	249,3	19,5
Kauno	72,68	44,1	366,7	32,2
Klaipėdos	47,53	37,4	420,3	19,6
Marijampolės	117,02	48,0	633,4	35,1
Panevėžio	81,11	43,2	270,5	27,2
Šaulių	63,69	42,9	293,2	31,7
Tauragės	33,74	45,8	821,3	27,6
Telšių	37,13	32,8	166,2	21,3
Utenos	37,75	33,5	293,0	18,6
Vilniaus	49,12	34,8	233	16,6

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006;
Žemės ūkio respondentinių ūmonių duomenys 2005. – V.: LAEI, 2006.

Traktorių parko būklę charakterizuojantis rodiklis – naujų traktorių pirkimas tūkst. ha ŽŪN. Pagal šį rodiklį Lietuva labai atsilieka nuo kitų ES narių. Austrijoje, kurioje vidutinis ūkio dydis – 17 ha, ūkininkai perka penkis kartus daugiau naujų traktorių, skaičiuojant ŽŪN plotui, nei mūsų šalies ūkininkai. Vokietijos vidutinis ūkio dydis yra 46 ha ŽŪN. Todėl traktorių reikia mažiau. Tačiau ir vokiečiai perka 3,8 karto traktorių daugiau už Lietuvos žemės naudotojus.

Blogiausia tai, kad šalies žemdirbiai daugiausia perka pigius, bet žemo techninio lygio, nepatikimus baltarusiškus traktorius. Rusijos techninės literatūros duomenimis, Vakarų Europos gamybos traktorių išdirbis gedimo požiūriu yra 10–25 kartus didesnis už NVS gamybos. Apskaičiuota, kad dirbant patikimais Vakarų Europos gamybos traktoriais, žemės ūkio darbų tiesioginės išlaidos sumažėja ketvirtadaliu. Lietuva yra tarp tokių šalių, kaip Ukraina, Vengrija, kurios perka 60–70 proc. baltarusių gamybos traktorių. Tuo tarpu Vakarų Europos šalys tokių traktorių neperka ar perka nedaug: Vokietijoje tik 1,2 proc. įsigytų naujų traktorių yra „Belarus“. Čia paklausūs modernūs traktoriai „John Deere“, „Fendt“, „New Holland“ ir kiti.

Svarbu tai, kad Vakarų Europos šalyse perkami didesnės galios traktoriai, skirti dirbti su šiuolaikinėmis žemės ūkio mašinomis. Vokietijoje mažos galios traktorių (variklio galia – iki 80 AG) nuperkama 29 proc., Anglijoje – 17 proc., Lietuvoje – apie 70 proc.

Mažos galios ir nepatikimų traktorių pirkimą lemia ir šalyje taikoma technikos subsidijavimo sistema. Lietuvoje dotuojami traktoriai, nepriklausomai nuo techninio lygio ir galios – 20 proc. kainos, bet ne daugiau kaip 20 tūkst. Lt. Tai skatina žemdirbius pirkti pigius NVS gamybos traktorius.

Lietuvai tapus ES nare, šalyje registruojami tik traktoriai, turintys atitikties sertifikatą pagal direktyvos 2000/25 EB nustatytus gamtosaugos reikalavimus. Variklių

tobulinimas dėl teršalų išmetimo ribojimo ir kitų gamtosauginių reikalavimų kelia traktorių kainą ir didina investicijų reikmes.

Traktorių poreikiai skaičiuojami pagal priimtas Centrinės ir Vakarų Europos lyginamojo variklių galingumo vidutines reikšmes ir priklauso nuo ūkio specializacijos, laukų dydžio ir kitų veiksnių. Didelių žemėnaudų savininkai traktorių parką komplektuoja iš įvairios galios traktorių. Priimta, kad 1000 ha turėtų tekti du 300 AG ir 150 AG galios traktoriai ir šeši–dešimt 90 AG galios traktorių.

Finansinių išteklių stoka riboja ir naujų javų kombainų pirkimą. 2006 metų pabaigoje šalyje buvo per 14600 javų kombainų. Vienam kombainui vidutiniškai tenka apie 60 ha javų plotas, panašiai kaip Danijoje ir Prancūzijoje. Tačiau Suomijoje, kurioje gamtinės sąlygos yra panašios į Lietuvos, kombainų sezoninis apkrovimas apie 2,5 karto mažesnis. Be to, Lietuvoje daugiausia dirbama senais kombainais, pagamintais 1965–1994 metais. Tokios mašinos sudaro apie 94 proc. visų kombainų. Tik apie 1000 javų kombainų pagaminti 1995 metais ir vėliau. Tarybiniais metais buvo perkama 1000–1400 naujų kombainų kasmet. Dabar jų įsigyjama daug mažiau (1.6 lentelė).

1.6 lentelė. Kombainų, pirktų 2001–2006 metais, skaičius

Table 1.6. Number of combine harvesters purchased in 2001–2006

Metai / Year	Iš viso / Total	iš jų naujų / of which new	
		vnt. / units	%
2001	335	6	1,8
2002	369	40	10,8
2003	355	85	23,9
2004	366	155	42,3
2005	415	179	43,1
2006	310	121	39,0

Šaltinis: ŽŪM Infrastruktūros skyriaus duomenys.

Praeito amžiaus gamybos kombainai yra techniškai nepatikimi. Jais dorojant derlių patiriama didelių grūdų nuostolių. Nauji kombainai, ypač iš Vakarų Europos, labai brangūs. Mažiausias rusiškas kombainas kainuoja 110 tūkst. Lt, ES gamybos – 220 tūkst. Lt. Apskaičiuota, kad perkant Rusijos gamybos kombainus, būtina kiekvienais metais skirti 90–95 Lt/ha, o perkant ES šalyse pagamintus – 155–170 Lt/ha. Ekonomiškai apsimoka pirkti nuosavą rusišką kombainą, jei javų plotas – 50 ir daugiau ha, Vakarų Europos gamybos – jei plotas didesnis nei 100 ha. Todėl būtina skatinti kooperaciją ir serviso įmonių plėtrą javų derliui nuimti nedideliuose plotuose.

Blogai, kad šalies ūkininkai ir žemės ūkio įmonės mažai perka ir žemės ūkio mašinų. Vokietijos žemdirbiai tam skiria 1,3 karto daugiau lėšų, nei investuoja traktoriams įsigyti. Tuo tarpu Lietuvos ūkininkai žemės ūkio mašinoms skiria tik 40 proc. investicijų, lyginant su išlaidomis traktoriams pirkti. Šis rodiklis yra apie 3 kartus mažesnis už Vokietijoje taikomas normas.

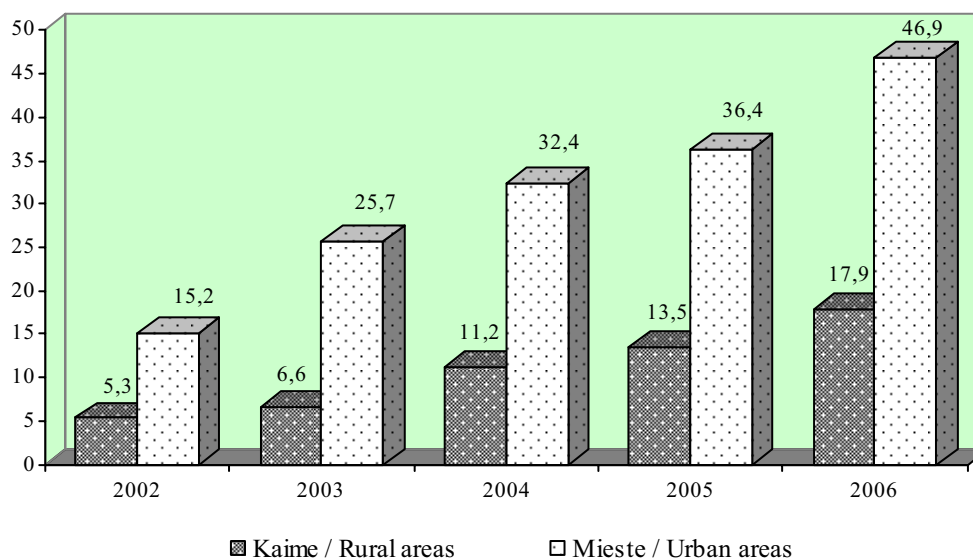
Dėl lėšų trūkumo žemdirbiai negali įsigyti modernių žemės ūkio mašinų: apverčiamųjų plūgų ir plūgų-skutikų, tolygaus trašų paskleidimo barstytuvų, purkštuvų su papildomu oro srautu, kombinuotų universalių sėjamųjų su lokalinio trašų įterpimo įtaisais, tikslųjų kultivatorių, pievų ir ganyklų priežiūros mašinų, maigytuvinių

šienapjovių, daugiafunkcinių transporto priemonių ir kitų. Nedidelių žemėvaldų naudotojai priversti dirbti techniškai ir morališkai pasenusia, nenašia technika. Todėl jų kuro ir darbo sąnaudos didelės, o derlius menkas.

Lietuva yra viena iš pokomunistinių šalių, neturinčių žemės ūkio techninio modernizavimo strategijos. Žemės ūkio mechanizavimo problemas sprendžia tiekėjai, savo nuožiūra įveždami techniką ir įrengimus, ne visada atitinkančius šiuolaikinio mechanizavimo ir modernizavimo kryptis. Lietuva – vienintelė ES šalis, dotavusi senos, naudotos technikos pirkimą. Šalyje neatnaujinamos mašinų ir technologijų sistemos pagal šiuolaikinio mechanizavimo ir techninio modernizavimo kryptis. Investicijos žemės ūkio mašinoms panaudojamos neracionaliai, perkama neefektyvi senos kartos technika.

Informacinės technologijos / Information technologies

Prieiga prie informacinių technologijų – viena svarbiausių prielaidų kaimo gyventojams pasinaudoti žinių visuomenės teikiamais privalumais. Statistikos departamento namų ūkių tyrimų duomenimis, Lietuvos kaimo namų ūkių apsirūpinimas kompiuteriais per 2002–2006 metus sparčiai didėjo. Tačiau kaime ir apsirūpinimo lygis, ir jo augimas daug mažesnis nei mieste. 2006 metų pradžioje kompiuterį namuose turėjo 46,9 proc. miesto ir tik 17,9 proc. kaimo namų ūkių (1.18 pav.). Be to, kaime dar labai retas kuris turi nešiojamą kompiuterį. 2006 metais mieste tokį kompiuterį turėjo 8,2, o kaime – tik 1,5 proc. namų ūkių.

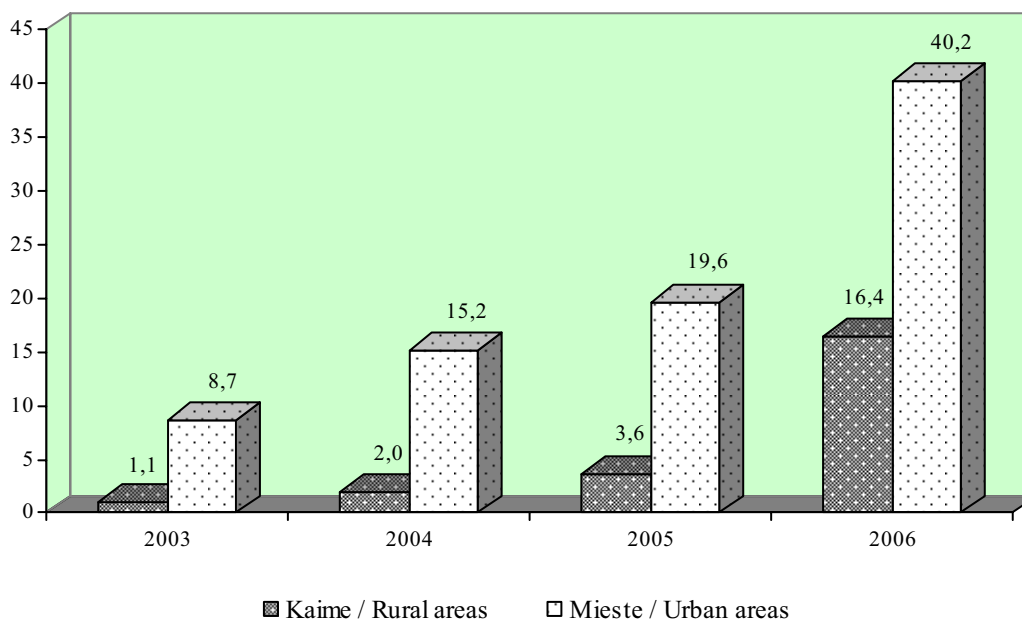

1.18 pav. Namų ūkių apsirūpinimas kompiuteriais 2002–2006 metais, proc.

Fig. 1.18. Households possessing personal computers in 2002–2006, in per cent

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Lietuvoje sparčiai auga besinaudojančių internetu namų ūkių skaičius. Kaime šio rodiklio augimas ilgą laiką buvo labai nežymus, esminis pokytis įvyko tik 2006 metais (1.19 pav.). Nepaisant to, mieste turinčių interneto prieigą namuose dalis 2006 metais buvo 2,5 karto didesnė nei kaime.

1.19 pav. Namų ūkiai, kurie naudojami¹ internetu namuose 2003–2006 metais, proc.

Fig. 1.19. Households having access to the Internet¹ in 2003–2006, in per cent

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2006 metais atliktų tyrimų duomenys rodo, kad apsirūpinimas kompiuteriais ir interneto naudojimas tiesiogiai priklauso nuo namų ūkio pajamų. Tarp namų ūkių, kurių mėnesinės piniginės pajamos viršijo 1500 Lt, kompiuterį turėjo 80 proc., interneto prieigą – 70 proc. Atsižvelgiant į tai, kad kaimo gyventojų pajamos mažesnės nei miestiečių, pirmieji patenka į blogesnę padėtį, siekdami apsirūpinti žinių visuomenei būtina įranga.

1.7 lentelė. Priežastys, dėl kurių namų ūkiai nesinaudojo internetu 2006 metais, proc.

Table 1.7. The reasons that households did not use the Internet in 2006, in per cent

Priežastis / Reason	Visi namų ūkiai All households	Kaime Rural areas	Mieste Urban areas
Nėra poreikio / No needs	66,4	73,7	60,7
Namuose nebūtinai / No necessity	11,8	5,3	16,8
Brangi įranga / Expensive equipment	22,7	21,4	23,6
Brangus ryšys (dideli tarifai, abonementinis mokestis) / Expensive Internet fee	16,9	18,1	15,9
Neturi reikiamų žinių / Poor knowledge	6,6	7,5	5,9
Žalingas turinys / Inappropriate content	0,7	0,1	1,2
Fizinė negalia / Disability	0,4	-	0,7

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

¹ Tik per kompiuterį, t. y. neįskaitant naudojimosi internetu per mobilųjį telefoną ar kitus prietaisus
Only via PC. Accessing the Internet via mobile phone and other devices is excluded.

Vertinant modernių išteklių didėjimą Lietuvos kaime, nereikėtų apsiriboti vien kompiuterizavimo lygį charakterizuojančiais rodikliais. Svarbu rasti būdų pakelti kaimo kompiuterinio raštingumo lygį, nes tai svarbi priežastis, trukdanti informacinių technologijų plėtrai kaime. Kaip parodė tyrimo rezultatai, nežinančių, kur būtų galima panaudoti internetą, 2006 metais buvo net 73,7 proc. kaimo namų ūkių (mieste – 60,7 proc.).

Analizuojant žemdirbių grupės tyrimo rezultatus, matyti, kad čia situacija daug blogesnė nei kaime apskritai. 2006 metais asmenys, kurie naudojami kompiuteriu, sudarė 25,6 proc. visų kaimo gyventojų, o tarp žemdirbių tokių asmenų buvo tik 11,5 proc. Dar didesnis skirtumas – lyginant visų kaimo gyventojų ir žemdirbių, besinaudojančių internetu, dalį. 2006 metais asmenys, kurie naudojami internetu, kaime sudarė 21,4 proc. visų kaimo gyventojų, o tarp žemdirbių tokių asmenų buvo tik 6,6 proc.

Lietuvos ūkių veiklos produktyvumą taip pat galėtų paspartinti elektroninės prekybos plėtra. Elektroninė prekyba ypač naudinga smulkiems ūkiams, nuolat susiduriantiems su pagamintos produkcijos pardavimo sunkumais. Tačiau tik 1,2 proc. kaimo gyventojų 2006 metais pasinaudojo elektroninės prekybos paslaugomis (mieste – 5,8 proc.). Pagrindinė priežastis, lemianti tokį vangų minėtos prekybos naudojimą Lietuvos kaime, yra ta, kad didžioji dalis kaimo gyventojų apskritai nesinaudojo internetu.

Žemas kompiuterinio raštingumo lygis trukdo Lietuvos kaimo gyventojams pasinaudoti valstybės institucijų teikiamomis elektroninėmis paslaugomis. Kaimo gyventojai dažniausiai naudojami galimybe internetu užpildyti pajamų mokesčio deklaraciją, vartė bibliotekų elektroninius katalogus. Tačiau kol kas tokiomis paslaugomis naudojami vos keli procentai kaimo gyventojų (2006 m. – 4,5 proc.), tuo tarpu miestiečiai tai daro gana aktyviai (2006 m. – 17,8 proc.). Net 27 proc. kaimo gyventojų kaip pagrindinę priežastį, kodėl nesinaudoja valstybės institucijų teikiamomis paslaugomis, nurodė, kad minėtų institucijų tinklalapiais naudotis per daug sudėtinga. Šią priežastį minėjo tik 17,9 proc. miesto gyventojų.

3.4. Finansų infrastruktūra

3.4. Finance infrastructure

Finansų infrastruktūros plėtra paremta pagrindinėmis Žemės ūkio ir kaimo plėtros strategijos nuostatomis: tobulinti kaimo rėmimo sistemą vadovaujantis ES žemės ūkio paramos taisyklėmis, sudaryti palankesnes kreditavimo sąlygas žemės ūkio ir kitiems kaimo verslo subjektams. Šių nuostatų įgyvendinimui valstybėje telkiamos ne tik nacionalinės, bet ir ES BŽŪP teisinės ir ekonominės priemonės.

Ūkininkų ir žemės ūkio įmonių nuosavas ir skolintas kapitalas. Žemė, darbas ir kapitalas – pagrindiniai gamybos veiksniai, lemiantys žemės ūkio verslo rezultatai. Lietuva, turėdama daug žemės ūkio paskirties žemės ir darbo jėgos, vis dar susiduria su kapitalo trūkumu. Net stebint intensyvią sektoriaus plėtrą, žemdirbių pajamų bei kreditavimo rinkos palankumo didėjimą tenka pripažinti, kad dėl nedidelių gamybos mastų ir nepakankamo ūkinės veiklos efektyvumo daugeliui žemės ūkio subjektų, ypač smulkiųjų ūkininkų, vis dar sunku sukaupti nuosavo kapitalo ilgalaikėms investicijoms ir apyvartiniams ištekliams formuoti.

Pastaraisiais metais kredito rinka tapo daug palankesnė žemės ūkiui. Komercinių bankų paskolų palūkanos sumažėjo iki 5,5–7,5 proc. ir buvo supaprastinta skolinimosi procedūra. Pagerėjus skolinimosi sąlygoms ir išaugus paskolų poreikiui, padidėjo ilgalaikių ir trumpalaikių banko paskolų apimtys ūkininkų ūkiuose ir žemės ūkio įmonėse (1.8 ir 1.9 lentelės) Tačiau skolintomis lėšomis, kaip žemės ūkio verslo plėtros priemonėmis, žemės ūkio subjektai kol kas naudojasi nenoriai. Žemės ūkio subjektų skolinimo aktyvumą riboja didelės galimybės pasinaudoti vieša parama verslo plėtrai ir tarp ūkių valdytojų dominuojantis aukšto lygio investicijų rizikos vengimas.

1.8 lentelė. Ūkininkų ūkio kapitalo finansinė išraiška 2003–2005 metais*, Lt
Table 1.8. Capital in family farm in 2003–2005, in Litas*

Rodikliai / Indicators	2003	2004	2005
Nuosavybė / Equity	150446	186290	278205
Ilgalaikiai kreditai / Long-term loans	3952	6837	24352
Trumpalaikiai kreditai ir skolos Short-term loans and debts	4924	8506	18111
Iš viso skolų / Total debts	8876	15343	42463
Nuosavas kapitalas / Own capital	141570	170947	235742
Nuosavas kapitalas, Lt/ha ŽŪN Own capital, Lt/ha UAA	3307	4043	4330
Nuosavo kapitalo dalis nuosavybėje, proc. Share of own capital in total equity, %	94,1	91,8	84,7

* Vidutiniškai vienam respondentiniam ūkiui / On average per respondent farm.

Šaltiniai: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2002–2005 m. – V.: LAEI.

Nuosavo kapitalo, tenkančio ŽŪN ploto vienetui, didėjimas rodo žymų teigiamą gamybinio potencialo pokytį ūkininkų ūkiuose. Tai lėmė ūkininkavimo efektyvumo didėjimas, kuris iš esmės susijęs su ES ir nacionalinio biudžeto finansinės paramos augimu.

1.9 lentelė. Žemės ūkio įmonės kapitalo finansinė išraiška 2003–2005 metais*, Lt
Table 1.9. Capital in agricultural company in 2003–2005, in Litas*

Rodikliai / Indicators	2003	2004	2005
Nuosavybė / Equity	2555290	3480431	6757366
Ilgalaikiai kreditai / Long-term loans	28515	128826	348711
Trumpalaikiai kreditai ir skolos Short-term loans and debts	47684	280791	1052993
Iš viso skolų / Total debts	76199	409617	1401704
Nuosavas kapitalas / Own capital	2479091	3070814	5355662
Nuosavas kapitalas, Lt/ha ŽŪN Own capital, Lt/ha UAA	2944	3700	3870
Nuosavo kapitalo dalis nuosavybėje, proc. Share of own capital in total equity, %	97,0	88,2	79,3

* Vidutiniškai vienai respondentinei įmonei / On average per respondent company.

Šaltiniai: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2002–2005 m. – V.: LAEI.

Respondentinių įmonių balansai rodo, kad jos per 2003–2005 metus aktyviau skolinosi, pasinaudojusios parama didino gamybinį potencialą bei veiklos efektyvumą ir per tą laikotarpį žymiai padidino nuosavą kapitalą, tenkantį jų valdomų ŽŪN ploto vienetui.

SAPARD parama. 2006 metais buvo tęsiamas ES inicijuotos Specialiosios žemės ūkio ir kaimo plėtros programos (SAPARD) administravimas. Šios programos pagrindinis tikslas buvo didinti narystei ES besirengiančių šalių žemės ir maisto ūkio konkurencingumą, teikiant paramą investicijoms į pirminę žemės ūkio gamybą, remiant žemės ūkio produktų perdirbimą, organizuojant ir finansuojant mokymus, bei skatinti alternatyvias pajamas ir gerinti fizinę infrastruktūrą kaimo vietovėse.

Programai SAPARD įgyvendinti Lietuvoje buvo planuojama skirti 576,8 mln. Lt. Tai ES biudžeto (75 proc.) ir Lietuvos nacionalinio biudžeto (25 proc.) bendro finansavimo lėšos. Tačiau, siekiant užbaigti pradėtus finansuoti projektus, 2006 metų pabaigoje realiai išmokėta paramos suma viršijo 600 mln. Lt.

Lietuvoje SAPARD buvo įgyvendinama pagal Nacionalinės žemės ūkio ir kaimo plėtros programos kryptis: Investicijos į pirminę žemės ūkio gamybą; Žemės ūkio ir žuvininkystės produktų perdirbimas ir rinkodaros tobulinimas; Ekonominės veiklos plėtra ir alternatyvių pajamų skatinimas; Kaimo infrastruktūros tobulinimas; Miškų infrastruktūros tobulinimas ir apželdinimas; Profesinis mokymas; Techninė parama ir informavimas.

Ūkių ir įmonių modernizavimo projektams įgyvendinti iš SAPARD paramos lėšų buvo kompensuojama 45–50 proc. investicinių išlaidų. Mokymo ir techninės paramos projektai buvo finansuojami 100 proc.

Per visą SAPARD įgyvendinimo laikotarpį su paramos gavėjais buvo pasirašytos 884 sutartys, kuriose bendra prašoma paramos suma siekė 616,9 mln. Lt (1.10 lentelė). Iki 2006 metų pabaigos paramos gavėjai įgyvendino 825 projektus, jiems išmokėta beveik 580 mln. Lt paramos.

1.10 lentelė. SAPARD parama pagal paramos kryptis 2002–2006 metais

Table 1.10. Support under SAPARD by measures in 2002–2006

Paramos kryptis / Support trend	Pateikta paraiškų Applications submitted	Pasirašyta sutarčių Agreements approved	
		skaičius, vnt. number	vertė, mln. Lt value, mill. Lt
I. Investicijos į pirminę žemės ūkio gamybą <i>Investment in primary agricultural production</i>	578	452	237,8
Pieno sektorius / <i>Milk</i>	122	87	56,0
Mėsos sektorius / <i>Meat</i>	87	58	56,3
Vaisių ir daržovių sektorius / <i>Fruit and vegetables</i>	50	36	14,9
Grūdinių augalų ir linų sektorius / <i>Grain crops and flax</i>	319	271	110,7
II. Žemės ūkio ir žuvininkystės produktų perdirbimo ir rinkodaros tobulinimas	69	46	234,6

Paramos kryptis / <i>Support trend</i>	Pateikta paraiškų <i>Applications submitted</i>	Pasirašyta sutarčių <i>Agreements approved</i>	
		skaičius, vnt. <i>number</i>	vertė, mln. Lt <i>value, mill. Lt</i>
<i>Improvement of processing and marketing of agricultural and fisheries products</i>			
Pieno ir pieno produktų sektorius <i>Milk and dairy products</i>	4	3	30,4
Mėsos sektorius / <i>Meat</i>	39	26	142,9
Žuvininkystės sektorius / <i>Fisheries</i>	10	8	22,9
Vaisių ir daržovių sektorius / <i>Fruit and vegetables</i>	7	3	7,8
Grūdinių augalų ir linų sektorius / <i>Grain crops and flax</i>	9	6	30,7
III. Ekonominės veiklos plėtra ir alternatyvių pajamų skatinimas / <i>Development of economic activity and encouragement of alternative income</i>	96	52	34,2
Netradicinių žemės ūkio produktų gamybos sektorius <i>Non-traditional agricultural products</i>	11	8	5,1
Kaimo turizmo ir poilsio paslaugų sektorius <i>Rural tourism and leisure services</i>	45	17	6,2
Pagrindinės paslaugos ir veikla, skatinant kaimo plėtrą <i>Basic services and activities encouraging rural development</i>	40	27	22,9
IV. Kaimo infrastruktūros tobulinimas <i>Improvement of rural infrastructure</i>	321	185	97,5
Komunikacijos ir inžinerinių įrenginių tobulinimas <i>Improvement of communications and engineering facilities</i>	36	18	5,7
Vandentvarkos sistemos tobulinimas <i>Improvement of water management system</i>	285	167	91,8
V. Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku ir miškų infrastruktūros tobulinimas <i>Afforestation of agricultural land and improvement of forestry infrastructure</i>	3	0	0,0
VI. Profesinis mokymas <i>Vocational training</i>	109	103	10,4
VII. Techninė parama, informavimas <i>Technical assistance, informing</i>	46	46	2,4
Iš viso / <i>Total</i>	1222	884	616,9

Šaltinis: NMA statistinės ataskaitos.

Daugiausia SAPARD paramos sutarčių buvo pasirašyta su Kauno (201), Šiaulių (122) ir Vilniaus (117) apskričių pareiškėjais, mažiausiai – su Alytaus (41), Telšių (39) ir Utenos (32) apskričių pareiškėjais.

1.11 lentelė. SAPARD parama pagal apskritis 2002–2006 metais

Table 1.11. Support under SAPARD by counties in 2002–2006

Apskritis / Counties	Pateikta paraiškų Applications submitted	Pasirašyta sutarčių / Agreements approved	
		skaičius, vnt. number	vertė, mln. Lt value, mill. Lt
Alytaus	57	41	17,965
Kauno	267	201	142,240
Klaipėdos	89	56	54,646
Marijampolės	113	90	62,472
Panevėžio	183	138	107,015
Šiaulių	158	122	54,310
Tauragės	75	48	40,674
Telšių	67	39	47,645
Utenos	61	32	25,610
Vilniaus	152	117	64,345
Iš viso / Total	1222	884	616,922

Šaltinis: NMA statistinės ataskaitos.

Daugiausia SAPARD paramos lėšų teko Kauno apskrities (142,2 mln. Lt) ir Panevėžio apskrities pareiškėjams (107,0 mln. Lt), mažiausiai – Alytaus (18,0 mln. Lt) ir Utenos (25,6 mln. Lt).

Parama pagal BPD. Lietuvai tapus ES nare, šalyje įgyvendinama ES BŽŪP. Jos tikslas – finansinėmis priemonėmis mažinti ES valstybių narių ekonominius ir socialinius skirtumus bei gerinti atsilikusių ES regionų konkurencingumą. Pagrindinis šios politikos įgyvendinimo instrumentas – ES struktūrinių fondų lėšos, šaliai skiriamos remiantis programinio finansavimo nuostatomis.

ES struktūrinių fondų lėšų efektyviam naudojimui užtikrinti buvo parengtas ir 2004 metais Europos Komisijos patvirtintas Lietuvos 2004–2006 metų BPD. BPD – strateginis dokumentas, kuriame išdėstyti ES struktūrinių fondų ir valstybės narės veiksmų tikslai, prioritetai, paramos kryptys ir priemonės. Dokumente nurodyti ES struktūrinių fondų ir kitų finansavimo šaltinių įnašai. Kaimo plėtros ir žuvininkystės sektoriui teikiama paramai lėšos skirtos iš Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo (EŽŪOGF) Orientavimo dalies, Žuvininkystės orientavimo finansinio instrumento (ŽOFI) bei Lietuvos Respublikos biudžeto lėšų.

ES struktūrinių fondų parama skirta pagerinti ūkių struktūrą, modernizuoti ūkius ir įmones, laivyną. Remiama ES kokybės standartus atitinkanti gamyba ir ūkininkavimo metodai, ūkininkų ir kitų kaimo gyventojų kompetencijos ugdymas. ES struktūrinių fondų lėšomis remiami žemės ūkio sektoriaus projektai, kurie atitinka BPD prioritetus, priemones ir remtinas veiklos rūšis.

Pagal BPD Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemones per 2004–2006 metus buvo pateiktos 2305 paraiškos. Įvertinus paraiškų atitiktį nustatytiems reikalavimams, pasirašyta 1620 paramos teikimo sutarčių (1.12 lentelė).

1.12 lentelė. Parama pagal BPD priemones 2004–2006 metais

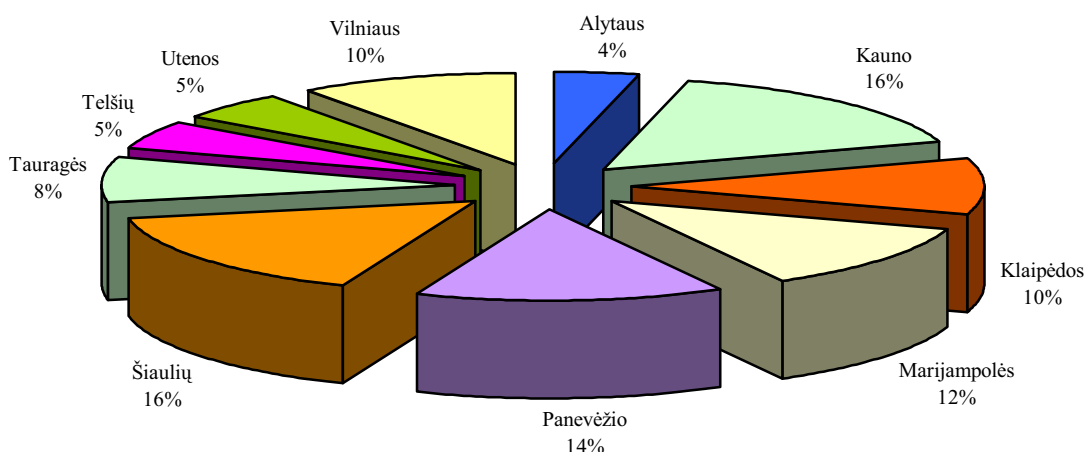
Table 1.12. Support under SPD by measures in 2004–2006

Priemonė / Measure	Gauta paraiškų Applications		Pasirašyta sutarčių Agreements approved		Išmokėta suma, tūkst. Lt Amount paid, thou. Lt
	skaičius, vnt. number	vertė, tūkst. Lt value, thou. Lt	skaičius, vnt. number	vertė, tūkst. Lt value, thou. Lt	
1. Investicijos į žemės ūkio valdas <i>Investments in agricultural holdings</i>	824	408,8	531	250,0	144,8
2. Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas <i>Setting-up of young farmers</i>	753	62,4	674	55,6	492
3. Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros gerinimas / <i>Improving processing and marketing of agricultural products</i>	45	112,1	35	92,5	14,1
4.1. Žemės ūkio vandentvarka <i>Agricultural water resources management</i>	39	58,2	36	55,1	27,0
4.2. Žemės sklypų perskirstymas <i>Reparcelling</i>	14	2,6	14	2,6	0,0
4.3. Konsultavimo paslaugos ūkiams <i>Use of farm advisory services</i>	24	37,2	12	7,2	3,9
4.4. Žemės ūkio ir artimų ekonominės veiklos sektorių įvairinimas, siekiant įvairiapusio ekonominės veiklos pobūdžio ir alternatyvių pajamų šaltinių / <i>Diversification of agricultural activities and activities close to agriculture to provide multiple activities or alternative incomes</i>	34	29,4	13	10,8	0,8
4.5. Kaimo turizmo ir amatų skatinimas <i>Encouragement for tourism and craft activities</i>	118	104,5	57	54,8	0,5
5. Miškų ūkis / <i>Forestry</i>	85	25,9	37	11,1	8,7
6. LEADER+ pobūdžio priemonės veikla „Įgūdžių įgijimas“ / <i>LEADER+ type measure “Acquisition of skills”</i>	155	18,1	94	6,7	1,6
7. Mokymas / <i>Training</i>	99	8,5	43	3,1	0,8
Iš viso EŽŪOGF / Total (EAGGF)	2190	867,9	1546	549,4	251,2
8. Veikla, susijusi su žvejybos laivynu <i>Fishing fleet</i>	38	65,2	20	21,8	21,8
9. Vandens išteklių apsauga ir plėtra, žuvininkystė, žvejybos uosto įrengimai, žuvų perdirbimas, rinkodara ir žvejyba vidaus vandenyse / <i>Protection and development of water resources, aquaculture, fishing port facilities, fish processing, marketing</i>	21	23,1	7	10,0	2,0
10. Kita veikla (susijusi su žuvininkyste) <i>Other measures (related to fisheries)</i>	56	1,8	47	1,3	0,9
Iš viso ŽOFI / Total (FIG)	115	90,2	74	33,0	24,7
Iš viso / Total	2305	958,1	1620	582,5	275,9

Šaltinis: NMA statistinės ataskaitos.

Sutartyse daugiausia lėšų (250,0 mln. Lt) numatyta paramos gavėjams, pateikusiems paraiškas pagal priemonę „Investicijos į žemės ūkio valdas“. Daugiausia sutarčių (674) buvo pasirašyta su jauniaisiais ūkininkais, kurie pateikė paraiškas pagal priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“. Iki 2006 metų pabaigos pasirašyta 1620 sutarčių, patenkinta 88 proc. gautų paraiškų.

Daugiausia struktūrinių fondų parama pasinaudojo Kauno, Šiaulių ir Panevėžio, o mažiausiai – Alytaus, Telšių ir Utenos apskričių žemės ūkio subjektai ir kiti kaimo gyventojai (1.20 pav.).

1.20 pav. BPD paramos pasiskirstymas pagal apskritis

Fig. 1.20. Distribution of the support under SPD by county

Šaltinis: NMA statistinės ataskaitos.

KPP paramos priemonės. Lietuvai įstojus į ES, kartu su BPD priemonėmis pradėtos taikyti KPP 2004–2006 metams priemonės. Šiame plane numatytos septynios priemonės: „Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais“, „Ankstyvas pasitraukimas ir prekinės žemės ūkio gamybos“, „Agrarinė aplinkosauga“, „Standartų laikymasis“, „Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“, „Parama pusiau natūriniais ūkiams restruktūrizuoti“ ir „Techninė parama“.

Priemonė „Ankstyvas pasitraukimas ir prekinės žemės ūkio gamybos“ skirta remti ankstyvą pasitraukimą iš prekinės žemės ūkio gamybos, siekiant sudaryti sąlygas vyresnio amžiaus ūkininkams nutraukti žemės ūkio veiklą – perleisti ūkius (žemę, gamybinius pastatus ir produkcijos gamybos kvotas) jaunesniems ūkininkams. Šiai priemonei per 2004–2006 metus buvo numatyta skirti 264,3 mln. Lt. Per trejus metus patvirtintos 20143 paraiškos, pagal jas išmokėta 135,9 mln. Lt.

Priemonė „Mažiau palankių ūkininkauti vietovių ir vietovių su aplinkosaugos apribojimais rėmimas“ skirta mažinti pajamų skirtumus tarp regionų ir užtikrinti adekvačias pajamas ūkininkaujantiems nurodytose vietovėse. Šiai priemonei buvo numatyta daugiausia lėšų – 621,3 mln. Lt, išmokėta 610,1 mln. Lt.

Priemonė „Agrarinė aplinkosauga“ skirta remti agrarinę aplinkosaugą – teikti paramą keletui savanoriškų agrarinės aplinkosaugos įsipareigojimų, kuriuos paramos

gavėjai pasižadėjo vykdyti už jiems suteikiamas kompensacines išmokas. Paramos gavėjams kompensuojamos prarastos pajamos ir patirti nuostoliai dėl prisiimtų aplinkosaugos išpareigojimų. Numatytos 6 šios paramos krypties programos: paviršinio vandens telkinių pakrančių apsaugos juostų įrengimo pievoje bei ariamojoje žemėje, apsaugos nuo erozijos, saugomų teritorijų, kraštovaizdžio priežiūros, pievų tvarkymo, ekologinio ūkininkavimo, retų veislių naminių gyvūnų saugojimo. Pagal priemonę „Agrarinė aplinkosauga“ buvo sudaryta 2350 sutarčių, iki 2006 metų pabaigos išmokėta 48,4 mln. Lt.

Žemės ūkio paskirties žemei apželdinti mišku buvo numatyta skirti 45,0 mln. Lt. Pagal šią priemonę sudarytos 1128 sutartys miško įveisimo išlaidoms padengti bei 1101 sutartis prarastoms pajamoms ir priežiūros sąnaudoms kompensuoti (bendra suma – 45,2 mln. Lt).

Priemonei „Parama pusiau natūriniam ūkiams restruktūrizuoti“ buvo numatyta 34,4 mln. Lt. Ši priemonė skirta remti pusiau natūrinius restruktūrizuojamus ūkius, siekiant jiems sudaryti sąlygas tapti komerciškai gyvybingiems. Per 2004–2006 metus buvo sudarytos 2597 sutartys, pagal kurias išmokėta 9,0 mln. Lt.

Priemonė „Standartų laikymasis“ skirta padėti ūkininkams, ŽŪB ir kitiems žemės ūkio subjektams įgyvendinti ES nustatytus veterinarijos ir sanitarijos reikalavimus pieno ūkiams, taip pat reikalavimus, susijusius su azoto junginių tarša. Šiai priemonei įgyvendinti skirta 507,6 mln. Lt. Per 2004–2006 metus buvo sudarytos 5375 sutartys, išmokėta 212,6 mln. Lt.

Žemės ūkio ministerijai teikiama techninė parama, siekiant užtikrinti 2004–2006 metų KPP rengimą ir įgyvendinimą pagal viešumo principą ir tinkamą informacijos sklaidą. Šiai priemonei numatyta 20,4 mln. Lt.

Tiesioginės išmokos. Nuo 2004 metų gegužės mėnesio Lietuvai tapus ES nare, buvo pradėta taikyti supaprastinta tiesioginių išmokų schema, kurią sudaro vienkartinė išmokų už plotus schema, finansuojama ES lėšomis, bei papildomos nacionalinės tiesioginės išmokos, finansuotos iš ES ir nacionalinio biudžetų. 2006 metai buvo paskutiniai metai, kai dalis papildomų nacionalinių išmokų buvo finansuojama iš 2004–2006 metų KPP lėšų ir buvo mokamos iš dalies susietos su gamyba išmokos už karves žindenes, ekstensyviai auginamus bulius, skerdžiamus suaugusius galvijus, piena.

Per 2004–2006 metų laikotarpį tiesioginių išmokų lygis nuolat didėjo. 2004 metais tiesioginėms išmokoms mokėti, t. y. pagrindinei išmokos daliai iš ES biudžeto kartu su papildomomis nacionalinėmis tiesioginėmis išmokomis, buvo išmokėta 437,3 mln. Lt, 2005 metais ši suma jau siekė 788,8 mln. Lt, o 2006-aisiais – net 930,9 mln. Lt. Tiesioginių išmokų finansavimui skirtos lėšos leido 2004 metais pasiekti 51 proc., 2005-aisiais – 57 proc., o 2006 metais – 62 proc. ES 2003 metų tiesioginių išmokų lygį.

Pareiškėjams už 2006-uosius, kaip ir ankstesniais metais, buvo mokamos vienkartinės išmokos už deklaruotus geros agrarinės būklės ŽŪN plotus. 2006 metais ši išmoka siekė 171,02 Lt/ha. Be ankstesniais metais jau mokėtų papildomų nacionalinių išmokų už ES remiamus lauko pasėlius, bulves krakmolui, baltyminius augalus, linus pluoštui, karves žindenes, bulius, skerdžiamus suaugusius galvijus, ėriavedes bei piena, 2006 metais pradėtos mokėti išmokos už energetinius augalus bei cukrinius runkelius. Už ES remiamų pasėlių, sertifikuotų sėklų ir bulvių auginamų krakmolo gamybai plotų hektarą buvo mokama 366,02 Lt, už pluoštinius linus – 585,94 Lt, baltyminius augalus – 446,02 Lt/ha. Išmokos už gyvulius 2006 metais buvo tokios pat kaip ir 2005 metais: už

karvę žindinę – 559 Lt, bulių – 552 Lt, skerdžiamą suaugusį galviją – 193 Lt, ėriavedę – 43 Lt, už pieną – 48 Lt/t. Išmoka už energetinių augalų hektarą buvo 155,4 Lt, cukrinių runkelių – 219 Lt.

Nacionalinio biudžeto parama. Lietuvoje, kaip ir visoje ES, žemės ūkis yra valstybės remiamas ūkio sektorius. Kiekvienais metais Lietuvos Respublikos Seime tvirtinant valstybės biudžetą šiam sektoriui numatoma nemaža dalis (1.13 lentelė). Tai išlaidos, skirtos ne tik paramai (nacionalinei ir ES paramos bendrajam finansavimui), bet ir sektoriaus valdymo, mokslo, konsultavimo bei kitoms valstybinėms reikmėms.

1.13 lentelė. Žemės ūkio dalis nacionaliniame biudžete 2002–2006 metais, mln. Lt

Table 1.13. Share of agriculture in the national budget in 2002–2006, in mill. Litas

Rodikliai / Indicators	2002	2003	2004	2005	2006
Bendra nacionalinio biudžeto išlaidų suma <i>Total national budget</i>	11673,1	12489,7	14560,5	17062,8	20844,0
Išlaidos žemės ūkiui* / <i>Budget for agriculture*</i>	787,4	1018,7	1401,6	1354,8	2502,3
Žemės ūkio dalis, proc. / <i>Share of agriculture, %</i>	6,7	8,2	9,6	7,9	12,0

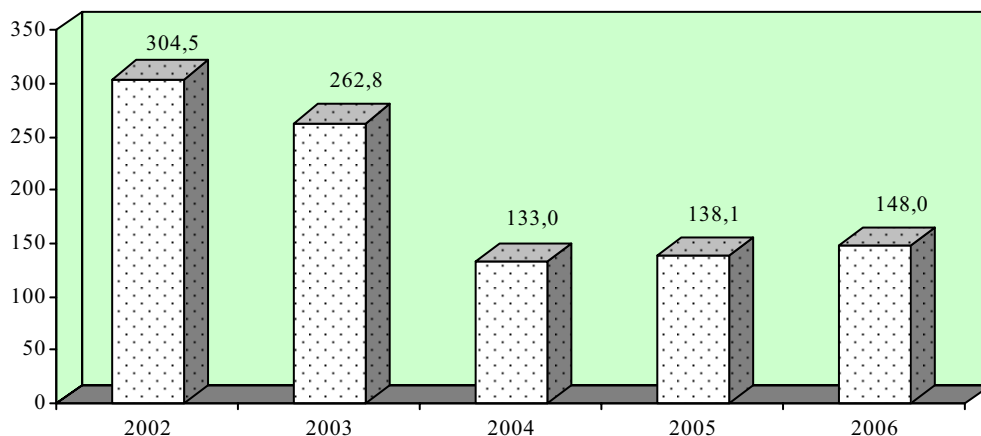
* Įskaitant ES paramos lėšas, skirtas žemės ūkio sektoriui / *Including EU support for agriculture.*

Šaltiniai: Finansų ministerijos ir Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Valstybės (nacionalinė) parama – tai valstybės parama žemės ūkiui ir kaimo plėtrai, kuri įgyvendinama pagal Specialiąją kaimo rėmimo programą. Svarbiausi paramos tikslai: didinti ūkių, galinčių konkuruoti, gerinti žemdirbių darbo sąlygas.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė, vadovaudamasi valstybės biudžeto asignavimų paskirstymu, kiekvienais metais tvirtina Specialiosios kaimo rėmimo programos išlaidų sąmatą pagal priemones. Žemės ūkio ministro įsakymu tvirtinama programos išlaidų sąmata, kurioje numatytos paramos priemonės ir lėšos.

Per 2002–2006 metus žemės ūkiui ir kaimo plėtrai iš nacionalinio biudžeto buvo skirta 986,5 mln. Lt (1.21 pav.).

1.21 pav. Specialiosios kaimo rėmimo programos išlaidos 2002–2006 metais, mln. Lt

Fig 1.21. Funds of the Special Rural Support Programme in 2002–2006, in mill. Litas

Šaltiniai: Finansų ministerijos ir NMA veiklos ataskaitų duomenys.

2006 metais Specialioji kaimo rėmimo programa buvo papildyta naujomis priemonėmis: parama kooperacijai plėtoti bei parama kaimo bendruomenių ir vietos veiklos grupių veiklai remti.

1.14 lentelė. Nacionalinio biudžeto išlaidos valstybės pagalbos priemonėms finansuoti 2006 metais

Table 1.14. National budget for support by measures in 2006

Priemonės / Measures	Paramos suma, mln. Lt Value, mill. Lt
Parama moderniems žieminiams šiltnamiams <i>Modern winter greenhouses</i>	5,835
Parama biodegalų gamybos plėtrai / <i>Production of bio-fuel</i>	12,347
Parama kooperacijai plėtoti / <i>Development of cooperation</i>	0,039
Parama ūkiams modernizuoti / <i>Modernisation of farms</i>	9,056
Parama kaimo bendruomenėms / <i>Rural communities</i>	2,083
Už paskerstus arba eksportuotus galvijus 2004 m. <i>Cattle slaughtered or exported in 2004</i>	0,227
Už paskerstus arba eksportuotus galvijus 2005 m. <i>Cattle slaughtered or exported in 2005</i>	24,926
Už paskerstus arba eksportuotus galvijus 2006 m. <i>Cattle slaughtered or exported in 2006</i>	50,861
Už karves žindenes ir telyčias <i>Suckler cows and heifers</i>	10,286
Už ėriavedes / <i>Ewes</i>	0,587
Parama augalų sertifikuotai dauginamajai medžiagai įsigyti <i>Certified planting material</i>	6,728
Parama augalų ir augalinių produktų ligų naikinimo sistemai įgyvendinti <i>Implementation of protection system of crops and crop products diseases</i>	1,654
Parama akvakultūrai / <i>Aquaculture</i>	1,231
Parama ekologiinei žuvininkystei remti / <i>Organic fisheries</i>	1,071
Pienas vaikams / <i>Milk for children</i>	0,834
Parama nukentėjusiems nuo hidrometeorologinių reiškinių <i>Losses of hydro meteorological phenomena</i>	10,199
Parama kreditų palūkanoms kompensuoti (3 taisyklės) <i>Compensation for loan interest</i>	2,345
Parama draudimo įmokoms kompensuoti / <i>Compensation for insurance</i>	6,211
Parama nelaimės atveju / <i>Support in case of disaster</i>	1,486
Iš viso / Total	148,006

Šaltinis: NMA ataskaitos duomenys.

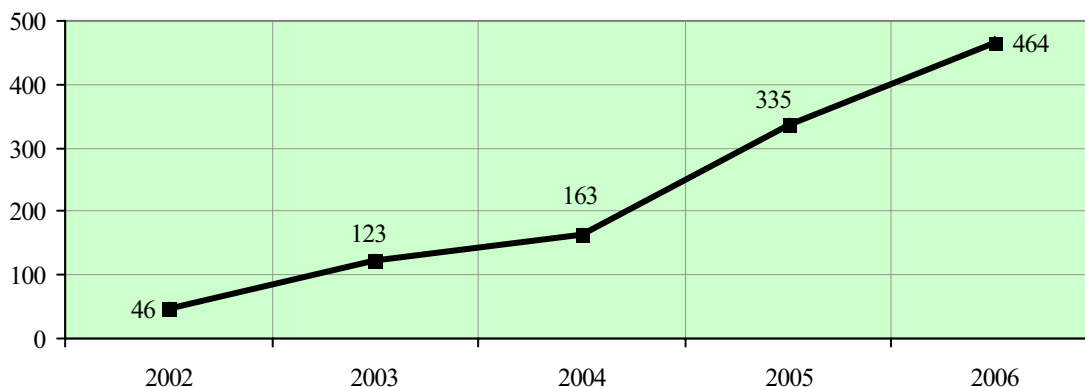
Žemės ūkio paskolų garantijų fondas. UAB Žemės ūkio paskolų garantijų fondas (ŽŪPGF) jau devintus metus savo veikla kryptingai siekia prisidėti prie žemdirbių, kaimo verslininkų ir žemės ūkio produkcijos perdirbėjų finansinio pajėgumo kūrimo, sudarydamas sąlygas jiems gauti kredito įstaigų paskolas.

Fondas teikia garantijas kredito įstaigoms už kreditus: žemdirbiams; žemės ūkio produktų perdirbimo įmonėms bei įmonėms, žemės ūkiui teikiančioms gamybos paslaugas; smulkiems ir vidutiniams verslininkams, dirbantiems kaimo vietovėje; VĮ Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūrai (LŽŪMPRRA).

Fondo prisiimamiems įsipareigojimams suteikiama valstybės garantija: Fondui neįvykdžius numatytų įsipareigojimų pagal garantijos sutartis arba įvykdžius ne visus, vadovaujantis Lietuvos Respublikos skolos įstatymu, juos pagal Fondo su kredito įstaiga pasirašytas garantijų sutartis įvykdo valstybė. Per visą bendrovės veiklos laikotarpį (1998–2006 m.) jau suteiktos 1744 kreditų garantijos už 1 mlrd. 501 mln. Lt, ūkio subjektai iš kredito įstaigų paėmė 1 mlrd. 757 mln. Lt kreditų.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė UAB ŽŪPGF 2006 metams nustatė 345 mln. Lt garantijų limitą. Garantiniai įsipareigojimai kredito įstaigoms 2006 metų pabaigoje buvo 257,2 mln. Lt. Iš jų įsipareigojimai už žemės ūkio subjektams, ūkio subjektams, užsiimantiems alternatyvia žemės ūkiui veikla, ir perdirbimo įmonėms suteiktus kreditus – 241,6 mln. Lt, už kreditus LŽŪMPRRA – 15,6 mln. Lt.

Kredito gavėjų, už kurių paimtus kreditus garantavo bendrovė, skaičius didėja. 2006 metais kreditų gavėjams suteiktos 464 garantijos, t. y. kreditais su garantija pasinaudojo 38 proc. klientų daugiau nei 2005-aisiais.

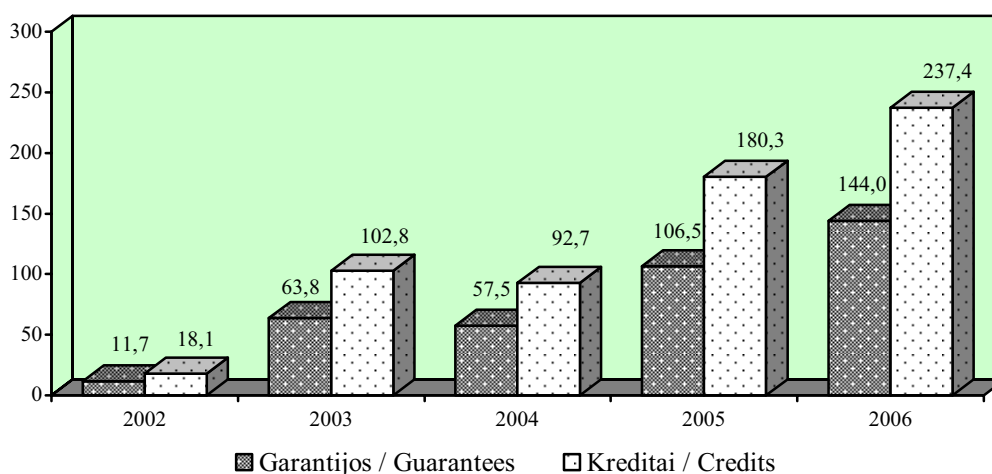

1.22 pav. ŽŪPGF suteiktų garantijų skaičius 2002–2006 metais

Fig. 1.22. Number of guarantees issued by RCGF in 2002–2006

Šaltinis: ŽŪPGF 2006 m. veiklos ataskaita.

2006 metais bendrovė kredito įstaigoms suteikė 183 mln. Lt garantijų, arba 9 proc. daugiau nei 2005-aisiais. Už žemdirbiams, kaimo verslininkams ir žemės ūkio produktų perdirbėjams išduotus kreditus suteikta 144 mln. Lt garantijų. Minėtieji ūkio subjektai iš kredito įstaigų pasiskolino 237,4 mln. Lt. Už LŽŪMPRRA išduotus kreditus suteikta 39 mln. Lt garantijų.

1.23 pav. Kreditai ir ŽŪPGF garantijos* 2002–2006 metais, mln. Lt
Fig. 1.23. Credits and guarantees of RCGF in 2002–2006, in mill. Lit

* Be LŽŪMPRRA

Šaltinis: ŽŪPGF 2006 m. veiklos ataskaita.

Beveik visų rajonų žemdirbiai, kaimo verslininkai ir žemės ūkio produktų perdirbėjai aktyviai naudojami skolintomis kredito įstaigų lėšomis. Aktyviausiai praėjusiais metais buvo skolinamasi Kėdainių, Pakruojo, Šiaulių, Ukmergės rajonuose, žymiai aktyviau kredito įstaigų lėšomis pradėjo naudotis Kretingos, Kelmės, Pasvalio ir Šakių rajonų žemdirbiai, kaimo verslininkai ir perdirbėjai.

ŽŪPGF bendradarbiauja su visais Lietuvoje veikiančiais komerciniais bankais ir kredito unijomis. Daugiausia kreditų su garantijomis žemdirbiams ir kaimo verslininkams 2006 metais suteikė AB DnB NORD bankas – 99,8 mln. Lt, arba 42 proc. kreditų, kuriems suteikta ŽŪPGF garantija. SEB Vilniaus bankas suteikė 49,2 mln. Lt kreditų, arba 21 proc. visų kreditų su garantija. Net dvigubai daugiau garantijų suteikta AB bankui „Hansabankas“, Šiaulių ir Medicinos bankams. Aktyviau pradėta bendradarbiauti ir su mažesniais bankais bei kredito unijomis.

4. Lietuvos agrarinės politikos teisinės priemonės

4. Lithuanian rural policy: legal measures

Per 2006 metus Lietuvos Respublikos Seimas, Lietuvos Respublikos Vyriausybė ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, įgyvendindama ES BŽŪP ir nacionalinės žemės ir maisto ūkio bei kaimo plėtros politikos nuostatas, priėmė daug žemės ir maisto ūkio teisės aktų.

2006 m. sausio 20 d. priimtas Lietuvos Respublikos cukraus įstatymo ir jį keitusių įstatymų pripažinimo netekusiais galios įstatymas. Šis įstatymas parengtas siekiant išvengti dvigubo reglamentavimo ir pašalinti prieštaravimus tarp Lietuvos cukraus sektorių reglamentuojančio nacionalinio teisės akto – Cukraus įstatymo ir ES

teisės akto – 2001 m. birželio 19 d. Tarybos reglamento (EB) Nr.1260/2001 dėl bendro cukraus sektoriaus rinkų organizavimo. Reglamentas reguliuoja santykius, susijusius su cukrinių runkelių auginimu, perdirbimu, baltojo cukraus gamyba, kvotomis, su tarpšakiniais susitarimais tarp cukrinių runkelių pirkėjų ir pardavėjų, prekyba su trečiosiomis šalimis. Reglamentas taikomas tiesiogiai. Jame visuomeniniai santykiai reglamentuojami detaliau ir plačiau, nei tai darė Lietuvoje anksčiau galiojęs įstatymas, kurio dalis nuostatų prieštaravo reglamentui, dalis atkartojė jo nuostatas.

2006 m. liepos 13 d. priimtas Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties žemės išigijimo laikinojo įstatymo ir Žemės ūkio paskirties žemės išigijimo laikinojo įstatymo pakeitimo įstatymo pakeitimo įstatymas. Šiame įstatyme žemės ūkio paskirties žemei išigyti dalies palūkanų kompensavimas bei valstybės paramos teikimas perkant valstybinės žemės ūkio paskirties žemės sklypą suderinti su ES teisės aktu reikalavimais, reglamentuojančiais valstybės pagalbą žemės ūkiui.

Siekiant sudaryti efektyvesnes prielaidas kooperacijai plėtoti 2006 m. liepos 19 d. priimtas Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 17 straipsnio papildymo įstatymas. Jame nustatyta, kad gyventojų pajamų mokesčiu neapmokestinamos apyvartai proporcingos išmokos, mokamos kooperatinės bendrovės (kooperatyvo) nariams iš jos pelno, jei mokestinio laikotarpio pabaigoje daugiau kaip 70 proc. narių, įrašytų į kooperatinės bendrovės (kooperatyvo) narių registrą, buvo fiziniai asmenys ir (ar) kiti vienetai, kurių pajamų iš žemės ūkio veiklos dalis sudarė 50 ir daugiau proc. visų pajamų, o jų pajų vertė – daugiau kaip 70 proc. visų šios kooperatinės bendrovės (kooperatyvo) narių pajų vertės.

2006 m. spalio 19 d. priimti trys įstatymai, reglamentuojantys baltojo cukraus ir izogliukozės gamintojų apmokestinimo tvarką. Tai Lietuvos Respublikos papildomos baltojo cukraus gamybos kvotos ir pridėtinės izogliukozės gamybos kvotos vienkartinio išsipirkimo mokesčio įstatymas, kurio tikslas – įgyvendinant 2006 m. vasario 20 d. Tarybos (EB) reglamentą Nr. 318/2006 dėl bendro cukraus sektoriaus rinkų organizavimo, nustatyti Lietuvos cukraus ir izogliukozės gamintojams paskirtos papildomos baltojo cukraus gamybos kvotos ir pridėtinės izogliukozės gamybos kvotos apmokestinimą papildomu baltojo cukraus gamybos kvotos ir pridėtinės izogliukozės gamybos kvotos vienkartinio išsipirkimo mokesčiu ir apmokestinimo tvarką. Lietuvos Respublikos cukraus pramonės restruktūrizavimo laikinojo mokesčio įstatymas įgyvendina 2006 m. vasario 20 d. Tarybos (EB) reglamentą Nr. 320/2006. Jis nustato laikinąjį restruktūrizavimo mokestį šalies cukraus ir izogliukozės gamintojams ir pagaminto kvotinio baltojo cukraus ir izogliukozės apmokestinimo laikinuoju cukraus pramonės restruktūrizavimo mokesčiu tvarką. Tą pačią dieną priimtas Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 13, 16 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas, kuris numato, kad minėti mokesčiai įtraukti į pagal Mokesčių administravimo įstatymą administruojamų mokesčių sąrašą.

2006 metais buvo priimti svarbūs įstatymai, reglamentuojantys selekcininko, kaip intelektinės nuosavybės teisės subjekto, teisių įgyvendinimą bei šių teisių gynimą. 2006 m. spalio 19 d. priimtas Lietuvos Respublikos augalų veislių apsaugos įstatymo 1, 2, 4, 5, 18, 19, 24, 26, 29, 37 straipsnių, 10 skirsnio pakeitimo ir papildymo ir įstatymo papildymo priedu įstatymas. Įstatymas reglamentuoja subjektus, galinčius pateikti ieškinį dėl selekcininko teisių pažeidimų, selekcininko teisių gynimo būdai, reglamentuojamos teisė gauti informaciją, laikinųjų apsaugos priemonių ir įrodymų užtikrinimo nuostatos. Kartu reglamentuojamas turtinės žalos atlyginimas, teismo sprendimų paskelbimas, reikalavimai importuojamai ir (ar) eksportuojamai augalo veislės, kuriai suteikta teisinė apsauga, dauginamajai medžiagai. 2006 m. spalio 24 d.

priimtas Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso papildymo 50⁸ straipsniu ir 224, 259¹ straipsnių pakeitimo įstatymas, kuris įgyvendina 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2004/48/EB dėl intelektualinės nuosavybės teisių gynimo 3 straipsnį bei užtikrina Lietuvos Respublikos augalų veislių apsaugos įstatymo nuostatų laikymąsi. Įstatymas nustato sankcijas už neteisėtą, t. y. nesudarius su augalo veislės selekcininku licencinės sutarties arba neturint jo raštiško sutikimo, augalo veislės, kuriai suteikta teisinė apsauga, dauginamosios medžiagos panaudojimą. Šiame įstatyme numatyta ginamų teisės aktų nuostatų laikymosi kontrolę pavesti įgyvendinti Žemės ūkio ministerijai ir muitinės pareigūnams.

Siekiant paspartinti nuosavybės teisių atkūrimą ir sudaryti palankesnes veiklos sąlygas valstybės kontroliuojamoms specializuotoms veislininkystės ir sėklininkystės įmonėms, 2006 m. lapkričio 16 d. priimtas Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 4, 5, 12 ir 13 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. Jame įtvirtintos nuostatos, leidžiančios piliečių, kuriems teismo sprendimu atnaujinti praleisti prašymų atkurti nuosavybės teises ir nuosavybės teises bei giminystės ryšį su savininku patvirtinančių dokumentų pateikimo terminai, teises į nuosavybės teisių atkūrimą įgyvendinti nepažeidžiant piliečių, kurie reikalaujamas dokumentus pateikė įstatymo nustatytu laiku, teisėtų interesų, paspartinti nuosavybės teisių atkūrimą. Be to, šis įstatymas ir Seimo 2006 m. spalio 12 d. priimtas Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo 13 ir 14 straipsnių pakeitimo įstatymas sudarė teisinės sąlygas žirgynams bei specializuotiems sėklininkystės ūkiams naudotis tais žemės plotais, kuriuos jie naudojo, t. y. įteisintas žemės naudojimas specializuotą veislininkystės ir sėklininkystės veiklą vykdančioms valstybės kontroliuojamoms akcinėms bendrovėms ir uždarosioms akcinėms bendrovėms, kuriose valstybei priklauso daugiau kaip pusė akcijų.

Reikėtų paminėti Finansų ministerijos kartu su ŽŪM parengtą ir 2006 m. sausio 20 d. Lietuvos Respublikos Seimo priimtą Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo 35 straipsnio pakeitimo įstatymą, kuriame nustatyti akcizais neapmokestinamų dyzelinių degalų normas skirtingai žemės ūkio veiklai pavesta Vyriausybei. Prieš tai akcizais neapmokestinamų dyzelinių degalų normos buvo įtvirtintos pačiame Akcizų įstatyme. Todėl gavus žemės ūkio veiklos subjektų nusiskundimų, kad kai kurioms žemės ūkio veiklos sritims šios normos yra per mažos, jų pakeisti buvo neįmanoma.

Lietuvos Respublikos Seimas 2006 metais priėmė porą įstatymų, susijusių su žuvininkyste. 2006 m. balandžio 27 d. priimtas Seimo narių grupės inicijuotas Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 17 straipsnio papildymo įstatymas. Jame nustatyta, kad įmonės likvidavimo atveju gyventojų turtas (pinigai), kurio šaltinis yra kompensacijos, gautos pagal ES finansinės paramos Lietuvos Respublikos programas už žvejybos laivų atidavimą į metalo laužą ir kuris laikomas įmonės dalyvio (gyventojų) turėto turto (akcijų, dalių, pajų) pardavimo pajamomis, būtų laikomos neapmokestinamosiomis pajamomis. Suvienodintos neapmokestinimo sąlygos visiems fiziniams asmenims, likviduojamų įmonių akcininkams ar savininkams, gaunantiems finansines kompensacijas už žvejybinių laivų atidavimą į metalo laužą. 2006 m. birželio 22 d. priimtas Lietuvos Respublikos žuvininkystės įstatymo 16 straipsnio pakeitimo įstatymas, kuriuo sugriežtinta naujų tvenkinių įrengimo tvarka ir numatyta, kad Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba turi nustatyti aplink tvenkinius sanitarines apsaugos bei ūkinės veiklos zonas. Šis įstatymas leis užtikrinti žuvų ligų profilaktiką.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2006 m. sausio 25 d. priėmė daug diskusijų sukėlusį nutarimą Nr. 82 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. birželio 4 d. nutarimo Nr. 726 „Dėl tipinių pieno pirkimo–pardavimo sutarties sąlygų patvirtinimo“

pakeitimo“, kuriuo buvo pakeistos tipinės pieno pirkimo–pardavimo sutarties sąlygos bei pavesta ŽŪM parengti ir patvirtinti Pieno supirkimo kainos priemokų ir nuoskaitų rekomendacinio diferencijavimo aprašą. Šio nutarimo rengimą paskatino Vyriausybės programoje numatytas išipareigojimas „išlyginti skirtumus tarp žemės ūkio produktų supirkimo kainų, taikomų stambiesiems ir smulkiesiems gamintojams“.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2006 m. vasario 8 d. nutarimu Nr. 132(1.13) patvirtino ŽŪM 2006–2008 metų sutrumpintą strateginį veiklos planą, kuriame įtvirtintos esminės Ministerijos veiklos nuostatos.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2006 m. kovo 14 d. priėmė nutarimą Nr. 247, kuriuo remiantis buvo įsteigtas Lietuvos Respublikos traktorių, savaeigių ir žemės ūkio mašinų bei jų priekabų registras ir patvirtinti jo nuostatai. Šio registro paskirtis – registruoti traktorius, savaeiges žemės ūkio ir kitas savaeiges mašinas, kurių variklio galia viršija 8 kW, taip pat jų priekabas ir puspriekabas, rinkti, kaupti, apdoroti, sisteminti, saugoti ir teikti fiziniams ir juridiniams asmenims duomenis ir dokumentus apie šiuos registro objektus.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2006 m. kovo 20 d. priėmė nutarimą Nr. 274 „Dėl tiesioginių išmokų Lietuvos žemės ūkio veiklos subjektams teikimo už 2006 metus“. Jame nustatyta, kad 2006 metais tiesioginės išmokos iš ES biudžeto bus 35 proc. ES išmokų dydžio. Atsižvelgiant į valstybės biudžeto galimybes, nuspręsta papildomas nacionalines išmokas už 2006 metus mokėti tokio pat lygio, kaip ir 2005-aisiais.

Siekiant sudaryti galimybes teisingiau paskirstyti be akcizo išigijamą dyzelinį kurą, 2006 m. liepos 1 d. pakeista nuo akcizų atleistų dyzelinių degalų, skirtų naudoti žemės ūkyje, tvenkinių ir kitų vidaus vandenių žuvininkystėje, išigijimo tvarka. Tam tikslui Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2006 m. kovo 27 d. priėmė nutarimą Nr. 291 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. vasario 3 d. nutarimo Nr. 145 „Dėl atleistų nuo akcizų dyzelinių degalų, skirtų naudoti žemės ūkyje, taip pat tvenkinių ir kitų vidaus vandenių žuvininkystėje, išigijimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“. Įsigaliojus nutarimui, registruotiems žemės ūkio veiklos subjektams akcizais neapmokestinamų dyzelinių degalų leidžiama išigyti pagal žemės ūkio augalų rūšis deklaruotam ŽŪN hektarui.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė, įgyvendindama Kompensacijų už valstybės išperkama nekilnojamąjį turtą dydžio, šaltinių, mokėjimo terminų bei tvarkos, taip pat valstybės garantijų ir lengvatų, numatytų Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, įstatymo 7, 8, 9 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo nuostatas, 2006 m. kovo 27 d. priėmė nutarimą Nr. 300 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. birželio 27 d. nutarimo Nr. 730 „Dėl piliečių, kuriems atlyginama pinigais už valstybės išperkama žemę, mišką ir vandens telkinius, ir piliečių, kuriems atlyginama pinigais, kai jie atsisako perduodamo neatlygintinai nuosavybėn naujo žemės sklypo individualiai statybai mieste, sąrašų sudarymo ir atlyginimo tvarkos aprašo“ pakeitimo“.

2006 metais buvo priimtas nutarimas, labai svarbus cukrinių runkelių augintojams. Tai Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. gegužės 2 d. nutarimas Nr. 391 „Dėl atskirų tiesioginių išmokų už cukrų Lietuvos žemės ūkio veiklos subjektams teikimo“. Jame numatyta, kad išmokos už cukrų Lietuvos augintojams bus mokamos 2006 ir vėlesniais metais, tiek laiko, kiek Lietuvoje bus mokamos vienkartinės tiesioginės išmokos už ŽŪN. Vyriausybės nutarimu Lietuva, įgyvendindama Tarybos reglamento nuostatas, apsisprendė atskiroms tiesioginėms išmokoms cukrinių runkelių

augintojams panaudoti visą Lietuvai nustatytą išmokų už cukrų sumą, o referenciniais išmokų už cukrų nustatymo metais pasirinkti 2006 metus.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2006 m. birželio 19 d. nutarimu Nr. 590 patvirtino Valstybinę kaimo plėtros 2006–2008 metų programą. Ši programa yra tarpinstitucinė, jungianti visas kaimo veiklos sritis. Nustatyta, kad įgyvendinant ją bus siekiama didinti žemės ir maisto ūkio konkurencingumą, žemės išteklių valdymą ir aplinkos apsaugą, įvairinti ekonominę veiklą kaimo vietovėse, kurti darbo vietas, skatinti kaimo gyventojų aktyvumą, mažinti kaimo gyventojų skurdą ir socialinę atskirtį, gerinti gyvenimo kokybę kaime, sukurti patrauklią gyvenimui ir tinkamą darbui kaimo gyvenamųjų vietovių infrastruktūrą. Valstybinės kaimo plėtros 2006–2008 metų programos priemonės bus įgyvendinamos 2006–2008 metų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto, ES paramos ir privataus sektoriaus lėšomis. Taip pat šiuo nutarimu Valstybinės kaimo plėtros 2006–2008 metų programos įgyvendinimo kontrolė ir koordinavimas pavesti Žemės ūkio ministerijai.

2006 metais Lietuvą ištiko stichinė nelaimė – didžiulė sausra. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2006 m. rugpjūčio 4 d. nutarimu Nr. 783 „Dėl krašto ekstremalios situacijos žemės ūkyje dėl stichinės sausros paskelbimo“ paskelbė krašto ekstremalią situaciją žemės ūkyje ir paskyrė Žemės ūkio ministeriją atsakinga už ekstremalios situacijos žemės ūkyje valdymą. Nutarimu buvo sudarytos sąlygos, suderinus su Europos Komisija, teikti šalies žemės ūkio sektoriui valstybės pagalbą.

2006 metų pabaigoje buvo nustatyta tiesioginių išmokų už 2007 metus mokėjimo tvarka. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2006 m. gruodžio 11 d. nutarimu Nr. 1239 „Dėl tiesioginių išmokų Lietuvos žemės ūkio veiklos subjektams už 2007 metus“ numatė, kad Lietuvoje bendroji tiesioginių išmokų suma žemės ūkio veiklos subjektams už 2007 metais deklaruotus pasėlius, gyvulius ir kvotinį pieną susidės iš dviejų dalių: pagrindinės vienkartinės tiesioginės išmokos, kuri bus 40 proc. ES tiesioginių išmokų dydžio ir bus mokama iš EŽŪGF lėšų, ir papildomų nacionalinių tiesioginių išmokų, mokamų iš valstybės biudžeto lėšų. Už pievas, ganyklas, sodus, uogynus ir kitas papildomomis nacionalinėmis tiesioginėmis išmokomis neremiamas ŽŪN bus mokama tik pagrindinė išmokos dalis iš ES biudžeto. Už pieną, gyvulius ir pasėlius bus mokamos išmokos pagrindinė dalis ir ŽŪM nustatyto dydžio papildomos nacionalinės tiesioginės išmokos.. Už pluoštinius linus – 100 proc. ES tiesioginių išmokų dydžio. Skerdimo ir specialiąją išmokas už bulius Žemės ūkio ministerija diferencijuos pagal gyvąjį ir skerdenų svorius.

ŽŪM, įgyvendindama žemės ir maisto ūkio bei kaimo plėtros valstybės politiką, 2006 metais parengė ir žemės ūkio ministras išleido per 500 įsakymų. Atsižvelgiant į ES bei Lietuvos Respublikos aukštesnės galios teisės aktus (įstatymus, Vyriausybės nutarimus) ir pasikeitusią situaciją, žemės ūkio ministro įsakymais buvo įtvirtinamos naujos ar keičiamos jau galiojančios teisės normos augalininkystės, gyvulininkystės, žuvininkystės, maisto ūkio, žemės tvarkymo ir kituose ministerijos kompetencijai priskirtuose sektoriuose. Nemaža ministro įsakymų dalis buvo išleista administruojant Lietuvos 2004–2006 metų BPD Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto, 2004–2006 metų KPP, EŽŪOGF Garantijų skyriaus bei valstybės pagalbos priemones.

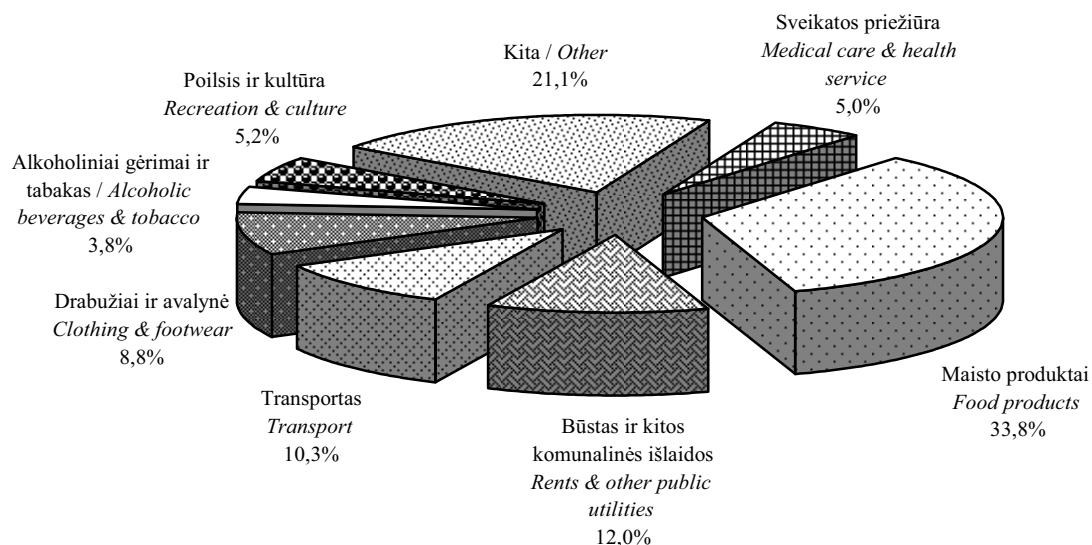
II. LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS BENDROJOJE RINKOJE

II. LITHUANIAN AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR IN THE SINGLE MARKET

1. Prekybos žemės ir maisto ūkio produktais pokyčiai šalies rinkoje

1. Changes in trade of agricultural and food products in the domestic market

Išlaidos maisto produktams – vienas pagrindinių Lietuvos gyventojų namų ūkių biudžeto išlaidų straipsnių. Statistikos departamento duomenimis, 2006 metais daugiau kaip trečdalis visų išlaidų buvo skirta maisto produktams įsigyti (2.1 pav.).

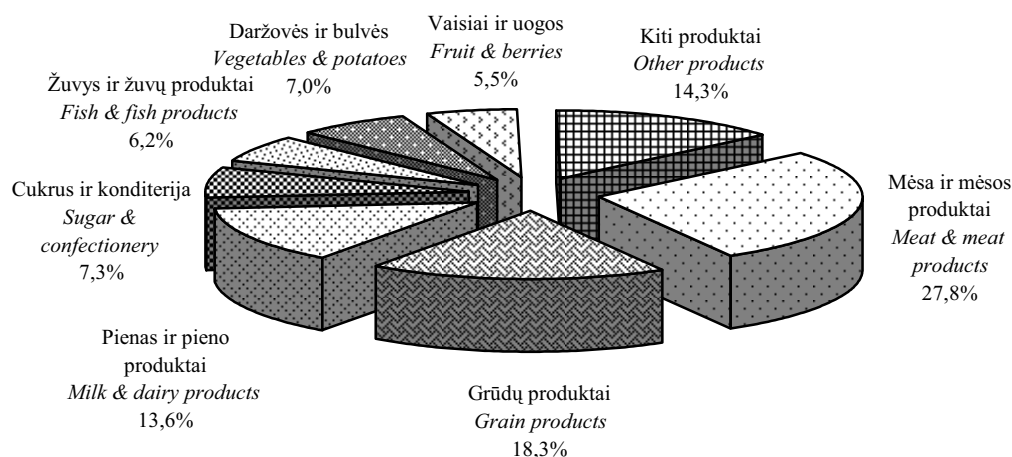

2.1 pav. Vartojimo išlaidų struktūra 2006 metais

Fig. 2.1. Structure of consumption expenditure in 2006

Šaltinis: Informacija apie namų ūkio pajamas ir išlaidas 2006 metais. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2007.

Palyginti su 2005 metais, 2006-aisiais šalies gyventojų disponuojamos pajamos išaugo 37,4 proc., o vartojimo išlaidos – 27,3 proc. Vidutinės išlaidos maisto produktams padidėjo 10,6 proc., 2006 metais vienam Lietuvos gyventojui per mėnesį jos sudarė 219,9 Lt. Daugiausia išleidžiama mėšai, grūdų bei pieno produktams įsigyti (2.2 pav.).

2.2 pav. Maisto produktų vartojimo išlaidų struktūra 2005 metais

Fig. 2.2. Structure of consumption expenditure on food in 2005

Šaltinis: Informacija apie namų ūkio pajamas ir išlaidas 2005 metais. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

Vidaus rinkos ir gyventojų vartojimo išlaidų struktūra palaipsniui keičiasi. Mažėja išlaidų dalis maistui pirkti, didėja vartojimo išlaidos būstui, transportui, drabužiams ir avalynei. Gyventojų pajamos didėja sparčiau negu išlaidos maistui, tačiau pastarosios kol kas išlieka dominuojanti šeimos biudžeto išlaidų pozicija Lietuvoje.

Vartojimo lygis atspindi gyventojų perkamąją galią, kuri pagal Europos palyginimų programos galutinius 2004 metų rezultatus Lietuvoje buvo 2,1 karto žemesnė nei ES šalių vidurkis. Todėl dėsninga, kad Lietuvos gyventojas daugiau nei vidutinis ES šalių gyventojas suvartoja pigesnių produktų – bulvių, duonos, miltų, kruopų ir kitų grūdų produktų, o mažiau mėsos, pieno ir jo produktų, žuvų, daržovių, vaisių, cukraus (2.1 lentelė).

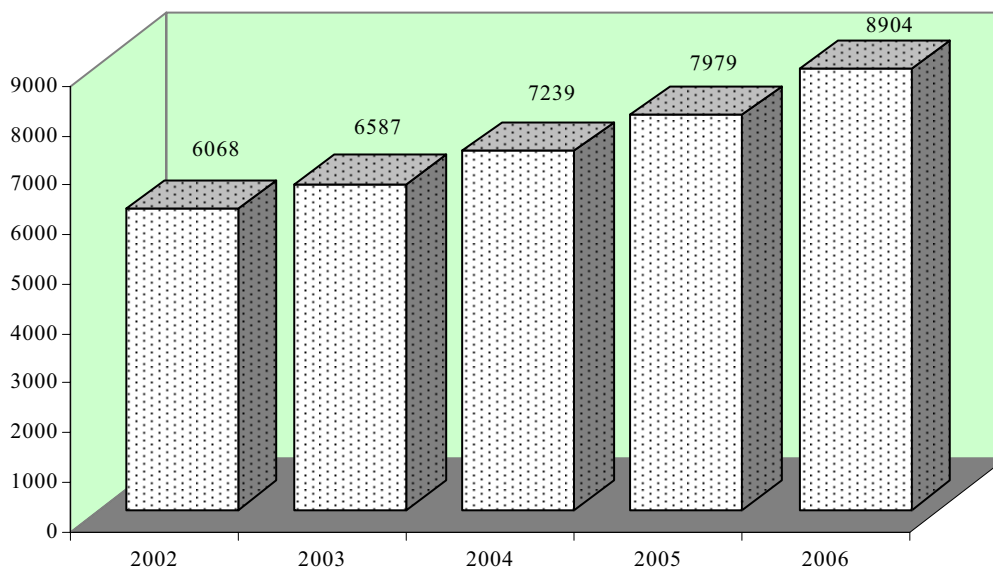
2.1 lentelė. Maisto produktų suvartojimas vienam gyventojui Lietuvoje ir ES 2002–2006 metais, kg

Table 2.1. Per capita consumption of food products in Lithuania and EU 2002–2006, in kg

Produktų rūšis Products	Lietuvoje / Lithuania					ES vidurkis EU average
	2002	2003	2004	2005	2006	
Grūdai ir jų produktai / Cereal & cereal products	130	124	125	120	131	89
Bulvės / Potatoes	119	118	122	116	111	89
Daržovės, arbūzai, melionai Vegetables, watermelons, melons	81	95	97	104	99	120
Vaisiai ir uogos / Fruit & berries	62	68	71	77	62	102
Mėsa ir jos produktai / Meat & meat products	52	59	70	72	72	98
Pienas ir jo produktai / Milk & dairy products	283	287	296	283	281	146
Kiaušiniai, vnt. / Eggs, pieces	216	211	212	191	184	233
Cukrus / Sugar	28	26	27	23	32	38
Žuvis ir jų produktai / Fish & fish products	12	14	14	14	14	22

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

Lietuvos gyventojų perkamoji galia didėja, todėl žmonės gali įsigyti daugiau vertingesnių maisto produktų. Per 2002–2006 metus mėsos vartojimas išaugo 40 proc., daržovių ir vaisių – 22 proc., o maisto produktų pardavimų apimtys vertine išraiška vidaus rinkoje padidėjo beveik pusantro karto (2.3 pav.).

2.3 pav. Maisto prekių pardavimo apimtys 2002–2006 metais, mln. Lt

2.3. Sales of food products in 2002–2006, in mill. Litas

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Augantys vidaus rinkos poreikiai ir didėjančios eksporto galimybės skatino žemės ūkio produktų gamybą bei jų supirkimą (2.2 lentelė). Tačiau dėl nepalankių gamtos sąlygų 2006 metais augalininkystės produkcijos buvo supirkta mažiau, nei tikėtasi.

2.2 lentelė. Žemės ūkio produktų gamyba ir supirkimas 2003–2006 metais, tūkst. t

Table 2.2. Production and purchase of agricultural products in 2003–2006, in thou. tons

Rodikliai / Indicators	2003	2004	2005	2006	2006, compared to 2003, %
Gamyba / Production					
Paskersta gyvulių ir paukščių (gyv. sv.) <i>Livestock & poultry, slaughtered (live weight)</i>	265	303	323	314	118
Primelžta pieno / <i>Milk production</i>	1796	1849	1862	1955	109
Surinkta kiaušinių, mln. vnt. <i>Egg production, mill. pieces</i>	811	863	864	929	115

<i>Rodikliai / Indicators</i>	2003	2004	2005	2006	2006, <i>compared to</i> 2003, %
Supirkimas / Purchase					
Grūdai / <i>Cereals</i>	1129	1403	1760	1097	97
Rapsų sėklos / <i>Rapeseed</i>	110	173	215	140	127
Cukriniai runkeliai perdirbimui <i>Sugar beet for industry</i>	881	905	798	716	81
Bulvės / <i>Potatoes</i>	32	21	11	12	38
Daržovės / <i>Vegetables</i>	36	34	28	31	86
Vaisiai ir uogos / <i>Fruit & berries</i>	76	14	72	80	105
Gyvuliai ir paukščiai (gyv. sv.) <i>Livestock & poultry (live weight)</i>	191	200	211	225	118
Natūralus pienas / <i>Natural milk</i>	1026	1140	1200	1281	125
Pienas (perskaičiuotas į bazinį) <i>Milk (equivalent of base fatness)</i>	1226	1371	1432	1539	126
Kiaušiniai, mln. vnt. / <i>Eggs, mill. pieces</i>	466	486	487	482	103

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

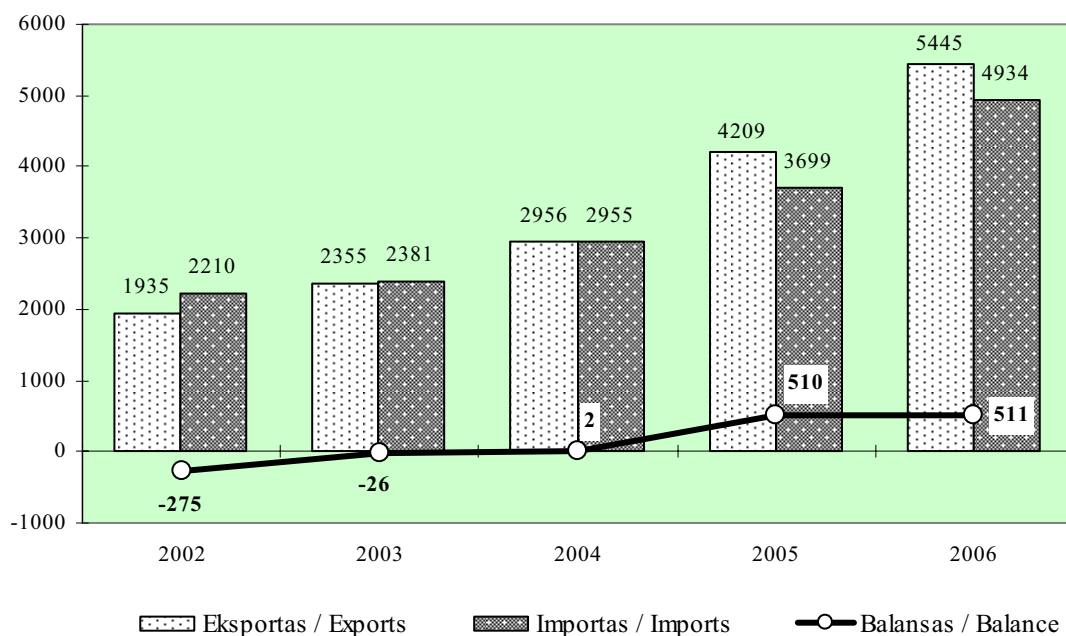
Padidėjus produktyvumui per 2003–2006 metus mėsos gamyba išaugo 18 proc., o pieno – 9 proc. Didžioji maisto produktų dalis suvartojama šalies viduje. Tačiau kai kurių žemės ūkio produktų – kiaulienos, paukštienos, daržovių ir vaisių – supirkimo tempai buvo mažesni nei vartojimo, todėl didėjo šių produktų importas.

Nedidelė dalis, apie 6 proc., žemės ūkio ir maisto produktų parduodama turguje. Statistikos departamento duomenimis, per 2006 metus turguje parduota maisto produktų už 528,3 mln. Lt. Tai 7 proc. mažiau nei 2003 metais. Prekybos turguose apimtys mažėja, nes parduodama nedaug, o maisto produktų prekybos sąlygos griežtėja. Ūkininkams, ypač stambesniesiems, patogiaus sudaryti žemės ūkio produktų tiekimo sutartis su prekybos centrais.

2. Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais tendencijos

2. *Tendencies for foreign trade in agricultural and food products*

Statistikos departamento duomenimis, 2006 metais Lietuva eksportavo žemės ūkio ir maisto produktų už 5445 mln. Lt, palyginti su 2005-aisiais, 1,3 karto, o su 2002-aisiais – 2,8 karto daugiau. Importas siekė 4934 mln. Lt, palyginti su 2005 metais, padidėjo daugiau nei 1,3 karto, su 2002-aisiais – 2,2 karto. Užsienio prekybos apyvarta, palyginti su 2005 metais, išaugo 31 proc. ir pirmą kartą viršijo 10 mlrd. Lt (2.4 pav.).

2.4 pav. Užsienio prekyba žemės ūkio ir maisto produktais 2002–2006 metais, mln. Lt

Fig. 2.4. Foreign trade in agricultural and food products in 2002–2006, in mill. Litas

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Prekyba žemės ūkio ir maisto produktais pastaraisiais metais sudaro vis didesnę bendros Lietuvos užsienio prekybos dalį. 2004-aisiais – prisijungimo prie ES metais – žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertė sudarė 11,5 proc., o 2006-aisiais jau siekė 14,0 proc. (2.3 lentelė).

2.3 lentelė. Žemės ūkio ir maisto produktų eksporto dalis visame Lietuvos eksporte (pagal šalių grupes) 2006 metais

Table 2.3. The share of exports of agricultural and food products in total Lithuania's exports (by country group) in 2006

Šalių grupė <i>Group of countries</i>	Visas eksportas, mln. Lt <i>Total exports, mill. Litas</i>	Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas, mln. Lt <i>Exports of agricultural and food products, mill. Litas</i>	Žemės ūkio ir maisto produktų dalis visame eksporte, proc. <i>Share of exports of agricultural and food products in total exports, %</i>
ES / EU	24509,2	3535,4	14,4
ES-10 / EU-10	9771,4	1376,4	14,1
ES-15 / EU-15	14737,8	2159,0	14,6
Trečiosios šalys <i>Third countries</i>	14301,7	1909,5	13,4
NVS / CIS	8253,0	1514,3	18,3
JAV / USA	1681,9	28,0	1,7
Kitos šalys <i>Other countries</i>	4366,8	367,2	8,4
Iš viso / Total	38810,9	5444,9	14,0

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Importo dalis yra mažesnė negu eksporto, tačiau ir ji nuo 2002 metų didėjo, 2004-aisiais sudarė 8,6 proc., 2006-aisiais – 9,3 proc. (2.4 lentelė).

2.4 lentelė. Žemės ūkio ir maisto produktų importo dalis visame Lietuvos importe (pagal šalių grupes) 2006 metais

Table 2.4. The share of imports of agricultural and food products in total Lithuania's imports (by country group) in 2006

Šalių grupė <i>Country group</i>	Visas importas, mln. Lt <i>Total imports, mill. Litas</i>	Žemės ūkio ir maisto produktų importas, mln. Lt <i>Imports of agricultural and food products, mill. Litas</i>	Žemės ūkio ir maisto produktų dalis visame importe, proc. <i>Share of imports of agricultural and food products in total imports, %</i>
ES / EU	33131,8	3877,9	11,7
ES-10 / EU-10	10908,4	1960,7	18,0
ES-15 / EU-15	22223,4	1917,3	8,6
Trečiosios šalys <i>Third countries</i>	19941,4	1056,0	5,3
NVS / CIS	14885,2	402,0	2,7
JAV / USA	859,3	140,9	16,4
Kitos šalys <i>Other countries</i>	4196,9	513,1	12,2
Iš viso / Total	53073,2	4933,9	9,3

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Didelės įtakos teigiamiems užsienio prekybos pokyčiams turėjo Lietuvos narystė ES, atvėrusi bendrąją rinką. Daugelis įmonių, atitinkančių ES standartų reikalavimus, gavo leidimus prekiauti visose ES valstybėse. Eksporto į trečiąsias šalis augimui didelės įtakos turėjo eksporto gražinamosios išmokos. 2006 metais jų buvo išmokėta 216 mln. Lt, 1,4 karto daugiau nei 2005-aisiais.

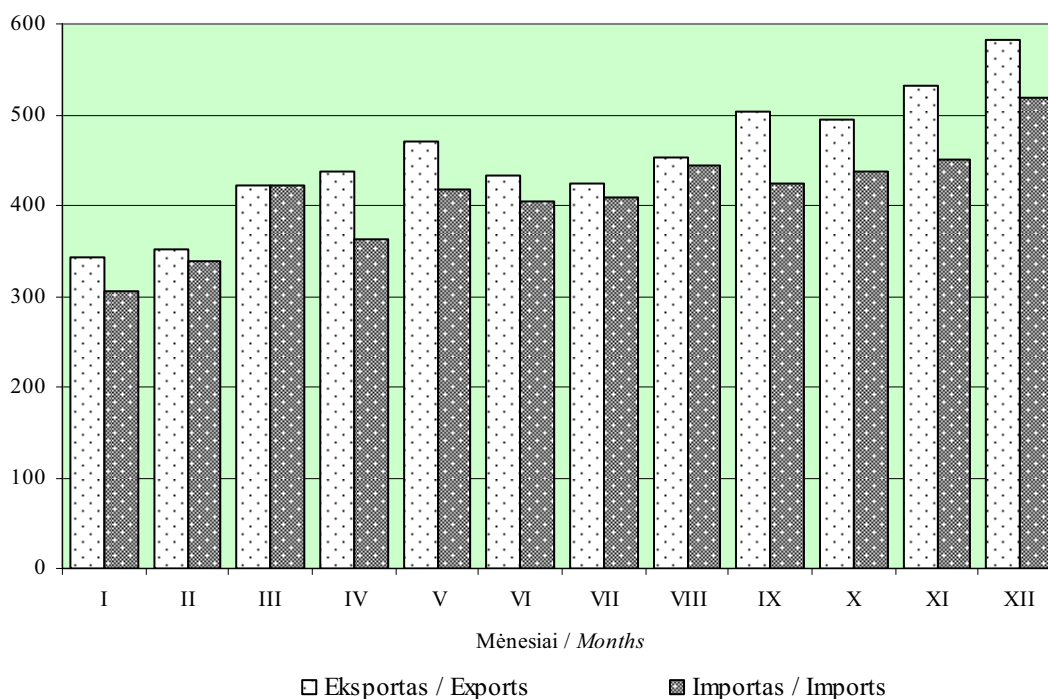
Žemės ūkyje ir maisto pramonėje buvo daug investuojama, didelė investicijų dalis – ES fondų parama. Naujos technikos ir technologijų taikymas sudarė sąlygas kelti darbo našumą ir gerinti produktų kokybę. Padidėjo gamybos apimtys. Lietuvos gamintojai sugebėjo lanksčiai reaguoti į pasikeitimus rinkoje, daug dėmesio skyrė rinkodaros priemonėms, ieškojo naujų rinkų savo produktams.

Keitėsi prekybos srautai pagal šalių grupes. 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, eksportas į ES-15 šalis padidėjo 9 proc. (2005 m., palyginti su 2004 m. – 60 proc.), į ES-10 – 24 proc. (atitinkamai 25 proc.). Taigi eksporto struktūroje pagal šalių grupes ES-25 šalių dalis siekė beveik 65 proc. Ypač išaugo eksportas į trečiąsias šalis – 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais – net 1,7 karto (2005 m., palyginti su 2004-aisiais – 34 proc.).

Labai išaugo įvežimas iš ES-10 šalių – beveik 1,6 karto (2005 m. – 1,3 karto), iš ES-15 – 17 proc. (atitinkamai 22 proc.), iš trečiųjų šalių – 29 proc. (25 proc.). 2004 metais prekybos su ES-25 šalimis balansas buvo neigiamas (–178 mln. Lt). 2005-aisiais jis tapo teigiamas – 206 mln. Lt, tačiau 2006-aisiais vėl buvo neigiamas ir deficitas buvo didesnis nei 2004 metais (net –343 mln. Lt). Tuo tarpu teigiamas prekybos su

trečiosiomis šalimis balansas nuolat sparčiai augo ir 2006 metais jau siekė beveik 854 mln. Lt (per metus padidėjo 2,8 karto).

Per 2006 metus eksporto ir importo kitimo tendencijos buvo panašios. Visus metus, išskyrus kovo mėnesį (kai eksporto ir importo vertė buvo vienoda), eksportas buvo didesnis už importą, prekybos balansas buvo teigiamas. Mažiausia užsienio prekybos apyvarta buvo tradiciškai sausį (650 mln. Lt), didžiausia – gruodį (1,1 mlrd. Lt). 2006 metais sezoninių eksporto svyravimų būta mažiau nei 2005-aisiais. 2005 metais eksporto vertė gruodžio mėnesį, palyginti su sausiu, skyrėsi 2 kartus, o 2006-aisiais – 1,7 karto.

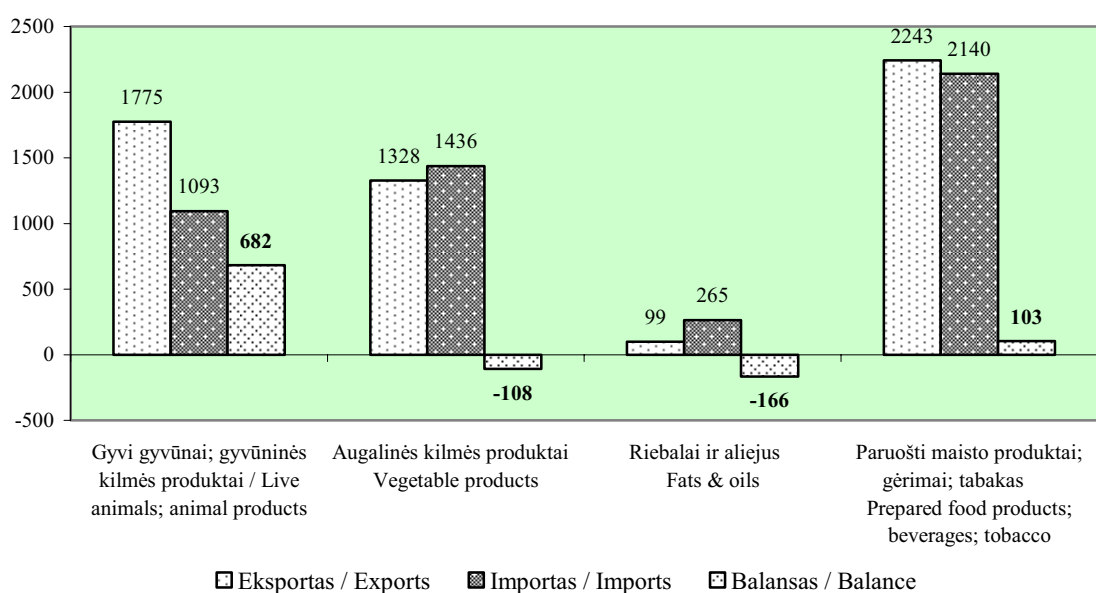
2.5 pav. Lietuvos užsienio prekyba žemės ūkio ir maisto produktais 2006 metais, mln. Lt

Fig. 2.5. Lithuania's foreign trade in agricultural and food products in 2006, in mill. Lit

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Visus 2006 metus ir eksporto, ir importo srautai buvo didesni už atitinkamus 2005-ųjų srautus – tai rodo, kad ryšiai tarp Lietuvos ir užsienio partnerių tampa pastovesni, kad aktyvi veikla vykdant naujų partnerių paiešką duoda teigiamų rezultatų.

2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, gyvų gyvūnų ir gyvūninės kilmės (I grupės) produktų buvo eksportuota 1,2 karto daugiau, augalinės kilmės (II grupės) produktų ir riebalų bei aliejaus (III grupės) – 1,4 karto, paruoštų maisto produktų, gėrimų, tabako (IV grupės) – 1,3 karto daugiau. Kalbant apie importą, daugiausia padidėjo II grupės produktų vertė – 1,5 karto, III ir IV grupių – 1,3 karto, IV – 1,2 karto. Palyginti su 2005 metais, teigiamas prekybos gyvais gyvūnais ir gyvūninės kilmės produktais balansas išaugo 1,3 karto. Padidėjo ir teigiamas prekybos IV grupės produktais balansas. Tačiau II ir III grupių produktų importas didėjo sparčiau nei eksportas, todėl balansai buvo neigiami, o deficitai išaugo (2.6 pav.).

2.6 pav. Lietuvos užsienio prekyba žemės ūkio ir maisto produktais pagal produktų grupes 2006 metais, mln. Lt

Fig. 2.6. Lithuania's foreign trade in agricultural and food products by product group in 2006, in mill. Litas

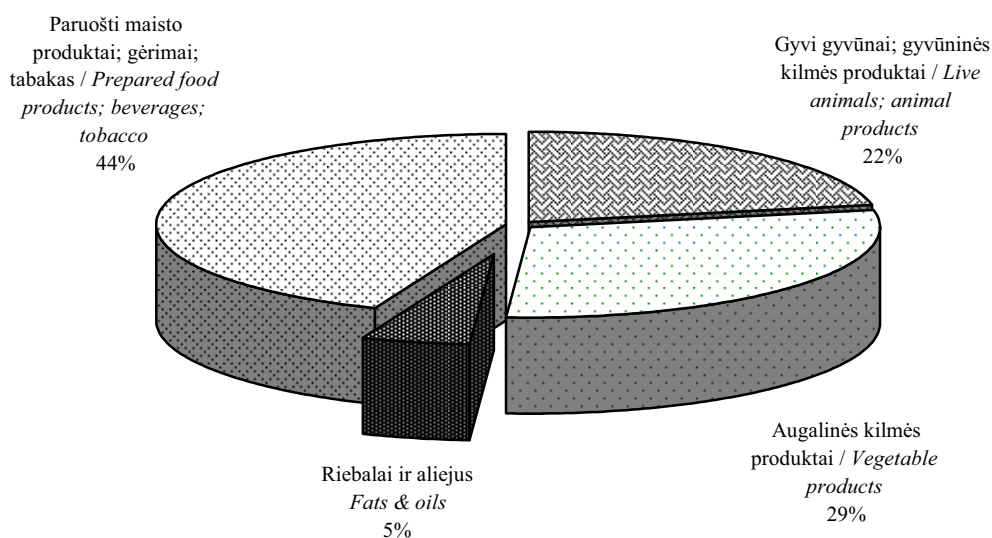
Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2006 metais produktų eksporto struktūra pagal pagrindines jų grupes, palyginti su 2005-aisiais, pasikeitė nedaug. Didžiausią eksporto dalį sudarė paruošti maisto produktai, gėrimai, tabakas. Palyginti su 2004 metais, jų dalis padidėjo 1,0 procentiniu punktu. Nors gyvūninės kilmės produktų dalis sumažėjo 2,3 procentinio punkto, jie išliko antroje vietoje. 1,1 procentinio punkto išaugo augalinės kilmės produktų, 0,2 – riebalų ir aliejų dalys.

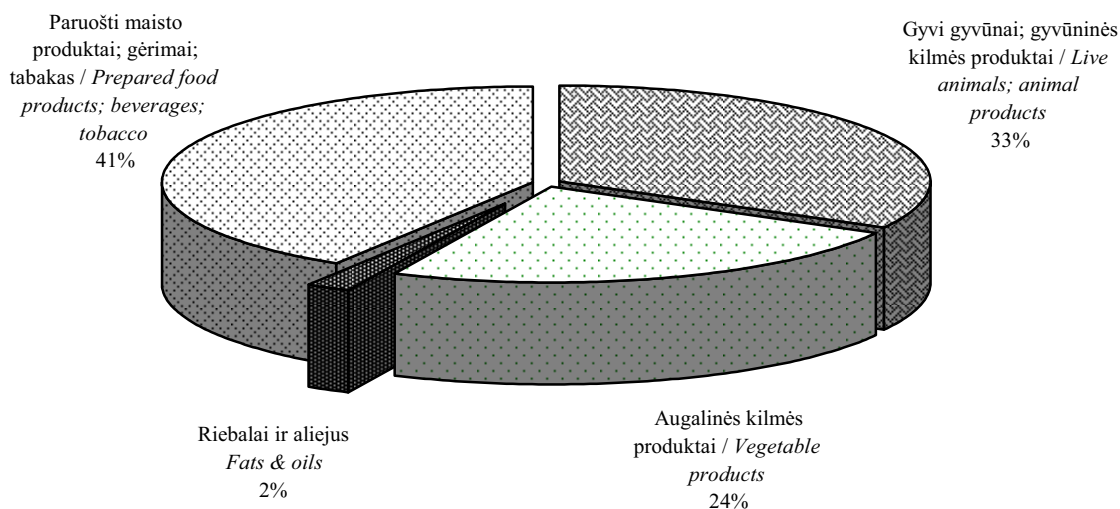
Importo struktūra skyrėsi nuo eksporto struktūros, čia ir pokyčiai didesni. Didžiausią importo vertės dalį, kaip ir 2005 metais, sudarė paruoštų maisto produktų, gėrimų ir tabako gaminių grupės produktai, jų dalis importe išaugo 0,2 procentinio punkto. Antroje vietoje – augaliniai produktai, jų dalis padidėjo 3,6 procentinio punkto. Ši produktų grupė 2005 metais buvo trečioje vietoje. 3,5 procentinio punkto sumažėjo gyvūninės kilmės produktų dalis, 0,4 punkto – riebalų ir aliejus (2.7 pav.).

2006 metais, kaip ir ankstesniaisiais, daugiausia – į 50 pasaulio šalis – buvo eksportuota pieno ir pieno produktų. Išvežta beveik 50 tūkst. t nekoncentruoto pieno ir grietinėlės, 11,6 tūkst. t lieso pieno miltų, 7,5 tūkst. t kondensuoto pieno, 19,0 tūkst. t išrūgų, 12,3 tūkst. t sviesto, 62,1 tūkst. t sūrio ir varškės. Eksportuota daug vaisių, paruoštų pašarų gyvūnams, tabako gaminių, gaminių iš mėsos ir žuvies, grūdų, mėsos. Palyginti su 2005 metais, sūrių buvo eksportuota 1,2 karto, sviesto – 1,5 karto, obuolių – 12 kartų, grybų – 3,6 karto, šokolado ir kitų produktų, turinčių kakavos, – 3,1 karto, nekoncentruoto pieno ir grietinėlės – 1,4 karto daugiau.

Eksportas / Exports

Importas / Imports

2.7 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksporto ir importo struktūra pagal produktų grupes 2006 metais, proc.

Fig. 2.7. Structure of exports and imports of agricultural and food products by product group in 2006, in per cent

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Palyginti su 2005 metais, padidėjo beveik visų produktų grupių, išskyrus javus ir aliejinių kultūrų sėklas bei pašarus, eksporto vertė. Išvežta daug mažiau cukraus, ir nors vidutinė jo kaina buvo 1,9 karto didesnė nei 2005 metais, bendra cukraus eksporto vertė

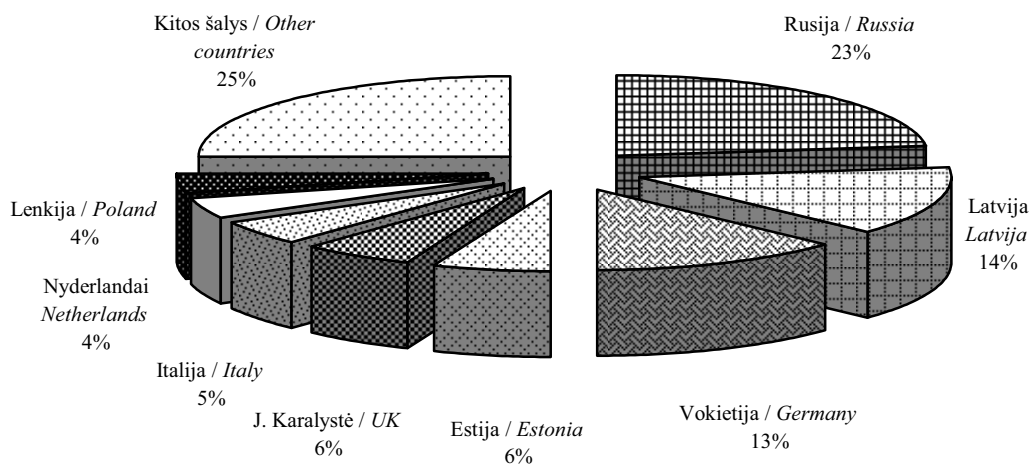
beveik 3 kartus mažesnė. Kviečių eksporto vertė buvo 1,9 karto, aliejinių kultūrų sėklų ir pašarų – 3,5 karto mažesnė negu 2005 metais.

Į ES šalis daugiausia buvo išvežta pieno ir pieno produktų, paruoštų pašarų gyvūnams, gaminių iš mėsos ir žuvies, tabako gaminių, žuvų. Šių produktų dalis sudarė daugiau nei 52 proc. visų išvežtų į ES žemės ūkio ir maisto produktų vertės. Į trečiąsias šalis daugiausia buvo eksportuota pieno ir jo produktų, vaisių, tabako gaminių, daržovių, javų (iš viso – 64 proc. eksporto į trečiąsias šalis).

Daugiausia buvo importuota vaisių ir riešutų, įvairių alkoholinių ir nealkoholinių gėrimų, žuvų, padažų, sriubų ir sultinių koncentratų, esencijų, mėsos, daržovių. Minėtų produktų vertė sudarė 50 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo vertės. Šiame sąraše vyrauja Lietuvoje neauginami arba negaminami produktai. Tačiau sąraše yra kiauliena ir paukštiena, kurių importuota atitinkamai 33 ir 30 tūkst. t.

2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, padidėjo beveik visų produktų importas. Išimtį sudarė žuvis, jų importas sumažėjo 3 proc. Labiausiai išaugo vaisių (šviežių obuolių, abrikosų, vyšnių, persikų, slyvų) ir gėrimų importas, kurių vertė, palyginti su 2005 metais, padidėjo atitinkamai 1,7 ir 1,5 karto. Žymiai išaugo ir pieno bei grietinėlės, cigarečių, saulėgrąžų aliejaus importas.

2002–2006 metais daugiausia žemės ūkio ir maisto produktų buvo eksportuojama į Latviją, Rusiją, Vokietiją, Estiją, Jungtinę Karalystę. 2006 metais pagal eksporto apimtį pirmoje vietoje buvo Rusija, antroje – Latvija, trečioje – Vokietija, toliau – Estija, Jungtinė Karalystė (2.8, 2.9 pav.). Daugiau kaip 80 proc. produktų, eksportuotų į ES šalis, išvežta į Latviją, Vokietiją, Estiją, Jungtinę Karalystę, Italiją, Nyderlandus, Lenkiją.

2.8 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksporto struktūra pagal šalį 2006 metais

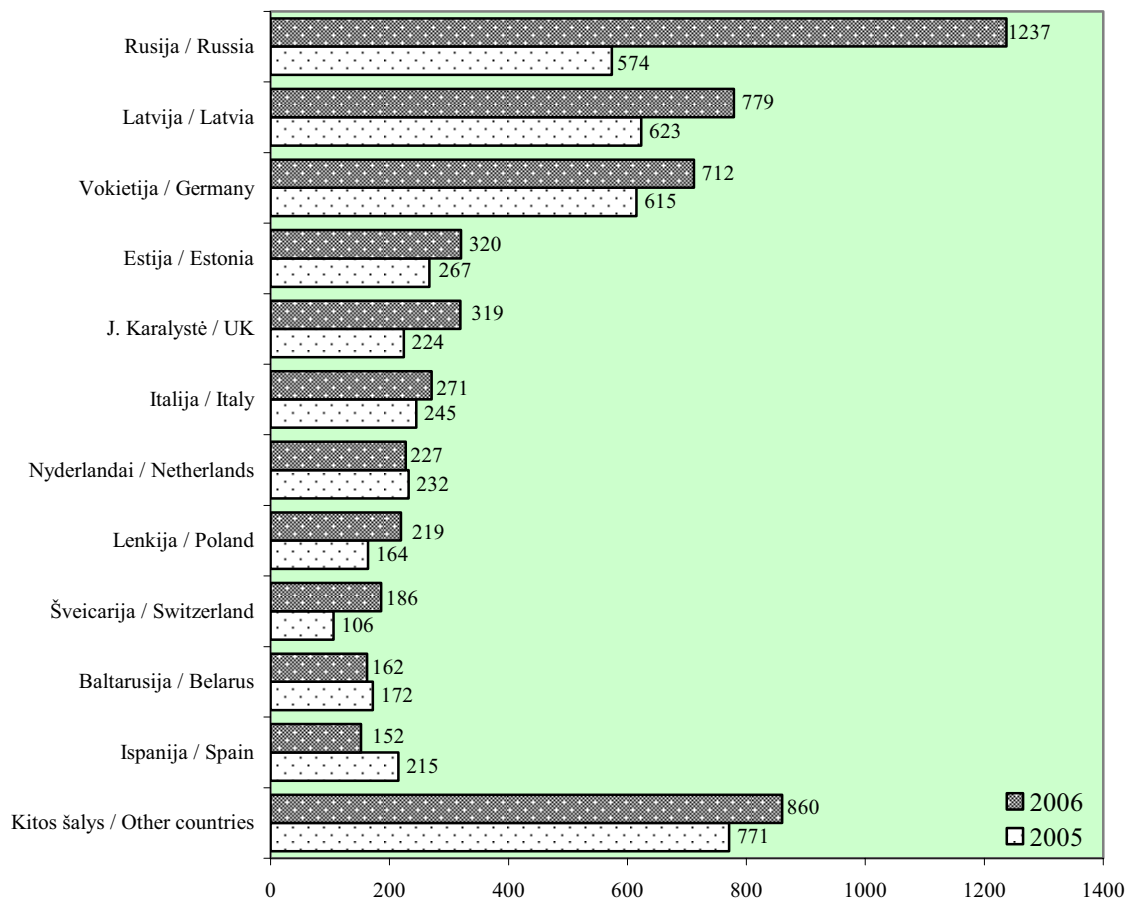
Fig. 2.8. Structure of exports of agricultural and food products by country in 2006, in per cent

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Eksportas į Rusiją 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, padidėjo 2,2 karto, 9 procentiniais punktais (2005 m. eksportuota už 574 mln. Lt, 2006 m. – už 1237 mln. Lt). Eksportas į šią šalį sudaro 65 proc. viso žemės ūkio maisto produktų eksporto į trečiąsias šalis. 2006 metais į Rusiją daugiausia išvežta sūrių ir varškės (310 mln. Lt), obuolių (185 mln. Lt), pievagrybių, (64 mln. Lt), galvijienos (77 mln. Lt).

Eksportas į Latviją nuo 2002 iki 2006 metų didėjo tolygiai, maždaug 100 mln. Lt kasmet; per visą laikotarpį išaugo 2 kartus – nuo 352 mln. Lt 2002 metais iki 779 mln. Lt 2006-aisiais. Vien per 2006 metus eksportas į šią šalį padidėjo 1,2 karto. Į Latviją daugiausia išvežta cigarečių (90 mln. Lt), kavos (45 mln. Lt), šokolado (40 mln. Lt), paukštienos (33 mln. Lt).

Eksportas į Vokietiją 2002 ir 2003 metais nekito (282 mln. Lt), nuo 2004-ųjų kasmet didėjo 1,5 karto ir 2006 metais pasiekė 712 mln. Lt. Į šią šalį daugiausia išvežta cigarečių (162 mln. Lt), pieno ir grietinėlės (98 mln. Lt), gaminių ir konservų iš žuvų (66 mln. Lt), žuvų filės ir kitos žuvų mėsos (62 mln. Lt), kačių ir šunų ėdalo (56 mln. Lt).

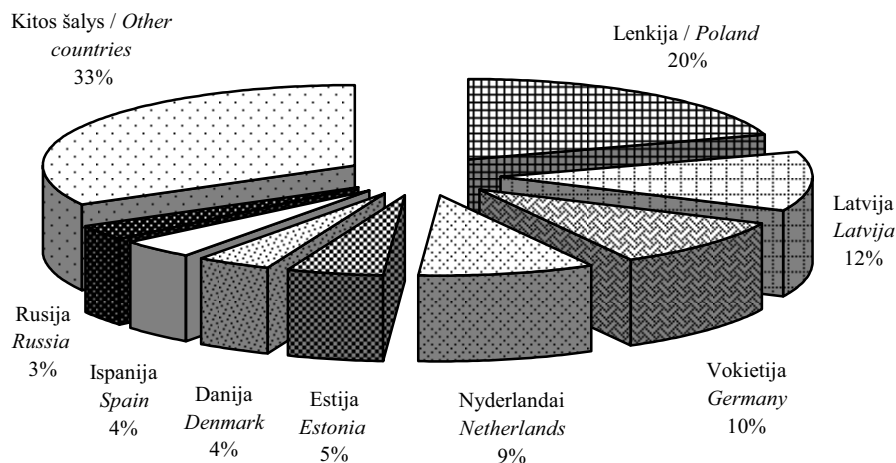

2.9 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas pagal šalis 2005 ir 2006 metais, mln. Lt

Fig. 2.9. Exports of agricultural and food products by country in 2005 and 2006, in mill. Litas

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2002–2006 metais daugiausia žemės ūkio ir maisto produktų importuota iš ES šalių – Vokietijos, Latvijos, Lenkijos, Estijos, Nyderlandų. 2006-aisiais pagal importo apimtį pirmoje vietoje buvo Lenkija, antroje – Latvija, trečioje – Vokietija, toliau – Nyderlandai, Estija, Danija. Importas iš šių šalių sudarė 60 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo (2.10, 2.11 pav.).

2.10 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importo struktūra pagal šalis 2006 metais, proc.

Fig. 2.10. Structure of imports of agricultural and food products by country in 2006, in per cent

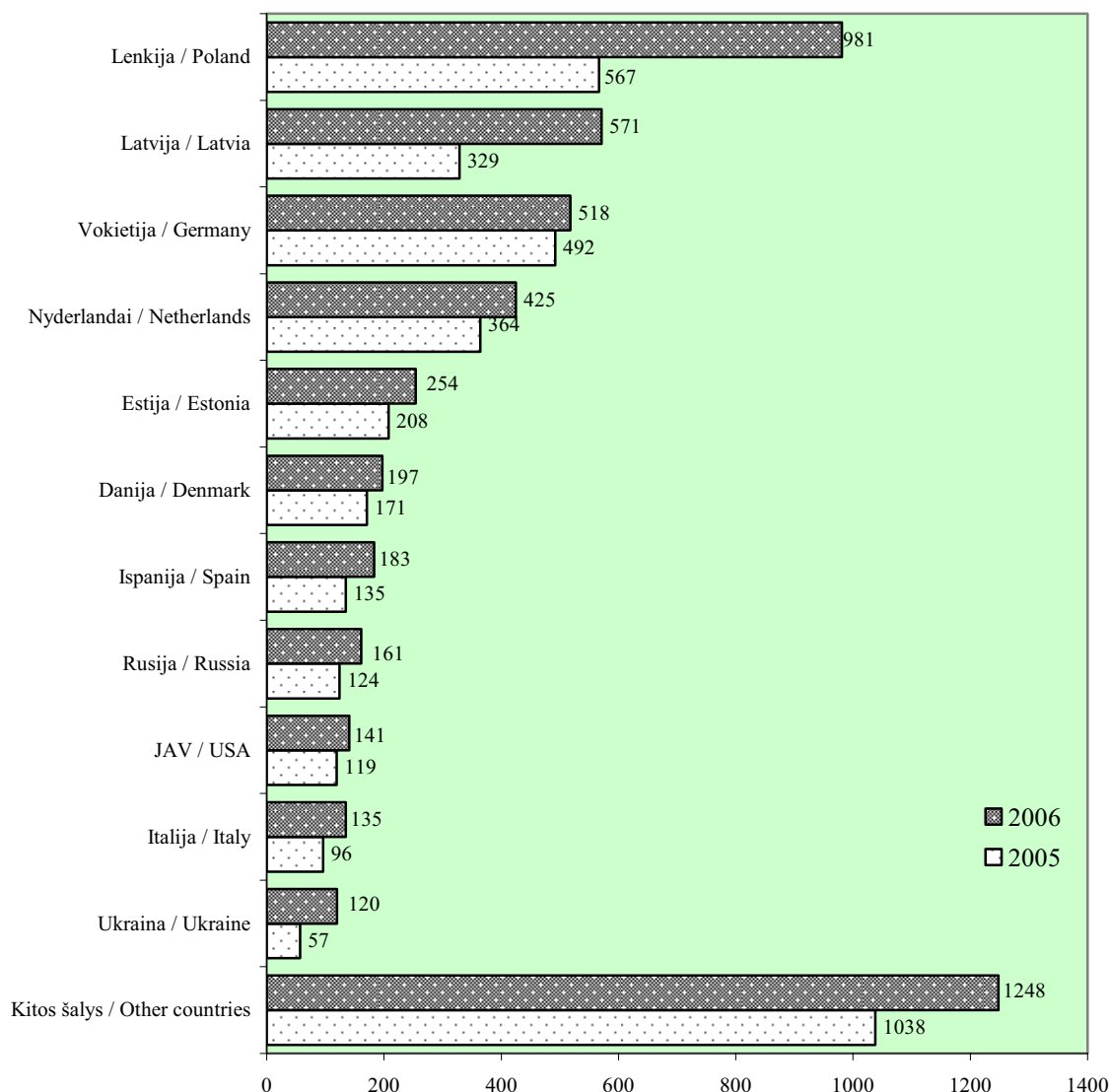
Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, žemės ir maisto ūkio produktų iš Lenkijos įvežta 1,7 karto daugiau. Daugiausia importuota obuolių (128 mln. Lt), kiaulienos (99 mln. Lt), dešrų ir panašių produktų iš mėsos (34 mln. Lt), cukraus (34 mln. Lt).

Importas iš Latvijos minėtu laikotarpiu padidėjo 1,7 karto, daugiausia iš šios šalies įvežta pieno (115 mln. Lt), kviečių ir meslino (39 mln. Lt), cigarečių (38 mln. Lt).

Importo iš Vokietijos apimtys 2006 metais liko beveik tokios pačios kaip ir 2005-aisiais. Daugiausia įvežta kavos, padažų, sriubų ir sultinių koncentratų, esencijų, cigarečių.

2006 metais didžiausias teigiamas buvo prekybos (žemės ūkio ir maisto produktais) su Rusija (1076 mln. Lt), Jungtine Karalyste (262 mln. Lt), Latvija (209 mln. Lt), Vokietija (194 mln. Lt) balansas, o didžiausias deficitas – prekybos su Lenkija (–762 mln. Lt), Nyderlandais (–198 mln. Lt), Danija (–123 mln. Lt).

2.11 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importas pagal šalis 2005 ir 2006 metais, mln. Lt

Fig. 2.11. Imports of agricultural and food products by country in 2005 and 2006, in. mill. Litas

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Žemės ūkio ir maisto produktų prekybos apyvarta buvo 1,3 karto didesnė nei 2005 metais. Didžiausia apyvarta buvo prekiaujant su Rusija (1397 mln. Lt), Latvija (1350 mln. Lt), Vokietija (1231 mln. Lt), Lenkija (1200 mln. Lt). 89 proc. užsienio prekybos su Rusija apyvartos sudarė eksportas, o 82 proc. prekybos apyvartos su Lenkija – importas.

3. Žemės ir maisto ūkio produktų konkurencingumas vidaus ir užsienio rinkose

3. Competitiveness of agricultural and food products in the domestic and foreign markets

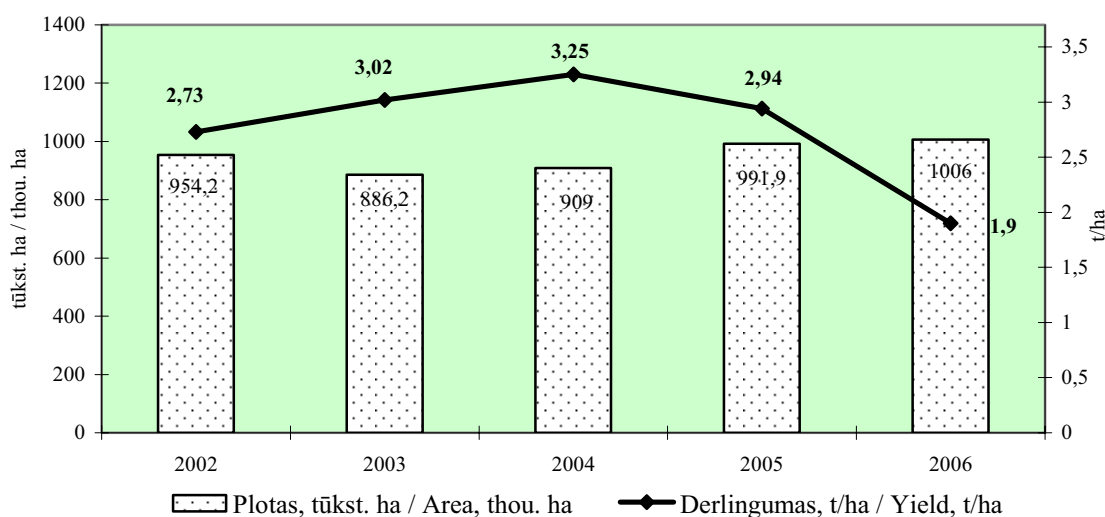
3.1. Grūdai

3.1. Cereals

Lietuvoje yra palankios sąlygos grūdų ūkio plėtrai: vyraujantys vidutinio derlingumo dirvožemiai, palankus klimatas, gamybos patirtis, grūdų auginimo ir perdirbimo gamybinis potencialas. Grūdų gamyba 2006 metais sudarė 21 proc. bendrosios žemės ūkio produkcijos. Javais buvo apsėta 55,7 proc. viso pasėlių ploto.

Nors grūdų pasiūla Europos ir pasaulio rinkose yra didelė, Lietuva 2006 metais sugebėjo eksportuoti daugiau kaip 40 proc. užaugintų grūdų. Tai pasiekti padėjo eksportą skatinanti politika.

Auginimas. Javų pasėlių plotas ir jų struktūra per pastaruosius penkerius metus keitėsi priklausomai nuo grūdų paklausos rinkoje, supirkimo kainų, užsienio prekybos sąlygų, tiesioginių išmokų. Iki 2003 metų javų pasėliai Lietuvoje mažėjo (2.12 pav.). Tačiau 2006 metais, palyginti su 2003-iaisiais, jų plotai padidėjo 13,5 proc. (buvo 1005,9 tūkst. ha), 37,9 proc. jų sudarė miežiai, 34,2 proc. – kviečiai, 6,5 proc. – kvietrugiai, 6,1 proc. – avižos, 5,1 proc. – rugiai, po 3,1 proc. – griekiai ir varpinių augalų mišiniai.

2.12 pav. Grūdinių augalų plotai ir derlingumas 2002–2006 metais

Fig 2.12. Crop area and yield of grain crops in 2002–2006

Šaltiniai: Lietuvos statistikos metraštis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006;
Lietuvos žemės ūkis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006;
Pasėliai 2006. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

2006 metai javų augintojams buvo sunkūs. Dėl nepalankių žiemojimo sąlygų visiškai arba iš dalies sunyko didelė dalis žieminių miežių, kviečių bei rapsų plotų. Javų augintojai žuvusius pasėlius atsėjo vasariniais javais ir kitais augalais. Dėl to žieminių javų pasėlių plotai 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, buvo 13,1 proc. (55,3 tūkst. ha) mažesni: žieminių kviečių – 15,2 proc., žieminių kvietrugių – 12,3 proc., žieminių miežių – 21,5 proc., tik rugių – 0,4 proc. didesni. Iš viso žiemkenčiais Lietuvoje 2006 metais buvo apsėta 366,0 tūkst. ha, iš kurių: 253,0 tūkst. ha – žieminais kviečiais, 56,3 tūkst. ha – žieminais kvietrugiais, 51,1 tūkst. ha – rugiais, 6,2 tūkst. ha – žieminais miežiais.

Vasariniai javai 2006 metais sudarė 63,6 proc. visų grūdinių augalų pasėlių. Per 2002–2006 metus jų plotas padidėjo, ypač vasarinių kviečių ir miežių. Vasarinių pasėlių struktūroje didžiausią dalį sudarė miežiai. Jų 2006 metais buvo 375,2 tūkst. ha. Vasariniais kviečiais buvo apsėta 91,2 tūkst. ha. 2006 metais Lietuvoje buvo auginama 61,2 tūkst. ha avižų, 31,0 tūkst. ha varpinių augalų mišinių, 43,0 tūkst. ha ankštinių javų, 31,3 tūkst. ha grikių, 3,3 tūkst. ha kukurūzų grūdams.

2006 metais 81,2 proc. visų grūdinių augalų buvo pasėta ūkininkų ir gyventojų asmeniniuose ūkiuose (817,1 tūkst. ha), o likusi dalis – ŽŪB ir įmonėse (188,8 tūkst. ha). Palyginti su 2005 metais, grūdinių augalų pasėlių plotas ūkininkų ir gyventojų asmeniniuose ūkiuose padidėjo 1,2 proc., o ŽŪB ir įmonėse – 2,3 proc.

2006 metų vasarą sausi ir karšti orai išdžiovino dirvas ir sutrikdė javų brendimą. Todėl 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, daugiau kaip trečdaliu sumažėjo bendras grūdinių augalų derlingumas (2.5 lentelė).

2.5 lentelė. Grūdinių augalų derlingumas 2002–2006 metais, t/ha

Table 2.5. Average yield of grain crops in 2002–2006, in tons per ha

Grūdinių augalų rūšys / Kind of grain crops	2002	2003	2004	2005	2006
Grūdiniai augalai / Grain crops	2,73	3,02	3,21	2,89	1,88
javai / cereals	2,77	3,04	3,25	2,94	1,99
žieminiai javai / winter cereals	3,42	3,28	3,76	3,46	2,25
kviečiai / wheat	3,84	3,61	4,12	3,85	2,42
kvietrugiai / triticale	2,82	2,75	3,18	2,73	1,88
rugiai / rye	2,28	2,46	2,54	2,12	1,81
miežiai / barley	3,02	2,67	3,78	3,24	2,17
vasariniai javai / spring cereals	2,28	2,81	2,75	2,53	1,74
kviečiai / wheat	2,82	3,40	3,45	3,24	2,13
miežiai / barley	2,37	2,93	2,93	2,70	2,06
kvietrugiai / triticale	1,99	2,64	2,72	2,33	1,47
avižos / oat	1,77	2,38	2,23	1,92	1,30
grikiiai / buckwheat	0,60	0,90	0,59	0,55	0,20
varpinių augalų mišiniai / mixed cereals	1,49	2,0	2,08	1,83	1,10
kukurūzai / grain maize	2,85	3,17	2,20	3,08	1,57
kiti javai / other cereals	2,85	0,99	0,91	1,44	1,24
ankštiniai augalai grūdams / dried pulses grain	1,74	2,24	1,18	1,64	0,81

Šaltiniai: Žemės ūkio augalų pasėliai, derlius ir derlingumas 2002–2006. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

Žieminių javų derlingumas 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, sumažėjo 35 proc., vasarinių javų – 31,2 proc., o ankštinių augalų – net 50,6 proc. Visi šalies ūkiai neišvengė nuostolių, bet grūdinių augalų derlingumas ŽŪB ir įmonėse buvo didesnis nei ūkininkų ir kitų gyventojų ūkiuose. Lietuvoje 2006 metais vidutiniškai prikulta 1,88 t/ha grūdų, didžiausias derlingumas buvo Marijampolės, Kauno, Šiaulių, Panevėžio apskrityse.

2006 metais ES valstybėse vidutinis javų derlingumas buvo 4,3 proc. mažesnis nei 2005-aisiais. Derlingumas sumažėjo beveik visose ES valstybėse (išskyrus Airiją ir J. Karalystę), tačiau buvo kelis kartus didesnis nei Lietuvoje: (Nyderlanduose – 4, Belgijoje ir Airijoje – 3,7, J. Karalystėje – 3,6, Vokietijoje – 3,3, Vengrijoje – 2,5 karto). Galima daryti išvadą, kad mūsų šalies javų augintojai dar turi nepanaudotą galimybių didinti javų derlingumą, pirmiausia naudojant pažangias grūdų auginimo technologijas. Ūkių stambinimo ir pasėlių plotų didinimo procesas – viena pagrindinių prielaidų sėkmingai taikyti pažangesnes javų auginimo bei derliaus nuėmimo technologijas ir didinti gamybos efektyvumą. Šiuo keliu ir eina mūsų šalies javų augintojai.

Analizuojant ūkių struktūrą pagal auginamų javų plotus, ryškėja dvi pagrindinės tendencijos – mažėja auginančių javus ūkių skaičius ir didėja ūkiuose auginamų javų vidutinis pasėlių plotas. Per trejus metus auginančių javus ūkių sumažėjo 6,7 proc., o vidutinis javų pasėlių plotas išaugo 25,0 proc., nuo 4,4 ha 2003 metais iki 5,5 ha 2005-aisiais. Dar spartesniais tempais mažėja ūkių, auginančių labai mažus, iki 2 ha, javų plotus. Tokių ūkių per minėtą laikotarpį sumažėjo 18,4 proc. Tuo tarpu ūkių, auginančių daugiau kaip 600 ha javų, per minėtą laikotarpį padaugėjo 37,4 proc.

Javų derlingumui didelės reikšmės turi sėklos kokybė. Lietuvoje tinkamiausių javų sėjai veislių sąrašas – 36 žieminių kviečių, 17 vasarinių kviečių, 10 rugių, 5 žieminių miežių, 8 vasarinių miežių, 30 salyklinių miežių, 11 žieminių kvietrugių, 3 vasarinių kvietrugių, 17 avižų veislių.

2006 metais dėl nepalankių gamtinių sąlygų – vėlyvo ir šalto pavasario, sausros pirmoje vasaros pusėje bei liūčių javapjūtės metu – sunku buvo išauginti geros kokybės grūdinių augalų sėklą, o kai kurių (avižų, grikių, lubinų) iš viso nepavyko užauginti.

Nors sertifikuotos sėklos Lietuvoje pagaminama vis daugiau, jos nepakanka. Sertifikuotos sėklos pardavimo apimtys taip pat auga (2.6 lentelė). 2006 metais daugiausia parduota vasarinių miežių sertifikuotos sėklos. Labai išaugo sertifikuotos rugių sėklos pardavimas (86,0 proc.), vasarinių kvietrugių (70,0 proc.), vasarinių kviečių (55,0 proc.), avižų (47,0 proc.), o ypač grikių (2 kartus) ir lubinų (net 23 kartus).

2006 metais Lietuvoje buvo registruota 1811 ekologinių ūkių, kurių dirbamos žemės plotas – 64,5 tūkst. ha. Ekologiniuose ūkiuose 2006 metų pavasario sėjai sunaudota apie 24 proc. sertifikuotos sėklos. Tačiau sertifikuota ekologiška sėkla šiuose ūkiuose sudarė tik 6 proc. (viso sertifikuotos sėklos kiekio), ja buvo apsėta tik 3,5 tūkst. ha. Nuo 2006 metų Lietuvoje įsigaliojo ES reikalavimas, draudžiantis ekologiniuose ūkiuose sėti įprastiniuose ūkiuose paruoštas sėklas.

2.6 lentelė. Varpinių ir ankštinių javų sertifikuotos sėklos pardavimas Lietuvoje 2002–2006 metais, t

Table 2.6. Sales of certified seeds of cereals and leguminous crops in Lithuania in 2002–2006, in tons

Sėklų rūšis / Kind of seeds	2002	2003	2004	2005	2006
Vasariniai kviečiai / Spring wheat	1309	2406	2019	2239	3473
Vasariniai miežiai / Spring barley	3585	4925	4753	7391	7161
Vasariniai kvietrugiai / Spring triticale	100	136	9	20	34
Avižos / Oats	164	293	152	280	411
Grikliai / Buckwheat	52	16	41	47	97
Žirniai / Peas	387	404	1048	522	741
Vikiai / Vetch	2	20	12	-	-
Pupos / Beans	155	121	252	200	211
Lubiniai / Lupine	15	4	4	18	415
Iš viso vasarojaus / Total spring crops	5769	8325	8290	10717	12543
Žieminiai kviečiai / Winter wheat	6533	10759	7882	6769	7991
Rugiai / Rye	297	399	387	405	754
Žieminiai kvietrugiai / Winter triticale	582	822	237	421	522
Žieminiai miežiai / Winter barley	862	283	202	542	331
Iš viso žiemkenčių / Total winter crops	8275	12264	8708	8137	9598

Šaltinis: Lietuvos sėklininkystės asociacijos duomenys.

Eurostato duomenimis, 2006 metais visoje ES prikulta 240,7 mln. t grūdų, tai 5,1 proc. mažiau nei 2005-aisiais, o Lietuvoje – 1892,6 tūkst. t grūdų, 34,1 proc. mažiau nei 2005 metais (2.7 lentelė).

2.7 lentelė. Grūdų derlius ES ir kai kuriose kitose šalyse 2003–2006 metais

Table 2.7. Harvest of grain crops in EU and some other countries in 2003–2006

Šalis / Country	Derlius, mln. t / Harvest, mill. t				2006, palyginti su 2005, % compared to 2005, %
	2003	2004	2005	2006	
ES-25 / EU-25	232,2	290,3	253,7	240,7	94,9
Lietuva / Lithuania	2,6	2,9	2,8	1,9	67,9
Lenkija / Poland	23,4	29,6	27,0	22,9	84,8
Latvija / Latvia	0,9	1,1	0,93	0,79	84,9
Estija / Estonia	0,51	0,61	0,76	0,55	72,4
Čekija / Czech Republic	5,8	8,8	7,8	6,8	87,2
Slovakija / Slovakia	2,5	3,8	3,7	3,1	83,8
Rusija / Russia	65,6	76,2	77,8	73,0	93,8
Ukraina / Ukraine	19,7	41,0	37,2	37,6	101,1
Baltarusija / Belarus	5,1	6,6	6,4	5,9	92,2

Šaltiniai: Eurostato, FAO, COCERAL duomenys.

Supirkimas. 2006 metais Lietuvoje iš augintojų buvo supirkta 30,9 proc. (483,7 tūkst. t) mažiau grūdų negu 2005-aisiais (2.8 lentelė). Labiausiai sumažėjo II klasės maistinių kviečių (64,4 proc.), salyklinių miežių (56,9 proc.) ir kvietrugių (25,4 proc.) supirkimas. Daugiau supirkta I klasės maistinių kviečių (60,6 proc.), maistinių miežių (85,1 proc.), I klasės maistinių rugių (43,9 proc.) ir grikių (16,0 proc.). 2006-aisiais, kaip ir per keletą pastarųjų metų, didžiausią supirktų javų grūdų dalį sudarė kviečiai – 56,2 proc. ir miežiai – 34,9 proc., o rugiai – tik 5,0 proc.

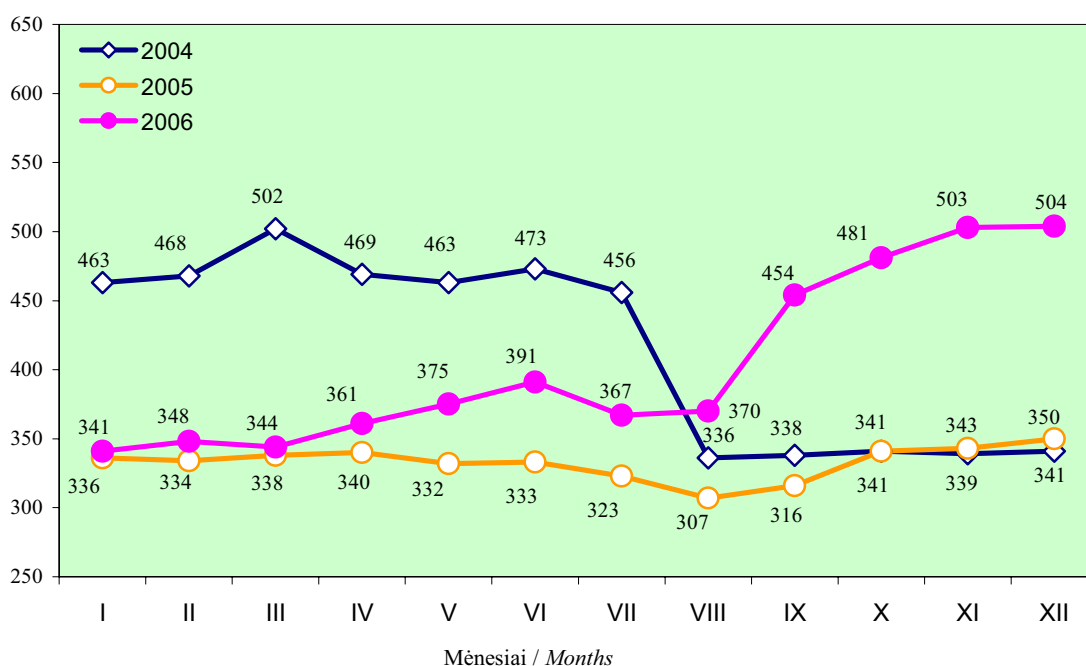
2.8 lentelė. Grūdų ir rapsų supirkimas 2005 ir 2006 metais

Table 2.8. Purchase of grains and rapeseed in 2005 and 2006

Grūdai ir rapsai <i>Grains and rapeseed</i>	Supirkta, tūkst. t <i>Amounts purchased, thou. t</i>			Vidutinė supirkimo kaina, Lt/t <i>Average purchase price, Lt/t</i>		
	2005	2006	pokytis, <i>change, %</i>	2005	2006	pokytis, <i>change, %</i>
Grūdai, iš viso <i>Cereals, total</i>	1565,7	1082,0	69,1	301	382	126,9
kviečiai / <i>wheat</i>	1089,2	608,6	55,9	296	403	136,2
I klasės maistiniai <i>food wheat, class I</i>	125,0	200,8	160,6	350	460	131,4
II klasės maistiniai <i>food wheat, class II</i>	188,2	67,0	35,6	324	412	127,2
rugiai / <i>rye</i>	43,95	53,51	121,8	263	349	132,7
I klasės maistiniai <i>food rye, class I</i>	16,44	23,65	143,9	304	388	127,6
miežiai / <i>barley</i>	377,6	377,2	99,9	324	354	109,3
maistiniai / <i>food barley</i>	5,03	9,31	185,1	297	349	117,5
salykliniai / <i>malt barley</i>	82,4	35,5	43,1	409	430	105,1
avižos / <i>oat</i>	6,04	5,03	83,3	227	294	129,5
grikių / <i>buckwheat</i>	3,13	3,63	116,0	625	824	131,8
kvietrugiai / <i>triticale</i>	44,72	33,35	74,6	272	332	122,1
kukurūzai / <i>maize</i>	0,75	0,61	81,3	426	492	115,5
Rapsai / <i>Rapeseed</i>	194,6	146,0	75,0	628	808	128,7

Šaltinis: ŽŪMPRIS duomenys.

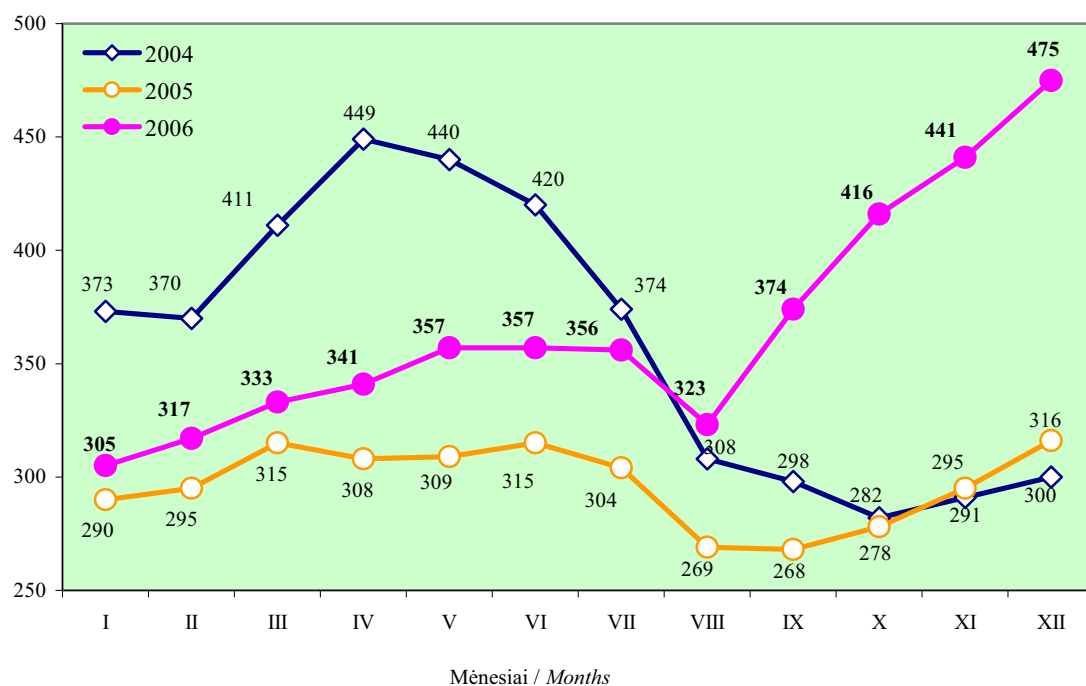
2006 metais beveik milijonu tonų mažesnis grūdų derlius šalyje sumažino ir jų pasiūlą. Sumažėjusi javų grūdų pasiūla Lietuvos rinkoje sudarė realias prielaidas didėti supirkimo kainoms. Todėl 2006 metais javų grūdai Lietuvoje buvo supirkti 26,9 proc. brangiau nei 2005-aisiais. Daugiausia brango kviečiai – 36,2 proc. ir rugiai – 32,7 proc. (2.13–2.16 pav.).

2.13 pav. Maistinių kviečių supirkimo kaina 2004–2006 metais, Lt/t

Fig. 2.13. Food wheat purchase prices in 2004–2006, in Litass per ton

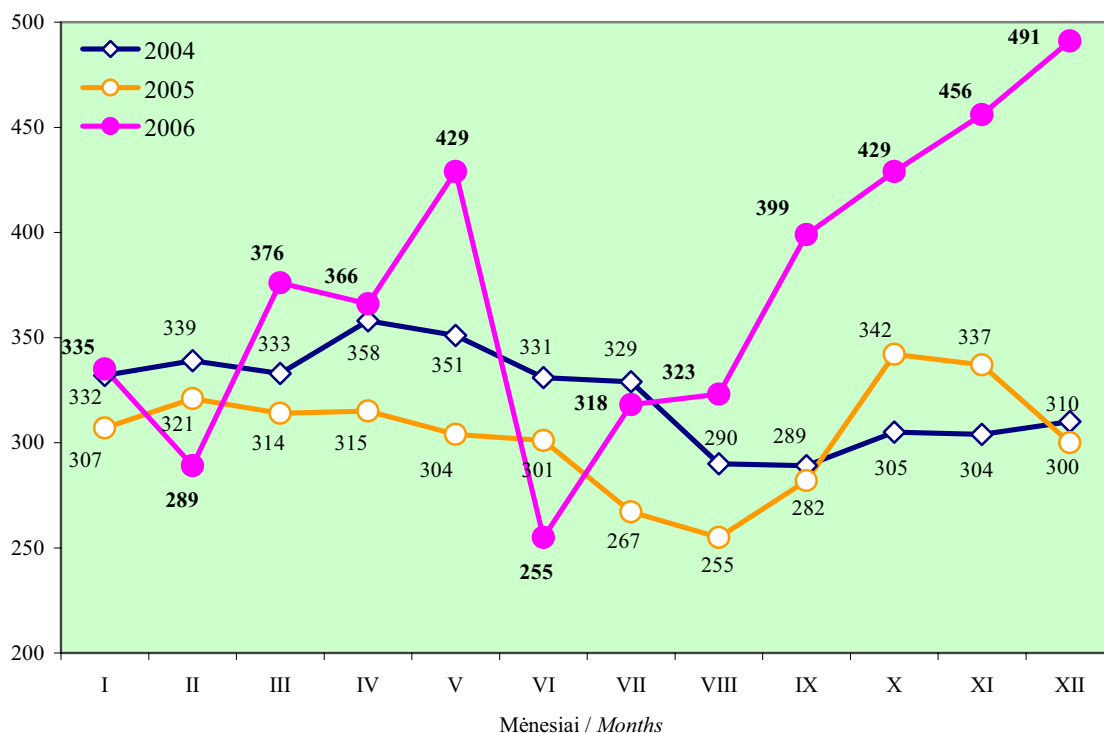
Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2.14 pav. Pašarinių kviečių supirkimo kaina 2004–2006 metais, Lt/t

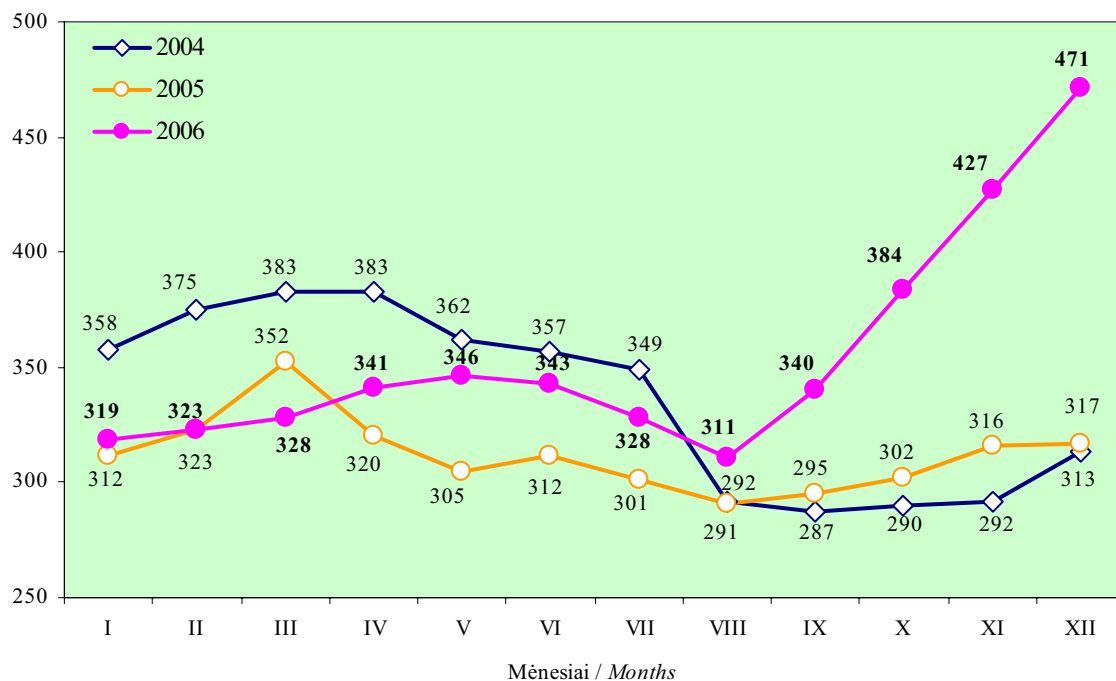
Fig. 2.14. Feed wheat purchase prices in 2004–2006, in Litass per ton

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2.15 pav. Maistinių rugių supirkimo kaina 2004–2006 metais, Lt/t
Fig. 2.15. Food rye purchase prices in 2004–2006, in Litai per ton

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2.16 pav. Pašarinių miežių supirkimo kaina 2004–2006 metais, Lt/t
Fig. 2.16. Feed barley purchase prices in 2004–2006, in Litai per ton

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Perdirbimas. 2006 metais šalies grūdų perdirbimo įmonės perdirbo 768,1 tūkst. t grūdų: 221,6 tūkst. t maistinių kviečių, 76,3 tūkst. t rugių, 182,7 tūkst. t miežių, 55,7 tūkst. t kvietrugių, 5,2 tūkst. t avižų, 5,4 tūkst. t grikių. Palyginti su 2005 metais, 2006-aisiais perdirbta 11,6 proc. grūdų daugiau (daugiau – kviečių ir miežių, mažiau – avižų ir kukurūzų). 2006 metais buvo perdirbta 30,8 tūkst. t rapsų sėklų, t. y. 36,9 proc. daugiau nei 2005 metais.

Šalies grūdų perdirbimo įmonės 2006 metais pagamino 166,4 tūkst. t kvietinių miltų, 21,1 tūkst. t įvairių kruopų. Palyginti su 2005 metais, praėjusiaisiais pagaminta apie 20 proc. grūdų produktų mažiau. Beveik visų grūdų produktų pardavimas 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, taip pat sumažėjo (2.9 lentelė). Daugiau buvo parduota tik sijotų ruginių miltų ir tiek pat manų kruopų.

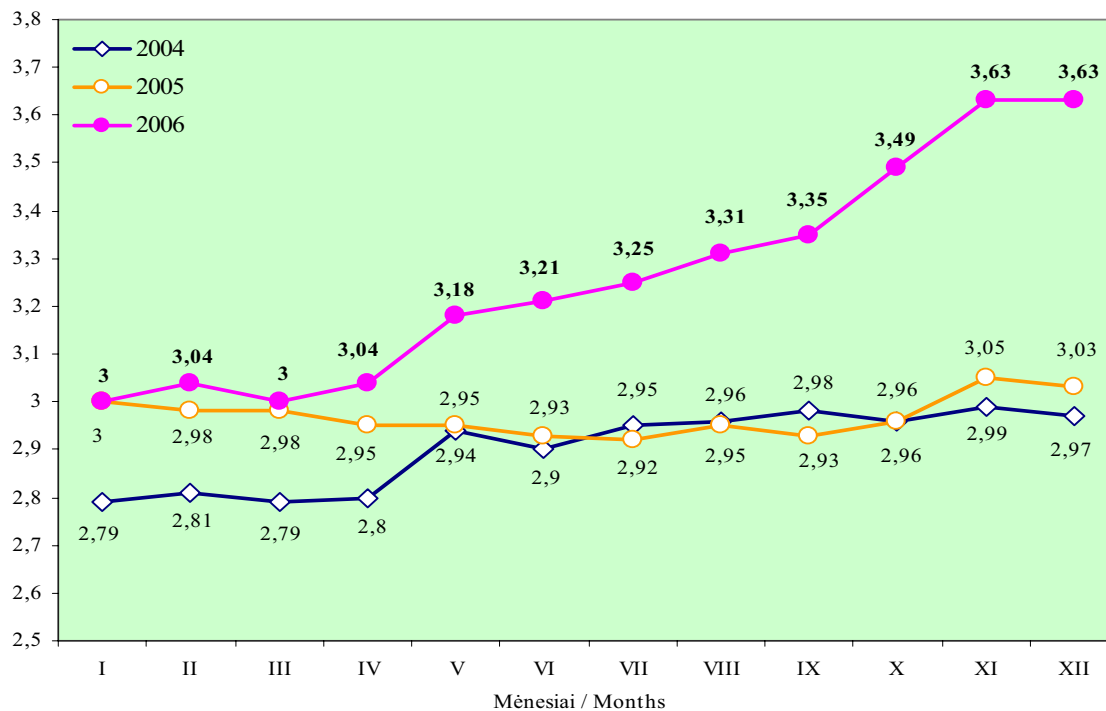
2.9 lentelė. Grūdų produktų pardavimas 2005 ir 2006 metais

Table 2.9. Sales of grain products in 2005 and 2006

Grūdų produktai <i>Grain products</i>	Parduota, tūkst. t <i>Amounts sold, thou. t</i>			Vidutinė pardavimo kaina, Lt/t <i>Average sale price, Lt/t</i>		
	2005	2006	pokytis, <i>change,</i> %	2005	2006	pokytis, <i>change,</i> %
Kvietiniai miltai: / <i>Wheat flour:</i>						
aukščiausios rūšies <i>best quality</i>	177,0	122,5	69,2	589	701	119,0
pirmos rūšies <i>first quality</i>	36,7	28,3	77,1	514	631	122,8
antros rūšies <i>second quality</i>	10,1	9,6	95,1	540	592	109,6
Ruginiai miltai: / <i>Rye flour:</i>						
sijoti / <i>sift flour</i>	25,0	25,7	102,8	582	718	123,4
pasijoti / <i>half-sifted flour</i>	17,9	17,6	98,3	461	588	127,5
Kruopos: / <i>Groats:</i>						
kviečių / <i>wheat</i>	3,26	2,49	76,4	545	613	112,5
manų / <i>semolina</i>	4,13	4,13	100,0	742	800	107,8
miežių / <i>barley</i>	5,77	4,87	84,4	491	600	122,2
perlinės / <i>pearl-barley</i>	3,47	2,88	83,0	475	595	125,3
grikių / <i>buckwheat</i>	4,17	3,52	84,4	1695	2049	120,9

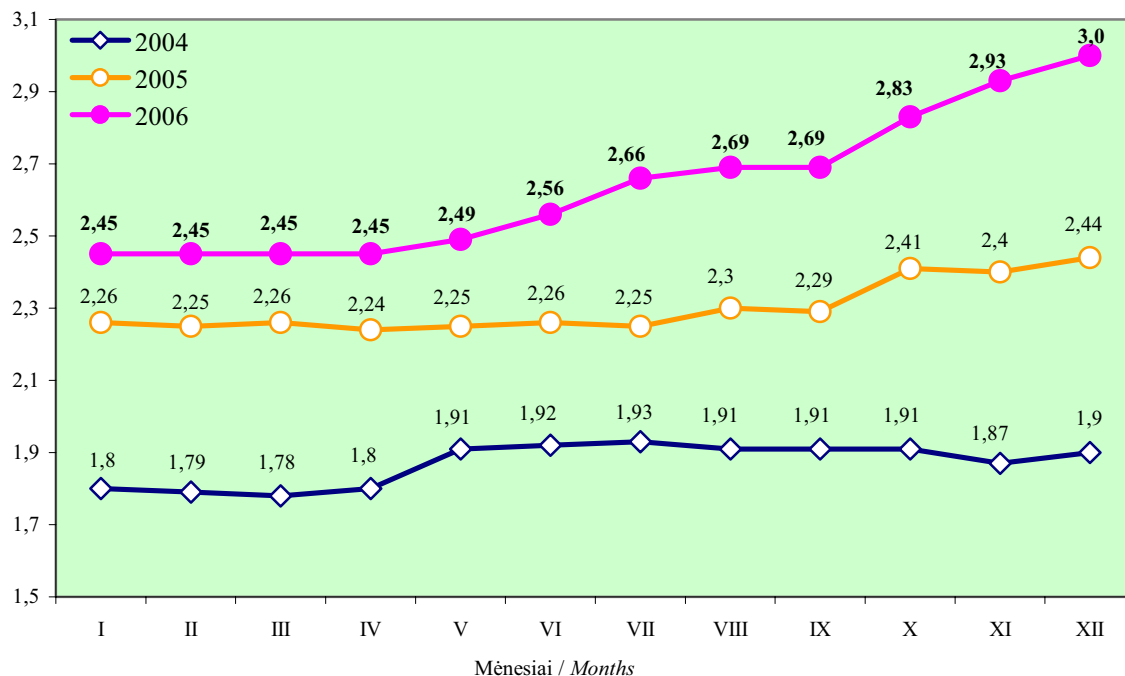
Šaltinis: ŽŪMPRIS duomenys.

Dėl 2006 metų antrąjį pusmetį išaugusių grūdų supirkimo kainų bei pabrangusių materialinių ir energetinių išteklių didėjo ir grūdų produktų didmeninės kainos. Labiausiai pakilo kviečių, miežių, perlinių ir grikių kruopų bei ruginių pasijotų miltų gamintojų kainos, o su jomis susijusios ir duonos produktų mažmeninės kainos (2.17, 2.18 pav.).

2.17 pav. Batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų mažmeninė kaina 2004–2006 metais, Lt/kg

Fig. 2.17. Wheat flour (best quality) bread retail prices in 2004–2006, in Litass per ton

2.18 pav. Ruginės duonos mažmeninė kaina 2004–2006 metais, Lt/kg

Fig. 2.18. Rye bread retail prices in 2004–2006, in Litass per ton

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Balansas. 2002–2006 metais išauginto grūdų derliaus pakako patenkinti šalies poreikius (2.10 lentelė). Grūdų suvartojimo struktūros analizė rodo, kad daugiausia grūdų sunaudojama gyvulininkystėje. 2002–2006 metais 55,4 proc. šalies ūkiuose išaugintų grūdų buvo skirta pašarams.

2.10 lentelė. Grūdų ir grūdų produktų išteklių balansai 2002–2006 metais, tūkst. t
Table 2.10. Balances of grain and grain products in 2002–2006, in thou. tons

Rodikliai / Indicators	2002	2003	2004	2005	2006*
Atsargos metų pradžioje <i>Beginning stocks</i>	1371,1	1418,9	1465,9	1507,6	1027,1
Išauginta / <i>Production</i>	2602,0	2680,3	2916,9	2870,0	1892,6
Importas / <i>Import</i>	186,7	271,7	206,5	187,2	177,0
Visi ištekliai / <i>Total resources</i>	4159,8	4370,9	4589,3	4564,8	3096,7
Eksportas / <i>Export</i>	254,4	608,9	582,8	1181,3	766,7
Suvargota vidaus reikmėms <i>Domestic uses</i>	2486,5	2296,1	2498,9	2356,4	1886,1
sėklai / <i>seeds</i>	261,3	240,6	257,7	215,8	220,7
pašarams / <i>animal fodder</i>	1571,0	1429,3	1570,5	1503,7	1104,2
nuostoliai / <i>losses</i>	77,8	79,8	93,0	71,4	47,1
sunaudota pramonėje / <i>industrial uses</i>	125,9	119,7	148,2	155,4	124,1
gyventojų vartojimo fondas <i>human consumption</i>	450,5	426,7	429,5	410,1	390,0
Suvargota vienam gyventojui, kg <i>Per capita consumption, kg</i>	130	124	125	120	115
Atsargos metų pabaigoje <i>Ending stocks</i>	1418,9	1465,9	1507,6	1027,1	443,9
Apsirūpinimas, % <i>Self-sufficiency level, %</i>	105	117	117	122	100,3

* LAEI skaičiavimai.

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006;

Duonos ir grūdų produktų suvartojimas mažėja. Tai susiję su geresnėmis finansinėmis vartotojų galimybėmis bei didėjančia rinkos pasiūla įvairesnių maisto produktų (2.11 lentelė).

2.11 lentelė. Miltų ir kruopų išteklių balansai 2005 ir 2006 metais*, tūkst. t

Table 2.11. Balances of flour and groats resources in 2005 and 2006* in thou. tons

Rodikliai / Indicators	Kvietiniai miltai Wheat flour		Ruginiai miltai Rye flour		Kruopos / Groats	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006
Atsargos metų pradžioje Beginning stocks	4,62	5,99	7,58	11,44	2,2	1,05
Pagaminta iš viso / Total production	178,42	166,41	51,86	39,84	25,39	21,08
vienam gyventojui / per capita, kg	52,5	49,0	15,3	11,7	7,5	6,2
Importas / Import	2,35	8,15	3,35	1,69	2,0	1,64
Visi ištekliai / Total resources	185,39	180,55	62,79	52,97	29,59	23,77
Eksportas / Export	23,8	18,5	0,79	0,56	5,73	3,70
Suvargota vidaus reikmėms Domestic uses	155,6	151,48	50,56	42,6	22,81	18,33
vienam gyventojui / per capita, kg	45,8	44,6	14,9	12,5	6,7	5,4
Atsargos metų pabaigoje Ending stocks	5,99	10,57	11,44	9,81	1,05	1,74
Apsirūpinimas, % / Self-sufficiency level, %	114,7	109,9	102,6	93,5	111,3	115,0

* LAEI skaičiavimai.

Užsienio prekyba. Nepriklausomybės metais Lietuva tapo grūdų eksporto šalimi. 2006-aisiais mūsų šalis išvežė 4,4 karto daugiau grūdų nei įvežė. Tiesa, 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, grūdų eksportas beveik trečdaliu sumažėjo (2.19 pav.), o importas net 68 proc. padidėjo (2.20 pav.). Tačiau tai nepakeitė grūdų užsienio prekybos teigiamo balanso.

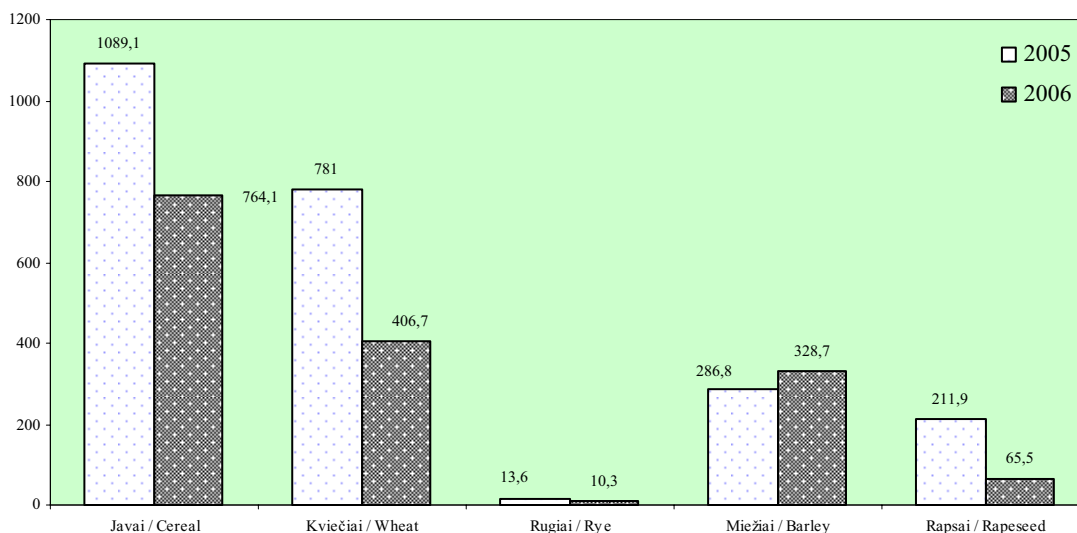
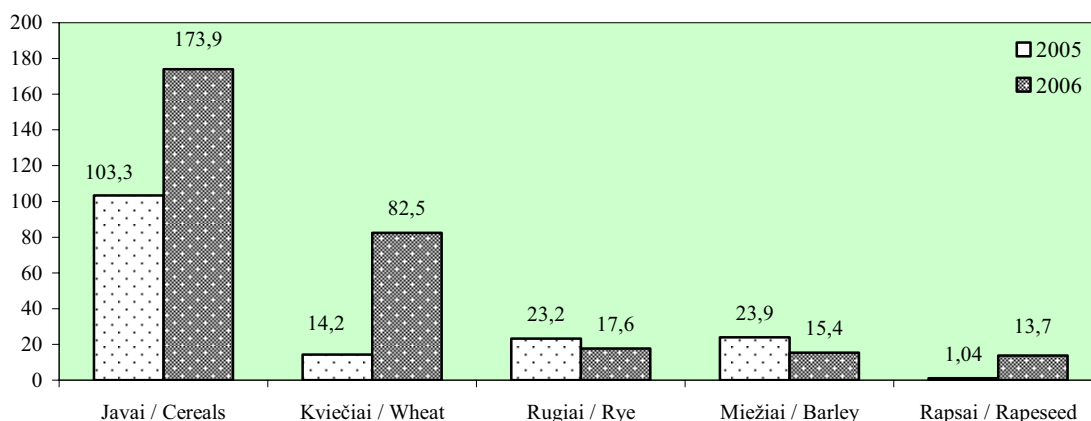
2.19 pav. Grūdų ir rapsų eksportas 2005 ir 2006 metais, tūkst. t

Fig. 2.19. Exports of grain and rapeseed in 2005 and 2006, thou. tons

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, kviečių eksportuota 374,3 tūkst. t (48,0 proc.) mažiau, o miežių – 41,9 tūkst. t (14,6 proc.) daugiau. Daugiausia 2006 metais lietuviškų kviečių pirko Ispanija (33,9 proc.), Baltarusija (22,2 proc.), Portugalija (10,7 proc.). Rugių daugiausia eksportuota į Estiją – 42,4 proc., Suomiją – 32,8 proc., Latviją – 15,0 proc., o miežių – į Saudo Arabiją – 38,4 proc., Nyderlandus – 37,5 proc., Ispaniją – 14,0 proc. Daugiausia rapsų iš Lietuvos 2006 metais pirko Danija (34,0 proc.), Ispanija (21,5 proc.), Suomija (14,7 proc.).

2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, importuota 5,8 karto daugiau kviečių, o rugių ir miežių – atitinkamai 24,1 ir 35,6 proc. mažiau. Daugiausiai kviečių ir miežių įvežta iš Latvijos – atitinkamai 96,0 ir 48,6 proc. Rugių Lietuva pirko iš Lenkijos – 48,2 proc., Suomijos – 30,4 proc., Vokietijos – 13,6 proc. ir Rusijos – 5,9 proc.

2.20 pav. Grūdų ir rapsų importas 2005 ir 2006 metais, tūkst. t

Fig. 2.20. Imports of grain and rapeseed in 2005 and 2006, in thou. tons

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Grūdų eksporto kainos 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, padidėjo 12,6 proc., o importo – 11,3 proc. (2.12 lentelė). Vidutinės išvežtų grūdų kainos buvo mažesnės nei įvežtų. Rapsų sėklų vidutinė eksporto kaina per minėtą laikotarpį pakilo 20,1 proc. ir pasiekė 859 Lt/t.

2.12 lentelė. Eksportuotų ir importuotų grūdų kainos 2005 ir 2006 metais, Lt/t

Table 2.12. The prices of cereals exported and imported in 2005 and 2006, in Litas per ton

Rodikliai Indicators	Grūdai / Cereals			Kviečiai / Wheat			Rugiai / Rye			Miežiai / Barley		
	2005	2006	pokytis, change, %	2005	2006	pokytis, change, %	2005	2006	pokytis, change, %	2005	2006	pokytis, change, %
Eksportas Exports	381	429	112,6	375	407	108,5	301	373	123,9	389	443	113,9
Importas Imports	541	602	111,3	376	488	129,8	340	453	133,2	390	482	123,6

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

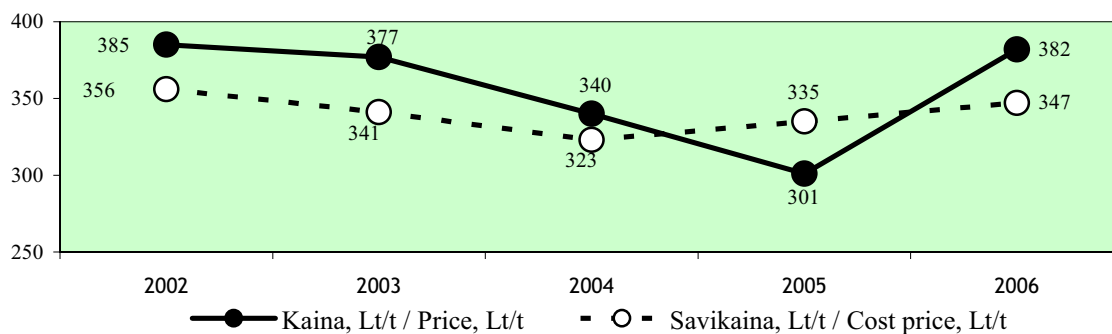
Rinkos reguliavimo priemonės ir parama. Lietuvai tapus ES nare, taikomos tokios pat grūdų rinkos reguliavimo priemonės, kaip ir kitose ES šalyse: intervencinio pirkimo sistema, tiesioginės išmokos, importo ir eksporto reguliavimo priemonės.

Grūdų intervencinis pirkimas suteikia galimybę grūdus auginantiesiems ūkininkams ir ŽŪB bei įmonėms parduoti juos esant nepalankiai situacijai rinkoje. Intervencinio grūdų pirkimo pradžia yra lapkričio 1 d., o pabaiga – gegužės 31 d. Lietuvoje intervencinis pirkimas taikomas kviečiams ir miežiams. Minimalus intervencijai parduodamų grūdų kiekis – 80 t. Bazinė superkamų grūdų intervencinė kaina yra 349,8 Lt/t. 2006 metais intervencijai grūdų pasiūlyta nebuvo, kadangi šiais nederlingais metais grūdai ES rinkoje buvo parduodami daug aukštesnėmis kainomis nei intervencinės.

2006 metais tiesioginėms išmokoms už ŽŪN ir pasėlių plotus iš ES ir Lietuvos nacionalinio biudžeto buvo skirta apie 668 mln. Lt, o KPP priemonei „Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais“ – beveik 180 mln. Lt. Be to, dėl hidrometeorologinių reiškinių patirtiems nuostoliams iš dalies kompensuoti 2006 metais buvo skirta 130 mln. Lt. 2006 metais tiesioginėms išmokoms už pasėlius ir ŽŪN gauti buvo pateikta daugiau kaip 210 tūkst. paraiškų ir daugiau kaip 105 tūkst. paraiškų pagal KPP paramos priemonę „Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais“. Deklaruotas ŽŪN ir pasėlių plotas – daugiau kaip 2,5 mln. ha.

ES grūdų importas reguliuojamas, taikant importo mokesčius ir importo licencijas, eksportas – taikant eksporto kompensacines išmokas, t. y. kompensuojant susidariusį skirtumą tarp augintojo ir pasaulinės kainų.

Ekonominiai rodikliai. Grūdų gamybos sąnaudos ŽŪB nuo 2002 iki 2004 metų kasmet mažėjo, o 2005 ir 2006 metais didėjo po 3,7 proc. kasmet (2.21 pav.).

2.21 pav. Grūdų vidutinė pardavimo kaina ir savikaina žemės ūkio bendrovėse 2002–2006 metais, Lt/t

Fig. 2.21 Average grain sale price and cost price in agricultural companies in 2002–2006, in Litass per ton

Šaltiniai: Statistikos departamento prie LRV duomenys.
ŽŪB ir įmonių metinių oficialiųjų statistinių formų suvestinės.

2005 metais grūdų pardavimo pajamos nepadengė gamybos sąnaudų. 2006 metais realizavus grūdus 26,9 proc. padidėjusia, palyginti su 2005 metais, kaina, grūdų gamyba ŽŪB vėl tapo rentabili (rentabilumas be subsidijų – 10,1 proc.). Ūkių apskaitos duomenų tinko (ŪADT) duomenimis, 2005 metais ūkininkų ūkiuose grūdų gamybos rentabilumas be subsidijų buvo 8,6 proc., su subsidijomis – 57,8 proc.

3.2. Pienas

3.2. Milk

Pieno gamyba Lietuvoje tampa vis svarbesnė žemės ūkio sritis. 2002 metais ji sukūrė 20 proc. bendrosios žemės ūkio produkcijos, o 2006-aisiais – jau apie 26 proc. Tai lėmė ir pieno gamybos augimas, ir po įstojimo į ES padidėjusi pieno supirkimo kaina. Vis dėlto pagal konkurencingumo rodiklius nuo ES vidurkio dar atsilieka. Viena pagrindinių to priežasčių – smulkus vidutinis pieno ūkis, nors šis vien per 2006 metus išaugo 11 proc. Sparčiau nei gamyba didėjantis pieno supirkimas nebepatenkina greitai besivystančios pieno perdirbimo pramonės poreikio žaliavai. Vis didesnė žaliavinio pieno dalis yra importuojama. 2006 metais įvežta 8,6 proc. žaliavinio pieno perdirbti. Po įstojimo į ES išsiplėtusi rinka ir eksporto parama leido pieno perdirbimo pramonei išplėsti gamybą ir išpūdingai padidinti eksportą. 2006-ieji Lietuvos pieno sektoriui buvo 2004–2005 metais įvykusių permainų ir vystymosi tendencijų įsitvirtinimo metas.

Pieno gamyba ir supirkimas. 2006 metais pieno supirkimas augo sparčiau nei gamyba: pieno gamyba padidėjo 5,0 proc., o supirkimas – 6,7 proc. Iš viso primelžta 1955,0 tūkst. t pieno, pieninės supirko 1280,7 tūkst. t natūralaus riebumo pieno (2.13 lentelė). Pieno prekingumas 2006 metais išaugo iki 66 proc. Didžioji pieno dalis superkama iš ūkininkų ir kitų gyventojų ūkių (2006 m. – 82,6 proc.). Tačiau pamažu didėja žemės ūkio bendrovių (ŽŪB) ir kitų žemės ūkio įmonių lyginamasis svoris. 2002 metais iš pastarųjų buvo supirkta 14,5 proc. pieno, o 2006-aisiais – 16,8 proc.

2.13 lentelė. Pieno gamyba ir supirkimas 2002–2006 metais, tūkst. t

Table 2.13. Milk production and purchase in 2002–2006, in thou. tons

Rodikliai / Indicators	2002	2003	2004	2005	2006	2006, palyginti su compared to 2002, %
Primelžta pieno Milk production	1770,9	1796,1	1848,7	1861,6	1955,0	110
Supirkta pieno: Milk purchase:						
natūralaus riebumo natural fatness	970,3	1026,1	1140,0	1200,7	1280,7*	132
bazinio riebumo** basic fatness**	1140,8	1226,0	1370,8	1432,8	1539,4	135

* 4,11 proc. riebalų, 3,28 proc. baltymų.

** 3,4 proc. riebalų, 3,0 proc. baltymų.

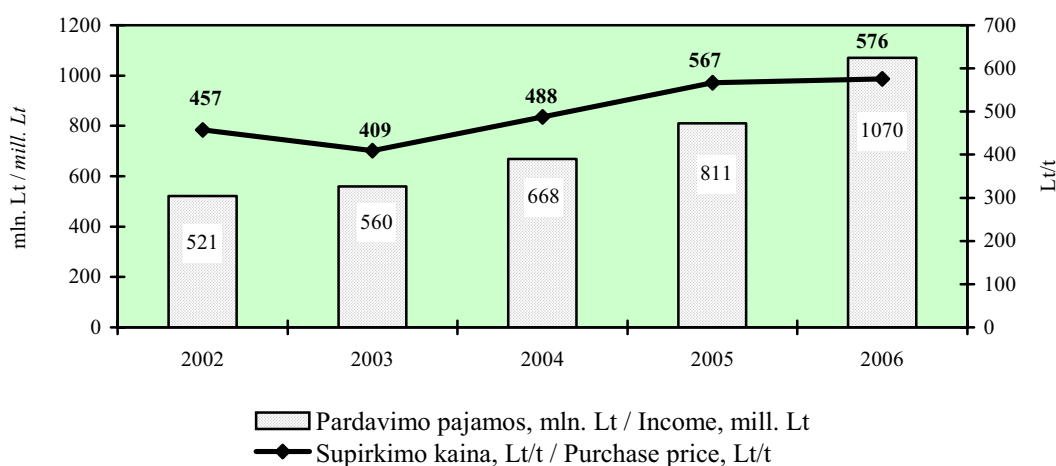
Šaltiniai: Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2006 m. sausio–gruodžio mėn. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2007; Lietuvos žemės ūkis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

Pieno perdirbimo įmonėms nepakanka žaliavos. Per 2006 metus iš Latvijos ir Estijos pieno supirkimo įmonių importuota 119,6 tūkst. t žaliavinio pieno (3 kartus

daugiau nei 2005 m.), kurio vidutinė kaina – 966 Lt/t. Nedidelis žaliavinio pieno kiekis (6,2 tūkst. t) buvo eksportuotas į Lenkiją, jo vidutinė kaina – 950 Lt/t.

Nuo 2002 iki 2006 metų pastebimai pagerėjo superkamo pieno kokybė. 2002 metais tik 65 proc. supirkto pieno buvo aukščiausios rūšies, t. y. atitiko ES veterinarinius higieninius reikalavimus. 2006 metais toks pienas jau sudarė 95 proc. Pieno sudėties rodikliai nuo 2003 metų nesikeičia. Vidutinis supirkto pieno riebumas 2006-aisiais, kaip ir ankstesniais metais, buvo 4,1 proc., baltymingumas – 3,3 proc.

2002–2003 metais uždaroje Lietuvos pieno supirkimo rinkoje kainos mažėjo (2.22 pav.). Minėtu laikotarpiu pieno perdirbimo įmonių pajamas mažino tarpusavio konkurencinė kova, sumažėjusios pasaulinės pieno produktų kainos ir JAV dolerio vertės kritimas euro (atitinkamai ir lito) atžvilgiu. Savo ruožtu perdirbimo įmonės mažino pieno supirkimo kainas.

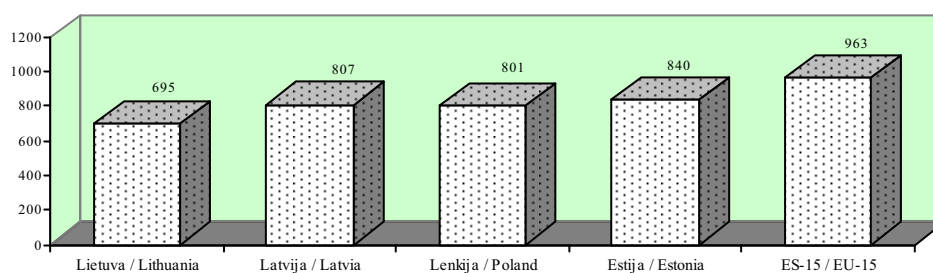
2.22 pav. Pieno (3,4 proc. riebumo) supirkimo kaina ir pardavimo pajamos 2002–2006 metais

Fig. 2.22. Milk (3.4% fatness) purchase prices and income from sales in 2002–2006

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006;

Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2007 m. sausio 1 d. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2007.

Įstojus į ES, bendrojoje rinkoje prasidėjo kainų išsilyginimo procesas. Pieno supirkimo kaina Lietuvoje buvo mažiausia iš visų ES šalių. Atsiradęs potencialus konkurencinis kaimyninių valstybių pieno supirkėjų spaudimas privertė ir Lietuvos pieno perdirbėjus pakelti pieno supirkimo kainas. Pastarieji galėjo tai padaryti dar ir dėl to, kad atsivėrusi bendroji rinka bei eksporto rėmimas padidino jų pajamas. 2004 metais, palyginti su praėjusiais, vidutinė bazinio riebumo pieno supirkimo kaina išaugo 19 proc., o 2005 metais – dar 16 proc. 2006 metais kainų kilimas (1,6 proc.) vyko jau tik dėl struktūrinių pieno ūkio pokyčių. Atsirado vis daugiau stambių pieno ūkių, kuriems pieno perdirbimo įmonės moka daug aukštesnę kainą nei smulkiesiems. Be to, pieno gamintojų kooperatyvų gretas papildė didesnis žemdirbių skaičius. Tačiau Lietuvoje vidutinė pieno supirkimo kaina ir 2006 metais išliko žemiausia ES (2.23 pav.). Kaimyninėse Latvijoje ir Lenkijoje vidutinė natūralaus pieno supirkimo kaina buvo 15–16 proc. didesnė nei Lietuvoje, Estijoje – 21 proc. Viena pagrindinių to priežasčių – smulkiausias tarp ES šalių Lietuvos pieno ūkis. Lietuvoje vyraujantys smulkūs ir neorganizuoti pieno gamintojai negalėjo apginti savo interesų, kai jiems mokama daug mažesnė kaina nei stambiesiems.

2.23 pav. Natūralaus riebumo pieno supirkimo kaina Lietuvoje ir kai kuriose ES šalyse 2006 metais, Lt/t

Fig. 2.23. Milk (natural fatness) purchase prices in Lithuania and selected EU countries in 2006, in Litai per ton

Šaltiniai: Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2007 m. sausio 1 d. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2007; prieiga per internetą <<http://www.csb.lv>>; prieiga per internetą: <<http://www.milkprices.nl>; www.stat.ee; www.stat.gov.p>.

2003 metais vidutinis Lietuvos pieno ūkis buvo smulčiausias iš visų ES-25 šalių – laikė 2,3 karvės (18 proc. ES vidutinio). Tačiau per penkerius metus nuo 2002 iki 2006 metų vidutinis pieno ūkio dydis išaugo 43 proc. – nuo 2,1 iki 3 karvių (2.14 lentelė). 2002–2006 metais padaugėjo stambesnių prekinį pieno ūkių, ypač laikančių 10–19 karvių. Jų skaičius per minėtą laikotarpį išaugo 2150. Tačiau sparčiausius augimo tempus išvystė 30–49 karvių laikytojai – 4,5 karto per minėtą laikotarpį. Labiausiai sumažėjo 1–2 karvių laikytojų – 51,3 tūkst., arba 32 proc. Kai kurie jų tapo stambesni, nemaža dalis atsisakė pieno gamybos. Tačiau stambesni, turintys daugiau nei 10 karvių, pieno gamintojai vis dar sudaro 3,8 proc. visų pieno ūkių. 71 proc. pieno ūkių 2006 metais buvo prekiniai, t. y. turėjo pieno gamybos kvotas.

2.14 lentelė. Pieno ūkiai pagal melžiamų karvių skaičių 2002–2006 metais

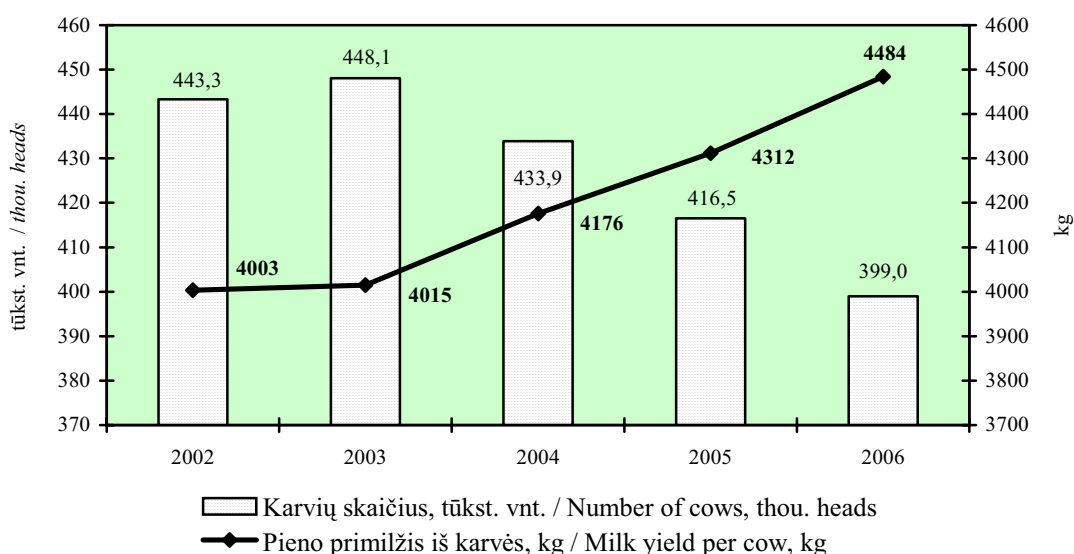
Table 2.14. Farms by number of dairy cows in 2002–2006

Karvių skaičius ūkyje Number of cows per farm	2002-10-01		2005-01-01*		2007-01-01*	
	ūkų skaičius number of farms	karvių skaičius, tūkst. number of cows, thou.	ūkų skaičius number of farms	karvių skaičius, tūkst. number of cows, thou.	ūkų skaičius number of farms	karvių skaičius, tūkst. number of cows, thou.
1–2	161398	216,3	138591	180,2	110080	138,3
3–9	34357	135,8	38505	162,9	26831	119,1
10–19	1291	16,1	2918	37,4	3441	45,1
20–29	230	5,3	589	13,8	916	21,6
30–49	128	4,7	332	12,2	571	21,2
50–99	77	5,0	166	11,1	304	20,1
≥100	135	36,1	151	45,2	190	55,3
Vidutiniškai Average		2,1		2,6		3,0
Iš viso / Total	197616	419,3	181252	462,9	142333	420,6

* Visos karvės (be mėsinių veislių) / All kinds of cows (beef cows excluded).

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2002 m. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2003; prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt>>.

Lietuvos karvių vidutinis produktyvumas didėja. Statistikos departamento išankstiniais duomenimis, 2006 metais, palyginti su 2002-aisiais, jis išaugo 12 proc. ir pasiekė 4484 kg iš karvės (2.24 pav.). Tačiau stebint karvių skaičiaus ir pieno gamybos dinamiką, atrodo, kad vidutinis primilžis 2006 metais galėjo išaugti ir daugiau. Vidutinį primilžį gerokai didina struktūriniai poslinkiai. Stambesni prekiniai ūkiai ne tik įsigyja geresnio genetinio potencialo karvių, bet ir pasirodo geresnių pašarų. Vis dėlto Lietuvos karvių produktyvumas yra vienas žemiausių ES, tesiekia 70 proc. ES šalių vidurkio. Kontroliuojamų karvių vidutinis primilžis 2005–2006 kontroliniais metais buvo 3,6 proc. aukštesnis už 2005 metų (5592 kg). Kontroliuojama 215,1 tūkst. (50 proc.) laikomų karvių.

2.24 pav. Karvių skaičius ir pieno primilžis iš karvės 2002–2006 metais (metų pabaigoje)

Fig. 2.24. Number of cows and milk yield per cow in 2002–2006 (at the end of the year)

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006; prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt>>.

Iki 2003 metų didėjęs karvių skaičius nuo 2004-ųjų ėmė mažėti. 2006 metais, palyginti su 2003-aisiais, karvių skaičius sumažėjo 11 proc., arba vidutiniškai po 3,7 proc. kasmet. Tačiau 2006 metais, išaugus primilžiui, iš 399 tūkst. laikomų karvių buvo primelžta 8,9 proc. daugiau pieno nei 2003-aisiais iš 448,1 tūkst. Tai rodo intensyvų pieno gamybos plėtros pobūdį.

Pieno produktų gamyba. Lietuvos pieno perdirbimo sektoriuje dominuoja trys pieno perdirbimo įmonių grupės: AB „Rokiškio sūris“, AB „Pieno žvaigždės“, AB „Žemaitijos pienas“. Šios įmonės 2006 metais gavo apie 80 proc. visų pieno perdirbimo sektoriaus pardavimo pajamų. Visos Lietuvos pieno perdirbimo įmonės ir jų filialai yra įgyvendinę ES maisto gamybos sanitarinius ir higieninius reikalavimus ir turi ES sertifikatus, leidžiančius eksportuoti produkciją į ES šalis. 17 pieno perdirbimo įmonių turi leidimus vežti produkciją į Rusiją.

Pieno perdirbimo įmonės 2006 metais pardavė 72 proc. produkcijos daugiau nei 2002-aisiais (už 1806,1 mln. Lt) Narystė ES pieno perdirbimo įmonėms suteikė naujų produkcijos pardavimo galimybių, kuriomis jos sėkmingai pasinaudojo. 2004-aisiais, įstojimo į ES metais, pardavimai išaugo 25 proc., o eksportas – net 41 proc. Vėlesniais metais pardavimų augimo tempai šiek tiek sulėtėjo. 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, pardavimai išaugo 12 proc., o eksportas – 16 proc. Pastarasis sudarė 57 proc. visos parduotos produkcijos (2.15 lentelė).

2.15 lentelė. Pagrindiniai pieno pramonės rodikliai 2002–2006 metais

Table 2.15. Main indicators of the milk processing industry in 2002–2006

Rodikliai / Indicators	2002	2003	2004	2005	2006
Pieno perdirbimo įmonių ir jų filialų skaičius <i>Number of milk processing enterprises</i>	37	36	37	37	35
Parduota produkcijos, mln. Lt / <i>Sales, mill. Lt</i>	1049,0	1188,8	1486,3	1616,9	1806,1
dalis iš visų maisto ir gėrimų pardavimų, proc. <i>share in total sales of the food industry, %</i>	21,9	22,9	26,3	25,6	25,3
Eksporto pajamos, mln. Lt / <i>Exports, mill. Lt</i>	559,2	564,5	797,6	888,6	1027,5
dalis iš visų pieno pramonės pajamų, proc. <i>share in total export income, %</i>	53	47	54	55	57

Šaltiniai: *Gaminių gamyba 2002–2006. – V.: Statistikos departamentas prie LRV; Pramonės darbo rezultatai 2007 m. sausio mėn. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2007; ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys); prieiga per internetą: <<http://www.vet.lt>>.*

Per visą 2002–2005 metų laikotarpį nesikeitė pagrindinė pieno pramonės specializacijos kryptis – sūrių gamyba. Sūrių gamybos prieaugis ir 2006-aisiais, palyginti su praėjusiais metais, buvo didžiausias – 19,9 tūkst. t. Didėjo visų pieno produktų gamyba. Santykinai labiausiai išaugo sausų pieno ir išrūgų produktų ir pieno konservų gamyba (2.16 lentelė).

2.16 lentelė. Pagrindinių pieno produktų gamyba 2002–2006 metais, tūkst. t

Table 2.16. Production of main dairy products in 2002–2006, in thou. tons

Pieno produktai <i>Dairy products</i>	2002	2003	2004	2005	2006	2006, palyginti su <i>compared to</i> 2002, %
Geriamasis pienas* / <i>Drinking milk*</i>	81,5	74,1	72,6	77,0	83,6	103
Grietinė / <i>Cream</i>	1,4	8,7	26,0*	37,5*	40,5	
Rūgpienis, kefyras / <i>Kefir, sour milk</i>	31,1	29,7	27,4	29,1	33,9	109
Jogurtas / <i>Yoghurt</i>	11,7	15,5	15,2	14,6	18,1	155
Grietinė / <i>Sour cream</i>	21,0	21,2	26,8	27,2	25,1	120
Varškė / <i>Curd</i>	11,7	11,1	12,1	13,4	17,7	151
Sviestas ir kiti pieno riebalai ir aliejai <i>Butter and other milk fats and oils</i>	17,5	17,6	15,6	16,1	18,0	103
Švieži sūriai / <i>Fresh cheese</i>	5,6	6,4	7,6	7,7	12,0	214
Riebūs sūriai / <i>Fat cheese</i>	49,7	50,4	56,3	58,9	74,5	150

Pieno produktai <i>Dairy products</i>	2002	2003	2004	2005	2006	2006, palyginti su <i>compared to</i> 2002, %
Sausi pieno ir išrūgų produktai <i>Dried milk and whey products</i>	15,7	24,3	28,9	27,0	33,8	215
Valgomieji ledai / <i>Ice cream</i>	16,0	14,4	20,7*	19,0*	22,8*	
Pieno cukrus (laktozė) / <i>Lactose</i>	5,1	5,1	4,9	6,4	7,4	145
Pieno konservai / <i>Canned dairy products</i>	8,8	7,7	9,6	11,7	14,8	168

* Mln. l / *Mill. l.*

Šaltiniai: *Gaminių gamyba 2005, 2006. – V.: Statistikos departamentas prie LRV;*
Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2003. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2003;
Lietuvos statistikos metraštis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2004.

Pieno produktų vidaus rinka. 2005 metais vienas Lietuvos gyventojas vidutiniškai suvartojo 283 kg pieno ir jo produktų, perskaičiuotų į piena, tiek pat, kiek ir 2002-aisiais (2.17 lentelė). 2003–2004 metais pieno ir jo produktų suvartojimas buvo padidėjęs, tačiau 2005 metais dėl pastebimai pakilusių pieno ir jo produktų mažmeninių kainų, aplenkusių pajamų didėjimą, vėl sumažėjo. 2005 metų gruodį, palyginti su tuo pačiu 2004-ųjų mėnesiu, pasterizuoto pieno vartojimo kainų indeksas išaugo 8,4 proc., sūrio ir varškės – 6,6 proc., kitų pieno produktų – 1,5 proc. ir tik konservuoto pieno, kurio Lietuvoje suvartojama ne tiek daug, sumažėjo 3,3 proc. Keitėsi vidinė pieno produktų, parduotų per mažmeninės prekybos tinklą, vartojimo struktūra: daugiau suvartota sūrio, raugintų pieno produktų, mažiau – geriamojo pieno. Tokius pokyčius lėmė pieno produktų asortimento išplėtimas, kainų kitimo tendencijos, vartotojų perkamoji galia.

2.17 lentelė. Pieno produktų suvartojimo ir jį lemiančių veiksnių pokyčiai 2002–2005 metais

Table 2.17. *Changes in consumption of milk and dairy products and factors influencing consumption in 2002–2005*

Produktai / <i>Products</i>	2002	2003	2004	2005	2005, palyginti su <i>compared to</i> 2002, %
Pieno ir jo produktų suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui, kg <i>Per capita consumption of milk and dairy products, kg</i>					
Pienas ir jo produktai, perskaičiuoti į piena <i>Milk and dairy products (in milk equivalent)</i>	283	287	296	283	100
Sūris* / <i>Cheese*</i>	9,1	9,2	9,4	9,6	105
Sviestas* / <i>Butter*</i>	3,0	2,8	2,8	3,0	100
Rauginto pieno produktai* / <i>Sour milk products*</i>	17,6	18,9	19,5	20,9	119
Geriamasis pienas* / <i>Milk*</i>	22,4	22,2	21,5	21,9	98
Disponuojamų piniginių pajamų perkamasis pajėgumas, skaičiuojant vienam namų ūkio nariui per mėnesį / <i>Per capita purchasing power of average cash disposable income per month</i>					
Sviestas, kg / <i>Butter, kg</i>	34	34	35	27	79
Pienas (2,5 proc. riebumo), l <i>Milk (2,5% fat content), l</i>	261	237	265	249	95

Vidutinės mažmeninės pieno produktų pardavimo kainos, Lt/kg <i>Average retail price of milk and dairy products, Lt/kg</i>					
Sviestas / <i>Butter</i>	10,21	11,45	12,14	15,67	153
Pasterizuotas pienas (2,5 proc. riebumo), Lt/l <i>Milk, pasteurized (2,5% fat content), Lt/l</i>	1,35	1,62	1,61	1,71	127
Grietinė (20–30 proc. riebumo) <i>Sour cream (20–30% fat content)</i>	5,71	6,10	6,66	5,87	103
Varškė (5–9 proc. riebumo) <i>Curd 5–9% fat content</i>	8,45	9,60	10,13	10,51	124

* Neskaitant pačių pasigamintų ir suvartotų produktų / *Own produced and consumed products excluded.*

Šaltiniai: *Gaminių gamyba 2002–2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV;*

Lietuvos žemės ūkis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006;

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2002–2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV;

Vartotojų ir gamintojų kainų indeksai 2002–2005 I–IV. – V.: Statistikos departamentas prie LRV;

ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Pieno vidaus rinkos dydis nuo 2002 iki 2005 metų natūrine išraiška sumažėjo 1,1 proc. Tai lėmė sumažėjęs gyventojų skaičius. Pieno suvartojimas vienam gyventojui nepakito, o kitoms reikmėms sunaudoto pieno kiekis padidėjo 1,8 proc.

Didžioji vidaus rinkoje suvartotų pieno produktų dalis pagaminama Lietuvoje. 2005 metais importuota 7,7 proc. vidaus rinkoje suvartoto pieno, 2,6 procentinio punkto daugiau nei 2002-aisiais. 2006 metais pieno ir pieno produktų įvežta už 224,4 mln. Lt, 52 proc. iš jų sudarė žaliavinis pienas. Vidaus rinkoje pieno produktų importo dalis išaugo nuo 9,9 proc. 2002 metais iki 12,3 proc. 2006-aisiais. Tam įtakos turėjo Lietuvos įstojimas į bendrąją ES rinką. Daugiausia importuojama sūrių ir jogurto.

Pieno produktų įmonių kainos vidaus rinkoje per 2002–2006 metų laikotarpį turėjo tendenciją didėti: 2006 metų gruodžio mėnesį, palyginti su 2001 metų gruodžiu, kainos išaugo 17 proc. Išimtis buvo 2002 metai, kai kritus eksporto kainoms, tarp įmonių užvirė aštri tarpusavio konkurencija ir dėl vidaus rinkos, kaip įrankį naudojant pieno produktų kainų mažinimą. Pieno produktų įmonių kainos per šį konkurencijos laikotarpį vidaus rinkoje sumažėjo 9 proc. Vėliau jos kilo. Stiprų postūmį pieno produktų kainų augimui davė Lietuvos įstojimas į ES. Įstojimo metu Lietuvos įmonių pieno produktų kainos buvo žemesnės nei kitose ES-15 šalyse, tad ypač 2005 metais bendroje ekonominėje erdvėje vyko spartus kainų lyginimosi procesas – vidaus rinkos kainos išaugo 8,2 proc. 2006 metais pieno ir jo produktų įmonių kainų kilimas nebuvo toks spartus – 2006 metų gruodį, palyginti su tuo pačiu 2005-ųjų mėnesiu, kainos padidėjo 2,2 proc.

Pieno produktų eksportas. Lietuvos užsienio prekybos pienu ir pieno produktais balansas teigiamas. 2006 metais eksportas 4,6 karto viršijo importą. Tačiau importo augimo tempai lenkia eksporto: per minėtus metus importas išaugo 68 proc., o eksportas – 16 proc. 2006 metais pieno produktų eksportuota už 1027,5 mln. Lt. Eksportas ypač išaugo Lietuvos narystės ES metais: 2006 metais, palyginti su 2003-iaisiais, pajamos iš eksporto padidėjo 82 proc. Tam didžiausios įtakos turėjo atsivėrusi bendra 25 valstybių rinką ir eksporto subsidijos. Didžiausią eksportuojamų pieno produktų dalį sudarė sūriai ir varškė (2006 m. – 56 proc.), nekoncentruotas pienas ir grietinė (14 proc.), koncentruotas pienas ir grietinė (11 proc.). Iš sustambintų pieno produktų grupių 2006 metais, palyginti su 2002-aisiais, labiausiai išaugo išrūgų bei nekoncentruoto pieno ir grietinės eksportas (2.18 lentelė).

2.18 lentelė. Pieno produktų grynas eksportas 2002–2006 metais, mln. Lt

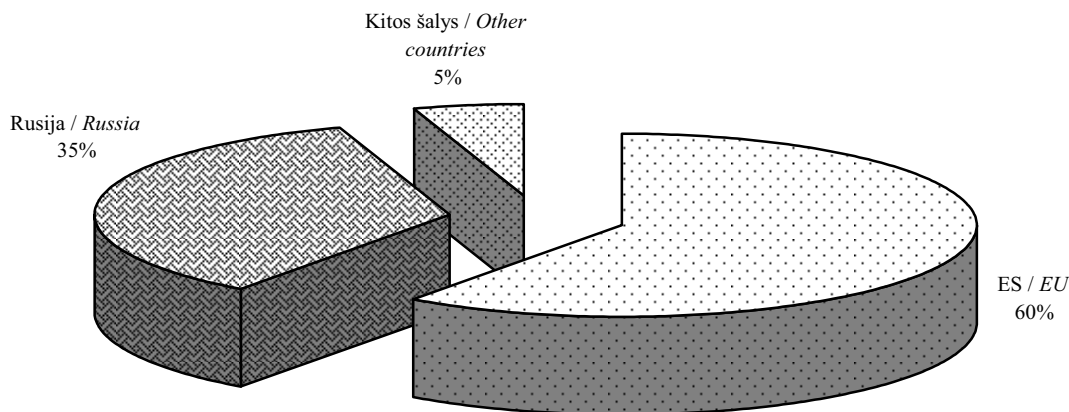
Table 2.18. Net exports of dairy products in 2002–2006, in mill. Lit

KN kodas CN code	Produktai / Products	2002	2003	2004	2005	2006	2006, palyginti su 2002, %
0401	Nekoncentruotas pienas ir grietinėlė <i>Milk & cream, not concentrated</i>	6,4	30,7	105,2	137,0	146,9	230
0402	Koncentruotas pienas ir grietinėlė <i>Milk & cream, concentrated</i>	78,1	94,0	110,3	105,3	110,3	141
040210	Lieso pieno milteliai <i>Skimmed milk powder</i>	50,6	50,6	65,1	71,4	79,2	157
040221	Nenugriebto pieno milteliai <i>Whole milk powder</i>	12,8	23,4	28,8	2,6	1,3	10
040291	Kondensuotas pienas be cukraus <i>Condensed milk without sugar</i>	0,8	1,1	2,5	9,9	6,6	825
040299	Kondensuotas pienas su cukrumi <i>Condensed milk with sugar</i>	13,9	18,9	13,9	21,2	23,2	167
0403	Fermentuotas arba raugintas pienas ir grietinėlė / <i>Fermented or acidified milk & cream</i>	5,2	6,2	11,0	8,0	9,9	190
040310	Jogurtas / <i>Yogurt</i>	0,8	1,0	1,9	1,2	1,8	225
0404	Išrūgos ir produktai iš natūralių pieno komponentų / <i>Whey & products consisting of natural milk constituents</i>	15,8	17,5	40,7	53,9	58,1	368
0405	Sviestas ir kiti pieno riebalai ir aliejai, pieno pastos / <i>Butter & other fats & oils derived from milk, dairy spreads</i>	39,4	34,6	50,9	66,4	86,1	219
0406	Varškė ir sūris / <i>Curd & cheese</i>	378,6	342,5	441,5	478,6	570,9	151
040610	Šviežias sūris ir varškė / <i>Fresh cheese & curd</i>	17,8	26,9	101,6	120,7	136,8	769
040690	Riebūs sūriai / <i>Fat cheese</i>	357,2	312,1	336,8	354,0	431,2	121
210500	Valgomieji ledai / <i>Ice cream</i>	24,6	25,1	19,5	22,9	26,2	107
350110	Kazeinas / <i>Casein</i>	4,0	6,8	12,3	8,3	3,3	83
170211-19	Pieno cukrus / <i>Milk sugar</i>	7,1	7,2	6,3	9,0	15,7	221

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

JAV dolerio kurso kritimas ir Lietuvos įstojimas į ES padarė esminę įtaką pieno produktų eksporto geografijos pasikeitimui nuo 2002 iki 2006 metų. ES bendrosios rinkos atsivėrimas padidino eksporto į ES-25 šalis dalį nuo 34 proc. 2002 metais iki 60 proc. 2006-aisiais. JAV dolerio kurso kritimas ir faktas, kad ES neremia eksporto į šią šalį, sumažino į JAV eksportuotų pieno produktų dalį nuo 41 proc. iki ne visai 1 proc. Pieno produktų eksporto į Rusiją rėmimas padidino eksportą į šią šalį nuo 18 iki 35 proc. (2.25 pav.) 2005–2006 metų pagrindinės tendencijos – sparčiai augantis eksportas į Rusiją ir atitinkamai didėjanti jo dalis bendroje pieno produktų eksporto struktūroje bei, palyginti su 2004 metais, nežymiai augantis eksportas į ES šalis ir santykinai mažėjanti eksporto į šias šalis dalis. Iš ES šalių daugiausia pieno produktų

eksportuojama į Italiją ir Vokietiją, 2006 metais – atitinkamai 26 ir 25 proc. į ES išvežtų pieno produktų.

2.25 pav. Užsienio prekybos pieno produktais struktūra 2006 metais

Fig. 2.25. Structure of foreign trade in dairy products in 2006

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

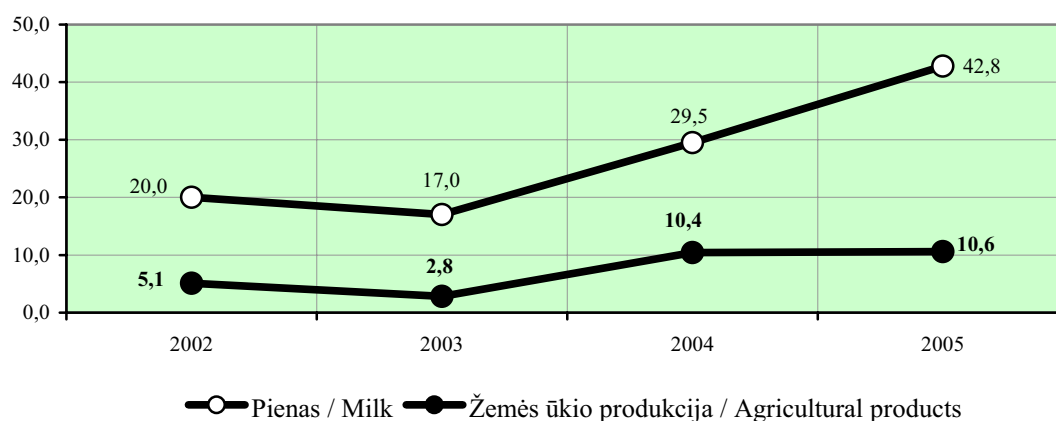
Rinkos reguliavimo priemonės. Iki įstojimo į ES pieno gamintojų pajamoms palaikyti iš nacionalinio biudžeto buvo skiriamos tiesioginės išmokos už karves (2002 m. – 19 mln. Lt, 2003 m. – 52 mln. Lt, iki 2004 m. balandžio 30 d. – 48,3 mln. Lt). Pieno perdirbimo įmonėms 2002 metais skirta 11 mln. Lt, o 2003-iaisiais – 56 mln. Lt žaliavinio pieno kainoms palaikyti.

Nuo įstojimo į ES Lietuvoje veikia pieno ir jo produktų bendrosios rinkos organizavimo priemonės bei pieno gamybos kvotų sistema.

2004 metais Lietuvai buvo patvirtinta 1647 tūkst. t bendroji nacionalinė pieno gamybos kvota. Nuo 2006–2007 kvotos metų ji padidinta 57,9 tūkst. t ir dabar yra 1705 tūkst. t. 2004–2005 kvotos metais buvo įvykdyta 86,6 proc., 2005–2006 kvotos metais – 82,2 proc., o 2006–2007 kvotos metais – 85,5 proc. pieno pardavimo perdirbti kvotos. 2004–2005 kvotos metais buvo įvykdyta 19,1 proc. tiesiogiai vartoti kvotos, o 2005–2006 kvotos metais – 44,2 proc. Už 2004–2005 kvotos metus buvo išmokėta 50,7 mln. Lt tiesioginių išmokų už parduotą kvotinį pieną, o už 2005–2006 metus – 55,9 mln. Lt (po 48 Lt už kvotinio pieno toną).

Iš pieno ir jo produktų bendrosios rinkos organizavimo priemonių daugiausia naudojamos eksporto kompensacijos. 2004 metais už pieno produktų eksportą pieno perdirbimo įmonėms išmokėta 1,4 mln. Lt eksporto kompensacijų, 2005 metais – 47,3 mln. Lt, 2006-aisiais – 73,9 mln. Lt. Pagal likusias pieno ir jo produktų bendrosios rinkos organizavimo priemones 2004 metais išmokėta 3,4 mln. Lt, 2005 metais – 2,1 mln. Lt, 2006-aisiais – 1,3 mln. Lt. Intervenciniai sviesto ir lieso pieno miltelių pirkimai nebuvo vykdomi, kadangi neatsirado pieno perdirbimo įmonių, norinčių parduoti savo produkciją į intervencinius sandėlius. Tai lėmė aukšti reikalavimai intervencijai pateikiamiems produktams ir galimybė gauti panašias pajamas, pasinaudojus eksporto subsidijomis.

Ekonominiai rodikliai. Pieno gamyba specializuotuose pienininkystės ūkiuose buvo pelninga. Pagal respondentinių ūkių duomenis ūkininkų ūkių, kurių pagrindines pajamas sudarė pajamos už piena, vidutinis pelningumas 2002 metais buvo 40,1 proc., 2005-aisiais išaugo iki 49,8 proc. Pieno gamyba pelninga ir ŽŪB bei kitose žemės ūkio įmonėse: 2002–2005 metais pelningumas svyravo nuo 17 iki 43 proc. Pieno gamyba ŽŪB ir kitose žemės ūkio įmonėse, kaip ir specializuotuose ūkininkų ūkiuose, buvo viena pelningiausių ūkio šakų (2.26 pav.).

2.26 pav. Pieno ir visos žemės ūkio produkcijos realizavimo pelningumas ŽŪB ir kitose žemės ūkio įmonėse 2002–2005 metais, proc.

Fig. 2.26. Profitability of milk and total agricultural output in agricultural companies and enterprises in 2002–2005, in per cent

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2002. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2003; ŽŪB ir kitų žemės ūkio įmonių oficialios statistikos formos 2003–2005.

Vidutinė realizuoto pieno gamybos savikaina ŽŪB ir kitose žemės ūkio įmonėse 2002 metais buvo 491 Lt/t, skaičiuojant įskaitomuoju svoriu, o 2005 metais sumažėjo iki 482 Lt/t. Tačiau natūralaus pieno savikaina padidėjo nuo 586 Lt/t 2002 metais iki 624 Lt/t 2005-aisiais. Tai rodo, kad ŽŪB ir kitos žemės ūkio įmonės pradėjo gaminti geresnės sudėties piena.

Vilniaus vertybinių popierių biržos sąrašuose esančių trijų didžiausių Lietuvos pieno perdirbimo įmonių veikla nagrinėjamu laikotarpiu, išskyrus 2002 metus, taip pat pelninga. Didžiausių pieno perdirbimo įmonių pelningumas 2002–2006 metų laikotarpiu svyravo nuo –0,8 proc. iki 4,9 proc. (2.19 lentelė).

2.19 lentelė. Didžiausių pieno perdirbimo įmonių grynas pelningumas 2002–2006 metais, proc.

Table 2.19. Net profitability of major dairy enterprises in 2002–2006, in per cent

Rodiklis / Indicator	2002	2003	2004	2005	2006
Grynas pelningumas Net profitability	–0,8	3,3	4,9	3,6	3,1

Šaltinis: Prieiga per internetą: <<http://www.lt.omxgroup.com>>.

Pelningumas susijęs su pokyčiais pieno produktų rinkoje. 2002 metais krito pasaulinės pieno produktų kainos ir sumažėjo JAV dolerio kursas lito atžvilgiu, o dėl aštrios įmonių tarpusavio konkurencijos mažos pieno produktų kainos buvo ir vidaus rinkoje. Dėl to įmonės patyrė nuostolių. 2003 metais jos prisitaikė prie pakitusių sąlygų, be to, gavo nacionalinę paramą pieno supirkimo kainoms palaikyti. 2004–2006 metais didelės įtakos pelningumui turėjo galimybė nevaržomai prekiauti ES rinkoje bei eksporto subsidijos. 2004 metais pelningumas buvo didžiausias, kadangi pieno supirkimo kainos dar nebuvo taip išaugusios.

3.3. Mėsa

3.3. Meat

Auganti mėsos ir jos produktų paklausa didina rinkos aktyvumą bei skatina gyvulių augintojus ir perdirbėjus plėsti gamybą, didinti produktyvumą. Šalies vidaus rinkoje daugiausia perkama kiaulienos (51 proc.), mažiau paukštienos (25 proc.). Šių produktų rinkos aktyvumą skatino jau keletą metų stabilios mažmeninės kainos. Tuo tarpu jautienos vartojimas (15 proc.) mažėja dėl didėjančių šio produkto kainų. 2006 metais buvo supirkta 27 proc. daugiau nei 2005-aisiais paukščių, 12 proc. – kiaulių, bet 26 proc. mažiau avių ir ožkų, 13 proc. – galvijų.

2006 metais beveik du kartus išaugęs gyvų gyvulių eksportas pirmą kartą nulėmė teigiamą mėsos ir gyvulių užsienio prekybos balansą. Eksportas viršijo importą 13 proc. Per 2006 metus mėsos ir gyvulių eksportas vertine išraiška išaugo net 42 proc.

Viena esminių galvijų auginimo problemų – gerų mėšinių veislių galvijų stoka. 2006 metais mėšinei galvijininkystei plėtoti buvo skirta didžiausia parama, tačiau jos nepakako situacijai pakeisti.

Gyvulininkystė kelia vis daugiau aplinkosauginių problemų. Tyrimais nustatyta, kad kas antras vandens šulinys kaime užterštas nitratais arba mikrobiais. Tai neteisingo ūkininkavimo rezultatas. Gyvulių Lietuvoje laikoma 4 kartus mažiau, nei leidžiama pagal normas (1,7 SG/ha).

Gyvulių auginimas. Lietuvoje daugiausia auginama kiaulių, galvijų ir paukščių. Per 2002–2006 metus daugiausia išaugo paukščių skaičius, net 38 proc., o karvių sumažėjo.

2.20 lentelė. Gyvulių ir paukščių skaičius 2002–2006 metais (metų pabaigoje)

Table 2.20. Number of livestock and poultry in 2002–2006 (at the end of the year)

Gyvulių rūšis / Kind of animals	2002	2003	2004	2005	2006
Galvijai / Cattle	779,1	812,1	792,0	800,3	838,8
iš jų karvės / cows	443,3	448,1	433,9	416,5	399,0
Kiaulės / Pigs	1061,0	1057,4	1073,3	1114,7	1127,1
Paukščiai / Poultry	6848,1	8066,7	8419,4	9397,1	9439,9
Avys / Sheep	13,6	16,9	22,1	29,2	36,6

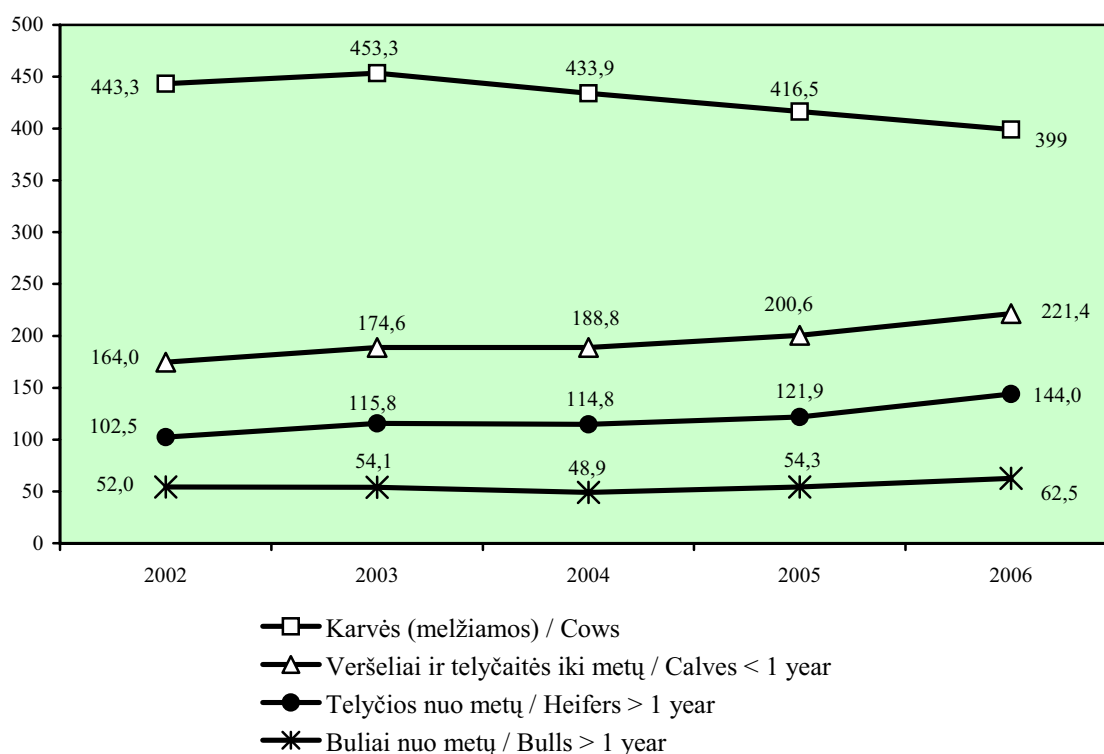
Šaltiniai: Gyvulių skaičius 2007. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2007;
Lietuvos žemės ūkis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

Ūkininkų ir šeimos ūkiuose auginama 87 proc. galvijų. Tuo tarpu net 78 proc. paukščių ir 54 proc. kiaulių – ŽŪB ir įmonėse. Daugiausia galvijų, karvių ir kiaulių laiko Šiaulių apskrities ūkiai. Karvių – Šakių, Panevėžio ir Kelmės, kiaulių – Panevėžio, Vilkaviškio ir Joniškio rajonuose.

Avių, ožkų, triušių ir egzotinių gyvulių auginimas Lietuvoje nėra populiarus. Ūkininkų ir šeimos ūkiuose auginami visi triušiai, 97 proc. avių ir ožkų. Avių daugiausia laiko Utenos apskrities bei Telšių, Rokiškio ir Anykščių rajonų ūkininkai.

Gyvulius auginantys ūkiai labai smulkūs. Vidutiniškai viename ūkyje auginamos 8 kiaulės, 44 paukščiai, 2 galvijų priaugliai, 14 avių. Pagal gamybos koncentracijos lygį ir specializacijos laipsnį bei gyvulių ir paukščių produktyvumą dar labai atsilieka nuo ES šalių vidurkio.

Galvijai. 2006 metų pabaigoje Lietuvoje buvo laikoma 399 tūkst. melžiamų karvių – beveik 48 proc. visos galvijų bandos (2.27 pav.). Šiuo metu auginama daugiausia Lietuvos juodmargių (73 proc.) ir Lietuvos žaliųjų (24 proc.) veislių karvių. Kasmet nežymiai žaliųjų mažėja, o daugėja mišrinių ir mėsinių veislių karvių. Per metus melžiamų karvių skaičius sumažėjo 4 proc., bet dvigubai (nuo 4,5 tūkst. iki 9,4 tūkst.) išaugo karvių židėnių skaičius.

2.27 pav. Galvijų skaičius 2002–2006 metais (metų pabaigoje), tūkst.
 Fig. 2.27. Number of cattle in 2002–2006 (at the end of the year), in thousands

Šaltinis: Gyvulių skaičius 2006. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

Statistikos departamento duomenimis, 2006 metų pabaigoje veislei buvo auginama 234,4 tūkst. telyčių ir telyčiai bei 22,6 tūkst. buliukų. Prieauglis (veršeliai, buliai ir telyčios skerdimui) metų pabaigoje sudarė tik 20 proc. visos galvijų bandos ir per metus beveik nepakito. Didžiausią prieauglio dalį sudarė veršeliai iki 1 metų – 52 proc., buliai nuo 1 iki 2 metų – 31 proc.

2006 metų pabaigoje galvijus augino 163,2 tūkst. ūkių, t. y. 14 proc. mažiau nei prieš metus. Vidutiniškai vienam ūkiui teko 5,3 galvijo (ES-25 vidutiniškai 33 galvijai). Daugiau kaip pusė ūkių (59 proc.) laikė 1–2 galvijus. Šiek tiek stambesniuose ūkiuose (iki 10 galvijų) buvo laikoma 46 proc. visų galvijų. Auginančių 50 ir daugiau galvijų – tik 0,9 proc. ūkių.

2006 metais net trečdalis gimusių veršelių eksportuota. Tačiau veršelių eksportas galvijų bandos struktūrai didelės įtakos neturėjo.

Lietuvoje tradiciškai plėtojama pieno krypties galvijininkystė. Pieninių veislių galvijų prieauglio skerdenos kokybė yra prastesnė. Tai rodo 2006 metais atliktų skerdenų vertinimo rezultatai: U ir R klasės – 5 proc., O klasės – 48 proc. ir P – 47 proc. Jaunų bulių grupėje daugiausia supirkta (33 proc.) O2 klasės, karvių grupėje (29 proc.) – P2 klasės, telyčių grupėje (31 proc.) – O3 klasės gyvulių. Prasta mėsos kokybė turėjo neigiamos įtakos vidaus rinkos kainoms ir mažino eksporto galimybes.

ES vyrauja U ir R klasių galvijų skerdenos. Pavyzdžiui, Vokietijoje 2005 metais bulių U ir R klasės skerdenos sudarė 62 proc. (Lietuvoje 2006 m. – 10 proc.), o karvių U ir R klasės – 24 proc. (Lietuvoje 2006 m. – 0,6 proc.). Esant tokiam mėsos kokybės skirtumui, konkuruoti galima tik parduodant skerdenas daug žemesne kaina.

Privalomai įvesta galvijų įkainojimo pagal skerdenų svorį ir kiekį sistema dar netapo svertu, skatinančiu žemdirbius auginti geresnės kokybės galvijus. Nors 2006 metais šios sistemos sąlygos buvo tobulinamos, išliko didžiausia sistemos pritaikymo problema – augintojo nepasitikėjimas skerdenų įvertinimu ir nepasitenkinimas vėlesniu užmokesčiu už produkciją.

Skerdenų kokybę galima pagerinti tik didinant mėsinių galvijų bandą. Per dešimtmetį nuo mėsinių galvijų auginimo pradžios pokyčių nedaug. 2006 metų pabaigoje buvo laikoma 9,4 tūkst. grynaveislių ir mišrinių karvių židinių, kurios sudarė tik 2,3 proc. visų karvių skaičiaus. Lėta šios šakos plėtra turi nemažai priežasčių. Svarbiausia jų – nepalankios mėsinių grynaveislių galvijų bandos didinimo sąlygos. Grynaveislis mėsinių galvijų išsigijimas ES šalyse brangiai kainuoja – nuo 8 iki 18 tūkst. Lt, o valstybės paramą (iki 50 proc.) riboja ES reglamentai. Pagal Kaimo rėmimo programą per 2006 metus ūkiai išsigijo 1403 mėsinius galvijus, iš jų 959 – iš kitų šalių. Dalies išlaidų kompensavimui buvo skirta 4,67 mln. Lt.

Kiaulės. Pagal Statistikos departamento duomenis 2006 metų pabaigoje ūkiuose buvo auginama 1127,1 tūkst. kiaulių. Tai 6,2 proc. daugiau nei 2002-aisiais. Palaipsniui kiaulių auginimas koncentruojasi ŽŪB ir kitose žemės ūkio įmonėse (2.21 lentelė). Per 2002–2006 metų laikotarpį ūkininkų ūkiuose kiaulių skaičius sumažėjo 12 proc., o ŽŪB ir kitose žemės ūkio įmonėse padidėjo 29 proc.

2.21 lentelė. Kiaulių skaičius 2002–2006 metais (metų pabaigoje), tūkst.*Table 2.21. The number of pigs in 2002–2006 (at the end of the year), in thousands*

	2002	2003	2004	2005	2006
Paršeliai / Piglets	455,2	443,6	462	494,6	510,5
Penimos kiaulės / Pigs for fattening	506,8	517,4	513,6	519,4	517,1
Veislinės kiaulės / Breeding pigs	99,0	96,4	97,7	100,1	99,5
iš jų / of which					
pagrindinės paršavedės / mated sows	58,3	64,0	65,5	64,4	66,6
Iš viso / Total	1061,0	1057,4	1073,3	1114,1	1127,1
ŽŪB ir įmonėse, %					
<i>In agricultural companies and enterprises, %</i>	44,4	43,3	45,2	49,2	54,1

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Kasmet kiaulių skerdenų kokybė gerėja (2.22 lentelė). 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, S ir E raumeningumo klasių kiaulių skerdenų kokybės lyginamasis svoris išaugo 3 proc. Tai nuolatinio selekcinio darbo ir kokybiško šėrimo rezultatas. Pagal superkamų skerdenų kokybę Lietuva neatsilieka nuo kitų ES šalių.

2.22 lentelė. Kiaulių skerdenų kokybės įvertinimas pagal SEUROP raumeningumo klases 2004–2006 metais*Table 2.22. Pig carcass quality by SEUROP conformation classes in 2004–2006*

Klasė / Class	Įvertinimas, proc. / Evaluation, %		
	2004	2005	2006
S	15	20	22
E	47	46	47
U	27	25	23
R	9	8	7
O	2	1	1
P	0	0	0
Iš viso / Total	100	100	100

Šaltinis: VĮ „Gyvulių produktyvumo kontrolė“ duomenys.

Avys ir ožkos. 2006 metų pabaigoje ūkiuose buvo auginama 36,6 tūkst. avių ir 20,8 tūkst. ožkų, iš jų 21,6 tūkst. ėriavedžių ir 13,3 tūkst. ožkų vedeklių. Per 2002–2006 metų laikotarpį avių skaičius išaugo 2,7 karto, ožkų sumažėjo 12 proc. Avininkystė – ES remiamas verslas. Už ėriavedžių auginimą mokamos tiesioginės išmokos, teikiama valstybės parama veislinėms avims įsigyti. Mėšinei avininkystei plėtoti per 2006 metus avių augintojai iš užsienio įsivežė 325 ir įsigijo 684 Lietuvoje išaugintas veislines avis. Tai 40 proc. mažiau nei 2005-aisiais.

ES rinkos poreikiams patenkinti trūksta avių. Aviena visiškai apsirūpina tik Vengrija, Airija, Lenkija, Slovėnija, Slovakija ir Ispanija. Lietuvą taip pat galima priskirti prie apsirūpinančių savos gamybos aviena šalių, tačiau ir avienos gamyba, ir vartojimas mūsų šalyje yra vieni mažiausių ES.

Paukščiai. 2006 metų pabaigoje buvo auginama 9,4 mln. įvairių paukščių, iš jų vištų – 98 proc., kalakutų – 1,2 proc., žąsų ir ančių – po 0,4 proc. Per 2002–2006 metus auginamų paukščių skaičius išaugo net 38 proc. Labiausiai padaugėjo kalakutų (2,5 karto) ir vištų dedeklių (20 proc.).

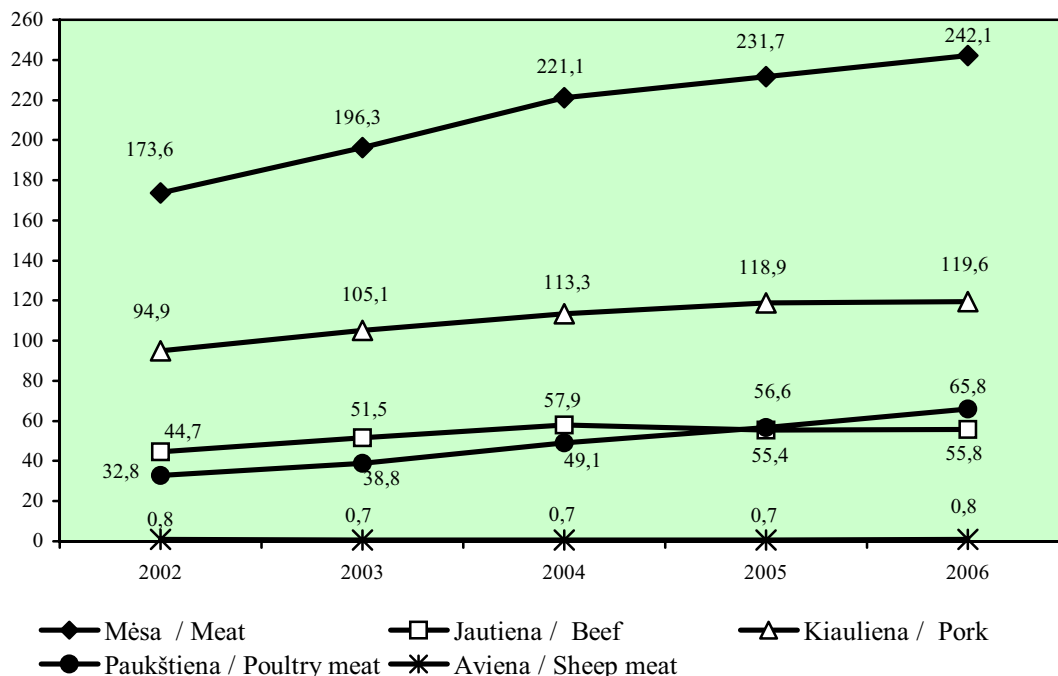
2.23 lentelė. Paukščių skaičius pagal rūšis 2002–2006 metų pabaigoje, tūkst. vnt.

Table 2.23. Number of poultry by kind in 2002–2006(at the end of the year), in thou. heads

Paukščių rūšis / Kind of poultry	2002	2003	2004	2005	2006
Vištos / Chicken	6695,7	7867,9	8227,8	9201,3	9233,8
vištos dedeklės / layers	3637,6	3964,8	4219,3	4377,3	4385,6
viščiukai broileriai / broilers	3058,1	3903,1	4008,5	3024,8	3636,5
Kalakutai / Turkey	46,0	98,4	93,4	103,0	116,5
Žąsys / Goose	59,0	52,4	51,5	47,9	35,8
Antys / Ducks	47,4	46,8	45,5	41,0	41,0
Kiti paukščiai / Other	...	1,2	1,2	3,9	9,6
Iš viso / Total	6848,1	8066,7	8419,4	9397,1	9439,9

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Gamyba. 2006 metais visuose ūkiuose buvo gauta 242,1 tūkst. t gyvulių ir paukščių skerdienu bei subproduktų. Tai 4,5 proc. daugiau nei 2005 metais (2.28 pav.).

2.28 pav. Mėsos (skerdienu) gamyba 2002–2006 metais, tūkst. t

Fig. 2.28. Meat production (carcasses) in 2002–2006, in thou. tons

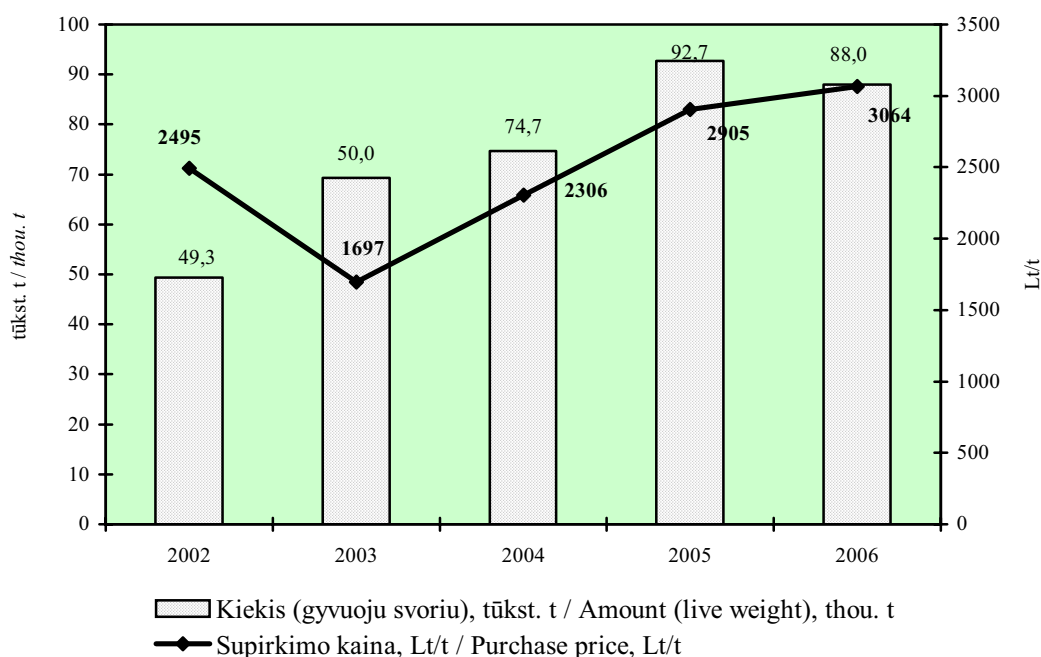
Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2006 metais pagamintos mėsos pagal pagrindines rūšis struktūra tokia: kiaulienos – 49 proc., paukštienos – 27 proc. ir jautienos – 23 proc. Jautienos gamybos apimtys 2005–2006 metais nežymiai sumažėjo, o paukštienos ir kiaulienos per visą 2002–2006 metų laikotarpį kasmet augo.

2006 metais supirkta 253,5 tūkst. t gyvulių ir paukščių (gyvuoju svoriu), 8 proc. daugiau nei 2005-aisiais. Galvijų ir paukščių prekingumo lygis jau viršija 85 proc.

2006 metais skerdyklos ir mėsos perdirbimo įmonės supirko 189,4 tūkst. galvijų (9 proc. mažiau nei 2005 m.) ir gavo 42,3 tūkst. t skerdienos. Daugiausia supirkta bulių (44 proc.). Jų vidutinis skerdenos svoris (242 kg) per metus padidėjo 6 proc., tačiau vis dar buvo trečdaliu mažesnis negu, pavyzdžiui, Vokietijoje (366 kg). Karvių supirkta net 39 proc. Jų vidutinis skerdenos svoris – 228 kg.

2005 metais visoje ES didėjančios galvijų supirkimo kainos skatino Lietuvos ūkininkus ir ŽŪB plėsti galvijų auginimo verslą. Tačiau 2006 metais šių kainų augimo tempams sulėtėjus, vėl padidėjo (apie 40 proc.) veršelių eksportas. Dėl to 2006 metais šalyje buvo supirkta trečdaliu mažiau veršelių nei 2005-aisiais.

2.29 pav. Galvijų supirkimas ir vidutinės kainos 2002–2006 metais
 Fig. 2.29. Amounts purchased and average prices of cattle in 2002–2006

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006;
 Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2006. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2007.

Per 2006 metus vidutinė galvijų supirkimo kaina išaugo 5,5 proc. (2.29 pav.), o jaunų bulių – 8 proc. Tačiau galvijų supirkimo kainos Lietuvoje dar gerokai atsilieka nuo ES šalių vidutinių kainų (2.24 lentelė).

2.24 lentelė. Galvijų vidutinės supirkimo kainos Lietuvoje, Lenkijoje ir ES (2006 metų 35-ąją savaitę)

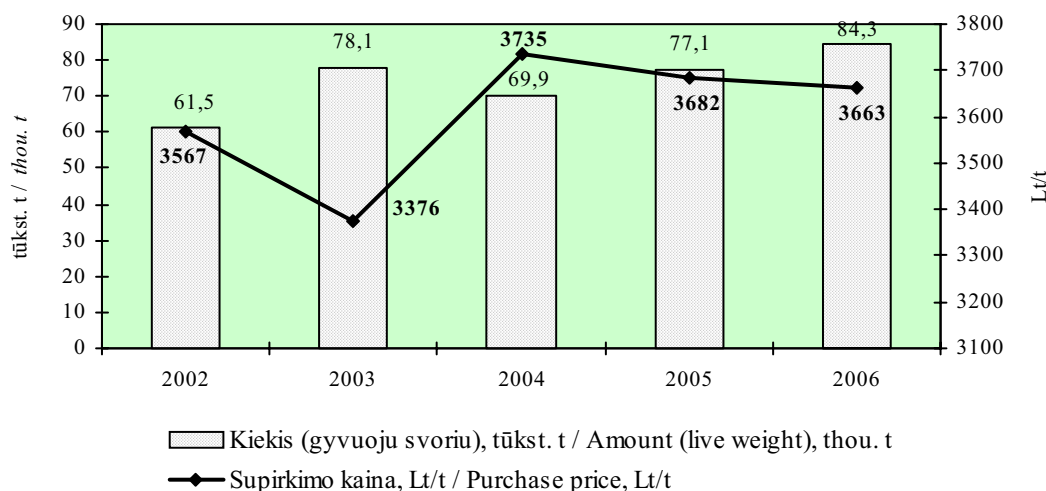
Table 2.24. Purchase prices of cattle in Lithuania, Poland and EU countries (in the 35th week of 2006)

Galvijai, klasės <i>Kind of cattle</i>	Kaina, Lt/100 kg / Price, Lt/100 kg			Lietuva, palyginti su <i>Lithuania compared to</i>	
	Lietuvoje <i>Lithuania</i>	ES / EU	Lenkijoje <i>Poland</i>	ES EU %	Lenkija Poland %
Jauni buliai (vidutiniškai) <i>Young bulis (average)</i>	744	1100,8	828,0	68	90
Jauni buliai (O2) / <i>Young bulls</i>	742,8	945,7	812,8	79	91
Karvės (vidutiniškai) <i>Cows (average)</i>	540,4	814,2	645,7	66	84
Karvės (P2) / <i>Cows</i>	537,3	650,2	592	83	91
Telyčios (vidutiniškai) <i>Heifers (average)</i>	577,3	1066,9	708,3	54	82
Telyčios (O3) / <i>Heifers</i>	589,9	885,3	704,8	67	84

Šaltinis: Europos Komisijos duomenys.

Tos pačios klasės galvijų supirkimo kainos 2006 metų rugpjūčio pabaigoje (jos atitinka vidutinę metinę kainą) Lietuvoje buvo 30–35 proc. mažesnės nei vidutinės ES ir 10–15 proc. mažesnės nei Lenkijoje. Lietuvoje ypač maža telyčių supirkimo kaina. Europos Komisijos duomenimis, nei vienoje ES šalyje, išskyrus Lietuvą, nėra atvejų, kai už žemesnės klasės gyvulius būtų mokama daugiau nei už aukštesnės. Mūsų šalyje už O3 klasės jauną bulių buvo mokama daugiau negu už R3 klasės, už P3 klasės karvę – daugiau nei už O3, už O4 klasės telyčią – daugiau nei už R3. Tokia skerdyklų taikoma mokėjimo sistema neskatina auginti geresnės kokybės galvijų.

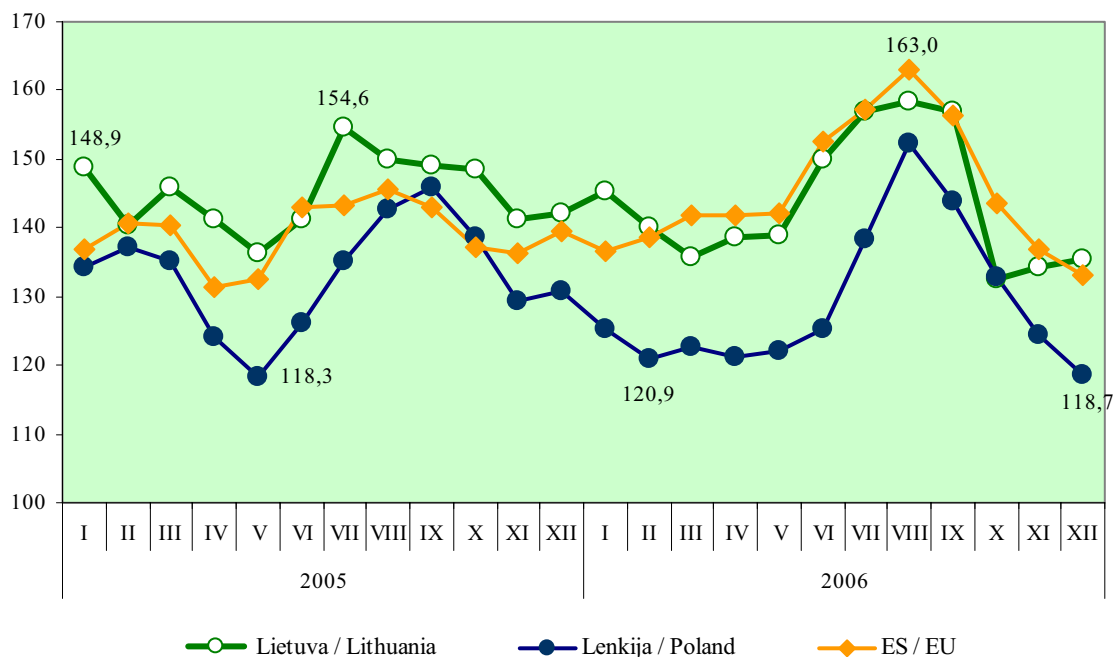
Per 2006 metus skerdyklos ir mėsos perdirbimo įmonės supirko 61 proc. visuose ūkiuose užaugintų kiaulių (822 tūkst.). 2006 metais vidutinė kiaulių supirkimo kaina 3663 Lt/t – šiek tiek mažesnė nei 2005-aisiais (2.30 pav.).

2.30 pav. Kiaulių supirkimas ir vidutinės kainos 2002–2006 metais
Fig. 2.30. Amounts purchased and average prices of pigs in 2002–2006

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006;
Žemės ūkių produkcijos supirkimas 2006. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2007.

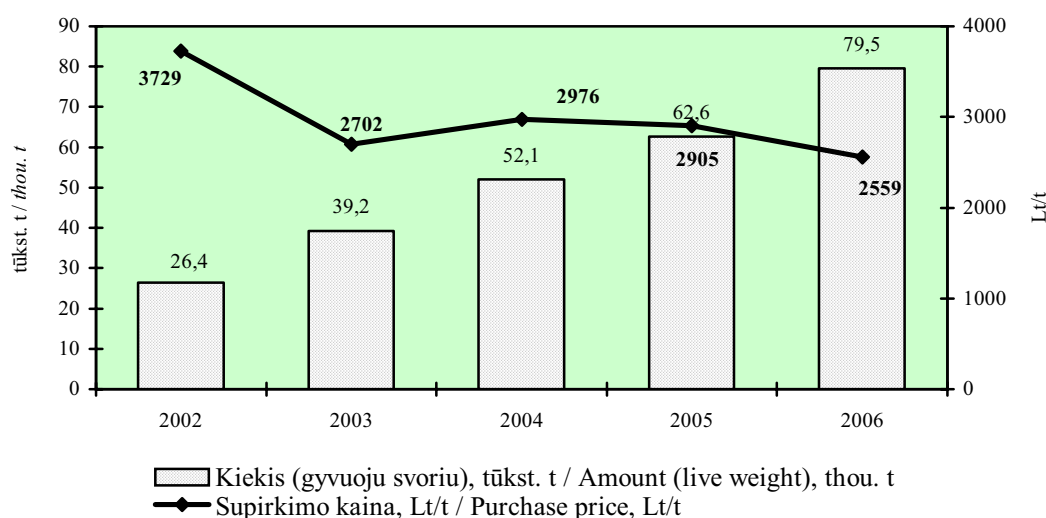
Lietuvoje kiaulių supirkimo kaina (E klasės – 495,6 Lt/100 kg) nedaug skyrėsi nuo ES vidurkio (501,7 Lt/100 kg), bet net 11 proc. buvo didesnė nei Lenkijoje (2.31 pav.).

2.31 pav. Kiaulių supirkimo kainos Lietuvoje, Lenkijoje ir ES 2005 ir 2006 metais, eurai/100 kg

Fig. 2.31. Purchase prices of pigs in Lithuania, Poland and EU in 2005 and 2006, in euros per 100 kg

2006 metais paskersta 34,7 mln. paukščių (27 proc. daugiau nei 2005 m.), iš jų 31,5 mln. viščių broilerių. Net 38 proc. daugiau supirkta kalakutienos, jos supirkimo apimtys per 2004–2006 metus išaugo 1,8 karto.

2.32 pav. Paukščių supirkimas ir vidutinės kainos 2002–2006 metais

Fig. 2.32. Amounts purchased and average prices of poultry in 2002–2006

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006; Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2006. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2007.

2006 metais vidutinė paukščių supirkimo kaina sumažėjo 9 proc., o vištų dedeklių – daugiau kaip per pusę. Beveik nesikeitė tik kalakutų supirkimo kaina. Lietuviškos vištienos kaina mažesnė nei vidutinė ES šalių, tačiau didelę įtaką Lietuvos rinkai turi lenkiškų vištų, kurių kainos beveik trečdaliu mažesnės, įvežimas.

2006 metais supirkta ir paskersta 2,9 tūkst. avių ir ožkų, pagaminta 59 t avienos ir ožkienos, palyginti su 2005 metais, 27 proc. mažiau. Vidutinė avių ir ožkų gyvojo svorio supirkimo kaina 2006 metais buvo 2 proc. mažesnė nei 2005-aisiais. Avių skerdimui superkama tik apie 9 proc., nes skerdyklos neturi ES reikalavimus atitinkančios avių skerdimo įrangos, o prekybos užsakymai maži.

Perdirbimas. Supirktus gyvulius ir paukščius skerdzia ir mėsos produktus gamina per 200 įvairių mėsos įmonių. Mėsos gamybos lyderiai Lietuvoje – Biovelos grupė, UAB „Agrovet“, Vilniaus paukštynas, ŽŪB „Nematekas“, UAB „Samsonas“, UAB „Agaras“, ŽŪKB „Krekenavos mėsa“. Nors mūsų šalies stambiausios mėsos perdirbimo įmonės pagal kitų ES šalių gamybos mastus nėra didelės, apie dešimt įmonių pagamina daugiau kaip pusę visos produkcijos. ES rinkai galinčių tiekti savo produkciją yra 114 įmonių, Rusijos rinkai – 23 mėsos ir paukštienos įmonės.

2006 metais iš supirktų gyvulių ir importuotos mėsos šalies perdirbimo įmonės pagamino apie 300 tūkst. t mėsos ir jos gaminių – 11 proc. daugiau negu 2005 metais. Sparčiai didėjo kiaulienos ir paukštienos gamyba, o jautienos sumažėjo.

2.25 lentelė. Svarbiausių mėsos pramonės produktų gamyba 2002–2006 metais, tūkst. t

Table 2.25. Production of main meat products in 2002–2006, in thou. tons

Produktas / Product	2002	2003	2004	2005	2006
Galvijiena / Beef	20,7	27,3	35,3	49,1	46,6
Kiauliena / Pork	35,2	41,6	49,8	76,2	84,7
Paukštiena / Poultry meat	16,7	19,4	31,1	45,8	53,5
Dešros ir rūkyti gaminiai Sausages and smoked products	48,0	51,1	69,6	76,1	76,1
Mėsos pusgaminiai Ready-to-cook meat products	3,9	6,9	9,8	23,4	22,9

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Lietuvos mėsos pramonės įmonių realizacinė I kategorijos jautienos su kaulu kaina per 2006 metus išaugo 4 proc., o mažmeninė – 9 proc. Kiaulienos – atitinkamai 2 ir 5 proc.

Vidaus rinka. 2001 metais vienas Lietuvos gyventojas per metus suvartojo 44 kg mėsos ir jos produktų (įskaitant I ir II kategorijos subproduktus), o 2005-aisiais – 77 kg (2.26 lentelė). ES-15 šalių gyventojai mėsos ir jos produktų per metus suvartojo 27 proc. daugiau – 98 kg.

2.26 lentelė. Mėsos produktų suvartojimas vienam gyventojui 2002–2005 metais, kg
Table 2.26. Per capita consumption of meat products in 2002–2005, kg

Mėsos rūšis / <i>Meat by kind</i>	2002	2003	2004	2005	2005
Mėsa, iš viso / <i>Meat, total</i>	52	59	70	73	73
iš jos: / <i>of which:</i>					
jautiena / <i>beef</i>	10,0	12,9	10,6	8,0	8,1
kiauliena / <i>pork</i>	26,2	27,3	35,9	40,1	39,5
paukštiena / <i>poultry</i>	11,8	11,6	17,4	21,8	25,3
I ir II kategorijos subproduktai <i>sub-products, category I and II</i>	5,7	2,3	6,9

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

Mūsų šalyje populiariausia kiauliena. 2006 metais vienas gyventojas jos suvartojo 40 kg, taigi iki ES šalių vidurkio (43 kg) visai netoli. Daugiausia kiaulienos suvalgo ispanai (61 kg), danai (57 kg) ir austrai (56 kg). Paukštienos Lietuvoje suvartojama trečdaliu mažiau nei kiaulienos. Lyginant su ES šalimis (vidurkis – 23 kg), paukštienos suvartojama panašiai. Daugiausia jos suvalgo ispanai ir airiai (po 33 kg) bei portugalai (29,5 kg). Jautienos Lietuvoje suvartojama tik 8 kg. Naujosiose ES šalyse (Lenkijoje, Čekijoje, Vengrijoje, Slovakijoje), kaip ir Lietuvoje, jautienos suvartojimas mažėja, nes bendrosios rinkos sąlygomis sparčiausiai didėja šios mėsos kaina. Daugiausia jos suvalgo prancūzai (28 kg), danai (27 kg) ir italai (25 kg).

Pagal 2006 metų prognozuojamą mėsos balansą šalies apsirūpinimas jautiena buvo 170 proc., kiauliena – 79 proc., paukštiena – 77 proc.

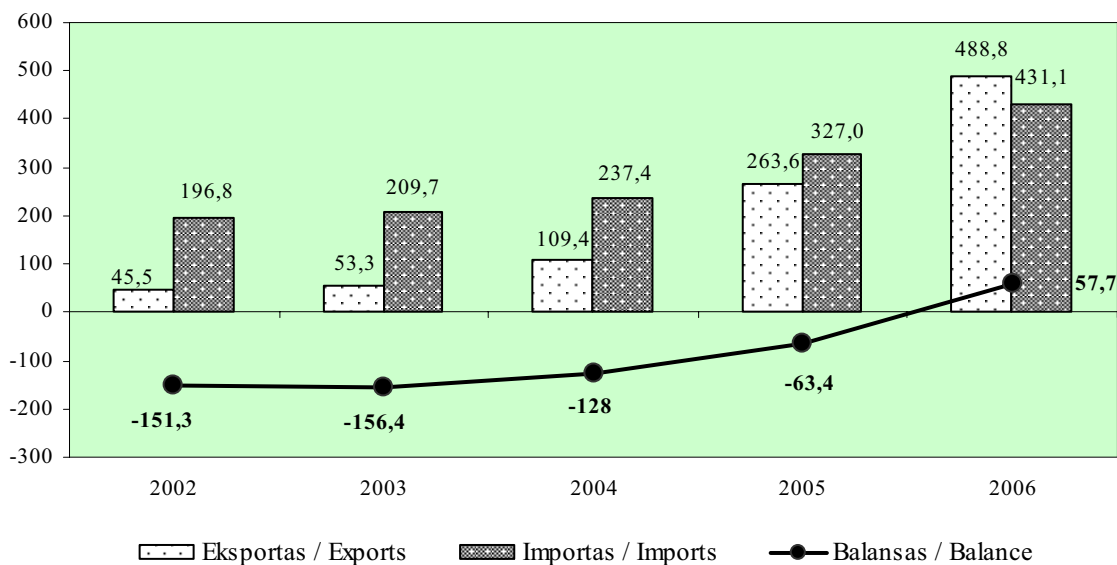
2.27 lentelė. Kai kurių ES šalių apsirūpinimo mėsa lygis 2005 metais, proc.

Table 2.27. Meat self-sufficiency level in selected EU countries in 2005, in per cent

Šalys / <i>Country</i>	Jautiena / <i>Beef</i>	Kiauliena / <i>Pork</i>	Paukštiena / <i>Poultry</i>
Prancūzija / <i>France</i>	110	107	136
Vokietija / <i>Germany</i>	120	94	82
J. Karalystė / <i>UK</i>	63	45	98
Nyderlandai / <i>Netherlands</i>	121	236	175
Airija / <i>Ireland</i>	665	154	90
Danija / <i>Denmark</i>	92	617	165
Švedija / <i>Sweden</i>	63	87	79
Suomija / <i>Finland</i>	89	116	104
ES-25 / <i>EU-25</i>	100	108	103
Lenkija / <i>Poland</i>	236	105	110
Lietuva / <i>Lithuania</i>	170	78	80
Latvija / <i>Latvia</i>	90	64	32

Šaltinis: *Vieh und fleisch, ZMP, 2006.*

Užsienio prekyba. Lietuvos mėsos užsienio prekybos balansas 2006 metais tapo teigiamas. 2002 metais mėsos importas 4,3 karto viršijo eksportą, o 2006-aisiais eksportas viršijo importą 13 proc. Net 3 kartus gyvų gyvulių eksportas didesnis už importą. Gyvų gyvulių išvežimui teko 29 proc. viso mėsos sektoriaus eksporto. 2006 metais net 71 proc. mėsos ir gyvų gyvulių eksportuota į ES šalis.

2.33 pav. Mėsos užsienio prekybos balansas 2002–2006 metais, mln. Lt

Fig. 2.33. Meat foreign trade balance in 2002–2006, in mill. Litas

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006;
ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Daugiausia eksportuojama jautienos (2.28 lentelė). Per 2003–2006 metų laikotarpį eksporto kiekis išaugo 5 kartus. Ypač sparčiai eksportas didėjo paskutiniuosius dvejus metus. Eksportuojama apie 50 proc. skerdyklose ir mėsos perdirbimo įmonėse gauto jautienos kiekio. Daugiausia šios mėsos išvežama į Rusiją, Vokietiją ir Nyderlandus. Už jautienos eksportą į trečiąsias šalis (46 proc. viso eksporto) išmokėta 37,2 mln. Lt eksporto gražinamųjų išmokų, tai 14 proc. daugiau nei per 2005 metus.

2.28 lentelė. Mėsos eksportas pagal rūšis 2002–2006, tūkst. t

Table 2.28. Meat exports by kind in 2002–2006, in thou. tons

Mėsos rūšis / Meat by kind	2002	2003	2004	2005	2006
Mėsa, iš viso / Meat, total	7,1	10,5	20,6	42,2	42,3
iš jos: / of which:					
jautiena / beef	2,8	4,9	11,0	24,2	23,3
kiauliena / pork	2,2	2,1	2,5	3,0	2,2
paukštiena / poultry	2,1	3,2	6,4	13,4	13,0

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006;
ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Sparčiai auga veršelių eksportas. Per 2005 metus eksportuota apie 83,6 tūkst. veršelių, o 2006 metais – 42 proc. daugiau. Tai apie 30 proc. visų gimusių veršelių. Daugiausia jų išvežta į Nyderlandus (34 proc.), Ispaniją (28 proc.) ir Izraelį (19 proc.). Užaugintų galvijų eksportas nėra didelis – tik apie 0,6 proc. visų realizuotų galvijų.

Paukštienos eksportas per 2003–2006 metus išaugo 4 kartus. 2006 metais eksportas sudarė apie 24 proc. visos paukštienos gamybos, o importas – trečdalį viso poreikio. Beveik pusė kiekio eksportuojama į Latviją, po 20–25 proc. – į Estiją ir Rusiją.

Per 2006 metus į Lietuvą buvo įvežta 71,7 tūkst. t mėsos (2.29 lentelė). Daugiausia importuota paukštienos. Į Lietuvą jos įvežama 2,5 karto daugiau nei išvežama. Daugiausia šios mėsos importuojama iš Nyderlandų, Lenkijos ir Danijos. Įvežama daug pigesnė paukštiena, todėl vertine išraiška paukštienos importas viršija eksporto vertę tik 14 proc.

2.29 lentelė. Mėsos importas pagal rūšis 2002–2006, tūkst. t

Table 2.29. Meat imports by kind in 2002–2006, in thou. tons

Mėsos rūšis / Meat by kind	2002	2003	2004	2005	2006
Mėsa, iš viso / Meat, total	22,6	31,0	60,9	76,3	71,7
iš jos: / of which:					
jautiena / beef	0,8	0,7	1,4	1,2	3,5
kiauliena / pork	8,6	12,3	30,8	35,5	30,4
paukštiena / poultry	12,6	15,1	21,7	31,1	33,0

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006;
ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

2003–2006 metais beveik 3,5 karto padidėjo kiaulienos importas, nes vietos kiaulių augintojai nebuvo pasirošę patenkinti išaugusio poreikio. Daugiausia šios mėsos importuojama iš Lenkijos (43 proc. viso importo), Estijos ir Vokietijos.

Kvotos ir tiesioginės išmokos. Tiesioginės išmokos karvių žindenių ir telyčių mišrūnių bei ėriavedžių augintojams paskatino žemdirbius pasukti mėsinės galvijininkystės ir avininkystės keliu. Per metus karvių žindenių ir mišrūnių telyčių padidėjo beveik dvigubai, o ėriavedžių – tik 14 proc. Tiesioginės išmokos siejamos su ES nustatytais kvotomis, kurių Lietuva neišnaudoja (2.30 lentelė).

2.30 lentelė. Gyvulių kvotų vykdymas 2006 metais

Table 2.30. Livestock quota fulfilment in 2006

Gyvuliai / Livestock	Kvota, vnt. Quota, heads	Laikyta, vnt. Number of livestock	Kvotos vykdymas, proc. Quota fulfilment, %
Karvės žindinės ir telyčios Suckler cows and heifers	47232	26649	56
Ėriavedės / Ewes	17304	13984	81

Šaltinis: VĮ ŽŪIKVC duomenys.

Gyvulių augintojų pajamoms palaikyti 2006 metais buvo nustatytos išmokos už mėšinių veislių grynaveisles arba mišrūnes karves ir telyčias, ėriavedes, paskerstus suaugusius gyvus galvijus, 9 ir daugiau mėnesių amžiaus bulius.

2006 metais už 26,6 tūkst. karvių židėnių ir telyčių išmokėta 14,3 mln. Lt (vidutiniškai po 538 Lt už gyvulį), už 14,0 tūkst. ėriavedžių – 589,2 tūkst. Lt (42 Lt už gyvulį). Per 2006 metus galvijų laikytojams išmokėta 26,3 mln. Lt specialiųjų išmokų už bulius ir 29,3 mln. Lt skerdimo išmokų už paskerstus galvijus.

Valstybės parama veislininkystei. Per 2002–2006 metus veislininkystei remti buvo skirta 26,2 mln. Lt (2.31 lentelė). Daugiausia paramos išmokėta galvijų augintojams. Vien 2006 metais veislinių galvijų įsigijimui skirta 6,2 mln. Lt, iš jų mėšinės galvijininkystės sektoriui – 4,7 mln. Lt.

2.31 lentelė. Valstybės parama veislininkystei 2002–2006 metais

Table 2.31. State support for pedigree animals in 2002–2006

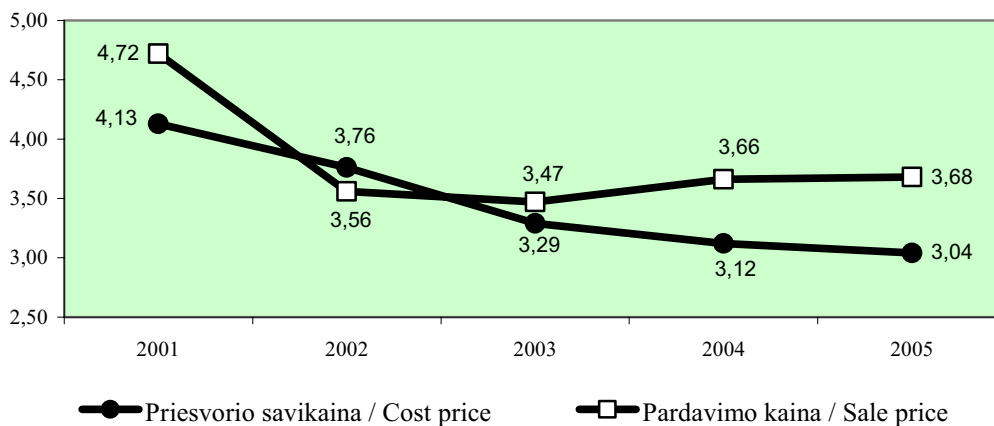
Gyvūnų rūšis <i>Kind of livestock</i>	Pirkta Lietuvoje <i>Purchased in Lithuania</i>		Pirkta užsienyje <i>Purchased in foreign countries</i>		Iš viso / Total	
	skaičius <i>number</i>	vertė, tūkst. Lt <i>value, thou. Lt</i>	skaičius <i>number</i>	vertė, tūkst. Lt <i>value, thou. Lt</i>	skaičius <i>number</i>	vertė, tūkst. Lt <i>value, thou. Lt</i>
Galvijai / <i>Cattle</i>	10537	7893,9	4594	9016,1	15131	16910,0
Kiaulės / <i>Pigs</i>	28665	5266,5	689	186,0	29354	5452,5
Arkliai / <i>Horses</i>	794	1238,3	29	47,6	823	1285,9
Viščiukai <i>Chicken</i>	–	–	704957	643,8	704957	643,8
Avys / <i>Sheep</i>	3469	611,9	2113	410,0	5582	1021,9
Švelniakailiai žvėreliai <i>Furry animals</i>	1756	72,2	13789	801,8	15545	874,0
Ožkos / <i>Goats</i>	197	25,4	–	–	197	25,4
Iš viso / <i>Total</i>		15108,3		11105,2		26213,5

Šaltinis: Valstybinės gyvulių veislininkystės priežiūros tarnybos prie ŽŪM duomenys.

Ekonominiai rodikliai. 2005 metais didėjo daugelio žemės ūkio materialinių išteklių kainos, augo samdomų darbuotojų darbo užmokestis. Tačiau dėl šiek tiek pakilusių supirkimo kainų bei tiesioginių išmokų gyvulių auginimas išliko pelningas.

Galvijų auginimu daugiausia užsiima daugiašakiai ūkiai. Čia auginami ne tik galvijai, bet ir javai, ruošiami pašarai. Lietuvoje, pagal ŪADT duomenis (be ūkininko darbo apmokėjimo), tokių ūkių pelningumas 2004 ir 2005 metais siekė 20 proc., o su tiesioginėmis išmokomis – net iki 60 proc. Tai beveik 2 kartus daugiau nei 2002–2003 metais. Esant dabartinėms galvijų supirkimo kainoms ir tiesioginėms išmokoms, galima pelningai auginti galvijus mėšai.

Kiaulių auginimo verslas išlieka pelningas. Tai patvirtina kiaules auginančių bendrovių finansinių ataskaitų duomenys. Pelningumas 2005 metais buvo apie 20 proc. (2.34 pav.).

2.34 pav. Kiaulių priesvorio savikaina ir pardavimo kaina 2001–2005 metais, Lt/kg

Fig. 2.34. Cost price and sale price of pork in 2001–2005, in Litass per kg

Šaltinis: ŽŪB ir kitų žemės ūkio įmonių metinių oficialiųjų statistikos formų suvestinės.

Per 2005 metus kiaulių priesvorio savikaina sumažėjo 3 proc. dėl pigesnių pašarų, tuo tarpu kitos išlaidos buvo didesnės negu 2004 metais. Todėl laukiama, kad dėl aukštos pašarinių grūdų kainos 2006 metais kiaulių ūkio pelningumo rodiklis bus perpus mažesnis.

3.4. Cukriniai runkeliai

3.4. Sugar beet

Lietuva apsirūpina cukrumi iš šalyje išaugintų ir vietos fabrikuose perdirbtų cukrinių runkelių. Importuojami tik maži kiekiai tokios rūšies cukraus, kuris Lietuvoje negaminamas.

Stodama į ES, Lietuva suderėjo 103,01 tūkst. t baltojo cukraus gamybos kvotą, atitinkančią šalies cukraus poreikį. 2005–2007 metais, siekdama neturėti perteklinio cukraus, ES visoms valstybėms narėms mažino cukraus gamybos kvotą.

Europos Komisija, norėdama išvengti didelio cukraus pertekliaus, nustatė valstybėms narėms viršutines cukraus gamybos ribas. Lietuvai ši riba 2006–2007 metais buvo 94161 t, 2007–2008 prekybos metais – 98104 t cukraus. Šis baltojo cukraus gamybos kiekis skirtas šalies vidaus poreikiams patenkinti.

2006–2007 prekybos metais cukraus fabrikai pagamino 96624 t baltojo cukraus.

2006 m. vasario 20 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 318/2006 „Dėl bendro cukraus sektoriaus rinkų organizavimo“ nustatė, kad 2006–2007 cukrinių runkelių ir cukraus prekybos metai prasideda 2006 m. liepos 1 d. ir baigiasi 2007 m. rugsėjo 30 d.; kiais ir vėlesniais metais – spalio 1 d., baigsis rugsėjo 30 d.

Auginimas. Lietuvoje yra susiformavę pastovūs cukrinių runkelių auginimo arealai. Šalyje pakanka tinkamų cukriniams runkeliams auginti plotų, o jų našumas leidžia pasiekti 45–50 t ir didesnę derlingumą iš hektaro.

Per 2002–2006 metų laikotarpį Lietuvoje cukrinių runkelių plotas mažėjo nuo 29,2 tūkst. ha 2002 metais iki 18,5 tūkst. ha 2006-aisiais. Gerėjant cukrinių runkelių kokybės rodikliams ir derlingumui, cukraus gamybos kvotai įvykdyti runkelių plotai dar turėtų mažėti.

2.30 lentelė. Cukraus gamybos rodikliai 2002–2006 metais

Table 2.30. Sugar production indicators in 2002–2006

Rodikliai / Indicators	2002	2003	2004	2005	2006
Cukrinių runkelių plotas, tūkst. ha <i>Area under sugar beet crops, thou. ha</i>	29,2	25,6	23,3	21,0	18,5
Išauginta cukrinių runkelių, tūkst. t <i>Harvest of sugar beet, thou. t</i>	1052,4	977,4	904,9	798,5	717,1
Supirktas cukrinių runkelių, tūkst. t <i>Purchased sugar beet, thou. t</i>	1051,5	881,4	904,9	746,0	716,4
Runkelių cukringumas, proc. <i>Sugar content in sugar beet, %</i>	17,43	17,18	16,50	18,50	15,52
Pagaminta cukraus iš viso per metus, tūkst. t <i>Total annual sugar production, thou. t</i>	138,4	131,5	132,9	124,7	96,6
Cukraus išėiga, proc. / <i>Sugar output, %</i>	14,77	14,92	14,68	16,70	13,50
Pagaminta cukraus iš cukrinių runkelių, t/ha <i>Sugar beet sugar production, t/ha</i>	4,74	5,10	5,67	5,94	5,22
Cukraus suvartojimas, skaičiuojant 1 gyventojui, per metus, kg <i>Average annual sugar consumption per capita, kg</i>	27,5	26,0	26,6	23,0	27,4*

* Išankstiniai duomenys / *Preliminary data*

Pastaba. 2003 m. už Lietuvos ribų parduota 96 tūkst. t, 2005 m. – 52 tūkst. t cukrinių runkelių.

Šaltiniai: Cukraus fabriku, Statistikos departamento prie LRV, ŽŪM duomenys.

Daugiausia cukrinių runkelių auginama Vidurio Lietuvoje. 90 proc. pasėlių plotų yra Kėdainių, Marijampolės, Panevėžio, Radviliškio, Šiaulių, Vilkaviškio, Šakių, Joniškio ir Pakruojo rajonuose, kur tam tinkamiausios dirvos. Visi cukrinių runkelių plotai apsėjami derlingu, geros kokybės veislių sėklomis iš Vakarų Europos šalių.

Auginti cukrinius runkelius sutartis su fabrikais 2002 metais buvo sudarę 3056 ir 2006-aisiais – 2026 ūkio subjektai. Jų skaičius kasmet mažėja. Tai lemia nustatyta ir pastaruosius 3 metus koreguojama cukraus kvota, išaugęs cukrinių runkelių derlingumas, besikeičiantis šaknų cukringumas. Cukrinių runkelių derlingumas 2002 metais buvo 36,0 t/ha, 2006-aisiais – 38,8 t/ha.

Cukrinių runkelių derlingumui įtakos turi gamtinės sąlygos. Vakarų Europos šalyse cukrinių runkelių vegetacijos periodas ilgesnis nei Lietuvoje – trunka 160–220 dienų, Lietuvoje – 136 dienas. Didelės reikšmės turi veislės ir agrotechnika. Lietuvoje cukrinių runkelių derlingumas mažesnis nei Danijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje ir kitose ES-15 valstybėse. Tačiau pastaraisiais metais šalyje jis gerokai išaugo. Gerėja kokybės rodikliai, ypač šaknų cukringumas.

Perdirbimas. Lietuvoje yra dvi akcinės bendrovės, kurioms priklauso trys cukraus fabrikai: AB „Danisco sugar Panevėžys“, AB „Danisco sugar Kėdainiai“ ir UAB „Arvi cukrus“. 2005 metais buvo uždarytas ketvirtas, AB „Danisco sugar Panevėžys“ priklausęs, Kuršėnų cukraus fabrikas.

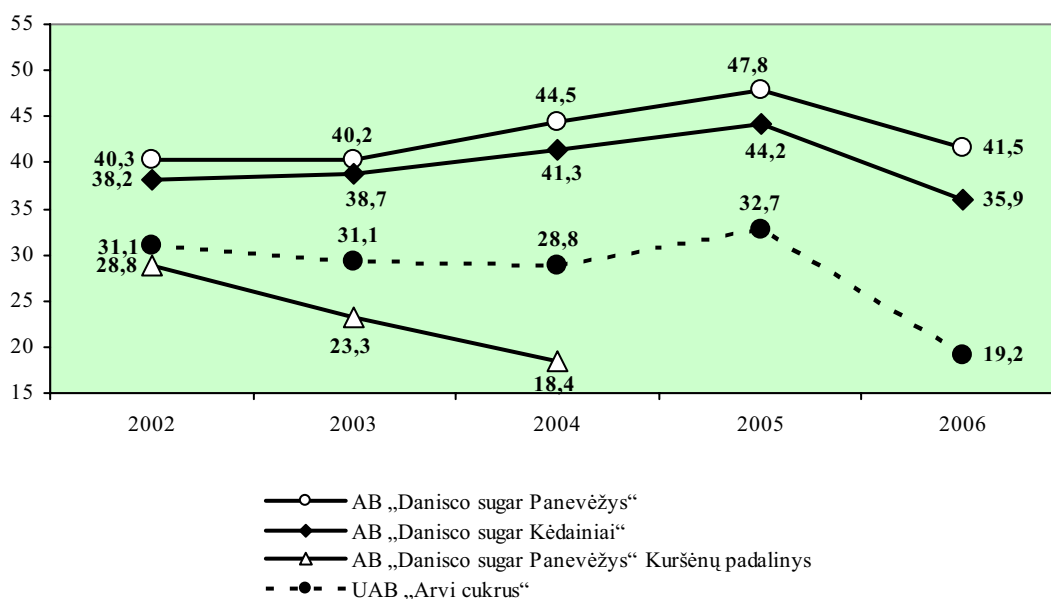
2002–2006 metais visuose fabrikuose per metus buvo pagaminama nuo 138,4 iki 96,6 tūkst. t baltojo cukraus. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Žemės ūki ministerija fabrikams nustato cukraus gamybos kasmetinę kvotą. 2006 metais cukraus gamybos kvota UAB „Arvi cukrus“ buvo 19 068 t, AB „Danisco sugar“ fabrikams – 75 093 t.

Cukrui pagaminti fabrikai 2006 metais supirko tiek cukrinių runkelių: AB „Danisco sugar Panevėžys“ – 306,5 tūkst. t, AB „Danisco sugar Kėdainiai“ – 259,3 tūkst. t ir UAB „Arvi cukrus“ – 150,6 tūkst. t cukrinių runkelių, kurių vidutinis cukringumas buvo atitinkamai 15,37 proc., 15,42 proc. ir 16,0 proc.

Suderėta su ES cukraus kvota tenkina šalies vidaus rinkos cukraus poreikį. Kvotinio cukraus kiekiui pagaminti reikia užauginti 763–800 tūkst. t cukrinių runkelių.

Vadovaujantis ES reikalavimais, iki narystės ES pradžios Lietuvoje turėjo likti tik racionaliai pagrįstas kvotinio cukraus likutis, t. y. ne daugiau kaip 10 tūkst. t. Perteklinį cukrų reikėjo eksportuoti.

Lietuvos cukraus fabrikai buvo modernizuojami, siekiant didinti cukraus išeią, gerinti cukraus kokybę, mažinti gamybos sąnaudas, spręsti gamtosaugos problemas. Fabrikų pajėgumai padidėjo, tačiau visų fabrikų našumas liko gerokai mažesnis už vidutinį ES. Vienas cukraus fabrikas ES vidutiniškai per parą perdirba daugiau kaip 8 tūkst. t cukrinių runkelių, o Lietuvoje visi fabrikai – 9 tūkst. t. Per 2006 metų sezoną Panevėžio, Kėdainių ir Marijampolės fabrikai atitinkamai pagamino 41,5 tūkst. t, 35,9 tūkst. t ir 19,2 tūkst. t cukraus. Tuo tarpu vidutinis ES šalių cukraus įmonių našumas – daugiau nei 120 tūkst. t.

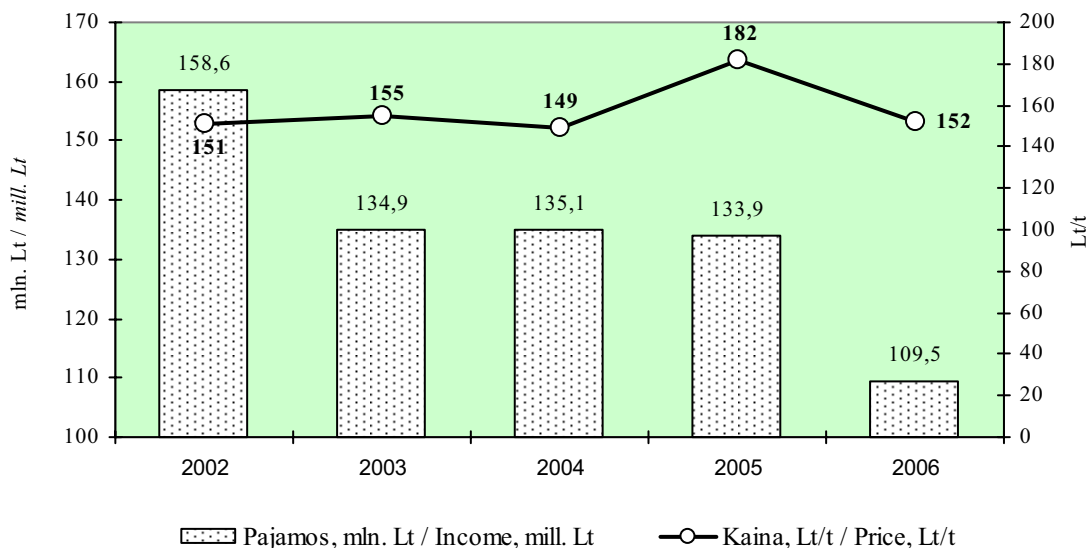

2.35 pav. Cukraus gamyba iš cukrinių runkelių 2002–2006 metais, tūkst. t

Fig. 2.35. Sugar beet sugar production by refinery in 2002–2006, in thousand tons

Šaltinis: Cukraus fabrikų duomenys.

Ekonomika. Vidaus rinkoje pastaraisiais metais parduodama 92–100 tūkst. t cukraus, taigi cukraus gamybos kvota patenkina baltojo cukraus vidaus rinkos poreikį. Cukrinių runkelių auginimas – pelningas verslas, ypač ūkiuose, kuriuose jie auginami dideliuose plotuose. Statistikos departamento duomenimis, augintojų pajamos už cukrinius runkelius 2002 metais sudarė 158,6 mln. t, 2006-aisiais (su dalies prarastų pajamų kompensacija) – 109,5 mln. Lt.

2.36 pav. Cukrinių runkelių vidutinė kaina ir augintojų pajamos už cukrinius runkelius 2002–2006 metais

Fig. 2.36. Average price of sugar beet and income from sugar beet in 2002–2006

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

ŽŪB ir kitų žemės ūkio įmonių suvestinių ataskaitų duomenimis, cukrinių runkelių rentabilumas kasmet buvo aukštas – vidutiniškai iki 68 proc. 2002 metais ŽŪB ir kitose žemės ūkio įmonėse realizuotų cukrinių runkelių vienos tonos vidutinė savikaina buvo 118 Lt, 2003 metais – 92,63 Lt, 2004 metais – 96,39 Lt, 2005-aisiais – 112,97 Lt.

Nuo 2006 m. liepos 1 d. įsigaliojo naujas ES cukraus režimas.

Europos Komisija, siekdama atpiginti cukraus gamybą, mažina minimalią cukrinių runkelių supirkimo kainą (2006 m. vasario 20 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 3158/2006): 2006–2007 prekybos metais – iki 113,46 Lt/t (32,86 euro/t), 2007–2008 prekybos metais – iki 102,82 Lt/t (29,78 euro/t), 2008–2009 prekybos metais – iki 96,09 Lt/t (27,83 euro/t) ir 2009–2010 prekybos metais – iki 90,77 Lt/t (26,29 euro/t). Mokant už cukrinius runkelius nurodytą kainą, bet kompensavus 60–64 proc. prarastų pajamų, šių augalų auginimas didelėje dalyje ūkių ir toliau būtų pelningas.

Didelį pavojų kelia ES cukraus sektoriaus reformos variantai, skatinantys ekonominėmis priemonėmis cukraus fabrikų ir cukrinių runkelių augintojų pasitraukimą iš rinkos. Cukrinių runkelių augintojų ir cukraus fabrikų veikla yra susijusi, todėl ES valstybėse, tarp jų ir Lietuvoje, efektyviai auginantys cukrinius runkelius ūkio subjektai gali atsisakyti juos auginti arba likti be savo išaugintos produkcijos pirkėjų.

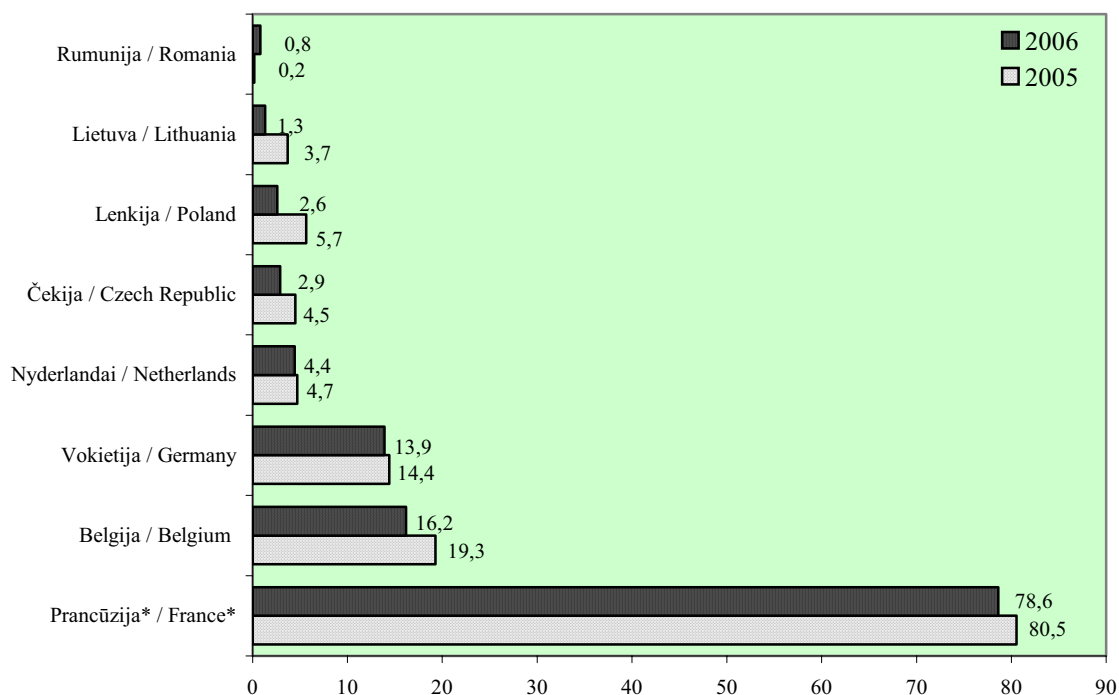
3.5. Linai

3.5. Flax

Lino gaminiai, taigi ir linų pluoštas išlieka paklausus pasaulio rinkose. Dėl savo ypatingų savybių linas naudojamas įvairiems gaminiams: drabužiams, dekoratyviems audiniams, techninei tekstilei. Linų sėmenys populiarėja kaip sveikos mitybos produktas.

Tačiau linų plotai mažėja. 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, pluoštinių linų pasėliai mažėjo daugelyje ES šalių: nuo 2 proc. Prancūzijoje iki 65 proc. Lietuvoje. Daugiausia linų augina Prancūzija (78,6 tūkst. ha), daugiau kaip pusę visos ES linų pasėlių. Kitose šalyse linų pasėlių plotai gerokai mažesni (2.37 pav.). Lietuvoje 2006 metais buvo auginama tik 1,3 tūkst. ha pluoštinių linų.

Tik istorijoje liko prieškario metai, kai Lietuvoje buvo auginama apie 80 tūkst. ha linų, tiek, kiek dabar jų auginama Prancūzijoje, ir Lietuva buvo trečioji linų augintoja pasaulyje po Rusijos ir Lenkijos.

* 2004 ir 2005 m.

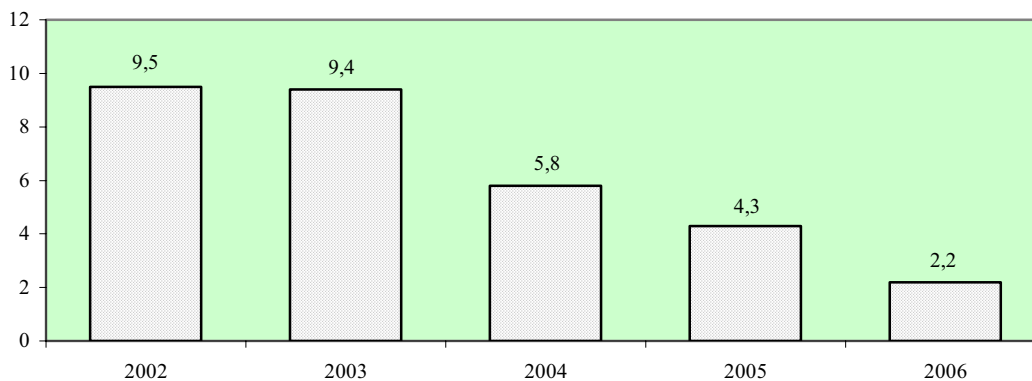
2.37 pav. Pluoštinių linų pasėliai ES šalyse 2005 ir 2006 metais, tūkst. ha

Fig. 2.37. Crops of fibre flax in EU countries in 2005 and 2006, in thou. hectares

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Auginimas. Nuo 2002 iki 2006 metų linų pasėlių plotai Lietuvoje sumažėjo daugiau kaip 2 kartus. Tai iš esmės lėmė beveik 3 kartus sumažėjusi parama linų sektoriui. 2006 metais Lietuvoje buvo auginama 2,2 tūkst. ha pluoštinių ir sėmeninių linų, 49 proc. mažiau nei 2005-aisiais (2.38 pav.). Pluoštinių linų pasėliai užėmė

1,3 tūkst. ha, 65 proc. mažiau nei 2005 metais. Sėmeninių linų plotai 2006 metais padidėjo 50 proc. (užėmė 0,9 tūkst. ha). Bendroje pasėlių struktūroje linai sudarė 0,1 proc. (2005 m. – 0,2 proc.).

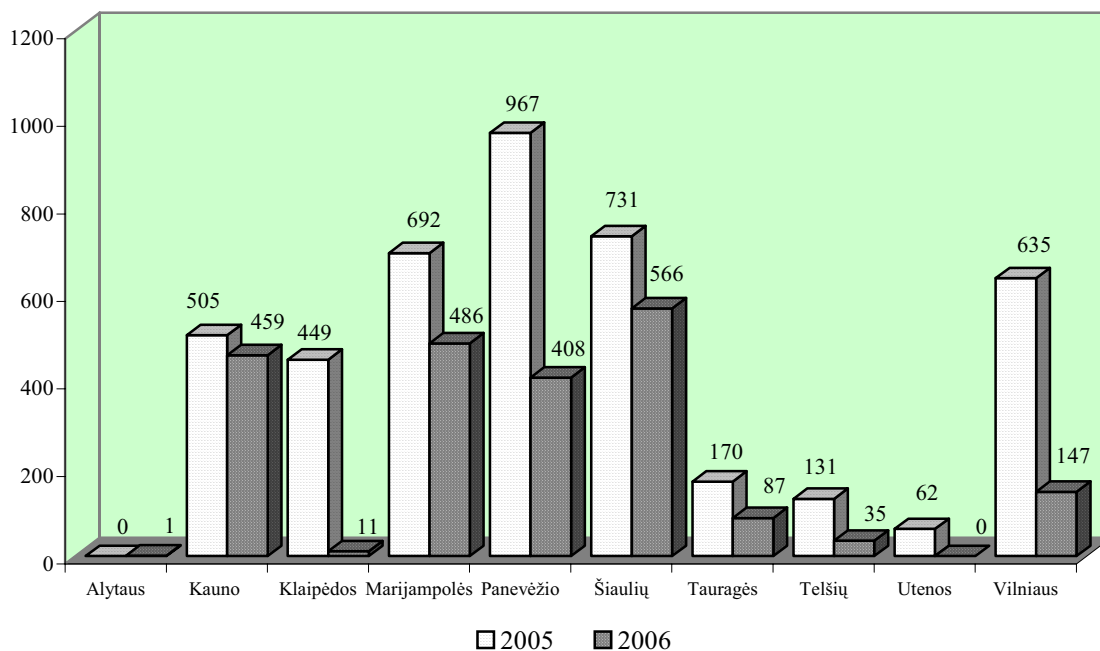

2.38 pav. Linų pasėliai 2002–2006 metais, tūkst. ha

Fig. 2.38. Area under flax crops in 2002–2006, in thou. hectares

Šaltiniai: Žemės ūkio augalų pasėliai, derlius ir derlingumas 2002–2006. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

2006 metais daugiausia linų auginta Šiaulių (26 proc.), Marijampolės (22 proc.) ir Kauno (21 proc.) apskrityse (2.39 pav.). Vidutinis pluoštinių linų plotas ūkyje buvo 11,4 ha, palyginti su 2005 metais, sumažėjo trečdaliu. ŽŪIKVC duomenimis, 2006 metais linus augino 193 ūkininkai. Palyginti su 2005-aisiais, jų sumažėjo 21 proc. Tai rodo kritišką linų sektoriaus būklę.

2.39 pav. Linų pasėlių plotas apskrityse 2005 ir 2006 metais, ha

Fig. 2.39. Area under flax crop by county in 2005 and 2006, in hectares

Šaltinis: Žemės ūkio augalų pasėliai, derlius ir derlingumas 2006. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2007.

Per 2006 metų sausrą beveik visas linų pluošto derlius žuvo, gauta tik dešimtadalis 2005 metų pluošto derliaus (2.33 lentelė). Derliaus sumažėjimą iš esmės lėmė nepalankios meteorologinės sąlygos, 65 proc. sumažėję pasėlių plotai ir 74 proc. mažesnis derlingumas. Nors 2006 metais sėmeninių linų plotas buvo 50 proc. didesnis, jų bendras derlius sumažėjo 14 proc., nes derlingumas buvo perpus mažesnis.

2.33 lentelė. Linų derlius ir derlingumas 2004–2006 metais

Table 2.33. Flax harvest and yield in 2004–2006

Rodikliai / Indicators	Derlius, tūkst. t Harvest, thou t			Derlingumas, t/ha Yield, t/ha		
	2004	2005	2006	2004	2005	2006
Pluoštas iš pluoštinių linų / Flax fibre	5,8	3,4	0,3	1,04	0,89	0,23
Linų sėmenų iš viso: / Total linseed	1,8	2,0	0,7	0,59	0,78	0,48
iš jų: / of which:						
iš pluoštinių linų / fibred flax	1,6	1,3	0,1	0,55	0,64	0,24
iš sėmeninių linų / seeded flax	0,2	0,7	0,6	1,20	1,29	0,61

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Supirkimas. 2006 metais supirkta 1,05 tūkst. t linų šiaudelių, t. y. tik 14 proc. 2005-ųjų kiekio. Jų supirkimo kaina buvo 178 Lt/t, t. y. 27 proc. žemesnė nei 2005-aisiais (2.34 lentelė). Linų pluošto 2006 metais supirkta 7 kartais mažiau negu ankstesniais metais, supirkimo kaina taip pat buvo daug mažesnė – 29 proc., palyginti su 2005-aisiais, ir net 46 proc. – su 2004 metais. Žemas linų šiaudelių ir pluošto supirkimo kainas esant tokiai mažai produkcijos pasiūlai lėmė prasta produkcijos kokybė. Lietuvoje ilgojo pluošto pagaminama mažai. Be to, linų augintojai nepajėgia konkuruoti su pigia, iš Rytų Europos importuojama produkcija.

2.34 lentelė. Linų supirkimo apimtys ir kainos 2004–2006 metais

Table 2.34. Amounts purchased and prices of flax in 2004–2006

	Kiekis, t / Amount, t			Kaina, Lt/t / Price, Lt/t		
	2004	2005	2006	2004	2005	2006
Linų šiaudeliai Flax straw	16339	7398	1045	326	244	178
Linų pluoštas Flax fibre	4566	2043	297	1165	883	627

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Linų pluošto poreikis šalies tekstilės pramonėje didėja. Tačiau linų pirminio perdirbimo įmonės joms pateikia tik labai nedidelę dalį Lietuvoje pagamintos žaliavos.

Užsienio prekyba. Lietuvos tekstilininkams reikalingas aukštos kokybės pluoštas, skirtas kokybiškiems tekstilės gaminiams, įvežamas iš Italijos, Belgijos ir Prancūzijos. Pigi žaliava perdirbėjams tiekama iš Ukrainos ir Baltarusijos.

2006 metais Lietuva importavo 18,6 tūkst. t linų pluošto, šiek tiek mažiau nei 2005 metais. Daugiau kaip pusė Lietuvos tekstilininkams reikalingos žaliavos importuojama iš Baltarusijos (33 proc.) ir Ukrainos (19 proc.). Iš šių šalių įvežamos žaliavos kaina 2006 metais buvo 1303–1444 Lt/t. Vidutinė importuoto linų pluošto kaina sumažėjo 4 proc. ir 2006 metais buvo 3209 Lt/t (2.35 lentelė).

2.35 lentelė. Linų pluošto importo apimtys ir vidutinė kaina 2002–2006 metais

Table 2.35. Amounts imported and average prices of flax fibre in 2002–2006

Metai / Year	Kiekis, tūkst. t Amount, thou t	Kaina, Lt/t Price, Lt/t	Vertė, mln. Lt Value, mill. Lt
2002	21,0	3439	72,1
2003	17,3	4376	75,5
2004	23,9	3496	83,6
2005	18,9	3343	63,1
2006	18,6	3209	60,0

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

2006 metais Lietuva eksportavo 15,5 tūkst. t linų pluošto, t. y. 3 proc. mažiau nei 2005 metais, daugiausia – į Prancūziją (22 proc.), Ispaniją (19 proc.), Japoniją (15 proc.) ir Italiją (11 proc.). Vidutinė eksportuoto linų pluošto kaina, palyginti su 2005-aisiais, sumažėjo 3,2 proc. (2.36 lentelė).

2.36 lentelė. Linų pluošto eksportas 2002–2006 metais

Table 2.36. Exports of flax fibre in 2002–2006

Metai / Year	Kiekis, tūkst. t Amount, thou t	Kaina, Lt/t Price, Lt/t	Vertė, mln. Lt Value, mill. Lt
2002	18,3	2769	50,6
2003	17,9	2950	53,0
2004	23,3	2899	67,4
2005	16,0	2794	44,7
2006	15,5	2704	41,8

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

2006 metais linų sėmenys importuoti tik iš ES šalių: Lenkijos (56 proc.), Latvijos (21 proc.), Nyderlandų (13 proc.) ir Čekijos (10 proc.). Aukštos kokybės linų sėmenų, skirtų sėklai, kaina 2006 metais priklausomai nuo šalies svyravo nuo 3450 iki 5933 Lt/t.

Daugiausia linų sėmenų eksportuota į Latviją – 57 proc. 2006 metų eksporto. Taip pat eksportuota į Estiją ir Italiją, atitinkamai – 27 ir 14 proc. Eksportuojamų linų sėmenų kaina priklausomai nuo šalies svyravo nuo 942 iki 1968 Lt/t. Vidutinė tonos kaina palyginti su 2005-aisiais išaugo 16 proc. (2.37 lentelė).

2.37 lentelė. Linų sėmenų importas ir eksportas 2002–2006 metais

Table 2.37. Imports and exports of linseed in 2002–2006

Metai / Year	Importas / Imports			Eksportas / Exports		
	kiekis, t amount, t	kaina, Lt/t price, Lt/t	vertė, tūkst. Lt value, thou Lt	kiekis, t amount, t	kaina, Lt/t price, Lt/t	vertė, tūkst. Lt value, thou Lt
2002	313,1	3420	1070,9	153,7	1186	182,3
2003	99,4	4715	468,7	868,8	989	859,1
2004	68,4	2782	190,3	1580,0	1045	1651,3
2005	858,0	1186	1017,2	791,7	1235	978,0
2006	46,9	3940	184,7	150,1	1438	215,8

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Parama ir ekonominiai rezultatai. 2006 metais už deklaruotų pluoštinių linų pasėlių hektarą buvo mokama 585,94 Lt tiesioginė išmoka (pagrindinė – 171,02 Lt, papildoma – 414,92 Lt), 2005 metais – 569,85 Lt. Nors valstybė dengė 50 proc. pasėlių draudimo įmokos, dėl didelės rizikos 2006 metais draudimo įmonės linų pasėlių nedraudė.

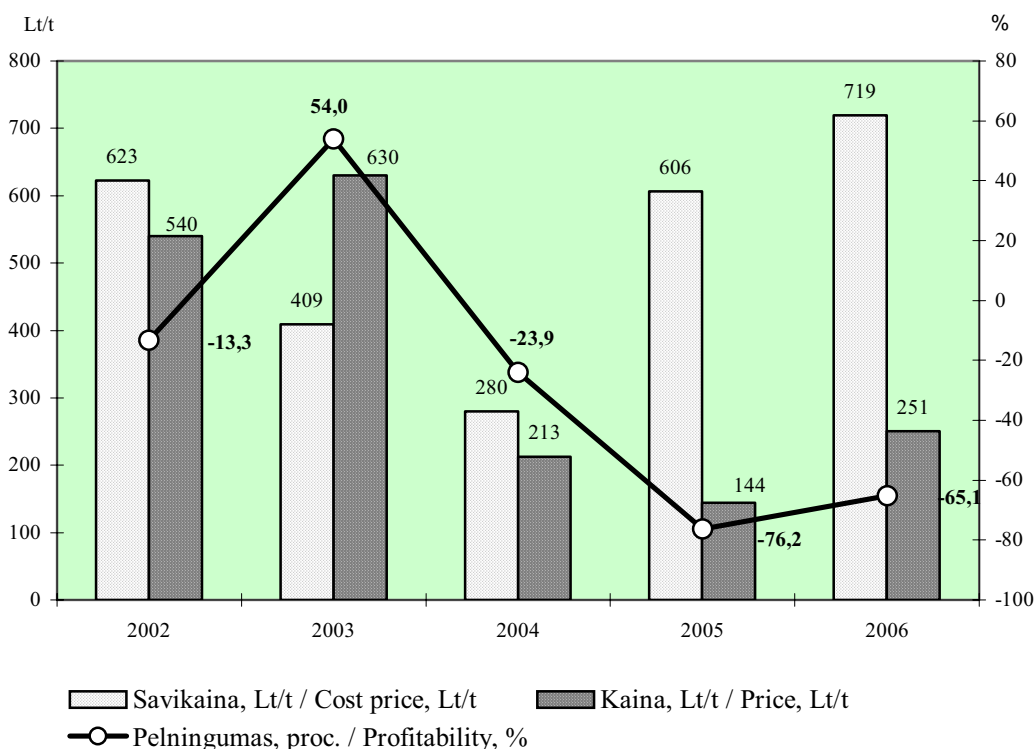
Numatyta parama ir linų pirminio perdirbimo įmonėms: už ilgąjį pluoštą – 552 Lt/t, trumpąjį – 311 Lt/t. 2005–2006 bei 2006–2007 prekybos metams (prekybos metai – atitinkamų metų liepos 1 d. – ateinančių metų birželio 30 d.) nacionalinis garantuotas kiekis, už kurį teikiama ES parama, yra 5726 t perdirbto linų pluošto (2263 t ilgojo ir 3463 t trumpojo).

NMA duomenimis, už 2004–2005 prekybos metus išmokėta daugiau kaip 1,5 mln. Lt.

2005–2006 prekybos metų paramos scheme dalyvavo 13 pirminių linų perdirbimo įmonių ir 4 pluoštinių linų augintojai. Pagal pateiktas deklaracijas paramos prašoma už 699 t ilgojo linų pluošto ir 1082 t trumpojo.

2006–2007 prekybos metais, daugiau nei dvigubai sumažėjus linų pasėlių plotui, šioje paramos scheme dalyvauja 6 leidimą turinčios perdirbimo įmonės ir 1 pluoštinių linų augintojas.

Kaip rodo ŽŪB ir įmonių ataskaitiniai duomenys, linų šiaudelių supirkimo kainos ir gamybos sąnaudos 2002–2006 metais svyravo priklausomai nuo linų derlingumo, produkcijos kokybės bei situacijos rinkose (2.40 pav.).

2.40 pav. Linų šiaudelių vidutinė savikaina, supirkimo kaina ir pelningumas ŽŪB 2002–2006 metais*

Fig. 2.40. Average cost price, purchase price and profitability of flax straw in agricultural companies in 2002–2006*

* Ekonominiai rodikliai pateikiami be tiesioginių išmokų / Direct payment excluded.

Šaltinis: ŽŪB ir kitų žemės ūkio įmonių metinių oficialiųjų statistikos formų suvestinės.

2006-aisiais, kaip ir ankstesniais analizuojamo laikotarpio metais, linų auginimas buvo nuostolingas. 2006 metais nuostoliai siekė 468 Lt/t, palyginti su 2005-aisiais, išliko beveik tokie patys. Tiesioginės išmokos už linų pasėlius galutinį rezultatą šiek tiek sušvelnino.

3.6. Bulvės

3.6. Potatoes

Bulvininkystė Lietuvoje – gili tradicija turinti ūkio šaka. Nors bulvių kasmet suvartojama vis mažiau, jos išlieka tradicinis, vienas mėgstamiausių produktų lietuvių mityboje. Bulvės turi vertingų maisto medžiagų, vitaminų, iš jų gaminami tradiciniai lietuviški patiekalai.

Auginimas. Lietuvoje kasmet mažėja bulvių pasėlių plotas ir derlius. Per 2002–2006 metus bulvių pasėlių sumažėjo 42 proc. (2.38 lentelė). Lietuvos pasėlių struktūroje 2006 metais bulvės sudarė 3,3 proc. Plotų mažėjimui įtakos turi didėjantys fitosanitariniai reikalavimai maistingų bulvių augintojams. Auginantieji 5 ir daugiau ha

maistinių bulvių privalo registruotis Lietuvos Respublikos fitosanitariniame registre, o gabendami ir realizuodami produkciją – laikytis griežtų produkcijos ženklinimo reikalavimų.

2.38 lentelė. Bulvių pasėlių plotas, derlius ir derlingumas 2002–2006 metais

Table. 2.38 Crop area, harvest and yield of potatoes in 2002–2006

Rodikliai / Indicators	2002	2003	2004	2005	2006
Pasėlių plotas, tūkst. ha / Crop area, thou. t	99,2	93,6	79,3	74,0	57,8
Bendras derlius, tūkst. t / Total harvest, thou. t	1531	1445	1021	895	457
Derlingumas, t/ha / Yield, t/ha	15,4	15,4	12,9	12,1	7,9

Šaltiniai: Lietuvos statistikos metraštis 2006. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006;

Žemės ūkio augalų pasėliai, derlius ir derlingumas 2006. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2007.

Bulvės Lietuvoje auginamos mažuose plotuose – didesni negu 5 ha plotai sudaro tik 7,4 proc. viso bulvių pasėlių ploto. Vidutinis bulvių pasėlių plotas – tik 0,3 ha, vienas mažiausių ES. Smulkūs augintojai neapsirūpinę bulvių sodinimo ir derliaus nuėmimo technika, saugyklomis, neįsirengę laistymo sistemų. Daugelis sodina žemos veislinės vertės bulvių sėklą, kuri mažiau atspari virusams, dėl to gaunamas mažesnis bulvių derlius.

Lietuvoje 2006 metais apie 99 proc. bulvių buvo auginama ūkininkų ir kitų gyventojų ūkiuose, tik 1 proc. – ŽŪB.

Karšta sausa 2006 metų vasara sumažino bulvių derlių. Gumbų mezgimo ir brendimo metu labai trūko drėgmės. Nors rugpjūtį ir rugsėjo pirmojoje pusėje iškrito nemažai kritulių, daugeliui bulvių pasėlių jie įtakos jau neturėjo – bulvienojai buvo seniai nudžiūvę. Baimindamiesi ilgalaikio lietaus, augintojai anksčiau nei įprasta skubėjo nukasti bulves. Dalis apmirusių bulvių, gavusios drėgmės, ėmė augti, bet nespėjo subręsti. Todėl kasant jos buvo mechaniškai pažeidžiamos, blogai laikėsi saugyklose žiemą.

2006 metais bulvių plotas sumažėjo 22 proc., derlingumas – 35 proc., o bendras derlius – beveik perpus, palyginti su 2005-aisiais. Tokio menko bulvių derliaus Lietuvoje dar nėra buvę. Prikasta tik 7,9 t/ha bulvių – tai mažiausias derlingumas visoje ES, daugiau kaip 3 kartus mažesnis už ES vidutinį.

Ypač didelės reikšmės bulvių derlingumui turi sėkla. Naudojant sertifikuotą sėklą galima gauti iki 40 proc. didesnę bulvių derlių. Deja, tik apie 4,3 proc. maistinių bulvių pasėlių apsodinama sertifikuota sėkla. Viena pagrindinių priežasčių – brangi sėkla. Nacionaliniame augalų veislių sąrašė vyrauja Vokietijos selekcininkų sukurtos bulvių veislės. Tačiau daugelis mūsų bulvių augintojų gerai vertina Lietuvos žemdirbystės instituto Vokės filiale sukurtas ‘Goda’, ‘VB Rasa’ ir ‘VB Aista’ veislių bulves. Visos jos derlingos, atsparios ligoms ir skanios.

Kooperacija bulvininkystėje neišplėtotą, todėl nėra galimybių sukaupti ir pateikti rinkai dideliais kiekiais tinkamai paruoštų bulvių ir taip įgyti derėjimosi galią prieš supirkėjus.

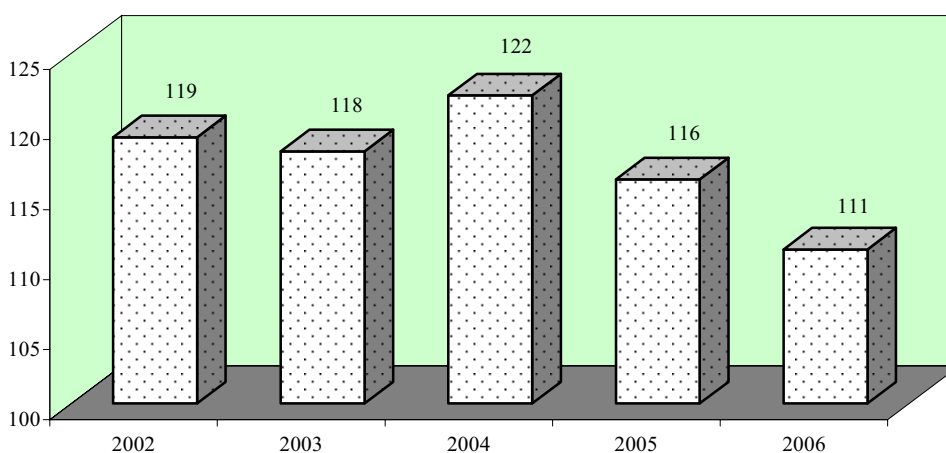
Perdirbimas. Europoje perdirbtų bulvių suvartojama vis daugiau, o šviežių – mažiau. Ši tendencija ryški ir Lietuvoje. Per 2006 metus buvo pagaminta 6,3 tūkst. t bulvių produktų – 1,8 karto daugiau nei 2004-aisiais.

Bulvių krakmolas buvo pagrindinis bulvių perdirbimo produktas Lietuvoje. Tačiau per 2002–2006 metų laikotarpį bulvių krakmolo gamyba mažėjo. Jį gamino AB „Ambraziškių krakmolas“ ir AB „Stumbras“ Antanavo gamyklos, kurių bendras pajėgumas buvo 8500 t per metus. Stodama į ES Lietuva išsiderėjo mažą bulvių krakmolo kvotą, tik 1211 t per metus, kuri tik vieną fabriką leido apkrauti maždaug ketvirtadaliu pajėgumo. Visa nacionalinė gamybos kvota 2005–2006 ir 2006–2007 prekybos metams paskirta AB „Ambraziškių krakmolas“. Tačiau dirbdamas ne visu pajėgumu Ambraziškių krakmolo fabrikas dėl ekonomiškai nenaudingos veiklos nutraukė gamybą.

Bulvių krakmolo Lietuvoje kasmet suvartojama vis daugiau. 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, bulvių krakmolo importas išaugo dvigubai (iki 6975 t), o 2006-aisiais importuota dar 20 proc. daugiau. Daugiausia jo įsivežta iš Latvijos ir Lenkijos.

Rinka. Maistinių bulvių suvartojimą lemia jų vartojimo patogumas, mitybos įpročiai ir gyventojų pajamų lygis. Bulvių Lietuvoje, kaip ir kaimyninėse Lenkijoje, Latvijoje, tarp ES šalių suvalgoma daugiausia – per 110 kg vienam gyventojui.

Nors Lietuvoje, kaip ir daugelyje ES šalių, bulvių kasmet suvartojama vis mažiau (2.41 pav.), Lietuvos gyventojai jų vartoja daug.

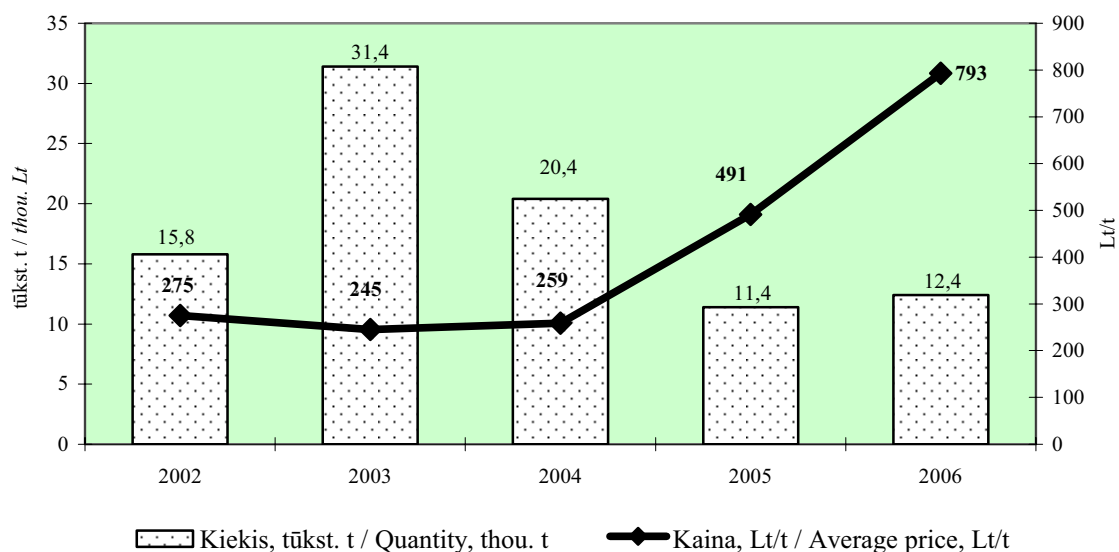
2.41 pav. Bulvių suvartojimas Lietuvoje vienam gyventojui per metus 2002–2006 metais, kg

Fig. 2.41. Consumption of potatoes per capita in Lithuania in 2002–2006, in kg

Šaltinis: Lietuvos statistikos metraštis 2006. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006;

Lietuvoje mažėjo ne tik bulvių vartojimas maistui, bet ir jų supirkimas perdirbimui. 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, perdirbimui supirkta 33 proc. mažiau bulvių, palyginti su 2004-aisiais – 12 kartų. Tam įtakos turėjo bulvių krakmolo gamybos nutraukimas.

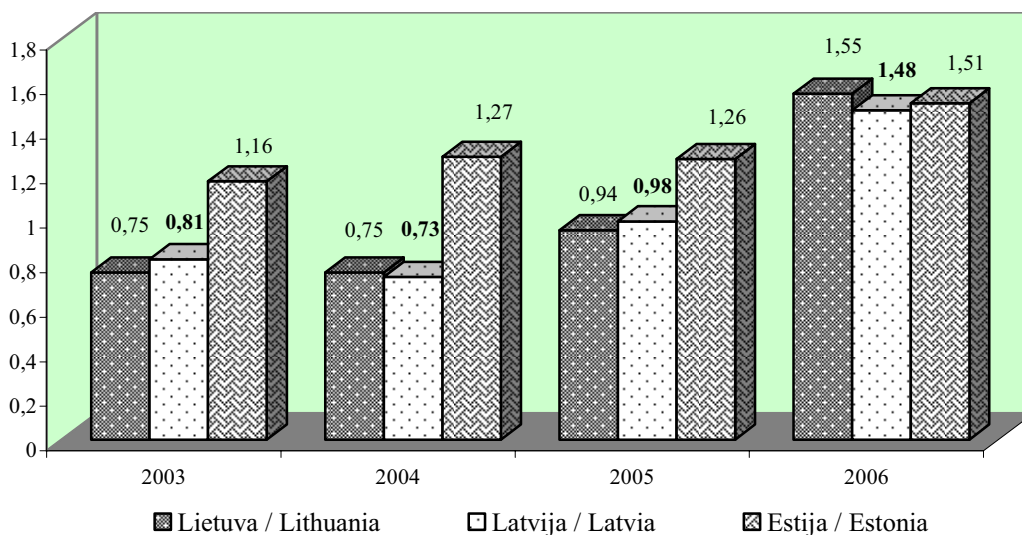
Apskritai Lietuvoje superkama nedidelė bulvių derliaus dalis: 2002 metais supirkta 1 proc., 2006-aisiais – 2,7 proc. bulvių derliaus. Vidutinė bulvių supirkimo kaina kasmet auga. 2006 metais ji buvo didžiausia per 2002–2006 metų laikotarpį (2.42 pav.).

2.42 pav. Bulvių supirkimas ir vidutinė kaina Lietuvoje 2002–2006 metais
Fig. 2.42 Quantities and average prices of potatoes purchased in 2002–2006

Šaltiniai: Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2002–2007 m. sausio 1 d. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

Bulvės Lietuvoje superkamos brangiau nei kaimyninėse Latvijoje, Estijoje ir Lenkijoje. Lietuviškų bulvių vidutinė mažmeninė kaina 2003–2005 metais buvo mažesnė negu Latvijoje ir Estijoje, tačiau 2006 metais ji labai padidėjo ir bulvės buvo parduodamos brangiausiai (2.43 pav.).

2.43 pav. Bulvių mažmeninė kaina Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje 2003–2006 metais, Lt/kg

Fig. 2.43. Retail prices of potatoes in Lithuania, Latvia and Estonia in 2003–2006, in Litas per kg

Šaltiniai: Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2003–2006. – V.: Statistikos departamentas prie LRV;
 Lietuvos, Latvijos ir Estijos ekonominė ir socialinė raida 2003–2006. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

Lietuvos žemdirbiai nuo 2006 m. sausio 1 d. gali eksportuoti savo išaugintas bulves į ES valstybes, nes baigėsi mūsų šaliai skirtas Europos Tarybos direktyvos dėl bulvių žiedinio puvinio kontrolės įgyvendinimo pereinamasis laikotarpis. Tačiau šviežių bulvių užsienio prekybos lygis nėra aukštas: eksportuojama tik apie 0,2 proc. bulvių derliaus, o importuojama apie 1 proc. viso metinio bulvių poreikio. Per 2003–2006 metų laikotarpį bulvių užsienio prekybos balansas išliko neigiamas. 2006 metais šviežių bulvių importuota beveik 10 kartų, o perdirbtų – 36 proc. daugiau nei eksportuota. Į Lietuvą įvežta 26 tūkst. t šviežių bulvių, t. y. apie 1,5 karto daugiau negu 2005 metais; vidutinė jų kaina – 858 Lt/t – 48 proc. didesnė (2.39 lentelė).

2.39 lentelė. Lietuvos užsienio prekyba šviežiomis bulvėmis 2003–2006 metais

Table 2.39. Lithuanian foreign trade in potatoes in 2003–2006

Rodiklis	2003		2004		2005		2006	
	kiekis, t <i>amount,</i> t	vertė, tūkst. Lt <i>value,</i> <i>thou Lt</i>	kiekis, t <i>amount, t</i>	vertė, tūkst. Lt <i>value,</i> <i>thou Lt</i>	kiekis, t <i>amount, t</i>	vertė, tūkst. Lt <i>value,</i> <i>thou Lt</i>	kiekis, t <i>amount, t</i>	vertė, tūkst. Lt <i>value,</i> <i>thou Lt</i>
Eksportas <i>Exports</i>	2543,3	1121,7	1663,9	763,7	854,8	487,1	2627,1	2213,0
Importas <i>Imports</i>	3431,3	2692,9	2889,7	2795,3	16829,2	9784,8	25985,3	22306,3

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

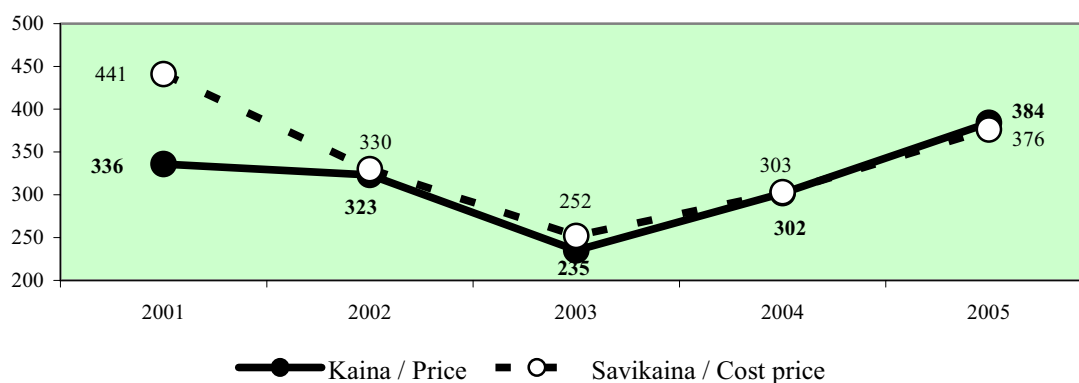
2006 metais Lietuva eksportavo 2,6 tūkst. t bulvių, 3 kartus daugiau nei 2005-aisiais. Vidutinė bulvių tonos kaina – 842 Lt, t. y. 48 proc. didesnė nei 2005 metais. Didžiausi bulvių eksporto srautai – į Rusiją (65 proc.) ir Latviją (23 proc.). Daugiausia bulvių importuota iš Švedijos, Vokietijos ir Danijos.

Parama. Už bulvių, skirtų maistui, pasėlius 2006 metais buvo mokama tik pagrindinė tiesioginių išmokų dalis – 168,69 Lt/ha, už bulvių, skirtų perdirbti į krakmolą, plotą – ir papildoma 195 Lt/ha išmoka.

Siekiant sudaryti palankesnes sąlygas apsirūpinti geros kokybės dauginamąja medžiaga, remiami sertifikuotos bulvių sėklos pirkėjai. 2006 metais už superelitinės bulvių sėklos toną nustatyta 500 Lt, už elitinės – 450 Lt, už pirmos reprodukcijos – 300 Lt parama. Parama buvo teikiama tik už veislių, kurios įrašytos į Nacionalinį augalų veislių 2006 metais sąrašą, sertifikuotą dauginamąją medžiagą.

Žemės ūkio subjektams kompensuojamas dyzelinių degalų akcizo mokestis, po 120 l vienam deklaruotam ŽŪN hektarui per metus. Nuo 2006 metų bulves auginantiems ūkininkams nustatytas dvigubai didesnis kompensuojamų degalų normatyvas (240 l/ha).

Ekonominiai rodikliai. Vidutinė bulvių savikaina ŽŪB 2001–2004 metais buvo didesnė už vidutinę supirkimo kainą. Bulvių realizavimas per analizuojamąjį laikotarpį buvo pelningas tik 2005-aisiais (2.44 pav.).

2.44 pav. Bulvių vidutinė supirkimo kaina ir savikaina žemės ūkio bendrovėse 2001–2005 metais, Lt/t

Fig. 2.44. Average purchase price and cost price of potatoes in agricultural companies in 2001–2005, Lt/t

Šaltinis: ŽŪB ir kitų žemės ūkio įmonių metinių oficialiosios statistikos formų suvestinės.

Svarbesni bulvininkystės ekonominiai rodikliai ūkininkų ūkiuose, nes juose užauginama 99 proc. bulvių derliaus. Ūkininkų ūkių bulvių auginimo ekonominiame efektyvumui nustatyti naudoti 2005 metų ŪADT duomenys, iš respondentinių ūkių atrinkus tuos, kuriuose bulvių plotas užima apie 20 proc. pasėlių. Duomenys rodo, kad bulvių auginimas yra gana brangus verslas: vienam pasėlių hektarui reikia apie 2,7 karto daugiau išlaidų nei auginant kviečius, 2,6 karto – nei rapsus. Didėjant sąnaudoms ir augant produkcijos kokybės reikalavimams, bulvininkystę sėkmingai vystyti gali tik stambūs ūkiai arba ūkiai, susijungę į gamintojų organizacijas, kurios diegtų naujausias auginimo ir laikymo technologijas, naudotų sertifikuotą bulvių sėklą, naują techniką ir įsirengtą drėkinimo sistemas.

3.7. Daržovės

3.7. Vegetables

Daržovės – svarbus sveikos mitybos komponentas, todėl žmonės vis daugiau vartoja šviežių ir perdirbtų daržovių produktų. Taigi daržovių poreikis auga. 2006 metais Lietuvoje lauko daržovės sudarė 0,9 proc. visų žemės ūkio augalų pasėlių. Deja, pastaraisiais metais daržovių dalis šalies pasėlių struktūroje mažėja. Lietuvai tapus ES nare, dėl padidėjusios konkurencijos ir prekinės produkcijos kokybės reikalavimų vis daugiau mažų ir nespecializuotų daržoves auginančių ūkių pasitraukia iš rinkos.

Auginimas. 2006 metais šalyje buvo auginama 15,5 tūkst. ha lauko daržovių. Palyginti su 2005-aisiais, jų plotai sumažėjo 25 proc. (2.40 lentelė). Sumažėjo beveik visų pagrindinių rūšių daržovių, išskyrus agurkų ir česnakų, pasėlių.

Didžiausią dalį lauko daržovių pasėlių struktūroje 2006 metais sudarė šakninės daržovės (morkos, svogūnai, burokėliai) – 56 proc., kopūstai – 30 proc., agurkai – 5,6 proc., lapinės ir stiebinės daržovės – 3,1 proc.

2.40 lentelė. Lauko daržovių pasėliai 2002–2006 metais, tūkst. ha

Table 2.40. Crop area of vegetables grown in the open field in 2002–2006, in thou. ha

Daržovių rūšis / Vegetables	2002	2003	2004	2005	2006
Daržovės, iš viso / Vegetables, total	20,7	27,1	20,4	20,7	15,5
iš jų: / of which:					
kopūstai / cabbage	6,1	8,3	6,2	6,5	4,6
agurkai / cucumbers	1,1	0,8	0,7	0,8	0,9
pomidorai / tomatoes	0,6	0,5	0,3	0,4	0,2
burokėliai / beetroot	4,0	5,9	4,3	4,0	2,8
morkos / carrots	3,8	6,5	4,7	4,8	3,2
svogūnai / onion	2,5	2,3	3,0	1,9	1,9

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006;

Žemės ūkio augalų pasėliai, derlius ir derlingumas 2006. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2007.

Beveik visas (97 proc.) daržovių derlius užauginamas ūkininkų ir kitų gyventojų ūkiuose. Vyrauja smulkūs ūkiai, kurie nepajėgia įdiegti naujų technologijų, kokybės gerinimo programų. Jiems sunkiau išaugintą produkciją tinkamai paruošti ir pateikti vartotojui, o ypač – nuolat dideliais kiekiais tiekti daržovių perdirbimo įmonėms ar prekybos tinklams. Daržovių augintojams trūksta modernių saugyklų su šaldymo kameromis. Vis didesne problema tampa darbo jėgos trūkumas.

Pagrindinė Lietuvos daržovių rinkos silpnybė – horizontaliosios kooperacijos tarp daržovių augintojų ir vertikaliosios – tarp augintojų bei supirkėjų (prekybos ir perdirbimo įmonių) – trūkumas. Kol kas Lietuvoje nėra nė vienos gamintojų organizacijos. Europos Komisija skatina daržovių augintojus burtis į organizacijas, kurios sudarytų sąlygas užsiimti bendra rinkodaros veikla, taikyti pažangias daržovių auginimo ir saugojimo technologijas, plėtoti inovacinę veiklą.

2006 metais daržovių derlingumas šalyje buvo mažiausias per visą 2002–2006 metų laikotarpį (2.41 lentelė). Lietuvoje auginamų lauko daržovių derlingumas gerokai mažesnis nei daugelyje ES šalių. Pavyzdžiui, morkų mažesnis tik Latvijoje, kopūstų ir burokėlių – tik Latvijoje ir Estijoje.

2.41 lentelė. Vidutinis lauko daržovių derlingumas 2002–2006 metais, t/ha

Table 2.41. Average yield of vegetables grown in the open field in 2002–2006, in tons per ha

Daržovių rūšis / Vegetables	2002	2003	2004	2005	2006
Daržovės, iš viso / Vegetables, total	12,6	19,1	16,8	16,1	11,6
iš jų: / of which:					
kopūstai / cabbages	16,2	25,8	22,1	22,1	16,5
agurkai / cucumbers	7,5	8,7	7,7	7,0	6,9
pomidorai / tomatoes	6,9	8,4	8,2	5,7	5,8
burokėliai / beetroots	15,9	19,9	18,6	16,3	13,3
morkos / carrots	13,0	20,1	16,5	17,2	12,8
svogūnai / onion	9,2	12,7	11,3	11,5	6,2

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006;

Žemės ūkio augalų pasėliai, derlius ir derlingumas 2006. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2007.

2006 metų vėlus pavasaris, karštas ir sausas birželis bei lietingas rugpjūtis sumažino daržovių derlingumą ir kitose ES šalyse – labiausiai Lenkijoje. 2006 metais daržovių derlius ES šalyse buvo apie 4 proc. mažesnis negu 2005-aisiais. Tačiau daugeliui daržovių augintojų mažo derliaus nuostolius kompensavo išaugusios daržovių kainos.

2006 metais daržovių pasėliams Lietuvoje sumažėjus 25 proc., o derlingumui 28 proc., gautas 46 proc. mažesnis daržovių derlius nei 2005-aisiais (2.42 lentelė).

2.42 lentelė. Lauko daržovių derlius 2002–2006 metais, tūkst. t

Table 2.42. Harvest of vegetables grown in the open field in 2002–2006, in thou. tons

Daržovių rūšis / Vegetables	2002	2003	2004	2005	2006
Daržovės, iš viso / Vegetables, total	261,0	516,9	342,8	333,3	178,7
iš jų: / of which:					
kopūstai / cabbages	98,4	214,2	136,2	144,5	75,2
agurkai / cucumbers	8,3	7,3	5,2	5,9	5,9
pomidorai / tomatoes	4,4	4,1	2,4	2,1	1,3
burokėliai / beetroots	63,2	117,7	80,1	66,0	37,6
morkos / carrots	48,9	129,7	77,5	82,6	41,2
svogūnai / onions	22,7	28,8	33,4	22,3	11,5

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006;

Žemės ūkio augalų pasėliai, derlius ir derlingumas 2006. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2007.

Nors kiekvienas daržininkas gerai žino, kad derlius labai priklauso nuo sėklos kokybės, Lietuvoje užauginta sertifikuota daržovių sėkla neapsodinama nė 1 proc. pasėlių.

Perdirbimas. Lietuvoje vis daugiau pagaminama perdirbtų daržovių ir vaisių produktų, 2006 metais – pusantro karto daugiau nei 2002-aisiais. Vaisių ir daržovių sulčių gamyba 2006 metais, palyginti su 2002-aisiais, išaugo 50 proc., o pomidorų sulčių – net 73 proc. Pomidorų kečupo ir kitų pomidorų padažų gamyba nagrinėjamu laikotarpiu padidėjo 38 proc. (2.43 lentelė).

Pomidorų sulčių, kaip ir pomidorų kečupo bei kitų pomidorų padažų, gamyba orientuota į vidaus rinką: 2006 metais pomidorų sulčių vidaus rinkoje parduota 93 proc., o pomidorų kečupo ir kitų pomidorų padažų – 88 proc.

Nors daržovių gaminių eksporto apimtys 2003–2006 metų laikotarpiu didėjo, prekybos balansas išliko neigiamas. 2006 metais pomidorų sulčių įvežta 8,2 karto daugiau nei išvežta, pomidorų kečupo ir kitų pomidorų padažų importuota 1,4 karto daugiau negu eksportuota. Daugiausia šios produkcijos įvežta iš Latvijos, Lenkijos, Nyderlandų ir Ukrainos.

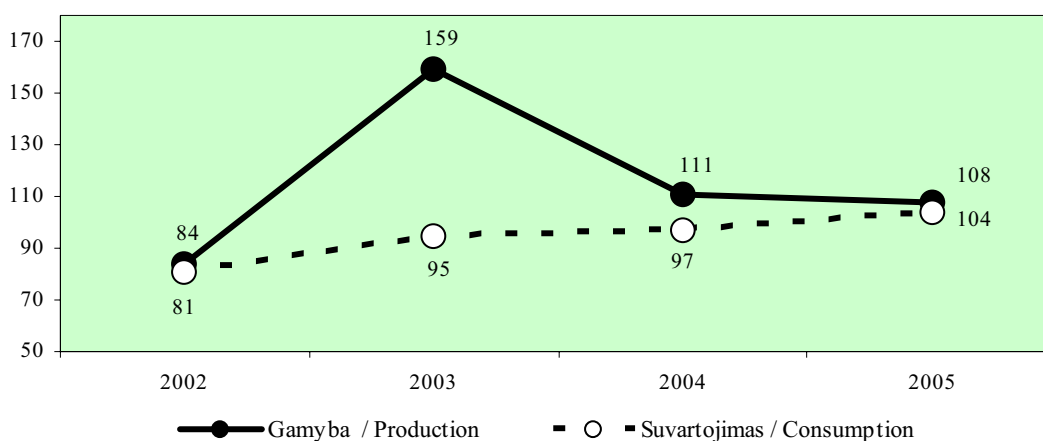
**2.43 lentelė. Pagrindinių vaisių ir daržovių perdirbtų produktų gamyba
2002–2006 metais**

Table 2.43. Production of selected fruit and vegetable products in 2002–2006

Produktas / Product	2002	2003	2004	2005	2006	2006, palyginti su compared to 2002, %
Paruošti arba konservuoti produktai iš daržovių ir vaisių (be sulčių), tūkst. t <i>Prepared or preserved fruit and vegetable products (juice excl.), thou. t</i>	14,4	14,7	13,3	21,2	21,5	149
Daržovės, grybai, vaisiai, paruošti be acto arba acto rūgšties, tūkst. t <i>Vegetables, mushrooms, fruit, prepared without vinegar or vinegar acid, thou. t</i>	6,2	5,7	4,1	6,4	5,4	87
Vaisių ir daržovių sultys, mln. l <i>Fruit and vegetable juice, mill. l</i>	11,1	13,9	7,9	16,4	16,7	150
iš jų pomidorų sultys, mln. l <i>of which tomato juice, mill. l</i>	2,6	2,5	2,3	3,4	4,5	173
Pomidorų kečupas ir kiti pomidorų padažai, tūkst. t / <i>Tomato ketchup and other tomato sauces, thou. t</i>	10,1	11,3	12,5	12,8	13,9	138

Šaltiniai: Gaminių gamyba 2004–2006. – V.: Statistikos departamentas prie LRV;
Lietuvos statistikos metraštis 2006. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

Rinka. Didėjant gyventojų perkamajai galiai ir daržovių svarbos sveikai mitybai supratimui, daržovių suvartojama vis daugiau. Lietuvos gyventojas 2005 metais vidutiniškai suvartojo 104 kg daržovių, t. y. 7 kg daugiau nei 2004-aisiais ir 23 kg daugiau nei 2002-aisiais (2.45 pav.).

2.45 pav. Daržovių išauginimas ir suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui per metus, 2002–2005 metais, kg

Fig. 2.45. Per capita production and consumption of vegetables in 2002–2005, in kg

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

Lietuvos apsirūpinimo šalyje išaugintomis daržovėmis lygis 2005 metais buvo 73 proc. Gyventojai maistui vidutiniškai suvartojo apie 70 proc. vidaus reikmėms skirtų daržovių, sėklai – 2,2 proc., pašarams – 13,2 proc.

Per 2002–2006 metus daržovių supirkimo apimtys augo. 2006 metais, palyginti su 2004-aisiais, buvo supirkta 17 proc., palyginti su 2002-aisiais – 2,2 karto daugiau daržovių.

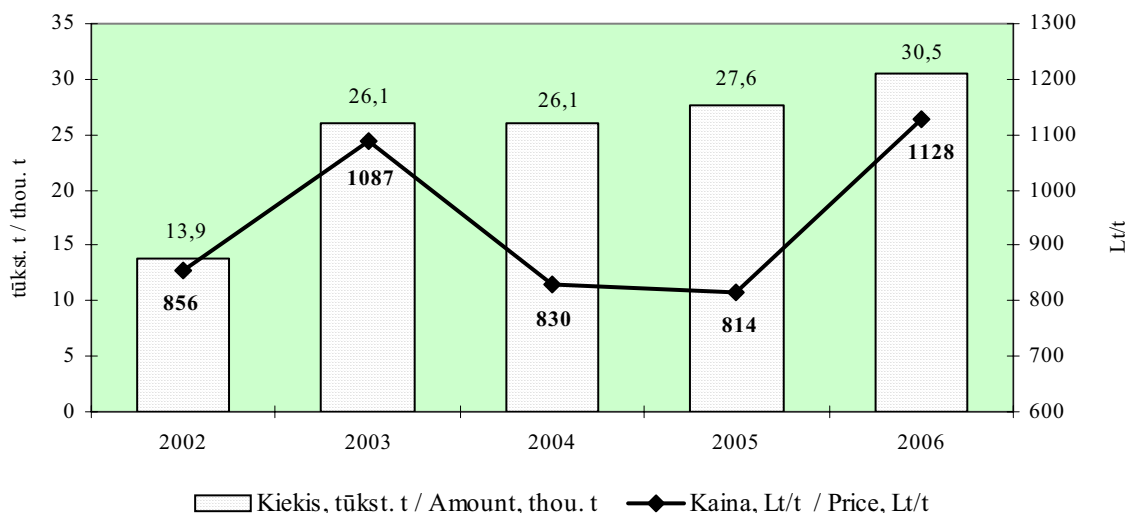
2.44 lentelė. Daržovių supirkimas 2002–2006 metais

Table 2.44. Purchase of vegetables in 2002–2006

Rodikliai / Indicators	2002	2003	2004	2005	2006
Supirkta iš viso, tūkst. t <i>Vegetables purchased, total, thou. t</i>	13,9	26,1	26,1	27,6	30,5
iš jų: / of which:					
kopūstų, t / <i>cabbages, t</i>	3361	6103	8272	8095	10285
svogūnų, t / <i>onions, t</i>	1085	2093	1652	2259	1778
česnakų, t / <i>garlic, t</i>	19	47	33	31,5	13
agurkų, t / <i>cucumbers, t</i>	3600	4913	4036	4731	4983
burokėlių, t / <i>beetroot, t</i>	2327	3244	3139	3833	3329
morkų, t / <i>carrots, t</i>	1950	3660	4955	5148	5642
pomidorų, t / <i>tomatoes, t</i>	1113	2313	2252	1886	2631

Šaltiniai: Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2003–2007 m. sausio 1 d. – V.: Statistikos departamentas prie LRV;
Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

2006 metais supirkta 17 proc., 2005-aisiais – 8 proc. šalyje išaugintų daržovių. Daržovių supirkimo kainos 2004–2006 metais kito, 2003-aisiais gerokai padidėjusios 2004–2005 metais krito, o 2006-aisiais buvo didžiausios per visą laikotarpį (2.46 pav.).

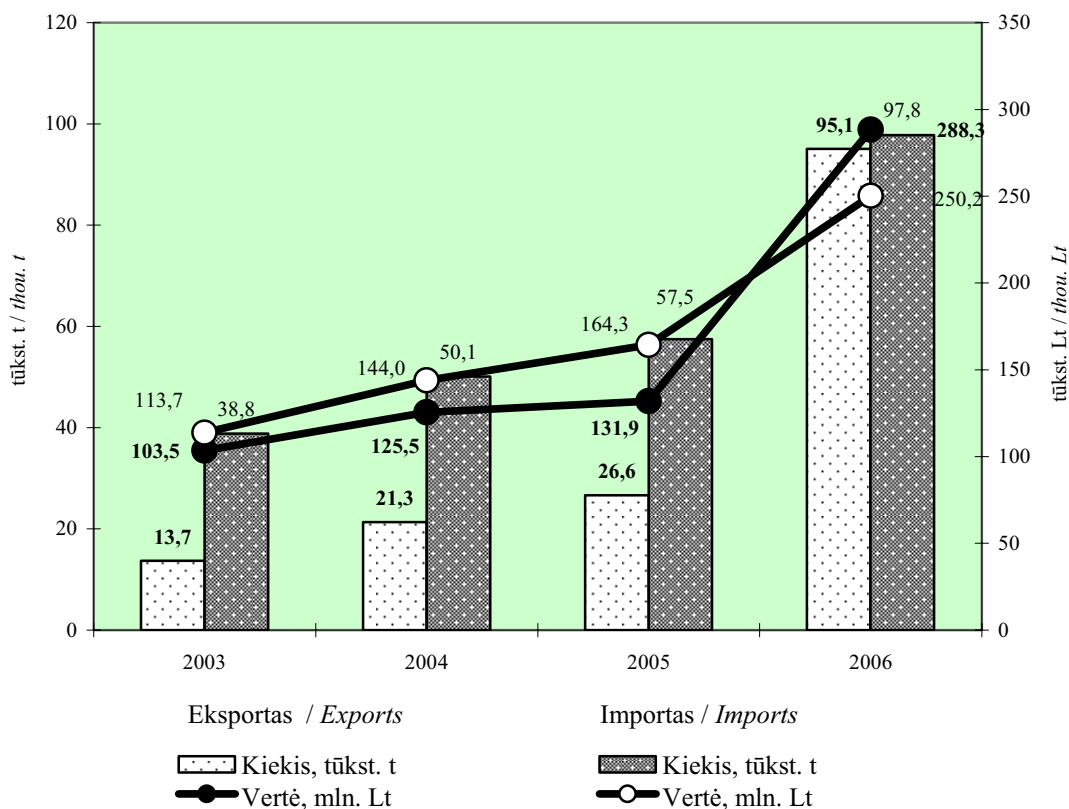

2.46 pav. Supirktų daržovių kiekis ir vidutinė kaina 2002–2006 metais

Fig. 2.46. Amounts purchased and average price of vegetables in 2002–2006

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2006. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006;
Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2003–2006 m. sausio 1 d. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

Užsienio prekyba. Lietuvai įstojus į ES, išsiplėtė daržovių bendroji rinka. Prekybos apimtys su kitomis šalimis didėja. 2006 metais daržovių eksportuota beveik tiek pat, kiek importuota: skirtumas – 2,7 tūkst. t. Tačiau vertine išraiška balansas 2006 metais tapo teigiamas (38,1 mln. Lt) (2.47 pav.).

2.47 pav. Daržovių eksportas ir importas 2003–2006 metais

Fig. 2.47. Exports and imports of vegetables in 2003–2006

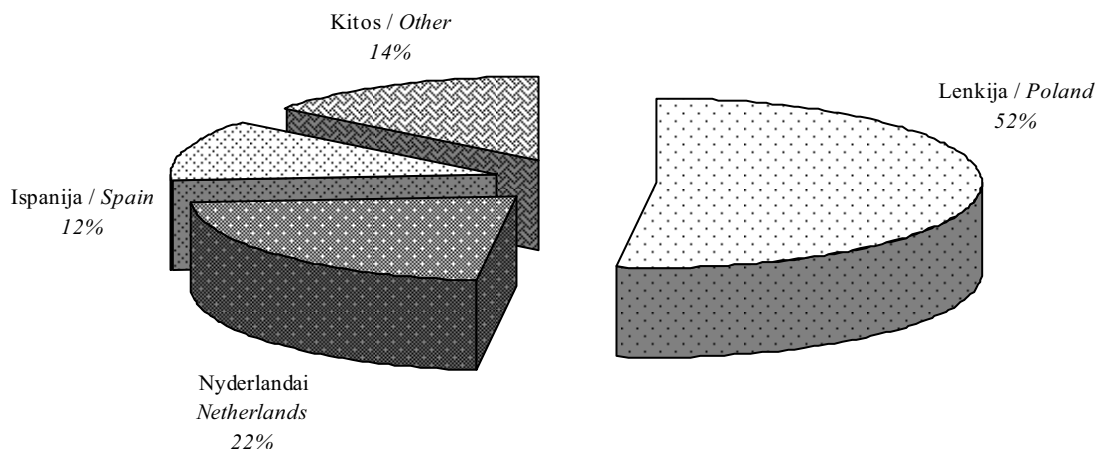
Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

2006 metais Lietuva daržovių eksportavo 8 kartais daugiau nei 2002-aisiais, o daržovių importas išaugo 2,6 karto.

2006 metais 52 proc. daržovių importuota iš Lenkijos (2.48 pav.) – iš viso 50,7 tūkst. t, daugiausia kopūstų (36 proc.) ir pomidorų (15 proc.). Iš Nyderlandų importuota 21,7 tūkst. t. Daugiausia iš jos įvežta pomidorų – 27 proc., svogūnų – 25 proc., morkų ir burokėlių – 18 proc.

Lietuvos daržovių augintojai Lenkijos daržininkus laiko pagrindiniais konkurentais, nes jie produkciją sugeba išauginti pigiau. Neretai dėl to nukenčia daržovių kokybė. Tačiau smulkieji lenkų daržininkai labai lankstūs ir aktyvūs realizuojant išaugintą produkciją – sugeba eksportuoti penktadalį išaugintų daržovių.

Dėl sparčiai didėjančio importo iš Lenkijos pomidorų, agurkų, svogūnų ir morkų prekybos balansas 2006 metais šalyje buvo neigiamas. Tuo tarpu kopūstų buvo eksportuota daugiau nei importuota.

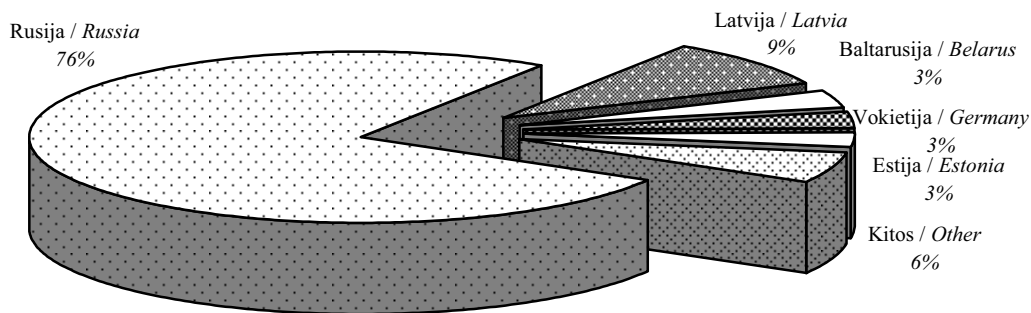

2.48 pav. Daržovių importas 2006 metais

Fig. 2.48. Imports of vegetables in 2006

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

2006 metais daugiausia (76 proc.) daržovių eksportuota į Rusiją – 72 tūkst. t (28 proc. kopūstų, 15 proc. pomidorų), Latvija – 8,8 tūkst. t (30 proc. pomidorų ir 27 proc. agurkų), Baltarusiją – 3,2 tūkst. t (40 proc. pomidorų, po 23 proc. morkų ir burokėlių bei svogūnų) (2.49 pav.).

2.49 pav. Daržovių eksportas 2006 metais

Fig. 2.49. Exports of vegetables in 2006

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Parama ir ekonomika. Siekiant sudaryti palankesnes sąlygas apsirūpinti geros kokybės dauginamąja medžiaga, remiami sertifikuotos sėklos pirkėjai. Už įsigytą ir pasodintą sertifikuotą sėklą 2006 metais buvo nustatyta parama: už elitinės sėklos/sertifikuotos sėklos kilogramą: agurkų – 500/80 Lt, raudonųjų burokėlių – 30/8 Lt, kopūstų – 500/50 Lt, paprastųjų morkų – 600/100 Lt, pomidorų – 2400/800 Lt,

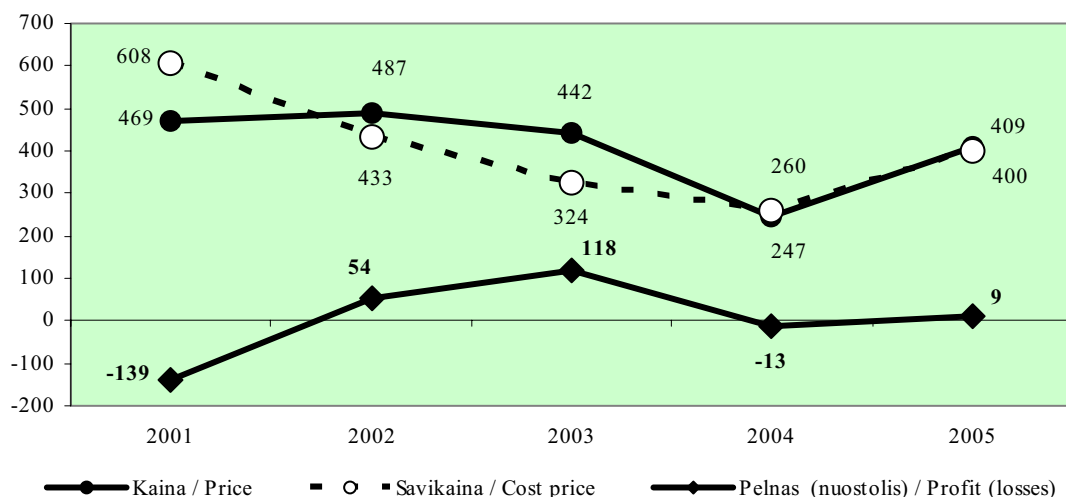
daržinių pupelių – 12/4 Lt, ridikėlių – 35/10 Lt, svogūnų – 460/80 Lt, vienmečių paprikų – 1200/300 Lt. Parama teikiama įsigijusiems sertifikuotą sėklą iš atestuotų augalų dauginamosios medžiagos tiekėjų. Parama teikiama tik už veislių, kurios įrašytos į Nacionalinį augalų veislių 2006 metų sąrašą, sertifikuotą dauginamąją medžiagą.

Už daržovių pasėlių hektarą 2006 metais Lietuvoje buvo nustatyta 168,69 Lt tiesioginė išmoka.

Nuo 2006 metų daržoves auginantiems ūkininkams vienam deklaruotam daržovių hektarui nustatytas dvigubai didesnis akcizais neapmokestinamų dyzelinių degalų normatyvas (240 l/ha) nei kitiems pasėliams.

Europos vaisių ir daržovių gamintojai kenčia dėl nestabilių rinkų ir kainų svyravimų, jiems sunku konkuruoti su Azijos ir Amerikos gamintojais. Siekiant padidinti vaisių ir daržovių sektoriaus konkurencingumą, sumažinti krizių sukeltus pajamų svyravimus, ES nusprendė didesnę paramą skirti savo gamintojams per gamintojų organizacijas. Deja, Lietuvoje jų kol kas nėra, o, pavyzdžiui, Belgijoje apie 80 proc. vaisių ir daržovių augintojų yra susibūrę į gamintojų organizacijas.

Pagal ŽŪB ir įmonių metinės finansinės atskaitomybės duomenis lauko daržovių auginimas 2001 ir 2004 metais buvo nuostolingas, o 2002, 2005 metais ir ypač 2003-iaisiais – pelningas (2.50 pav.).

2.50 pav. Lauko daržovių vidutinė supirkimo kaina, savikaina ir pelnas ŽŪB ir kitose žemės ūkio įmonėse 2001–2005 metais, Lt/t

Fig. 2.50. Average purchase price, cost price and profit of vegetables grown in the open field in agricultural companies and enterprises in 2001–2005, in Lit per ton

Šaltinis: ŽŪB ir kitų žemės ūkio įmonių metinių oficialiųjų statistikos formų suvestinės.

2005 metais ŽŪB, auginamos lauko daržoves, darbo jėgai pirkti sunaudojo 20,4 proc. visų išlaidų, trąšoms ir dirvos gerinimo medžiagoms – 7,9 proc., sėklai – 7,6 proc.

3.8. Vaisiai ir uogos

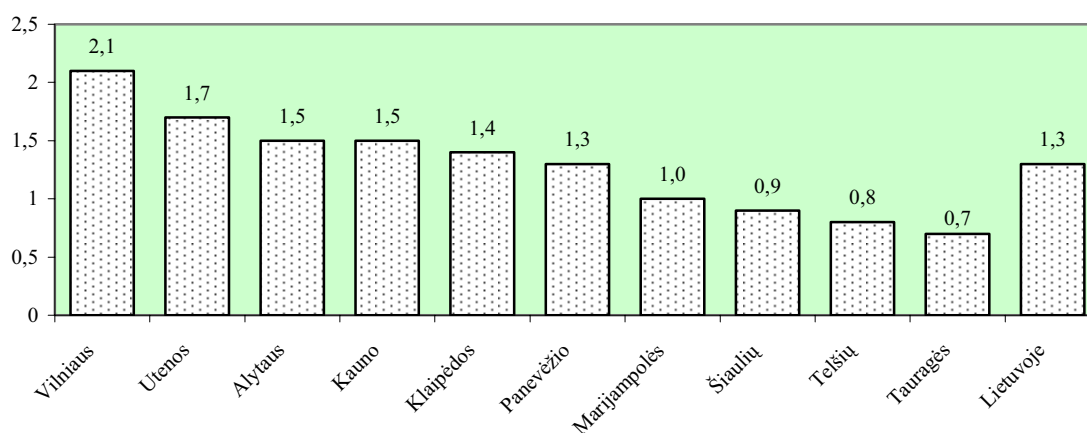
3.8. Fruit and berries

Lietuva puoselėja galias sodininkystės tradicijas. Pažangiausiuose versliniuose soduose užauginami gana geros kokybės vaisiai ir uogos, galintys konkuruoti su kitų šalių augintojų produkcija. Didėjant vaisių ir uogų vartojimui šalyje išauginto derliaus nebepakanka vidaus poreikiams patenkinti, todėl didėja jų importas.

Auginimas. 2006 metais sodai ir uogynai Lietuvoje užėmė 35,2 tūkst. ha, tai sudarė 1,3 proc. ŽŪN ploto. Obelys užėmė 53 proc., juodieji serbentai – 17 proc. sodų ir uogynų ploto. 75 proc. sodų ir uogynų buvo didesni nei 1 ha.

Vaisių ir uogų supirkėjai pageidauja didelių, kokybiškos ir tinkamai paruoštos realizavimui vienerūšės produkcijos kiekių. Geriausiai šias sąlygas įvykdo stambieji augintojai. Verslinių sodų ir uogynų augintojai, siekdami išlikti konkurencingi, taiko pažangias auginimo technologijas, gerina produkcijos kokybę. Populiarėja perspektyvių veislių žemaūgių sodų auginimas.

Didžiausi sodų ir uogynų plotai – Kauno ir Panevėžio apskrityse. Skaičiuojant vienam ŽŪN ha, 2006 metais daugiausia sodų ir uogynų buvo Vilniaus, Utenos, Alytaus ir Kauno apskrityse, mažiausia – Tauragės ir Telšių apskrityse (2.51 pav.).

2.51 pav. Sodų ir uogynų dalis ŽŪN pagal apskritis 2006 metais, proc.

Fig. 2.51. Share of orchards and berry plantations in agricultural area by counties in 2006, in per cent

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

2006 metais derantys sodai ir uogynai sudarė 27,1 tūkst. ha, 77 proc. viso sodų ir uogynų ploto. 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, derančių sodų ir uogynų plotas šalyje sumažėjo 8 proc., o palyginti su 2002-aisiais – net 25 proc. Nepaisant sumažėjusio ploto 2006 metais surinktas 11 proc. didesnis vaisių ir uogų derlius negu 2005-aisiais ir 33 proc. nei 2002-aisiais (2.45 lentelė)

2.45 lentelė. Sodų ir uogynų plotas, derlius ir derlingumas ūkiuose 2002–2006 metais
 Table 2.45. The area, harvest and yield of orchards and berry plantations in 2002–2006

Rodikliai / Indicators	2002	2003	2004	2005	2006
Sodinių plotas, tūkst. ha Total area of orchards and berry plantations, thou. ha	41,8	32,3	32,2	38,6	35,2
iš jų derantis / of which fruit-bearing	35,9	27,5	27,3	29,5	27,1
Derlius, tūkst. t / Harvest, thou. t	92,5	112,2	44,6	110,8	123,0
Derlingumas, t/ha / Yield, t/ha	2,6	4,1	1,6	3,8	4,5

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006;

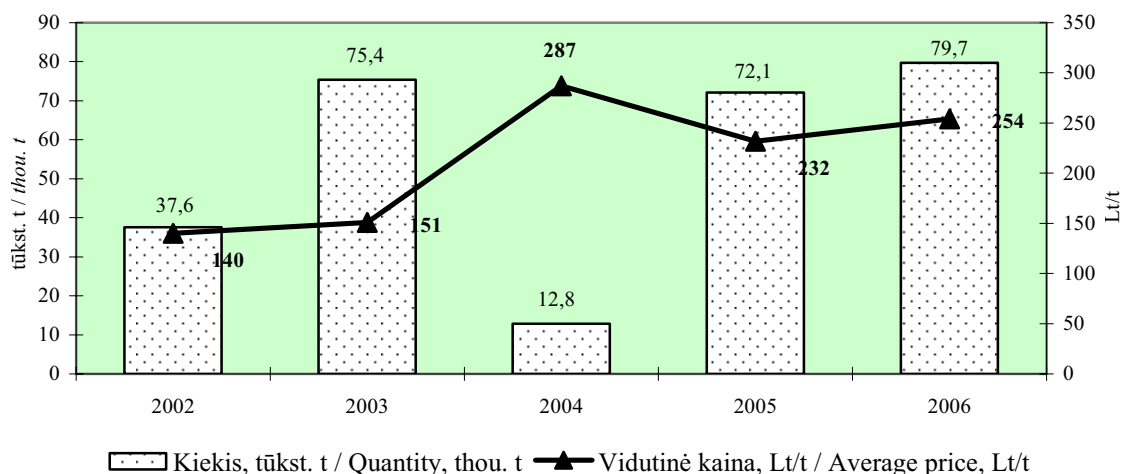
Žemės ūkio augalų pasėliai, derlius ir derlingumas 2006. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2007.

2006 metai sodų ir uogynų derlingumas buvo didžiausias per pastaruosius penkerius metus. 2006 metais obuoliai sudarė 81 proc. (99,5 tūkst. t) šalyje surinkto vaisių ir uogų derliaus, vidutinis šalies obelų sodų derlingumas – 6,7 t/ha – 44 proc. didesnis negu 2005-aisiais.

Lietuvoje sodinių plotai nėra maži, tačiau Lietuvai aktualus derlingumo didinimas ir produkcijos kokybės gerinimas. Mūsų šalyje obuolių derlingumas apie 5 kartus mažesnis negu Vokietijoje, apie 8 – nei Nyderlanduose, o iki Austrijos sodininkų pasiekto (84 t/ha) dar toli ne tik Lietuvai, bet ir visoms kitoms ES šalims.

Siekiant geresnių rezultatų šalies vaisių ir uogų sektoriuje būtinas nuolatinis glaudesnis ryšys tarp augintojų ir perdirbėjų.

Rinka. 2002–2006 metais vaisių ir uogų supirkimas didėjo. 2006 metais jų supirkta 2,1 karto daugiau negu 2002-aisiais, o kaina išaugo 1,8 karto (2.52 pav.).

2.52 pav. Vaisių ir uogų supirkimas ir vidutinė kaina Lietuvoje 2002–2006 metais
 Fig. 2.52. Quantities and average prices of fruit and berries purchased in 2002–2006

Šaltiniai: Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2002–2007 m. sausio 1 d. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

Vaisių ir uogų rinkai būdingas pasiūlos ir paklausos nestabilumas. Produkcijos gausa ir kokybė labai priklauso nuo gamtos sąlygų.

Lietuvoje superkama apie 65 proc. išauginto vaisių ir uogų derliaus. 2006 metais 99,4 proc. supirkto vaisių ir uogų kiekio sudarė obuoliai. Prekybos centrų koncentracija sudaro prekybininkams galimybę daryti didelę įtaką vaisių ir uogų supirkimo kainoms. 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, vaisiai ir uogos, išskyrus juoduosius serbentus ir vyšnias, buvo superkami brangiau.

2.46 lentelė. Vaisių ir uogų supirkimas 2002–2006 metais

Table 2.46. Purchase of fruit and berries in 2002–2006

Vaisiai ir uogos <i>Fruit & berries</i>	Rodiklis <i>Indicator</i>	2002	2003	2004	2005	2006	2006, palyginti su compared to 2002, %
Vaisiai ir uogos, iš viso <i>Fruit & berries, total</i>	kiekis, t <i>quantity, t</i>	37605	75389	12752	72133	79812	2,1*
	kaina, Lt/t <i>price, Lt/t</i>	140	151	287	232	254	181
iš jų: / <i>of which:</i>							
obuoliai / <i>apples</i>	kiekis, t <i>quantity, t</i>	37033	74707	12339	70957	79170	2,1*
	kaina, Lt/t <i>price, Lt/t</i>	123	138	254	223	249	2,0*
vyšnios / <i>cherries</i>	kiekis, t <i>quantity, t</i>	15	3	4	0,2	0,0	...
	kaina, Lt/t <i>price, Lt/t</i>	1666	3229	1224	4967	2750	165
slyvos / <i>plums</i>	kiekis, t <i>quantity, t</i>	4	26	10	18	25	6,3*
	kaina, Lt/t <i>price, Lt/t</i>	945	392	675	711	848	90
kriaušės / <i>pears</i>	kiekis, t <i>quantity, t</i>	3	1	1	17	10	3,3*
	kaina, Lt/t <i>price, Lt/t</i>	1235	2386	2953	907	1015	82
braškės / <i>strawberries</i>	kiekis, t <i>quantity, t</i>	9	89	137	66	48	5,3*
	kaina, Lt/t <i>price, Lt/t</i>	2390	3600	1830	1663	2494	104
avietės / <i>raspberries</i>	kiekis, t <i>quantity, t</i>	15	14	15	22	17	113
	kaina, Lt/t <i>price, Lt/t</i>	3628	4203	3881	4127	4213	116
juodieji serbentai <i>black currants</i>	kiekis, t <i>quantity, t</i>	294	281	60	943	363	123
	kaina, Lt/t <i>price, Lt/t</i>	1254	1120	558	639	618	49
kiti serbentai <i>other currants</i>	kiekis, t <i>quantity, t</i>	199	142	40	5	13	7
	kaina, Lt/t <i>price, Lt/t</i>	1128	1998	1723	930	1366	121

* Kartai / *Times*.

Šaltiniai: Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2002–2007 m. sausio 1 d. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

Lietuvoje išauginti desertiniai obuoliai ir kriaušės superkami pigiau nei daugelyje kitų ES šalių (2.47 lentelė). Dėl neaukštų kainų šalyje auginami desertiniai obuoliai, kriaušės ir braškės rinkoje turi privalumą.

**2.47 lentelė. Kai kurių rūšių vaisių ir uogų supirkimo kainos ES šalyse
2005 derliaus metais, Lt/t**

Table 2.47. Purchase prices of selected fruit and berries in EU countries in 2005, in Lit as per ton

ES šalis / EU country	Desertiniai obuoliai <i>Dessert apples</i>	Desertinės kriaušės <i>Dessert pears</i>	Braškės, auginamos lauke <i>Strawberries in the open field</i>
Jungtinė Karalystė / UK	2381	2152	...
Vokietija / Germany	1124	1307	5412
Nyderlandai / Netherlands	1036	2037	...
Ispanija / Spain	987	1451	4001
Čekija / Czech Republic	931	1173	3629
Lenkija / Poland	1052	1336	966
Lietuva / Lithuania	590	907	1950
Latvija / Latvia	324	1201	4521

Šaltiniai: Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006;
Rynek owocow i warzyw. – W.: Zakład Ekonomiki Ogrodnictwa, 2006;
prieiga per internetą: < <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> >.

2006 metais obuolių ir kriaušių mažmeninės kainos Lietuvos prekybos centruose buvo didžiausios per visą 2002–2006 metų laikotarpį. Obuolių kainos 2006 metais, palyginti su 2002-aisiais, buvo 15 proc. didesnės.

Lietuvoje sukaupta ilgametė obuolių perdirbimo patirtis. Gaminama vis daugiau džemų, vaisių drebučių, marmeladų, tyrių ir pastų: 2006 metais, palyginti su 2002-aisiais, gamybos apimtys išaugo 47 proc. 2006 metais koncentruotų sulčių pagaminta 2,1 karto daugiau, palyginti su 2002-aisiais. Šaldytų vaisių ir uogų gamyba per pastaruosius trejus metus išaugo 1,8 karto (2.48 lentelė).

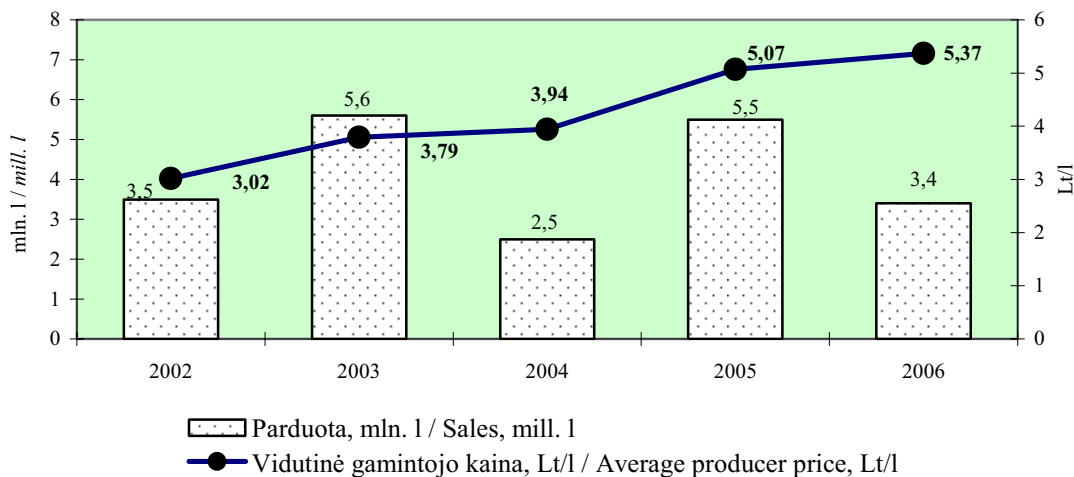
2.48 lentelė. Kai kurių vaisių ir uogų produktų gamyba 2002–2006 metais

Table 2.48. Production of selected fruit and berry products in 2002–2006

Produktas / Product	2002	2003	2004	2005	2006
Džemai, vaisių drebučiai (želė), marmeladai, vaisių arba riešutų tyrelės (piurė) ir pastos, tūkst. t <i>Jams, fruit jellies, marmalades, fruit and nut puree and pastes, thou. t</i>	3,0	3,5	3,7	4,2	4,4
Koncentruotos sultys, mln. l / Concentrated juice, mill. l	3,0	6,5	0,9	6,7	6,4
Nekoncentruotos obuolių sultys, mln. l <i>Non-concentrated apple juice, mill. l</i>	1,2	1,2	0,8	1,0	0,9
Šaldyti vaisiai, uogos ir riešutai, nevirti arba virti garuose ar vandenyje, t <i>Frozen fruit, berries and nuts, uncooked, cooked by steaming or boiling in water, t</i>	39	20	1350	1819	2432

Šaltiniai: Gaminių gamyba 2001–2006. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

Per 2002–2006 metų laikotarpį daugiausia koncentruotų sulčių, įskaitant vaisių, uogų ir daržovių sulčių mišinius, buvo parduota 2003 metais. 2006 metais parduota 38 proc. mažiau koncentruotų sulčių negu 2005-aisiais, tačiau kaina pakilo 6 proc. Vidutinė pardavimo kaina per visą analizuojamą laikotarpį padidėjo 1,8 karto (2.53 pav.).

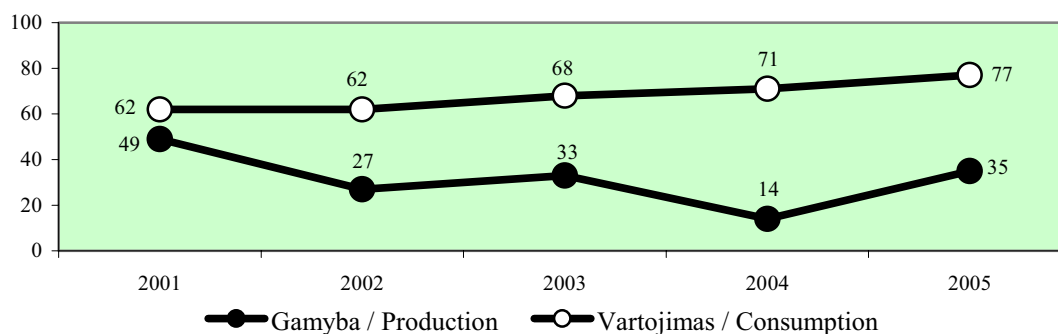

2.53 pav. Koncentruotų sulčių pardavimas 2002–2006 metais

Fig. 2.53. Sales of concentrated juices in 2002–2006

Šaltiniai: Gaminių gamyba 2002–2006. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

Europoje vaisių ir uogų suvartojama mažiau, nei rekomenduoja mitybos ekspertai, ir jų vartojimas vis mažėja. Pavyzdžiui, 2000 metais vienas ES gyventojas suvartojo 22,3 kg obuolių, o 2004-aisiais – 19,8 kg. Tačiau Lietuvoje priešingai – vaisių ir uogų vartojimas didėja ir nepriklauso nuo gamybos apimčių svyravimų. 2005 metais vienas Lietuvos gyventojas vidutiniškai suvartojo 77 kg vaisių ir uogų, t. y. 6 kg daugiau negu 2004-aisiais ir 15 kg daugiau negu 2001-aisiais (2.54 pav.).

2.54 pav. Vaisių ir uogų išauginimas bei suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui per metus, 2001–2005 metais, kg

Fig. 2.54. Per capita production and consumption of fruit and berries in 2001–2005, in kg

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

Didėjanti vaisių ir uogų paklausa skatina importą, bet sparčiai didėja ir eksportas. 2001 metais Lietuva vaisiais ir uogomis buvo apsirūpinusi 70 proc., tačiau dėl didėjančio vaisių ir uogų suvartojimo ir mažo derliaus apsirūpinimo lietuviškais vaisiais ir uogomis lygis pastaraisiais metais žemas: 2005-aisiais – tik 41 proc. (2.49 lentelė).

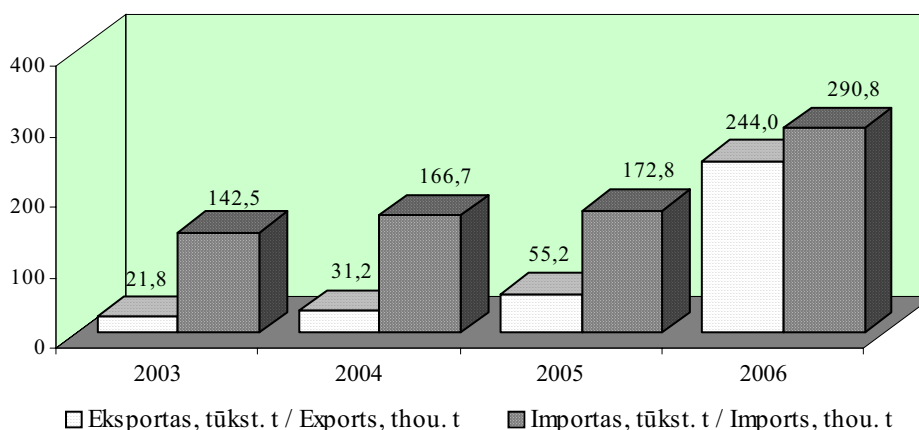
2.49 lentelė. Vaisių ir uogų išteklių balansas 2001–2005 metais, tūkst. t

Table 2.49. Balances of fruit and berries in 2001–2005, in thou. tons

Rodikliai / Indicators	2001	2002	2003	2004	2005
Atsargos metų pradžioje / Beginning stocks	30,5	61,9	52,0	48,4	55,5
Išauginta / Production	169,9	94,5	115,2	47,4	121,7
Importas / Import	180,2	182,7	217,5	286,8	305,0
Visi ištekliai / Total supply	380,6	339,1	384,7	382,6	482,2
Eksportas / Export	75,2	46,0	71,3	59,6	116,8
Suvargota vidaus reikmėms / Total domestic uses	243,5	241,1	265,0	267,5	296,1
pašarams / animal feed	2,8	1,9	2,2	1,3	2,3
nuostoliai / losses	15,6	14,0	16,5	19,2	26,9
sunaudota pramonėje / industrial uses	8,4	10,1	12,1	1,7	3,5
gyventojų vartojimo fondas / human consumption	216,7	215,1	234,2	245,3	263,4
Suvargota vienam gyventojui, kg Consumption per capita, kg	62	62	68	71	77
Atsargos metų pabaigoje / Ending stocks	61,9	52,0	48,4	55,5	69,3
Apsirūpinimas, proc. / Self-sufficiency level, %	70	39	43	18	41

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2003–2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

2005 metais maistui suvargota beveik 89 proc. vidaus reikmėms skirtų vaisių ir uogų, perdirbimui – 1,2 proc. Didėjanti vaisių ir uogų paklausa skatina importą. Nors 2006 metais vaisių ir uogų eksportas sparčiai didėjo, tačiau užsienio prekybos balansas, kaip ir 2003–2005 metais, išliko neigiamas (2.55 pav.).

2.55 pav. Šviežių ir šaldytų vaisių ir uogų eksportas bei importas 2003–2006 metais, tūkst. t

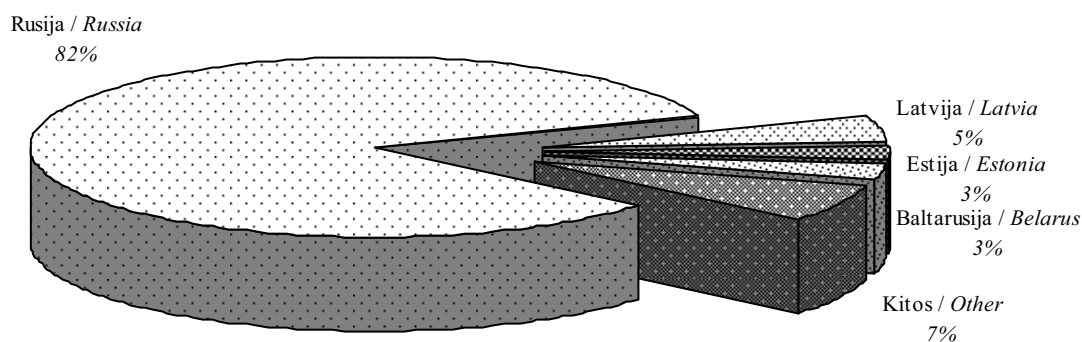
Fig. 2.55. Exports and imports of fresh and frozen fruit and berries in 2003–2006, in thou. tons

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Eksporto augimą labiausiai lėmė obuolių ir kriaušių eksporto padidėjimas (iki 173,9 tūkst. t): 2006 metais obuolių ir kriaušių eksportuota 11,8 karto daugiau nei 2005-aisiais. 2006 metais užsienio prekybos obuoliais, kriaušėmis ir svarainiais balansas teigiamas – eksportas 30 proc. viršijo importą.

Labai sėkmingai plėtojama užsienio prekyba šaldytais vaisiais ir uogomis: 2003–2006 metais prekybos balansas buvo teigiamas, ir 2006-aisiais eksportuota 10,1 tūkst. t, t. y. 37 proc. daugiau negu 2005 metais. Daugiausia šios produkcijos eksportuojama į Vokietiją (32 proc.).

Didžioji dalis vaisių ir uogų 2006 metais eksportuota į Rusiją – 203,2 tūkst. t (2.56 pav.). Kylant pragyvenimo lygiui Rusijoje, vartotojai kelia didesnius produktų kokybės reikalavimus, o geros kokybės produkcijos šioje šalyje vis dar trūksta. 86 proc. Lietuvos vaisių ir uogų eksporto į Rusiją sudaro obuoliai. 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, eksportas į šią pagrindinę vaisių ir uogų užsienio rinką išaugo 16,3 karto. Tokią situaciją lėmė geras obuolių derlius Lietuvoje ir ta aplinkybė, kad Rusija uždraudė augalų ir augalinių produktų (tarp jų ir vaisių) importą iš Lenkijos.

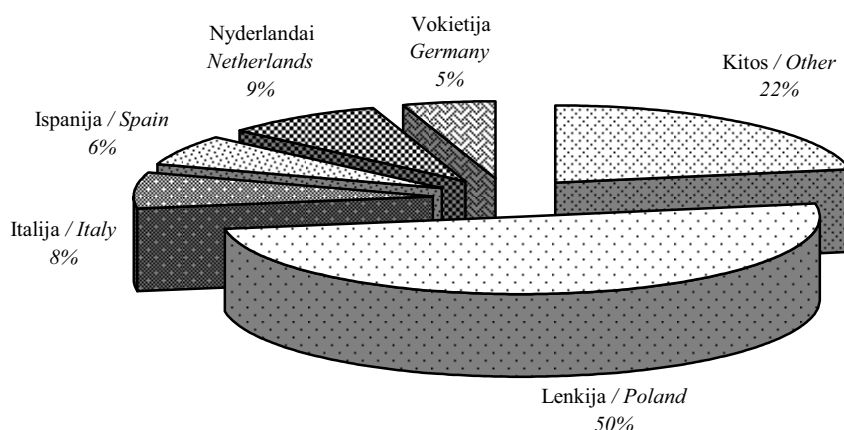

2.56 pav. Vaisių ir uogų eksporto struktūra pagal šalis 2006 metais

Fig. 2.56. Structure of exports of fruit and berries by country in 2006

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Didžiosios ES vaisių ir uogų augintojos išsivertina Lietuvos rinkoje, tačiau jų užimamos rinkos dalis nėra pastovi. Importas iš ES šalių 2006 metais sudarė 83 proc. vaisių ir uogų importo. 2006 metais daugiausia vaisių ir uogų įvežta iš Lenkijos (145,9 tūkst. t), Nyderlandų (25,4 tūkst. t), Italijos (22,4 tūkst. t), Ispanijos (18,2 tūkst. t) (2.57 pav.).

2.57 pav. Vaisių ir uogų importo struktūra pagal šalis 2006 metais

Fig. 2.57. Structure of imports of fruit and berries by country in 2006

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

ES 2006 metais sugriežtino obuolių importo kontrolę – įvedė obuolių importo licencijos mokestį, kad būtų išvengta 2005 metų situacijos, kai rinką užplūdo vaisiai iš Pietų Amerikos ir, susidarius obuolių pertekliui, labai sumažėjo jų kainos. Tada gamintojai, importuotojai ir eksportuotojai patyrė didelių finansinių nuostolių. Elektroninio monitoringo sistema sudaro sąlygas stebėti importuojamus obuolių srautus ir juos reguliuoti.

Parama ir ekonomika. Lietuvoje remiamas sertifikuotos vaismedžių ir uogakrūmių sodinamosios medžiagos įsigijimas. Už įsigytus sertifikuotus sodo ir uogyno augalus nustatyta parama: už elitinį/sertifikuotą obelų sodinuką – 5/4 Lt, kriaušių, slyvų ir vyšnių, trešnių – 4/3 Lt, serbentų – 0,25/0,20 Lt, braškių daigą – 0,1/0,08 Lt, aviečių – 0,25/0,20 Lt.

2006 metais už deklaruotus sodų ir uogynų plotus buvo mokamos 168,69 Lt/ha tiesioginės išmokos.

Atsižvelgiant į tai, kad vaisių ir uogų auginimui reikia daugiau kuro, nuo 2006 metų vaisius ir uogas auginantiems ūkininkams vienam deklaruotam vaisių ir uogų hektarui padidintas akcizais neapmokestinamų dyzelinių degalų normatyvas: versliniams (intensyviai prižiūrimiems) sodams – 250 l/ha, uogynams – 150 l/ha.

Siekiant padidinti vaisių sektoriaus konkurencingumą, sumažinti nestabilios rinkos sukeltus pajamų svyravimus, ES nusprendė didesnę paramą gamintojams teikti per gamintojų organizacijas, skiriant joms iki 60 proc. bendros vaisių ir daržovių sektoriui skiriamos paramos sumos. Deja, Lietuvoje gamintojų organizacijų nėra.

ŽŪB ir įmonių metinės finansinės atskaitomybės duomenys rodo dideles darbo sąnaudas vaisių ir uogų auginimo sektoriuje. 2005 metais ŽŪB darbo jėgai pirkti sunaudojo apie 44 proc., uogų – 53 proc. visų išlaidų.

2005 metais ir vaisių, ir uogų auginimas buvo pelningas: vaisių pelningumas – 5 proc., uogų – 23 proc. Ūkių ekonominiai rodikliai gerėja, kai išigyjami perspektyvių veislių sodiniai ir diegiamos naujos technologijos.

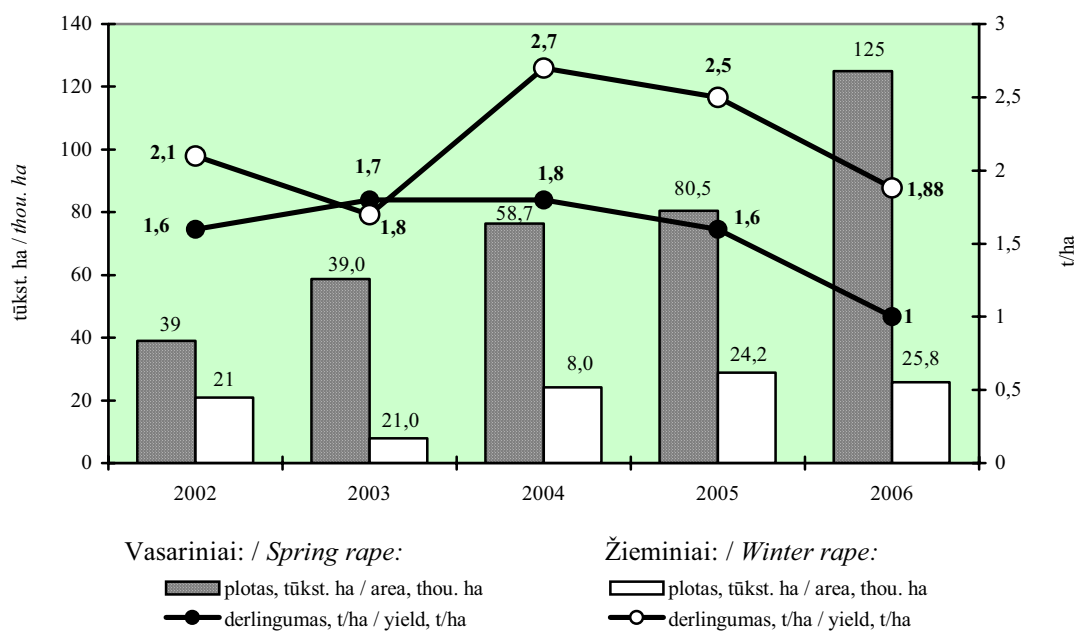
3.1.9. Rapsai

3.1.9. Rape

Didžiausia rapsų augintoja yra ES, joje 2006 metais išauginta 16,17 iš 46,7, mln. t rapsų sėklų – 34,6 proc. visos pasaulinės gamybos.

Tarptautinė energetikos agentūra prognozuoja, kad nuo 2005 iki 2030 metų pasaulyje biokuro padidės nuo 20 mln. t iki 147 mln. t naftos ekvivalento, po 7–9 proc. kasmet. Numatoma, kad iki 2030 metų ES biokuro bus sunaudojama 13–18 kartų, JAV – 3–6 kartus daugiau. Auganti biokuro paklausa užsienio rinkose bei narystės ES išipareigojimai skatina ir mūsų šalies žemdirbius auginti daugiau rapsų.

Auginimas. 2006 metais dėl nepalankių žiemojimo sąlygų žuvo apie 80–90 proc. žieminių rapsų pasėlių. Rapsų augintojai dalį jų atsėjo vasariniais. Rapsų pasėliai 2006 metais užėmė 150,8 tūkst. ha, palyginti su 2005-aisiais, 37 proc. daugiau (2.58 pav.).

2.58 pav. Rapsų plotas ir derlingumas 2002–2006 metais

Fig. 2.58. Crop area and yield of rape in 2002–2006

Lietuvoje daugiau auginama vasarinių rapsų, 2006 metais jie sudarė 83 proc. visų rapsų pasėlių. Sėdami mažiau žieminių rapsų, jų augintojai išvengia rizikos dėl nepalankių žiemojimo sąlygų. Tačiau žieminiai rapsai yra daug derlingesni už vasarinius. Tai įvertinę žemdirbiai 2006 metų rudenį jų pasėjo 2,3 karto daugiau nei 2005-aisiais.

Nors rapsų pasėliai 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, buvo 37 proc. didesni, dėl sumažėjusio derlingumo gautas 169,6 tūkst. t derlius – 15,7 proc. mažesnis negu 2005 metais (2.50 lentelė).

2.50 lentelė. Rapsų pasėliai, derlius ir derlingumas 2002–2006 metais

Table 2.50. Crop area, harvest and yield of rape in 2002–2006

Rodikliai / Indicators	2002	2003	2004	2005	2006	2006, palyginti su compared to 2002, %
Plotas, tūkst. ha / Area, thou. ha	60,0	66,6	100,6	109,4	150,8	251,3
Derlius, tūkst. t / Harvest, thou. t	108,0	119,9	204,7	201,2	169,6	157,0
Derlingumas, t/ha / Yield, t/ha	1,8	1,8	2,03	1,84	1,12	62,2

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Šalyje stebima ir teigiama tendencija – daugėja ūkių, auginančių didelius, per 50 ha, rapsų plotus. Per 2003–2005 metus jų skaičius padidėjo 62 proc. ir 2005 metais sudarė 16,8 proc. (2003 m. – 15,6 proc.) visų rapsus auginančių ūkių. Minėtos kategorijos ūkiuose vidutinis auginamų rapsų plotas per 2003–2005 metų laikotarpį išaugo ir 2005 metais sudarė 129,7 ha (2003 m. – 115,9 ha). Apskritai auginamų rapsų vidutinis plotas per trejus metus padidėjo nuo 31,2 ha 2003 metais iki 32,7 ha 2005-aisiais, arba 4,8 proc.

Rinka. 2006 metais Lietuvoje supirktas 35 proc. mažiau rapsų nei 2005-aisiais. Tai lėmė labai sumažėjusi rapsų pasiūla vidaus rinkoje (2.51 lentelė).

2.51 lentelė. Rapsų supirkimas 2002–2006 metais

Table 2.51. Purchase of rapeseed in 2002–2006

Rodikliai / Indicators	2002	2003	2004	2005	2006
Kiekis, tūkst. t / Amount, thou. t	96,3	89,4	172,6	215,1	140,0
Kaina, Lt/t / Price, Lt/t	745	755	661	625	842
Vertė, mln. Lt / Value, mill. Lt	71,7	67,5	114,1	134,5	117,9

Šaltinis: Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2007 m. sausio 1 d. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2007.

Dėl augančios rapsų paklausos jų kaina 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, šoktelėjo 34,7 proc. ir pasiekė 842 Lt/t. Tačiau kai kuriose Vidurio ir Rytų Europos šalyse rapsų supirkimo kainos 2006 metais buvo daug žemesnės nei Lietuvoje: Lenkijoje – 815 Lt/t, Estijoje – 804 Lt/t, Vokietijoje – 787 Lt/t, Vengrijoje – 747 Lt/t, Slovakijoje – 725 Lt/t, Ukrainoje – 717 Lt/t.

Rapsų eksportas 2006 metais palyginti su 2005-aisiais, Lietuvoje sumažėjo 3,2 karto, nuo 211,9 iki 65,5 tūkst. t, o importas išaugo 13,2 karto. Tačiau 2006 metais rapsų sėklų eksportuota 4,8 karto daugiau nei importuota.

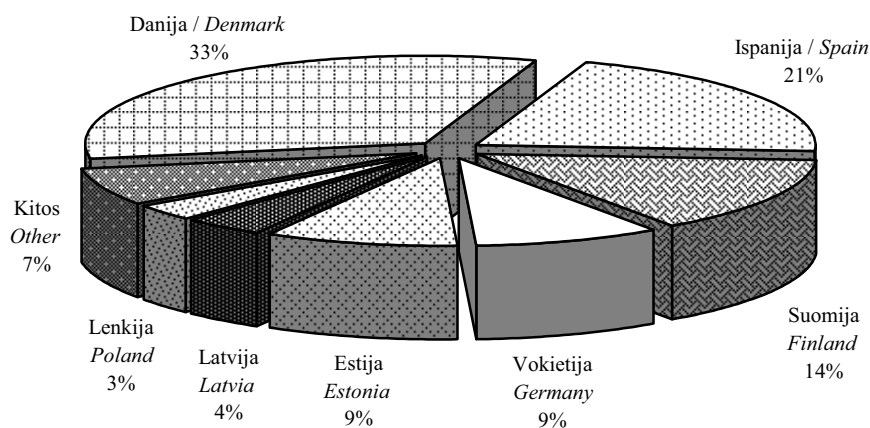
2006 metais vidutinė eksportuotų rapsų kaina, palyginti su 2005-aisiais, padidėjo 20,1 proc. ir pasiekė 2003 metų lygį (2.52 lentelė). Tai atsitiko dėl nuolat didėjančios rapsų sėklų paklausos ne tik Lietuvos, bet ir užsienio rinkose ir labai sumažėjusios jų pasiūlos.

2.52 lentelė. Rapsų eksportas 2002–2006 metais*Table 2.52. Exports of rapeseed in 2002–2006*

Metai / Year	Kiekis, tūkst. t <i>Quantity, thou. t</i>	Kaina, Lt/t <i>Price, Lt/t</i>	Vertė, mln. Lt <i>Value, mill. Lt</i>
2002	72,0	816	58,8
2003	103,8	863	89,6
2004	101,8	804	81,8
2005	211,9	715	151,4
2006	65,5	859	56,3

Šaltiniai: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Nuo 2002 iki 2005 metų rapsų eksportas nuolat didėjo, tik 2006 metais, palyginti su 2002-aisiais, dėl jau minėtų priežasčių jis sumažėjo 9 proc. Daugiausia rapsų sėklų iš Lietuvos 2006 metais pirkto: Danija (34,0 proc.), Ispanija (21,5 proc.), Suomija (14,7 proc.) (2.59 pav.).

2.59 pav. Rapsų eksportas 2006 metais*Fig. 2.59. Exports of rapeseed in 2006*

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

2006 metais į Lietuvą buvo importuota 13,7 tūkst. t rapsų, iš jų: sėklai – 460 t, perdirbimui – 13,2 tūkst. t. Sėklai skirti rapsai įvežti iš ES šalių, perdirbimui – iš Rusijos ir Ukrainos.

Lietuva importuoja nemažai maistinio rapsų aliejaus (2.53 lentelė). 2006 metais jo įvežta 23 tūkst. t: 77,8 proc. – iš ES šalių, 22,2 proc. – iš kitų valstybių. Vidutinė importuoto aliejaus kaina per 2002–2006 metų laikotarpį turėjo tendenciją mažėti, bet 2006 metais pakilo iki 2124 Lt/t.

2006 metais iš Lietuvos eksportuota per 9 tūkst. t maistinio rapsų aliejaus – beveik visas kiekis – į ES šalis. Vidutinė kaina buvo 2251 Lt/t, taip pat didesnė negu 2005-aisiais.

2.53 lentelė. Rapsų aliejaus importas ir eksportas 2002–2006 metais

Table 2.53. Imports and export of rapeseed oil in 2002–2006

Metai Year	Kiekis, tūkst. t Amount, thou. t		Kaina, Lt/t Price, Lt/t		Vertė, mln. Lt Value, mill. Lt	
	importas import	eksportas export	importas import	eksportas export	importas import	eksportas export
2002	17,4	0,7	2004	2341	34,9	1,6
2003	20,1	1,6	2021	2292	40,5	3,6
2004	22,6	2,9	1986	2400	44,9	7,0
2005	23,5	2,8	1872	2163	44,0	6,0
2006	23,0	9,1	2124	2251	48,8	20,4

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

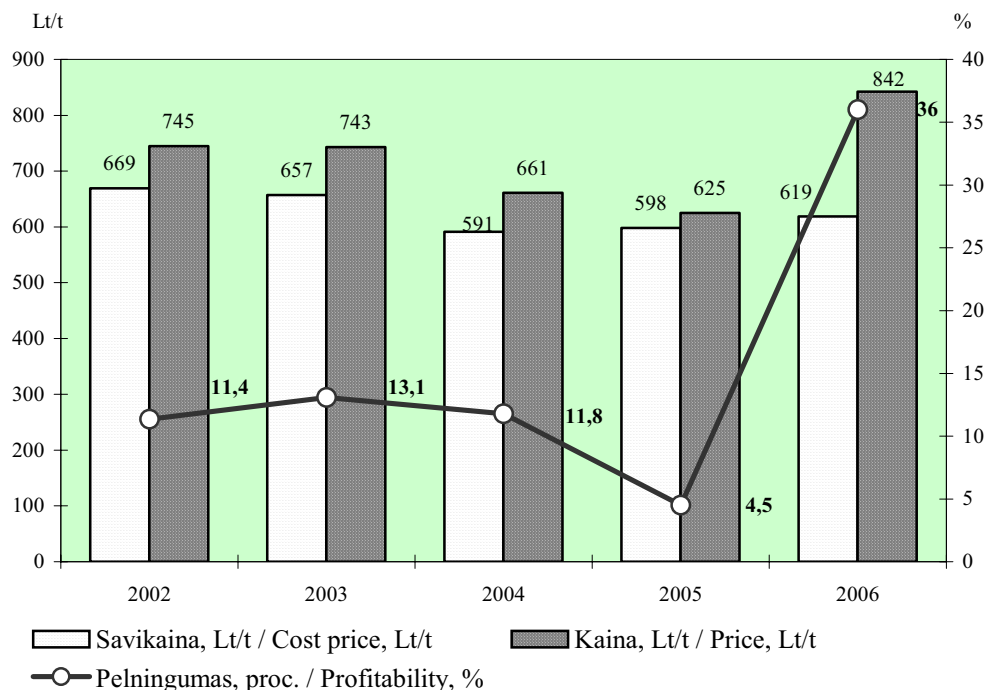
Perdirbimas. Per 2006 metus šalies įmonės perdirbo 30,8 tūkst. t rapsų – 8,3 tūkst. t (36,8 proc.) daugiau nei 2005 metais. Didžiausia rapsų perdirbėja šalyje yra UAB „Rapsoila“, 2006 metais perdirbusi apie 26 tūkst. t rapsų.

UAB „Pasvalio agrochemija“ į naują rapsų perdirbimo gamyklą, kurios gamybiniai pajėgumai – apie 25 tūkst. t rapsų per metus, jau investavo per 9 mln. Lt. Statoma 105 mln. Lt vertės Klaipėdos laisvosios zonos įmonė „Mestilla“, kuri galės kasmet pagaminti apie 115 tūkst. t metilo esterio. NMA duomenimis, įmonė gavo ES (2,53 mln. Lt) ir valstybės biudžeto (0,9 mln. Lt) paramą, skirtą biokuro gamybai iš rapsų. Rapsų perdirbimo gamybiniai pajėgumai bus plečiami ir ateityje. Lietuva privalės vykdyti Europos Komisijos reikalavimą, kaip ir kitos ES narės, padidinti biokuro naudojimą (2015 m. – iki 8 proc. nuo viso sunaudojamo kuro). Kadangi ES apie 80 proc., o Lietuvoje dar daugiau biokuro pagaminama iš rapsų aliejaus, mūsų šalies rapsų augintojams atsiveria potenciali rapsų realizavimo rinka.

Visame pasaulyje didėja rapsų perdirbimo apimtys. 2006 metais, palyginti su 2002-aisiais, rapsų perdirbimas išaugo 45,1 proc., arba 9 proc.; vidutiniškai kasmet nuo 33,78 mln. t iki 49,1 mln. t. Tai lėmė nuolat didėjanti biodyzelino gamyba.

Ekonominiai rodikliai. Didinant rapsų pasėlius ir taikant pažangias auginimo ir derliaus nuėmimo technologijas, pasiekiamas didelis rapsų gamybos pelningumas. Didžiausio efektyvumo galima tikėtis stambiuose specializuotuose augalininkystės ūkiuose.

Per 2002–2004 metų laikotarpį rapsų auginimo sąnaudos ŽŪB mažėjo, o 2005–2006 metais nežymiai didėjo (2.60 pav.).

**2.60 pav. Vidutinė rapsų savikaina, supirkimo kaina ir pelningumas
ŽŪB ir kitose žemės ūkio įmonėse 2002–2006 metais**

*Fig. 2.60. Average cost price, purchase price and profitability of rapeseed
in agricultural companies in 2002–2006*

Šaltinis: ŽŪB ir kitų žemės ūkio įmonių metinių Oficialiosios statistikos formų suvestinės

2003 metais rapsų auginimo pelningumas siekė 13,1 proc., tačiau 2004 ir 2005 metais dėl sumažėjusių supirkimo kainų jis sumažėjo, 2006 metais, supirkimo kainoms pakilus iki 842 Lt/t, pelningumas pasiekė 36 proc.

3.1.10. Kiti produktai

3.1.10. Other products

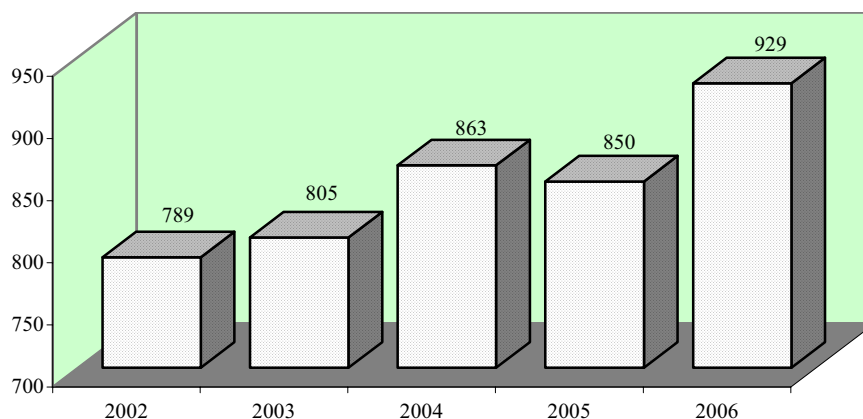
Kiaušiniai / Eggs

Lietuvoje vienas gyventojas per 2006 metus suvartojo vidutiniškai 12,1 kg kiaušinių. Tai šiek tiek mažiau negu ES gyventojas vidutiniškai (13,1 kg). Daugiausia kiaušinių suvartoja Danijos (18,7 kg) ir Vengrijos (18,5 kg) gyventojai, mažiausiai – Portugalijos (9,6 kg) ir Suomijos (9,4 kg).

2005 metais ES šalyse buvo 466,8 mln. vištų dedeklių. Vidutinis dėslumas – apie 250 kiaušinių iš vištos – išlieka maždaug toks pat kasmet. 2005 metais iš viso ES šalyse buvo surinkta 6,7 mln. t kiaušinių. Lietuvos paukštininkystės ūkiai, 2005 metais surinkę 53 tūkst. t kiaušinių, tarp ES gamintojų užėmė 18 vietą.

Lietuvoje 2005 metais apsirūpinimas kiaušiniais siekė 124 proc., 2006-aisiais – 138 proc., ES šalyse – apie 102 proc.

Gavyba ir vidaus rinka. 2006 metais visuose šalies ūkiuose buvo laikoma 4,4 mln. vištų dedeklių (3,7 proc. daugiau nei 2005 m.), iš kurių 38,4 proc. – ūkininkų ūkiuose, 61,6 proc. – ŽŪB ir įmonėse. Tačiau vištų dėslumas nuo 2001 metų nuolat mažėja – nuo 304 vnt. 2001-aisiais iki 212 kiaušinių 2006-aisiais. Tai byloja apie dedeklių lesinimą nelabai geros kokybės pašarais arba netinkamą veislių pasirinkimą. Tačiau nuolat didėjant vištų dedeklių skaičiui (nuo 3,5 mln. 2001 m. iki 4,4 mln. 2006 m.), kiaušinių surenkama vis daugiau: 2006 metais – 17,7 proc. daugiau nei 2002-aisiais (2.61 pav.). Kiaušinių gavybos didėjimą Lietuvoje lėmė paklausos augimas.

2.61 pav. Kiaušinių surinkimas 2002–2006 metais, mln. vnt.

Fig. 2.61. Production of eggs in 2002–2006, mill. pieces

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Daugiau nei pusė Lietuvos kiaušinių rinkos priklauso AB Vievio paukštynui. Stambūs kiaušinių tiekėjai yra AB Girelės, Kurmaičių, Kaišiadorių ir Vilniaus paukštynai. Lietuvoje kiaušinių supirkimas nuo 2002-ųjų kito (2.54 lentelė). 2006 metais, palyginti su 2002-aisiais, kiaušinių Lietuvoje supirkta net 6,5 proc. mažiau. Iš viso 2006 metais mūsų šalyje supirkta apie 52,5 proc. visų surinktų kiaušinių.

2.54 lentelė. Kiaušinių gavyba ir suvartojimas 2002–2006 metais, mln. vnt.

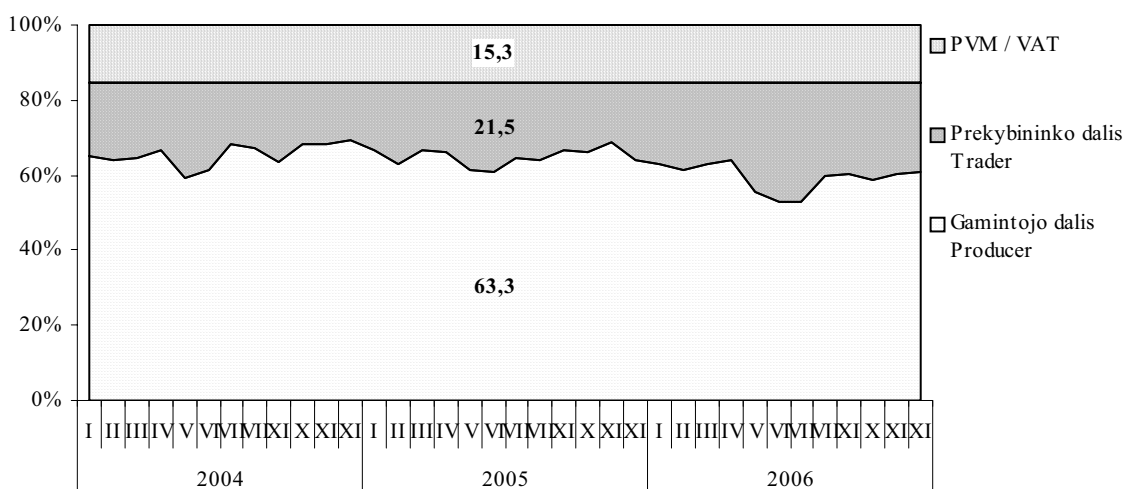
Table 2.54. Production and consumption of eggs in 2002–2006, in mill. pieces

Rodikliai / Indicators	2002	2003	2004	2005	2006
Gavyba / Production	789	805	863	850	929
Supirkimas / Purchase	521,2	466,3	485,7	487,5	487,4
Importas / Import	43,3	52,3	43,2	66,8	43,1
Eksportas / Export	44,3	100,6	137,8	235,5	300,4
Gyventojų vartojimo fondas <i>Human consumption</i>	748,2	729,6	727,1	650,9	626,4
Suvartojimas vienam gyventojui, vnt. <i>Consumption per capita, pieces</i>	216	211	212	191	184
Apsirūpinimas, proc. <i>Self-sufficiency level, %</i>	99,8	105	112	124	138

Šaltiniai: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2006 metais vidutinė didmeninė kiaušinių kaina Lietuvoje buvo 285,28 Lt/100 kg, palyginti su 2005-aisiais, 5,5 proc. didesnė. Tokiems kainų pokyčiams įtakos turėjo visoje ES kylanti kiaušinių kaina (2006 m., palyginti su 2005 m., išaugo 12,8 proc.). Vidutinė didmeninė kiaušinių kaina 2006 metais Lietuvoje buvo viena žemiausių ES. Mažesnės didmeninės kainos buvo tik Estijoje, Suomijoje ir Belgijoje. Tai sudarė galimybes plėtoti eksportą į naujas rinkas.

2006 metais didmeninė kaina sudarė apie 60 proc. kiaušinių mažmeninės kainos. Todėl didmeninės kainos pokyčiai turėjo įtakos ir mažmeninės kitimui (2.62 pav.). 2006 metais Lietuvoje kiaušinių vidutinė mažmeninė kaina buvo 2,99 Lt/10 vnt., t. y. 16,3 proc. didesnė nei 2005-aisiais.

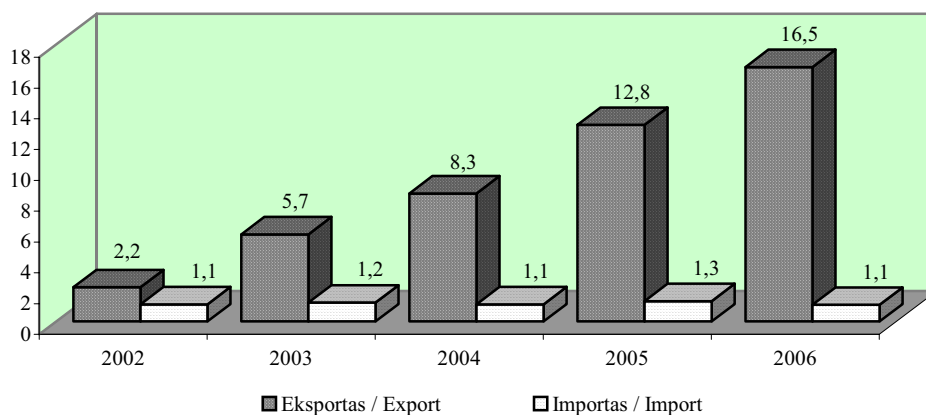

2.62 pav. Kiaušinių kainos struktūra 2004–2006 metais

Fig. 2.62. Structure of egg prices in 2004–2006

Šaltiniai: Statistikos departamento prie LRV, ŽŪMPRIS duomenys.

Užsienio prekyba. 2006 metais Lietuvos užsienio prekybos naminių paukščių kiaušiniams balansas, kaip ir daugelį pastarųjų metų, buvo teigiamas. 2006-aisiais jis buvo pats geriausias per 2002–2006 metų laikotarpį. Kiekvienais analizuojamo laikotarpio metais kiaušinių eksportas gerokai viršijo importą (2.63 pav.).

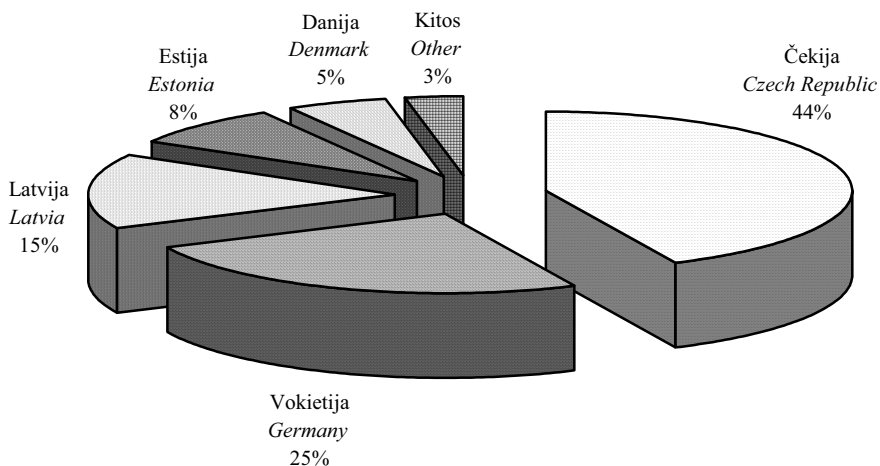

2.63 pav. Lietuvos užsienio prekyba kiaušiniams 2002–2006 metais, tūkst. t

Fig. 2.63. Lithuanian foreign trade in eggs in 2002–2006, in thou. tons

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

2006 metais įvairaus apdorojimo kiaušinių eksportas 15 kartų viršijo importą. Eksportuota apie 30 proc. Lietuvoje surinktų kiaušinių (16,5 tūkst. t už 44,4 mln. Lt), arba 29,5 proc. daugiau nei prieš metus. Vidutinė įvairaus apdorojimo vienos išvežtos kiaušinių tonos kaina 2006 metais buvo 8,2 proc. didesnė nei 2005-aisiais. Daugiausia kiaušinių 2006 metais eksportuota į Čekiją (6,4 tūkst. t), Vokietiją (3,7 tūkst. t) ir Latviją (2,3 tūkst. t) (2.64 pav.). Iš viso kiaušinių iš Lietuvos išvežta į 16 ES šalių.

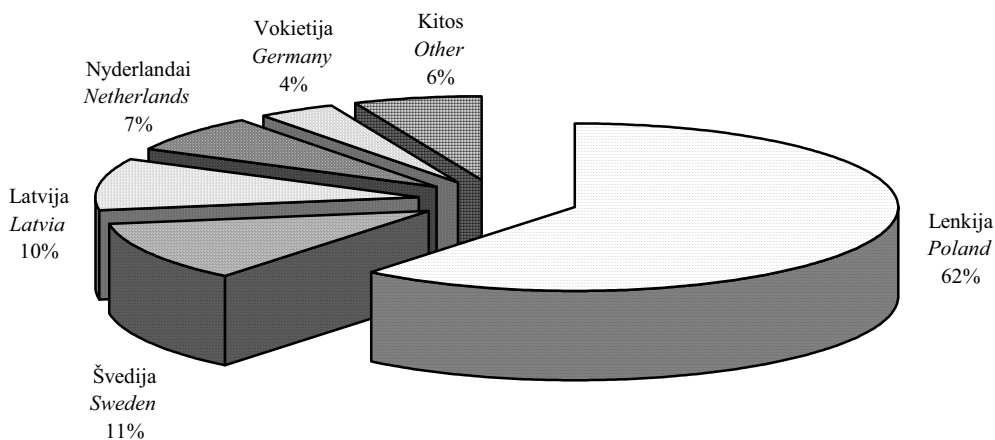

2.64 pav. Kiaušinių eksporto struktūra 2006 metais

Fig. 2.64. Structure of egg exports in 2006

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Per 2006 metus į mūsų šalį importuota 1077,3 t kiaušinių už 6,0 mln. Lt. Tai apie 1,9 proc. Lietuvoje surenkamų kiaušinių. Jų įvežta 18,3 proc. mažiau nei prieš metus. Vidutinė įvairaus apdorojimo vienos įvežtos kiaušinių tonos kaina buvo 5,6 tūkst. Lt – 9,4 proc. didesnė nei 2005-aisiais. 2006 metais daugiausia kiaušinių įvežta iš Lenkijos (656,8 t), Švedijos (123,5 t) ir Latvijos (108,1 t) (2.65 pav.). Iš viso į Lietuvą naminių paukščių kiaušiniai buvo importuojami iš 11 šalių, iš kurių 10 priklauso ES.

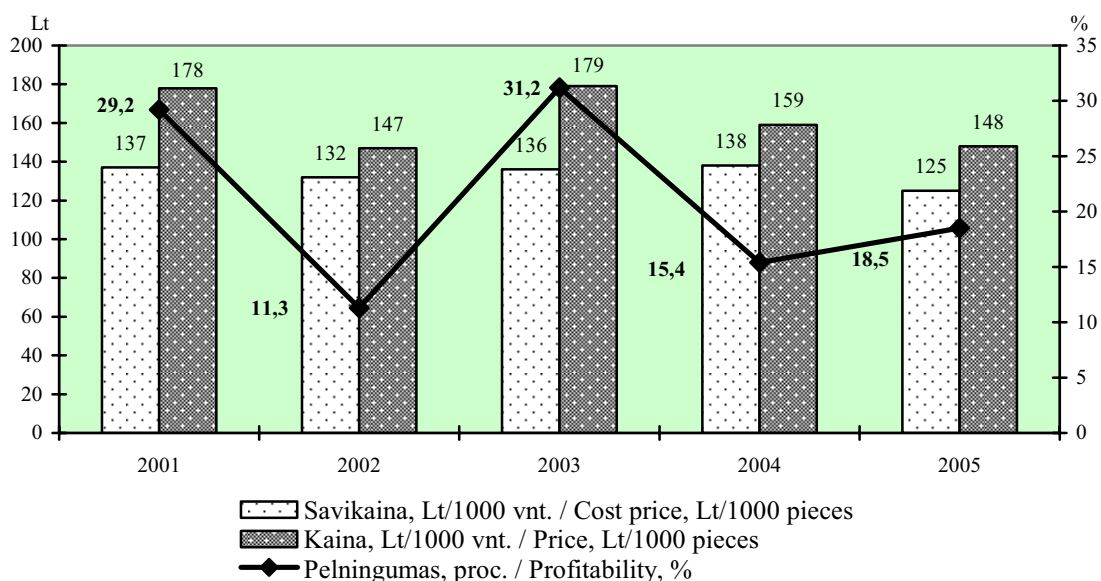
2.65 pav. Kiaušinių importo struktūra 2006 metais

Fig. 2.65. Structure of egg imports in 2006

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Ekonominiai rodikliai. Stambiosios Lietuvos kiaušinių rinkimo ir pakavimo įmonės, kurių, Lietuvos Respublikos valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos duomenimis, mūsų šalyje yra 16, dirba pelningai.

Per 2001–2005 metų laikotarpį kiaušinių gavybos sąnaudos paukštynuose ir ŽŪB nežymiai sumažėjo, o pelningumas dėl pardavimo kainų svyravimų kito nuo 11,3 iki 31,2 proc. (2.66 pav.). 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, kiaušinių gavybos sąnaudos sumažėjo 9,2 proc., o pelningumas dėl mažiau nukritusių pardavimo kainų (6,8 proc.) padidėjo iki 18,5 proc.

2.66 pav. Vidutinė kiaušinių savikaina, pardavimo kaina ir pelningumas paukštynuose ir ŽŪB 2001–2005 metais

Fig. 2.66. Average cost price, sale price and profitability of eggs in poultry farms and agricultural companies in 2001–2005

Šaltinis: ŽŪB ir kitų žemės ūkio įmonių metinių oficialiosios statistikos formų suvestinės.

Kiaušinių gavybos pelningumą padidinti įmonės galėtų didindamos paukščių produktyvumą – išgydamos naujų dėslėsių veislių dedeklių bei optimaliai subalsuodamos paukščių lesinimo racioną ir gerindamos laikymo sąlygas. Pastarieji du veiksniai turi didžiausios įtakos paukščių dėslumui.

Žuvis ir jų produktai / Fish and fish products

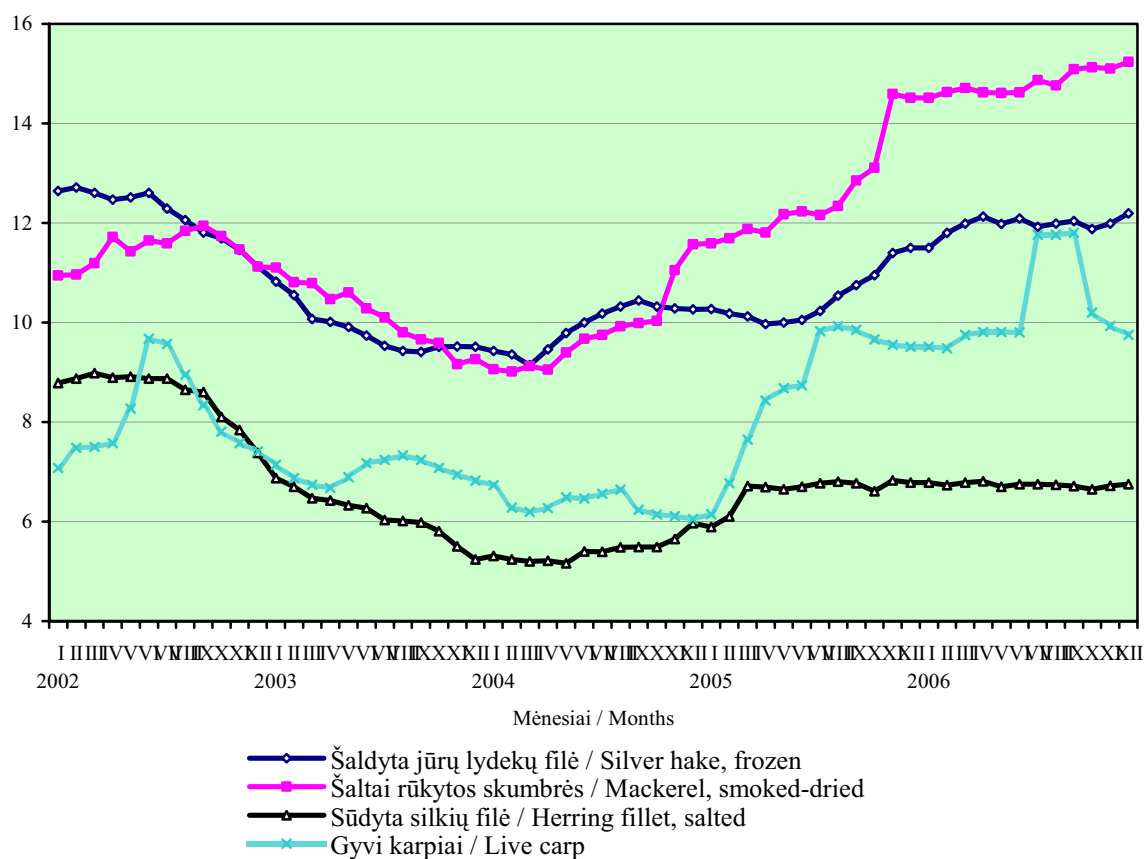
Statistikos departamento prie LRV duomenimis, žuvininkystės sektorius sukuria apie 0,1 proc. bendrosios pridėtinės vertės. Žuvų ir jų produktų eksportas ir importas 2006 metais sudarė po 14 proc. paruoštų maisto ir gyvulinės kilmės produktų.

2006 metais šalyje veikė 36 žuvų perdirbimo įmonės, 30 iš jų turėjo sertifikatą tiekti žuvų produktus į bendrąją ES rinką, 7 – į Rusijos rinką. 6 įmonės turėjo teisę perdirbti žuvis, laikyti ir tiekti žuvų produktus tik Lietuvos rinkai.

Statistikos departamento duomenimis, per 2006 metus Lietuvos žuvų perdirbimo įmonėse (išskyrus perdirbimą laivuose) buvo pagaminta apie 68,5 tūkst. t žuvų ir kitų jūros produktų, 2005 metais – 75,5 tūkst. t. Taigi gamybos apimtys 2006 metais sumažėjo apie 9 proc.

Žuvų perdirbamoji pramonė gamina ir pateikia vartotojams plataus asortimento produkciją: atšaldytus, sušaldytus, sūdytus ir marinuotus, rūkytus, džiovintus ir vytintus, aromatizuotus žuvų produktus, kulinarinius žuvų gaminius, įvairiai paruoštus žuvų konservus. Gaminami vis įvairesnio asortimento produktai. Didelę dalį perdirbtų žuvų produktų užima delikatesiniai surimio produktai – krabų lazdelės, žuvų piršteliai, vėžių uodegėlės ir kiti gaminiai. Pagrindinį eksportuojamų produktų asortimentą sudaro surimio produktai, vakuume įpakotų šaldytų žuvų filė. Kitų grupių produktai – atšaldytos ir sušaldytos, sūdytos, rūkytos žuvys bei kulinariniai gaminiai iš silkių ir skumbrių daugiausia parduodami vidaus rinkoje.

Nuo 2004 metų žuvų ir jų produktų mažmeninės kainos kilo. Per 2005–2006 metus labiausiai pabrango gyvi karpiai – beveik 66 proc. Kitų žuvų produktų kainų augimas nebuvo toks staigus. Šaldyta jūrų lydekų filė pabrango 15,7 proc., šaltai rūkytų skumbrių – apie 31 proc., sūdytų silkių filė – 13 proc. (2.67 pav.). Tokių kainų didėjimą nulėmė situacija ES bendrojoje rinkoje ir paklausos augimas vidaus rinkoje.

2.67 pav. Kai kurių žuvų produktų mažmeninių kainų dinamika 2002–2006 metais, Lt/kg

Fig. 2.67. Retail prices of selected fish products in 2001–2006, in Litai per kg

Šaltiniai: Vartotojų ir gamintojų kainų indeksai 2002–2006. – Nr. 1–4. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

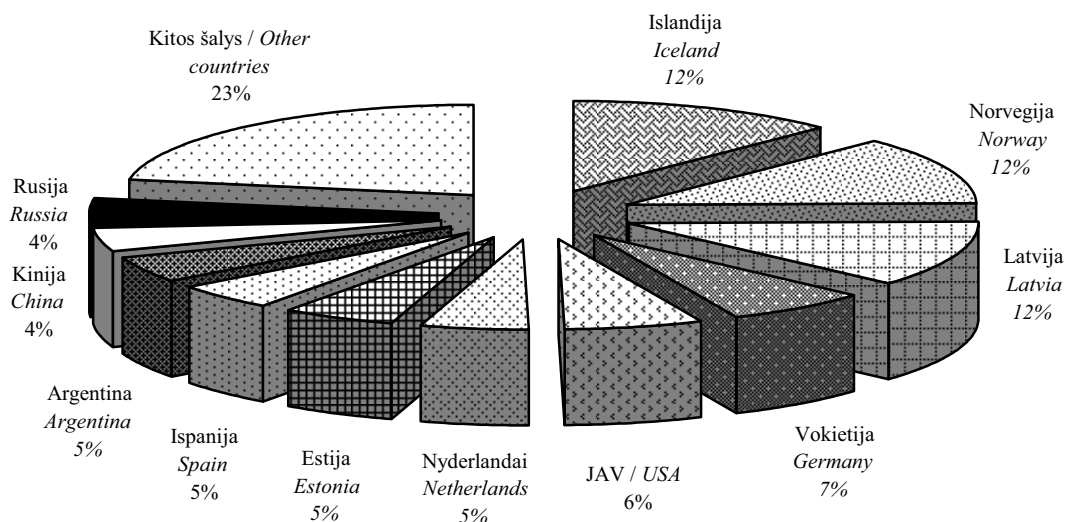
2.55 lentelė. Žuvininkystės produktų gamyba, importas ir eksportas 2002–2006 metais
Table 2.55. Production, import and export of fisheries products in 2002–2006

Rodikliai / Indicators	2002	2003	2004	2005	2006
Pagaminta žuvų produktų, tūkst. t <i>Production of fish products, thou. t</i>	73,0	52,4	56,4	75,5	68,5
Žuvų ir jų produktų importas: <i>Imports of fish and fish products:</i>					
tūkst. t / <i>thou. t</i>	71,7	75,4	69,8	89,7	79,8
mln. Lt / <i>mill. Lt</i>	298,7	300,5	295,3	452,5	460,8
Žuvų ir jų produktų eksportas: <i>Exports of fish and fish products:</i>					
tūkst. t / <i>thou. t</i>	63,8	78,4	65,9	91,0	86,0
mln. Lt / <i>mill. Lt</i>	276,8	334,3	331,8	500,4	556,3

Šaltiniai: Statistikos departamento prie LRV, Žuvininkystės departamento prie ŽŪM duomenys.

2006 metais Lietuva prekiavo žuvimis ir jų produktais su 71 šalimi. Užsienio prekybos balansas teigiamas. Eksporto vertė buvo net 20,7 proc. didesnė nei importuotos. Buvo įvežami mažesnės pridėtinės vertės pigesni produktai, o išvežami brangesni konservai ir kiti gaminiai iš žuvų.

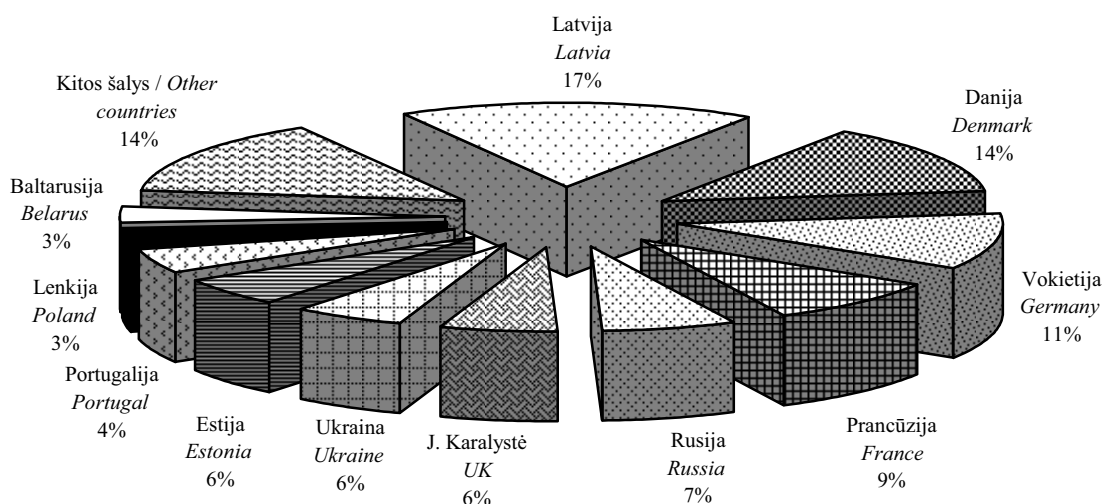
Per 2006 metus į Lietuvą buvo importuota 79,8 tūkst. t žuvų ir jų produktų. Importuotos produkcijos vertė – 460,8 mln. Lt. Į Lietuvą produkcija buvo įvežama iš 50 pasaulio šalių. 44 proc. importuoto žuvų kiekio (43 proc. vertine išraiška) sudarė importas iš ES šalių, 6 proc. (14 proc. vertine išraiška) – iš NVS. Pagrindiniai importuotojai buvo Islandija, Norvegija, Latvija, Vokietija, JAV, Nyderlandai bei Estija (2.68 pav.). Nuo 2002 metų importo kiekis išaugo apie 11 proc., tuo tarpu importuojamos produkcijos vertė padidėjo per 50 proc. Tai lėmė bendras žuvų kainų augimas ir importuojamų produktų asortimento pokyčiai.

2.68 pav. Žuvų ir jų produktų importo struktūra pagal šalis 2006 metais
Fig. 2.68. Import structure of fish and fish products by country in 2006

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Dėl sumažėjusio užšaldytų žuvų eksporto bendras Lietuvos žuvų eksportas 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, sumažėjo 5,5 proc. (nuo 91,0 iki 86,0 tūkst. t). Tačiau padidėjus eksportuojamos produkcijos kainai, jos vertė pakilo apie 11 proc. (nuo 500,4 iki 556,3 tūkst. Lt). Daugiausia išaugo šviežios arba sušaldytos žuvies eksporto apimtys. 2006 metais apie 30 proc. padidėjo gyvų karpšių eksportas. Gyvi karpiai tradiciškai eksportuoti į Lenkiją ir Latviją. Pagrindinės lietuviškų žuvų produktų pirkėjos buvo Latvija, Danija, Vokietija, Prancūzija, Rusija (2.69 pav.). Iš viso buvo eksportuojama į 45 pasaulio šalis, 81 proc. žuvų produkcijos – į ES šalis, 15 proc. – į NVS, 4 proc. – į kitas šalis.

2.69 pav. Žuvų ir jų produktų eksporto struktūra pagal šalis 2006 metais

Fig. 2.69. Export structure of fish and fish products in 2006

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Eksporto į ES produkcijos vertė sudarė apie 87 proc. visų eksportuotų žuvų produktų vertės. Nuo 2002 metų žuvų eksporto apimtys padidėjo beveik 35 proc., tuo tarpu vertė išaugo dvigubai. Tokį eksporto vertės augimą lėmė gaminamos produkcijos asortimento pokyčiai, gerėjanti gaminių kokybė ir didėjanti jų kaina.

3.3 Ekologiški žemės ūkio ir maisto produktai

3.3. Organic agricultural and food products

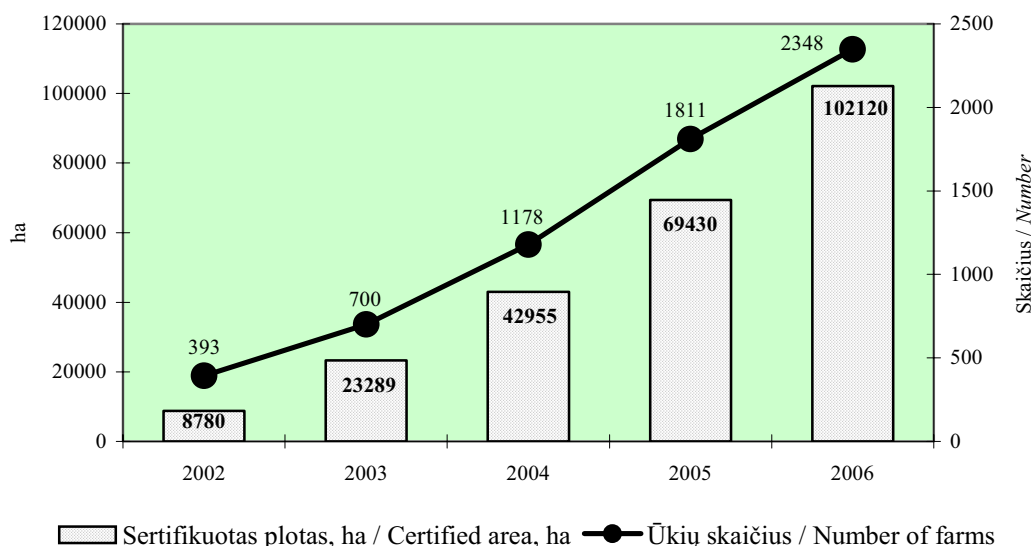
Tarptautinės ekologinio žemės ūkio federacijos duomenimis, ekologinės žemdirbystės plotas pasaulyje – 31 mln. ha. Daugiau kaip trečdalis pasaulio ekologinių plotų yra Australijoje, apie 3 mln. ha – Argentinoje, 2,3 mln. ha – Kinijoje ir 1,6 mln. ha – JAV. Ekologinė žemdirbystė darosi itin populiarūs ir Europoje, kurioje yra ketvirtis pasaulio ekologinių plotų. Nors ekologinė žemdirbystė populiarėja visame pasaulyje,

prognozuojama, kad ateityje didžioji dalis ekologiškų produktų bus pagaminama Europoje ir Šiaurės Amerikoje.

Bendras ES-25 šalių sertifikuotas plotas 2005 metais viršijo 6,1 mln. ha. Italijoje buvo 17 proc. viso sertifikuoto ES ploto, Ispanijoje bei Vokietijoje po 13 proc. Daugiausia ekologinių ūkių yra Italijoje, Austrijoje bei Vokietijoje

Ekologinio žemės ūkio plėtros pradžia Lietuvoje laikomi 1990 metai, kai buvo įkurta Lietuvos ekologinės žemdirbystės bendrija „Gaja“. Nuo 1997 metų pradėtos mokėti tiesioginės išmokos iš šalies biudžeto už sertifikuotų pasėlių hektarą ir imta kompensuoti 75 proc. sertifikavimo mokesčio. Tai lėmė spartų ekologinių pasėlių plotų didėjimą.

ES ir nacionalinės paramos priemonių taikymas ekologinės gamybos ūkiams ypač skatino šio gamybos būdo plėtrą Lietuvoje. 2006 metais sertifikuoti plotai pasiekė 102 tūkst. ha, arba 4,1 proc. ŽŪN. 2006 metais palyginti su 2005-aisiais, ekologinių ūkių skaičius padidėjo 30, o sertifikuoti plotai net 47 proc. (2.70 pav.).

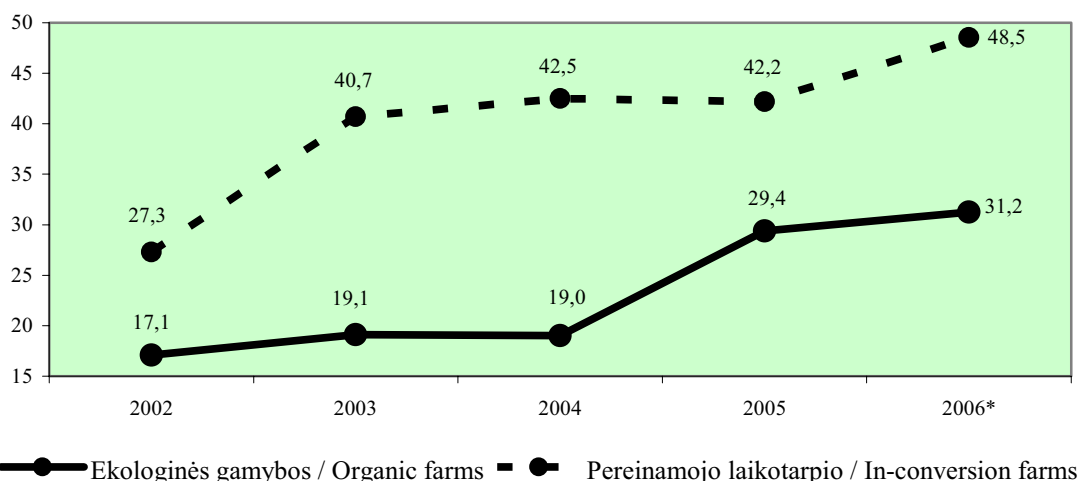
2.70 pav. Ekologinių ūkių skaičius ir sertifikuotas plotas 2002–2006 metais

Fig. 2.70. Number of organic farms and certified area in 2002–2006

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

Lietuvoje per 2002–2006 metus didėjo ir sertifikuotų ir pereinamojo laikotarpio ekologinių ūkių vidutinis plotas. 2006 metais pereinamojo laikotarpio ūkių plotas daugiau kaip trečdaliu buvo didesnis nei ekologinės gamybos (2.71 pav.). Tai rodo, kad ateityje turėtų didėti ir sertifikuotas ekologinis ūkis.

Lietuvoje, kaip ir daugelyje ES šalių, vidutinis ekologinio ūkio plotas yra didesnis nei šalies ūkio vidurkis. Senosiose ES šalyse šis skirtumas nėra ryškus. Tačiau ypač dideli skirtumai matomi Slovakijoje, kur vidutinis ekologinis ūkis 17 kartų didesnis negu šalies vidutinis, Vengrijoje – 13 kartų, Čekijoje – 3,6 karto. Lietuvoje tendencijos panašios – ekologinis ūkis 3,5 karto didesnis už šalies vidutinį (2.56 lentelė).

* Be žuvininkystės ūkių / Fish farms excluded.

2.71 pav. Sertifikuotų ekologinės gamybos ir pereinamojo laikotarpio ūkių vidutinis dydis 2002–2006 metais, ha

Fig. 2.71. Average size of certified organic farms and in-conversion farms in 2002–2006, ha

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

2.56 lentelė. Vidutinis ekologinio ir šalies ūkio dydis ES šalyse 2005 metais, ha

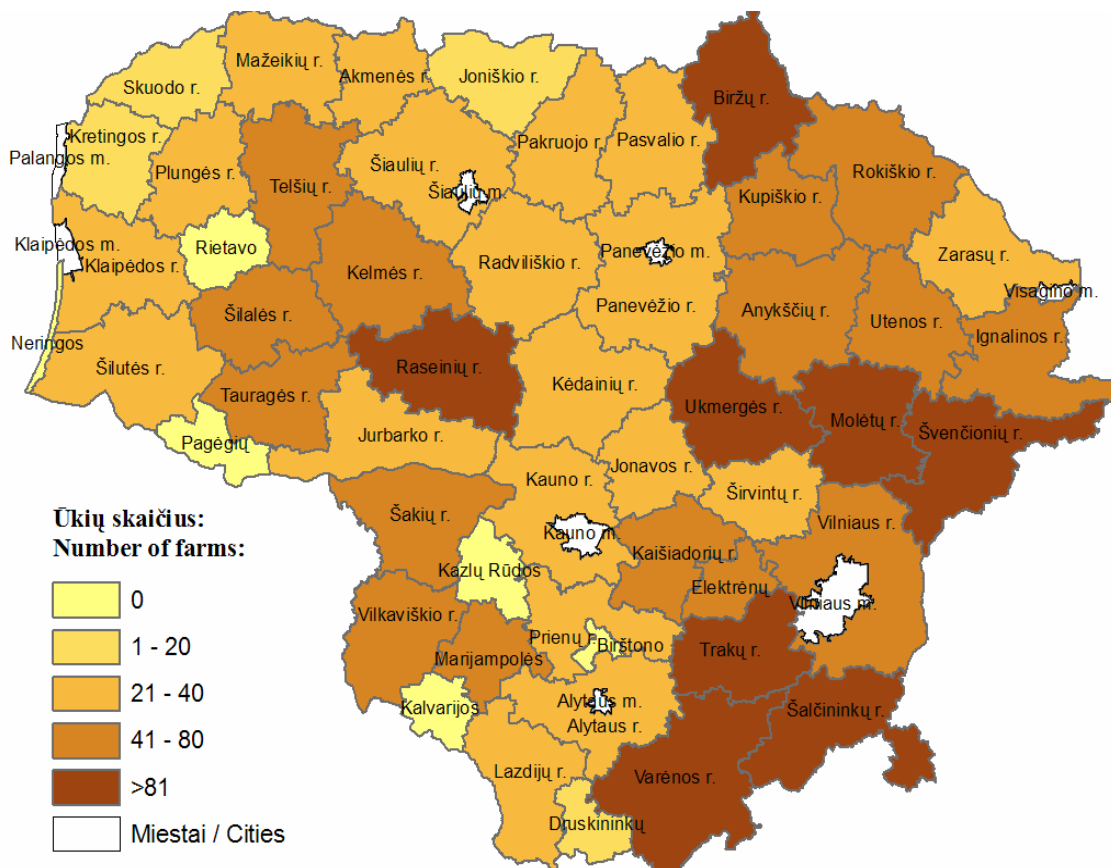
Table 2.56. Average size of organic and country's farm in EU countries, in ha

Šalis / Country	Ekologinis ūkis Organic farm	Šalies vidutinis ūkis Average country's farm
Belgija / Belgium	31,9	26,9
Čekija / Czech Republic	305,4	84,2
Danija / Denmark	44,2	53,7
Vokietija / Germany	47,4	43,7
Airija / Ireland	36,5	31,8
Ispanija / Spain	51,5	23
Prancūzija / France	49,2	48,6
Italija / Italy	23,8	7,4
Latvija / Latvia	41,3	13,2
Lietuva* / Lithuania*	43,0	12,4
Vengrija / Hungary	76,8	6,0
Nyderlandai / Netherlands	35,4	23,5
Austrija / Austria	17,7	19,1
Slovakija / Slovakia	462,6	27,4
Švedija / Sweden	52,4	42,1
Jungtinė Karalystė / United Kingdom	142,1	55,6

* 2006 m.

Šaltiniai: Eurostato, VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

Lietuvoje ekologiškai ūkininkaujančiųjų daugiau yra pietrytinėje šalies dalyje, mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse, tarp jų ir karstiniame regione, kuris apima dalį Biržų ir Pasvalio savivaldybių (2.72 pav.). Toks išsidėstymas iš dalies grindžiamas daugiau aplinkosauginiais nei ekonominiais ekologinio ūkininkavimo motyvais.

2.72 pav. Ekologinės gamybos ūkių išsidėstymas šalyje 2006 metais

Fig. 2.72. Distribution of organic farms in Lithuania in 2006

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

Pastaraisiais metais tendencijos pasikeitė, 2006 metais išaugo ekologinių ŽŪN plotas palankiose ūkininkauti vietovėse – 1,8 karto, nepalankiose – 1,2 karto (2.57 lentelė).

2.57 lentelė. Sertifikuotų ŽŪN pokyčiai regionuose 2005–2006 metais

Table 2.57. Changes in agricultural certified area by regions in 2005–2006

Vietovės Regions	Ekologinių ŽŪN plotas, tūkst. ha <i>Area of organic agricultural area, thou. ha</i>		Pokytis per metus, kartais <i>Change per year, times</i>	Pasiskirstymas pagal regionus, proc. <i>Distribution by regions, %</i>	
	2005	2006***		2005	2006
	MPŪV* / LFA	46,4		54,3	1,2
PŪV **/ FA	23,0	42,3	1,8	33	44
Iš viso / Total	69,4	96,6	1,4	100	100

* Mažiau palankios ūkininkauti vietovės / Less-favoured areas.

** Palankios ūkininkauti vietovės / Favoured areas.

*** Be žuvininkystės ūkių / Fish farms excluded.

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

Ekologinių ūkių pasiskirstymas pagal jų dydį ir naudojamos žemės plotą yra nevienareikšmiškas. Ūkiai, kurių plotas – iki 50 ha, 2006 metais sudarė 80 proc. ekologiškai ūkininkaujančių skaičiaus, o jų dirbamos žemės plotas – 31 proc. bendro šalies sertifikuoto ekologinio ploto (2.73 pav.). Lyginant su 2005 metais, tokio dydžio ūkių skaičius sumažėjo 3, o plotas – 4 procentiniais punktais. 151 ha ir didesni ūkiai struktūroje sudarė 5 proc., o jų plotas – 40 proc., palyginti su 2005 metais, padidėjo atitinkamai 1 ir 5 procentiniais punktais. Šioje grupėje buvo 12 stambių ūkių, kurių kiekvieno plotas viršijo 500 ha, didžiausias ūkis – 941 ha.

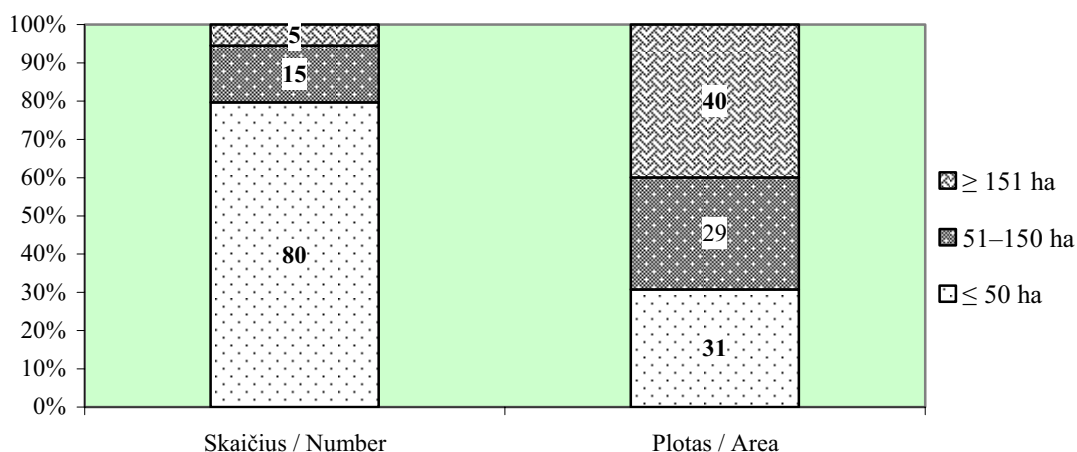
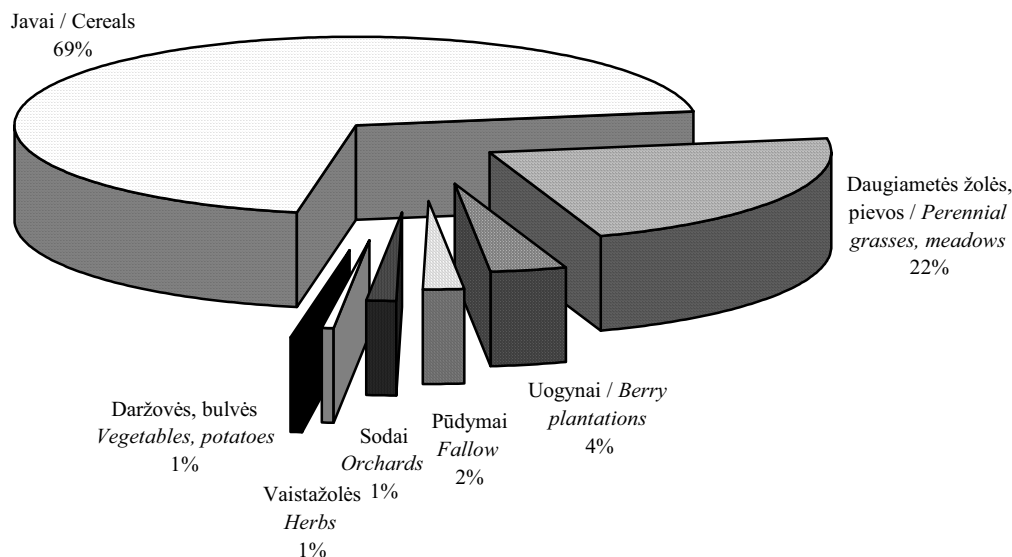
2.73 pav. Ekologiniai ūkiai pagal naudojamos žemės plotą 2006 metais

Fig. 2.73. Organic farms by used agricultural area in 2006

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

Ekologinių ūkių stambėjimo tendencijos, siekiant didesnės išmokų sumos (kai neribojama maksimali išmokų suma) iškreipia ekologinio ūkininkavimo esmę ir prasmę. Stambūs ūkiai dažniausiai užsiima tik augalininkyste, todėl neužtikrinamas ekologinio ūkininkavimo sistemos balansas.

Šalies ekologinių pasėlių struktūroje 2006-aisiais, kaip ir ankstesniais metais, dominavo javai (2.74 pav.). Tokia pasėlių struktūra neužtikrina tausojančio gamtinių išteklių naudojimo ir neatitinka ekologinio ūkininkavimo koncepcijos – atitinkamų sėjomainos reikalavimų.

2.74 pav. Ekologiškų augalų ploto (įskaitant pūdymus) struktūra 2006 metais

Fig. 2.74. Structure of organic crop area (fallow incl.) in 2006

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

Ankštinių ir varpinių javų pasėlių struktūroje 2006 metais, kaip ir ankstesniais metais, vyraavo varpiniai. Didžiausią dalį užėmė grikių plotai (14 proc. sertifikuoto javų ploto), miežiai (13 proc.), kviečiai (12 proc.) ir rugiai (11 proc.). Ankštiniai javai sudarė 29 proc. sertifikuoto javų ploto.

Nagrinėjant ekologiškų pasėlių struktūrą ES, pastebima, kad javų pasėliai Graikijoje, Lietuvoje, Čekijoje bei Slovakijoje sudaro daugiau nei pusę ekologiškų pasėlių. Daržovių pasėlių plotai daugelyje šalių nesiekia 5 proc. Žaliosios pasėlių struktūroje ryškia dalį sudarė Latvijoje – 74 proc., Belgijoje – 66 proc., Jungtinėje Karalystėje bei Italijoje – atitinkamai 61 ir 52 proc. (2.58 lentelė). Šiose šalyse plėtojama ekologinė gyvulininkystė.

Ekologinė gyvulininkystė – būtina sudėtinė ekologinio žemės ūkio dalis. Norint išlaikyti ūkininkavimo sistemos balansą, ūkiuose turėtų būti laikomi gyvuliai, kurių mėšlas reikalingas dirvos derlingumui išsaugoti ir pagerinti ūkininkaujant ekologiškai. 2006 metais buvo 720 sertifikuotų gyvulininkystės ūkių. Palyginti su 2005-aisiais, jų skaičius išaugo 24 proc. Tokių augimą paskatino didelės išmokos bei galimybė brangiau parduoti pieną. Daugiausia ekologinės gyvulininkystės ūkių yra Molėtų (59), Telšių (47), Ukmergės (41), Utenos (39) savivaldybėse. Stambių ekologinės gyvulininkystės ūkių skaičius auga, nors iki 2003 metų dominavo smulkūs ūkiai.

2.58 lentelė. Ekologinių pasėlių struktūra ES šalyse 2005 metais, proc.

Table 2.58. Structure of organic crops in EU countries in 2005, in per cent

Šalis / Country	Javai Cereals	Daržovės Vegetables	Žaliosios Green fodder	Techniniai augalai Industrial crops	Kita ariama žemė / Other arable land
Belgija / Belgium	26	4	66	0	4
Čekija / Czech Republic	66	1	20	3	10
Danija / Denmark	34	1	56	1	8
Prancūzija / France	31	3	41	7	18
Graikija / Greece	75	1	18	3	3
Italija / Italy	37	3	52	4	4
Latvija / Latvia	22	0	74	1	3
Lietuva* / Lithuania*	69	1	22	0	8
Nyderlandai / Netherlands	28	14	21	2	35
Slovėnija / Slovenia	42	6	40	5	7
Slovakija / Slovakia	50	2	28	10	10
Švedija / Sweden	38	1	53	2	6
Jungtinė Karalystė / UK	26	7	61	1	5

* 2006 m.

Šaltiniai: Eurostato; VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

Ūkiuose daugiausia ekologiškai auginama avių, tačiau pereinamuoju laikotarpiu gausiausia – galvijų prieauglio banda (2.59 lentelė). 2006 metais neauginta sertifikuotų kiaulių (2005 m. – 70).

2.59 lentelė Sertifikuotų gyvulių skaičius ekologiniuose ir pereinamojo laikotarpio ūkiuose pagal rūšis 2006 metais

Table 2.59. Number of certified livestock in organic and in-conversion farms by kind of animal in 2006, in heads

Gyvulių rūšis / Kind of animal	Ūkio statusas / Status of the farm			Iš viso Total
	Ekologiniai Organic	P2*	P1**	
Melžiamos karvės / Dairying cows	3556	1672	1045	6273
Buliai reproduktoriai / Bulls breeders	26	17	17	60
Galvijų prieauglis iki 2 m. Cattle < 2 years	4596	2512	1562	8670
Ėriavedės / Ewes	0	4	51	55
Kitos avys / Other sheep	5044	1519	1889	8452
Melžiamos ožkos / Dairying goats	206	2	4	212
Kitos ožkos / Other goats	258	160	29	447

* P2 – antrų metų pereinamojo į ekologinį laikotarpio / Second year in-conversion.

** P1 – pirmų metų pereinamojo į ekologinį laikotarpio / First year in-conversion.

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

Ekologinės krypties (ekologiniai ir pereinamojo laikotarpio) avys Lietuvoje 2006 metais sudarė 23 proc. visų šalies avių, o galvijai – 1,8 proc. Panašios tendencijos vyrauja ir kitose ES šalyse. Čia labiausiai paplitusi ekologinės gyvulininkystės šaka buvo avininkystė, tačiau populiarėja ir galvijininkystė. Daugiausia avių ekologiškai 2005 metais auginta Italijoje, tačiau Airijoje bei Jungtinėje Karalystėje jų tankumas ekologiniame plote didžiausias (2.60 lentelė). Ekologiškai auginamų kiaulių didžiausias skaičius buvo Graikijoje, daug jų laiko Nyderlandai ir Danija. Stambiausios ekologiškų galvijų augintojos buvo Austrija, Italija, Jungtinė Karalystė, tačiau 100-ui ha daugiausiai galvijų tenka Belgijoje, Austrijoje bei Danijoje.

2.60 lentelė Ekologiškai auginamų gyvulių skaičius, tenkantis 100 ha sertifikuoto ploto, ES šalyse 2005 metais, vnt.

Table 2.60 Number of livestock per 100 ha of certified area in EU countries in 2005, in heads

Šalis / Country	Galvijai / Cattle	Avys / Sheep	Kiaulės / Pigs
Belgija / Belgium	131	46	35
Čekija / Czech Republic	27	10	1
Danija / Denmark	92	9	40
Airija / Ireland	63	109	2
Graikija / Greece	8	76	44
Ispanija / Spain	7	17	1
Italija / Italy	21	69	3
Latvija / Latvia	18	5	6
Lietuva* / Lithuania*	15	8	0
Nyderlandai / Netherlands	74	19	54
Austrija / Austria	93	22	14
Portugalija / Portugal	27	53	3
Slovėnija / Slovenia	62	90	8
Slovakija / Slovakia	22	64	0
Suomija / Finland	13	7	2
Švedija / Sweden	41	16	12
Jungtinė Karalystė / United Kingdom	35	113	5

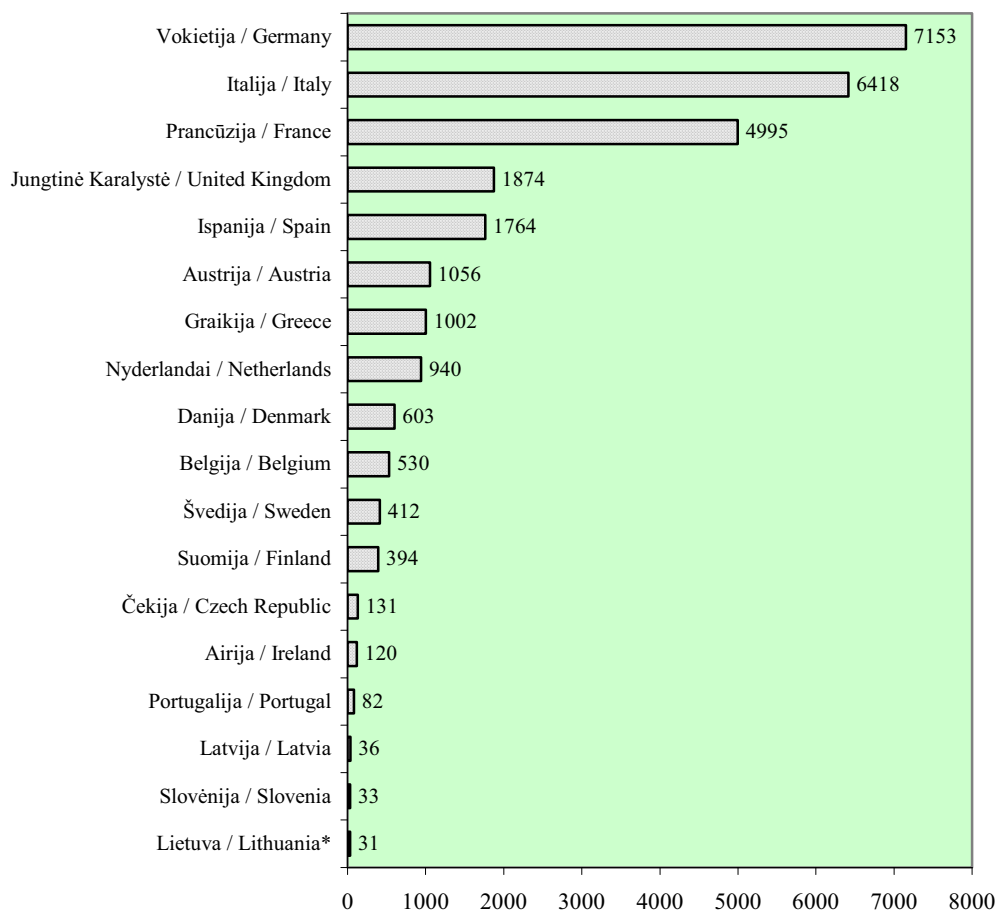
* 2006 m.

Šaltiniai: Eurostato, VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

2006 metais Lietuvoje sertifikuota 15 žuvininkystės ūkių, kurių vidutinis dydis – 360 ha. Populiariausios žuvis ekologinės gamybos ūkiuose – karpiai. Auginamos ir lydekos, karosai, lynai, baltieji amūrai, sterka.

Sparčiai augant ekologinių ūkių skaičiui, daugėja norinčių perdirbti ir paruošti rinkai ekologiškus produktus. 2006 metais Lietuvoje veikė 20 sertifikuotų perdirbimo įmonių ir 11 produkcijos paruošimo bei prekybos įmonių ir ūkių. Iš jų: 7 grūdų perdirbimo ir 2 grūdų daiginimo, 5 duonos kepimo, 4 pieno perdirbimo įmonės, 3 vaisių – daržovių, 7 vaistažolių tvarkymo įmonės ir ūkiai, po 1 mėsos perdirbimo bei šokolado gamybos įmonė. Lietuvoje sertifikuotų įmonių skaičius vienas mažiausių tarp ES šalių.

2005 metais ES-25 šalyse veikė 28 tūkst. sertifikuotų perdirbėjų. Tarp jų tik 2 proc. sudarė perdirbėjai iš 10 naujųjų ES šalių. 26 proc. visų perdirbėjų registruoti Vokietijoje, 23 proc. – Italijoje, 18 proc. – Prancūzijoje (2.75 pav.). Senosiose ES šalyse perdirbėjais dažnai tampa ekologiškos produkcijos augintojai.

* 2006 m.

2.75 pav. Ekologiškų produktų perdirbėjai (fiziniai asmenys ir įmonės) ES šalyse 2005 metais

Fig. 2.75. Number of processors (natural entities and enterprises) of organic products in EU countries in 2005

Šaltiniai: Eurostato, VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

Ekologinės gamybos plotas šalyje didėja greitai, o ekologiškų produktų rinkos plėtra nėra tokia sparti. Tačiau geros kokybės sveikatai tausojančių ekologiškų produktų paklausa rinkoje auga.

Ekologiškų grūdų daugiausia perka sertifikuotos grūdų perdirbimo įmonės, duonos gamybos įmonės ir žuvininkystės ūkiai, auginantys ekologiškas žuvis. 2006 metais šios įmonės supirko 2007 t ekologiškų grūdų arba 66 proc. daugiau nei 2005-aisiais. Kita dalis ekologiškų grūdų buvo parduota kaip įprastinė produkcija arba sunaudota pašarams.

2.61 lentelė. Supirktų ekologiškų grūdų kiekis 2005 ir 2006 metais*Table 2.61. Amounts of organic cereals purchased in 2005 and 2006*

Grūdų rūšys / Cereals	Kiekis, t / Amount, t		Pokytis, proc. Change, %
	2005	2006	
Kviečiai / Wheat	458	518	113
Rugiai / Rye	380	1021	269
Avižos / Oats	38	59	155
Miežiai / Barley	100	192	192
Kvietrugiai / Triticale	141	217	154
Iš viso / Total	1211	2007	166

Šaltinis: ŽŪMPRIS duomenys.

Labai išsiplėtė ekologiškų pieno produktų asortimentas. Siūlomi sertifikuoti produktai: pienas, kefyras, grietinė, sūris, tepamieji pieno riebalai, įvairių skonių jogurtai, ožkų pienas ir sūriai iš jo. Sertifikuoti kelių rūšių saldainiai bei mėsos gaminiai.

Ekologiškų produktų pardavimo kainos yra aukštesnės nei tradicinių. 2006 metų gruodžio mėnesį šalies mažmeninės prekybos centruose ekologiškų burokėlių kaina buvo 77 proc. didesnė nei įprastiniu būdu užaugintų, kopūstų – 152 proc., morkų – 36 proc. Šalies turgavietėse parduodamų ekologiškų produktų kainos taip pat buvo didesnės nei įprastinių, tačiau skirtumai tarp jų mažesni.

2.62 lentelė. Kai kurių ekologiškų daržovių kainos 2006 metų gruodžio mėnesį*Table 2.62. Prices of selected organic vegetables in December 2006*

Rodikliai / Indicators	Bulvės Potatoes	Burokėliai Beetroot	Kopūstai Cabbage	Morkos Carrots
Kaina prekybos centruose, Lt/kg Prices in supermarkets, Lt/kg	2,49	2,99	2,49	2,29
Kainos skirtumas, palyginti su įprastu produktu, proc. / Price difference compared to traditional product, %	32	77	152	36
Kaina šalies turgavietėse, Lt/kg Prices in local markets, Lt/kg	1,60	1,20	1,50	2,00
Kainos skirtumas, palyginti su įprastu produktu, proc. / Price difference compared to traditional product, %	45	33	88	82

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, ir įprastinių, ir ekologiškų, perdirbtų grūdų produktų (kruopų ir miltų) kainos didėjo iki 25 proc. Tačiau buvo žymus skirtumas tarp įprastinių ir ekologiškų perdirbtų grūdų produktų, ypač kruopų. 2006 metų lapkritį ekologiškų kvietinių kruopų kaina buvo 18 proc. didesnė nei įprastinių, perlinių – 55 proc., miežinių – 83 proc.

Lietuvoje ekologiniam žemės ūkiui 2006 metais buvo skiriamas didelis dėmesys. Tai viena iš Lietuvos žemės ūkio stipriųjų pusių bendrojoje ES rinkoje. Tokio dėmesio išraiška tapo šalies dalyvavimas tradicinėje tarptautinėje maisto pramonės, žemės ūkio ir sodininkystės parodoje-mugėje „Žalioji savaitė 2007“ („Grüne Woche 2007“). Lietuvoje taip pat populiaros ekologiškų produktų mugės, rengiamos Vingio parke, Jono Basanavičiaus vidurinėje mokykloje, Vilniuje, Daukanto gatvėje, Kaune. Ekologiškų produktų jau galima įsigyti ir mažmeninės prekybos centruose.

III. ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO STRUKTŪRINIAI POKYČIAI

III. STRUCTURAL CHANGES IN THE AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR

1. Žemės ūkio gamybos struktūra

1. Structure of agricultural production

1.1. Bendroji žemės ūkio produkcija

1.1. Gross agricultural output

2006 metais bendroji žemės ūkio produkcija veikusiomis kainomis sudarė 5,232 mlrd. Lt, palyginti su 2005 metais, išaugo 3 proc. Bendrosios žemės ūkio produkcijos didėjimą skatino auganti žemės ūkio ir maisto produktų paklausa vidaus rinkose bei didėjančios užsienio prekybos apimtys. Jos teigiamus poslinkius lėmė ir išaugusi ES parama.

Žemės ūkyje ir maisto pramonėje 2006 metais sukurta 9,1 proc. šalies bendrosios pridėtinės vertės, iš jos žemės ūkyje sukurta dalis – 5,0 proc. (3,653 mlrd. Lt), maisto pramonėje – 4,1 proc. (3,046 mlrd. Lt).

2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, pasikeitė žemės ūkio gamybos šakų plėtros tendencijos. 2006 metų augalininkystės produkcijos bendroji vertė sudarė 90 proc. 2005-ųjų vertės. Augalininkystės produkcijos gamyba labai sumažėjo, o supirkimo kainos, išskyrus cukrinių runkelių, išaugo. Atskirų augalininkystės produktų supirkimo kainų padidėjimas nevienodas: grūdų – 29 proc., daržovių – 26 proc., bulvių – 67 proc., rapsų – 35 proc.

Pagrindinių žemės ūkio augalų derlius dėl nepalankių meteorologinių sąlygų 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, sumažėjo: grūdų – 34 proc., bulvių – 49 proc., lauko daržovių – 46 proc., rapsų – 16 proc., cukrinių runkelių – 10 proc. Ypač nepalankūs metai buvo žieminių javų augintojams. Dėl šalnų pasėliai sumažėjo, 13 proc., derlingumas – 35 proc., bendras derlius – 44 proc. Vasarinių javų plotai padidėjo 12 proc., ankštinių augalų – 20 proc., tačiau dėl gerokai mažesnio derlingumo (atitinkamai 31 proc. ir 51 proc.) šių augalų derlius sumažėjo 23 ir 41 proc. Bulvių derlius irgi sumažėjo, jų plotas buvo mažesnis 22 proc., o derlingumas – 35 proc. Lauko daržovių 28 proc. sumažėjęs derlingumas ir 25 proc. – plotas lėmė derliaus mažėjimą. Cukrinių runkelių derlius sumažėjo 10 proc. dėl 12 proc. mažesnių plotų, nors jų derlingumas išaugo 2 proc. Rapsų buvo pasėta 38 proc. daugiau, tačiau derliaus mažėjimą lėmė 39 proc. mažesnis derlingumas.

Gyvulininkystės produkcijos bendroji vertė 2006 metais padidėjo 17 proc. Tai lėmė išaugusios gyvulininkystės produkcijos gamybos apimtys ir padidėjusios pieno bei galvijų supirkimo kainos. 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, pagaminta: jautienos ir

veršienos – 0,5 proc. daugiau, kiaulienos ir paukštienos – atitinkamai 2 ir 21 proc. daugiau, primelžta 1,6 proc. daugiau pieno ir surinkta 8 proc. daugiau kiaušinių.

Tokia situacija lėmė bendrosios žemės ūkio produkcijos šakų struktūrinius pokyčius. 2005 metais gyvulininkystės produkcijai teko 49,2 proc., o 2006-aisiais ji padidėjo 6,8 procentinio punkto ir sudarė 56 proc. bendrosios žemės ūkio produkcijos.

Žemės ūkio produkcijos gamybos apimtis ir struktūrinius pokyčius lėmė ir nuolat besikeičianti rinkos konjunktūra. Žemės ūkio atskirų produktų supirkimo apimtys per pastaruosius penkerius metus kito netolygiai (3.1 lentelė).

3.1 lentelė. Žemės ūkio produkcijos supirkimo apimtys 2002–2006 metais, tūkst. t
Table 3.1. Quantities of agricultural products purchased in 2002–2006 in thou. tons

Produktai / Products	2002	2003	2004	2005	2006
Grūdai / Grain	715,3	1112,8	1390,4	1768,4	1101,3
Linų pluoštas / Flax fibre	6,2	10,0	4,6	2,0	...
Cukriniai runkeliai / Sugar beet	994,4	977,4	904,9	798,5	716,4
Rapsai / Rape	96,3	109,9	172,6	215,1	140,0
Daržovės / Vegetables	24,7	26,1	26,1	27,6	30,4
Vaisiai ir uogos / Fruit and berries	39,9	75,4	12,8	72,1	79,7
Gyvuliai ir paukščiai (gyv. sv.) Livestock and poultry (live weight)	139,7	186,7	196,8	232,6	250,9
Pienas (perskaičiuotas į bazinį riebumą) Milk (equivalent of base fatness)	1140,8	1225,2	1370,3	1432,3	1539,4
Kiaušiniai, mln. vnt. / Eggs, mill.	521,2	466,3	485,7	487,4	481,9

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkio produkcijos supirkimas 2002–2006 m. sausio 1 d. – V.: Statistikos departamentas prie LRV.

2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, augalininkystės produktų supirkimo apimtys kito nevienodai: grūdų supirkta 38 proc., rapsų – 35 proc., cukrinių runkelių – 10 proc. mažiau, daugiau supirkta tik daržovių bei vaisių ir uogų (po 10 proc.). Gyvulininkystės produktų – gyvulių ir paukščių bei pieno supirkimo apimtys per 2006 metus išaugo po 8 proc., kiaušinių beveik nepasikeitė.

Kainų indeksų kitimo tendencijos per visą analizuojamąjį laikotarpį buvo skirtingos. 2003 metais, palyginti su 2002-aisiais, ir žemės ūkio produkcijos supirkimo, ir materialinių išteklių kainų indeksai mažėjo. Augalininkystės produktų kainų indeksų didžiausias augimas buvo 2006 metais, jis, palyginti su 2005 metais, padidėjo net 20,1 procentinio punkto. Gyvulininkystės produktų supirkimo kainų indeksas didžiausias buvo 2005 metais, o 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, padidėjo tik 2,3 proc. Žemės ūkio produktų vidutinės supirkimo kainos 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, išaugo 19,1 proc.

Pastarųjų penkerių metų analizės duomenys rodo, kad disproporcija („kainų žirklys“) tarp žemės ūkio produkcijos supirkimo ir materialinių išteklių kainų atskirais metais nevienoda (3.2 lentelė).

3.2 lentelė. Žemės ūkio produkcijos ir jai pagaminti reikalingų išteklių kainų indeksai 2002–2006 metais (palyginti su ankstesniais metais), proc.

Table 3.2. Price indices of agricultural products and inputs in 2002–2006 (compared to the previous year), in per cent

Rodikliai / Indicators	2002	2003	2004	2005	2006
„Kainų žirklys“ / „Price scissors“	110,5	93,3	104,3	104,0	118,0
Žemės ūkio produkcijos supirkimo kainų indeksai: <i>Purchase price indices of agricultural products:</i>					
bendrasis / <i>total</i>	99,6	89,2	101,0	113,1	119,1
augalininkystės / <i>crop products</i>	112,6	90,0	93,1	112,8	132,9
gyvulininkystės / <i>livestock products</i>	85,4	88,1	112,7	113,4	102,3
Materialinių išteklių kainų indeksas <i>Price index of inputs</i>	90,1	95,6	96,8	108,7	107,4

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkio produkcijos supirkimas 2007 m. sausio 1 d. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2007;
Lietuvos žemės ūkis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006.

Nepalankiausi žemės ūkio produkcijos gamintojams buvo 2003 metai: nors materialinių išteklių kainos mažėjo, augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos kainos mažėjo sparčiau. 2004-ieji buvo palankūs tik gyvulininkystės produkcijos gamintojams. Jų produkcijos kainoms išaugus 13 proc., materialinių išteklių vidutinė kaina sumažėjo 3,2 proc. Augalininkystės produkcijos kainos mažėjo sparčiau nei vidutinės materialinių išteklių kainos.

Palankiausi žemdirbiams buvo 2002 ir 2006 metai. Už parduotą žemės ūkio produkciją jos gamintojai galėjo įsigyti daugiau materialinių išteklių, nes jų kainų didėjimo tempai buvo mažesni nei žemės ūkio produktų supirkimo. Nepalankų augalininkystės produktų gamintojams „kainų žirklių“ poveikį, Lietuvai tapus ES nare, kompensavo daug didesnės tiesioginės išmokos.

1.2. Bendroji pridėtinė vertė ir pajamos žemės ūkyje

1.2. Gross value added and income in agriculture

Žemės ūkis yra svarbi ūkio šaka, kuriai taikoma ES BŽŪP. Siekiant efektyvios politikos, būtina turėti informacijos apie žemės ūkio ekonominę padėtį ir jos kitimo tendencijas. Žemės ūkio makroekonominės analizės tikslams yra sukurta žemės ūkio ekonominių sąskaitų sistema. Pagrindinė šių sąskaitų paskirtis – analizuoti žemės ūkio produkcijos gamybos procesą, sukurtą pridėtinę vertę ir apskaičiuoti žemės ūkio subjektų gaunamas pajamas iš žemės ūkio veiklos.

Vienas svarbiausių apibendrinančių rodiklių – bendroji pridėtinė vertė pagal sektorius ir visos žemės ūkio ekonomikos mastu. Pagrindiniai rodikliai, rodantys žemės ūkio pajamų pokyčių tendenciją: žemės ūkio sektoriaus ir papildomos veiklos produkcija, tarpinis vartojimas, subsidijos produktams ir gamybai, vidutinis SD skaičius.

Žemės ūkis išlieka svarbus ekonomikos sektorius Lietuvoje. 2006 metais buvo sukurta 5,0 proc. šalies bendrosios pridėtinės vertės, jame dirbo 11,5 proc. darbuotojų. 2005 metais – atitinkamai 5,1 proc. ir 13,2 proc., 2004-aisiais – 5,2 proc. ir 15,2 proc., 2003-aisiais – 5,6 proc. ir 17,8 proc., 2002 metais – 6,4 proc. ir 17,2 proc. Žemės ūkis

šalies ekonomikoje užima septintąją vietą po apdirbamosios gamybos; didmeninės ir mažmeninės prekybos; transporto, sandėliavimo ir ryšių; nekilnojamojo turto, nuomos ir kitos verslo veiklos; statybos; viešojo valdymo ir gynybos; privalomojo socialinio draudimo.

Žemės ūkio sektoriaus ir papildomos veiklos produkcija bazinėmis einamųjų metų kainomis (įskaitant subsidijas produktams ir atėmus mokesčius) 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, sumažėjo 0,3 proc., augalininkystės – 8,4 proc., o gyvulininkystės išaugo 8,3 proc. Žemės ūkio produktų kainos 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, padidėjo 6,4 proc., augalininkystės – 14 proc., gyvulininkystės – 1,4 proc. Subsidijos produktams ir gamybai 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, išaugo 24 proc.

3.3 lentelė. Žemės ūkio bendroji produkcija, tarpinis vartojimas ir pridėtinė vertė veikusiomis kainomis 2002–2006 metais, mln. Lt

Table 3.3. Agricultural output, intermediate consumption and gross value added, at current prices, in 2002–2006, in mill. Lit

Rodikliai / Indicators	2002	2003	2004	2005	2006	2006, palyginti su compared to 2002, %	2006, palyginti su compared to 2005, %
Žemės ūkio produkcija: <i>Agricultural output:</i>	4038	4148	4621	5345	5328	131,9	99,7
augalininkystė / <i>crop output</i>	2163	2337	2354	2735	2506	115,9	91,6
gyvulininkystė / <i>animal output</i>	1843	1778	2215	2540	2752	149,3	108,3
aptarnaujanti veikla <i>agricultural services</i>	32	33	52	70	70	221,7	100,0
Papildoma (ne žemės ūkio) veikla <i>Non-agricultural activity</i>	58	74	161	218	219	374,2	100,0
Žemės ūkio sektoriaus ir papildomos veiklos produkcija <i>Output of the agricultural industry</i>	4096	4222	4782	5563	5547	135,4	99,7
Tarpinis vartojimas <i>Intermediate consumption</i>	2818	2767	3007	3474	3504	124,3	100,9
Bendroji pridėtinė vertė <i>Gross value added</i>	1278	1455	1775	2089	2043	159,8	97,8
Pagrindinio kapitalo panaudojimas <i>Consumption of fixed capital</i>	462	478	454	501	499	108,1	99,7
Grynoji pridėtinė vertė <i>Net value added</i>	853	982	1410	1711	1724	202,2	100,8
Vienam SD žemės ūkyje sukurta grynoji pridėtinė vertė, Lt <i>Nominal factor income per AWU, Lt</i>	4720	5303	8965	11307	12374	262,2	109,4
Grynosios verslo pajamos <i>Net operating surplus</i>	518	501	932	1142	1168	225,3	103,3
Subsidijos (tiesioginės išmokos) <i>Subsidies (direct payments)</i>	128	119	621	789	980	13 k.	124,2

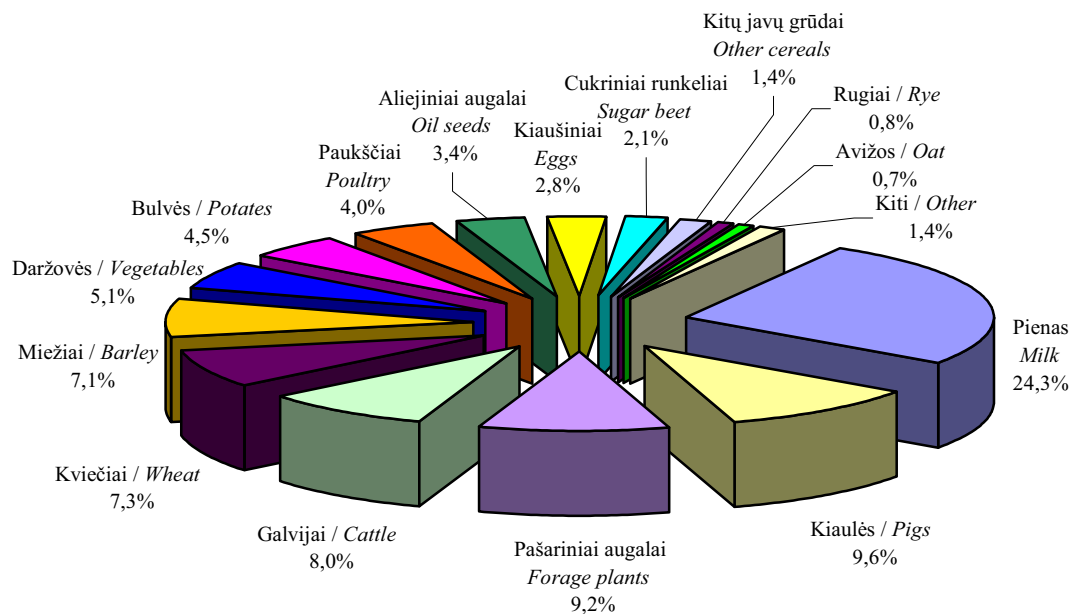
Šaltinis: LAEI duomenys.

Augalininkystės produkcijos vertės sumažėjimą lėmė dėl nepalankių oro sąlygų 24 proc. sumažėjusios gamybos apimtys, nors žemės ūkio produktų supirkimo kainos išaugo 14 proc. ir buvo priskaičiuota 24 proc. daugiau subsidijų produktams. Didžiausią

dalį bendrosios žemės ūkio produkcijos vertės 2006 metais sudarė javai (17 proc.), bet jų vertė, palyginti su 2005-aisiais, sumažėjo 14 proc. Tam turėjo įtakos mažesnis grūdinių augalų derlius (kviečių – 41 proc., rugių – 17 proc., miežių – 22 proc., avižų – 45 proc., kitų javų grūdų – 42 proc.), nors supirkimo kainos buvo didesnės (kviečių – 23 proc., rugių – 21 proc., kvietrugių – 19 proc., miežių – 12 proc., avižų – 22 proc.).

Techninių augalų produkcijos vertė sumažėjo 2,8 proc. Jų dalis sudarė 6,0 proc. bendrosios žemės ūkio produkcijos. Sumažėjimą lėmė gamybos apimtys (19 proc.), nors supirkimo kainos padidėjo (7,9 proc.). Aliejinių augalų produkcijos vertė išaugo 10 proc. dėl 17 proc. didesnių supirkimo kainų, cukrinių runkelių vertė sumažėjo 16 proc. dėl 10 proc. mažesnio derliaus ir 0,6 proc. supirkimo kainų, ankštinių augalų produkcijos vertė sumažėjo 6,5 proc. dėl 41 proc. mažesnio derliaus, nors supirkimo kainos buvo didesnės 5,3 proc. Pašarinių augalų dalis sudarė 9,2 proc. (nežymiai padidėjo 0,1 proc.) bendrosios produkcijos vertės. Kitų augalų produkcijos vertė sumažėjo: daržovių – 8,4 proc., bulvių – 18 proc. (dėl atitinkamai 21 proc. ir 48 proc. mažesnio derliaus). Didesnės buvo supirkimo kainos: daržovių – 24 proc., bulvių – 57 proc. Vaisių produkcijos vertė išaugo 51 proc., nes gautas 11 proc. didesnis derlius, o kainos išaugo 14 proc.

Gyvulininkystės produkcijos vertė 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, išaugo 8,3 proc. dėl didesnių subsidijų (45 proc.), gamybos apimtys (3,8 proc.) ir supirkimo kainų (1,4 proc.). Pieno gamyba užėmė pirmąją vietą, jos dalis sudarė 24 proc. bendrosios žemės ūkio produkcijos vertės, 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, padidėjo 13 proc. dėl gamybos apimtys augimo (5,0 proc.) ir didesnių supirkimo kainų (2,4 proc.). Gyvulių auginimas atitinkamai sudarė 22 proc. ir padidėjo 2,7 proc., dėl gamybos apimtys augimo (2,1 proc.) ir didesnių supirkimo kainų (1,1 proc.): galvijų produkcijos vertė padidėjo 9,6 proc., paukščių – 5,9 proc., o sumažėjo kiaulių – 3,3 proc., avių ir ožkų – 15 proc.

3.1 pav. Bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūra 2006 metais

Fig. 3.1. Structure of gross agricultural production in 2006

Nuo 2002 metų žemės ūkio produkcijos vertė didėjo. Tačiau 2006 metais ji, palyginti su 2005-aisiais, 0,3 proc. sumažėjo, o palyginti su 2002-aisiais, buvo didesnė

32 proc. Produkcijos vertės augimui turėjo įtakos žemės ūkiui mokamos tiesioginės išmokos už pasėlius ir gyvulius.

Per 2002–2006 metus augalininkystės produkcijos gamybos apimtys didėjo. Tai lėmė didesni pasėlių plotai (20 proc.) ir aukštesnės produkcijos supirkimo kainos. Tik 2006 metais dėl nepalankių oro sąlygų derlingumas buvo mažesnis. Gyvulininkystės produkcijos gamyba per naginėjamąjį laikotarpį taip pat turėjo tendenciją didėti, išskyrus 2003 metus. 2003 metais gyvulininkystės produkcijos gamyba mažėjo dėl mažesnių supirkimo kainų. 2004–2006 metais žemdirbiams buvo skiriamos didesnės tiesioginės išmokos, kurios paskatino didinti gamybą, ir 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, gyvulininkystės produkcijos vertė išaugo 8,3 proc., palyginti su 2002-aisiais – 49 proc.

Žemdirbių pajamoms lemiamą įtaką daro žemės ūkio produkcijos pardavimo ir gamybos priemonių įsigijimo kainos. Tarpinio vartojimo, arba išlaidų žemės ūkio produkcijai pagaminti, dalis 2006 metais sudarė 63 proc., 2005-aisiais – 62 proc. bendrosios žemės ūkio produkcijos. Didžiausią tarpinio vartojimo dalį sudarė išlaidos pašarams – 38 proc., energijai – 19 proc., trąšoms – 17 proc. 2006 metais tarpinio vartojimo išlaidos, palyginti su 2005-aisiais, padidėjo 0,9 proc. dėl didesnių žemės ūkyje įsigytų prekių kainų, iš jų: energija (elektra, dujos, kiti kietieji ir skystieji degalai bei kuras) – 8,9 proc., sėklos – 12 proc., trąšos – 7,2 proc., žemės ūkio pastatų priežiūra ir remontas – 22 proc.

Iš žemės ūkio produkcijos vertės bazinėmis kainomis atėmus tarpinį vartojimą, gaunama bendroji pridėtinė vertė. 2006 metais ji sudarė 2042,4 mln. Lt, sumažėjo, palyginti su 2005-aisiais, 2,2 proc. Iš bendrosios pridėtinės vertės atėmus pagrindinio kapitalo nusidėvėjimą, kitus produkcijos mokesčius ir pridėjus kitas subsidijas gamybai, apskaičiuojama grynoji pridėtinė vertė. Ji 2006 metais sudarė 1723,7 mln. Lt, per metus padidėjo 0,8 proc. Iš grynosios pridėtinės vertės atėmus samdomų darbuotojų darbo užmokestį, sumokėtą nuomą ir palūkanas bei pridėjus gautas palūkanas, gaunamos grynosios žemės ūkio subjektų pajamos. Jos 2006 metais sudarė 1167,6 mln. Lt, palyginti su 2005-aisiais, 2,3 proc. daugiau.

2006 metais Lietuvos žemės ūkio gamyboje buvo užimta 172,4 tūkst. žmonių. Vienam užimtam žemės ūkyje darbuotojui 2006 metais buvo sukurta 9998 Lt grynosios pridėtinės vertės, 2005 metais – atitinkamai 194,0 tūkst. žmonių ir 7841 Lt, 2004 metais – 218,2 tūkst. žmonių ir 6463 Lt.

Palyginimui pateikiami trijų Baltijos šalių 2005 ir 2006 (išankstiniai) metų žemės ūkio ekonominių sąskaitų rezultatai veikusiomis kainomis. Žemės ūkio produkcijos vertė 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, sumažėjo Lietuvoje ir Estijoje, o Latvijoje padidėjo. Lietuvoje ir Estijoje sumažėjo ir bendroji pridėtinė vertė, o Latvijoje išaugo (3.4 lentelė). Visų trijų Baltijos šalių žemės ūkio produktų gamybos apimtys sumažėjo dėl blogų oro sąlygų. Produkcijos vertės augimo nelėmė ir aukštesnės supirkimo kainos.

Augalininkystės produkcijos gamyba 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, sumažėjo visose Baltijos šalyse: Lietuvoje – 24 proc., Estijoje – 18 proc. ir Latvijoje – 11 proc. Augalininkystės supirkimo kainos padidėjo visose Baltijos šalyse: Lietuvoje – 21 proc., Estijoje – 12 proc. ir Latvijoje – 22 proc. Gyvulininkystės produkcijos apimtys išaugo Lietuvoje, Estijoje ir Latvijoje – atitinkamai 3,7 proc., 0,9 proc., 4,0 proc. Gyvulininkystės supirkimo kainos padidėjo visose trijose šalyse: Lietuvoje – 4,5 proc., Estijoje – 1,0 proc., Latvijoje – 8,7 proc.

3.4 lentelė. Žemės ūkio bendroji produkcija, tarpinis vartojimas ir pridėtinė vertė Baltijos šalyse veikusiomis kainomis 2005 ir 2006 metais

Table 3.4. Agricultural output, intermediate consumption and gross value added in the Baltic States, at current prices, in 2005 and 2006

Rodikliai / Indicators	Lietuva / Lithuania			Estija / Estonia			Latvija / Latvia		
	2005	2006	2006,	2005	2006	2006,	2005	2006	2006,
			palyginti su compared to 2005, %			palyginti su compared to 2005, %			palyginti su compared to 2005, %
Mln. Lt / Mill. Litas									
Žemės ūkio ir papildomos veiklos produkcija / Output of the agricultural industry	5563	5547	99,7	1818	1781	98,0	2595	2845	109,6
augalininkystė / crop output	2735	2506	91,6	671	616	91,9	1196	1295	108,3
gyvulininkystė / animal output	2540	2752	108,3	939	957	101,9	1042	1177	113,0
Tarpinis vartojimas / Intermediate consumption	3474	3504	100,9	1100	1107	100,6	1639	1889	115,2
Bendroji pridėtinė vertė / Gross value added	2089	2043	97,8	718	674	93,9	956	956	100,0
Vienam SD* žemės ūkyje sukurta grynoji pridėtinė vertė, Lt / Nominal factor income per AWU, Litas	11307	11578	109,4	20446	20246	99,0	8088	9286	114,8
Proc. / Per cent									
Tarpinio vartojimo išlaidų dalis / Share of intermediate consumption in the output of the agricultural industry	62,5	63,2	x	60,5	62,1	x	63,2	66,4	x
Bendrosios pridėtinės vertės dalis / Share of gross value added in the output of the agricultural industry	37,5	36,8	x	39,5	37,9	x	36,8	33,6	x

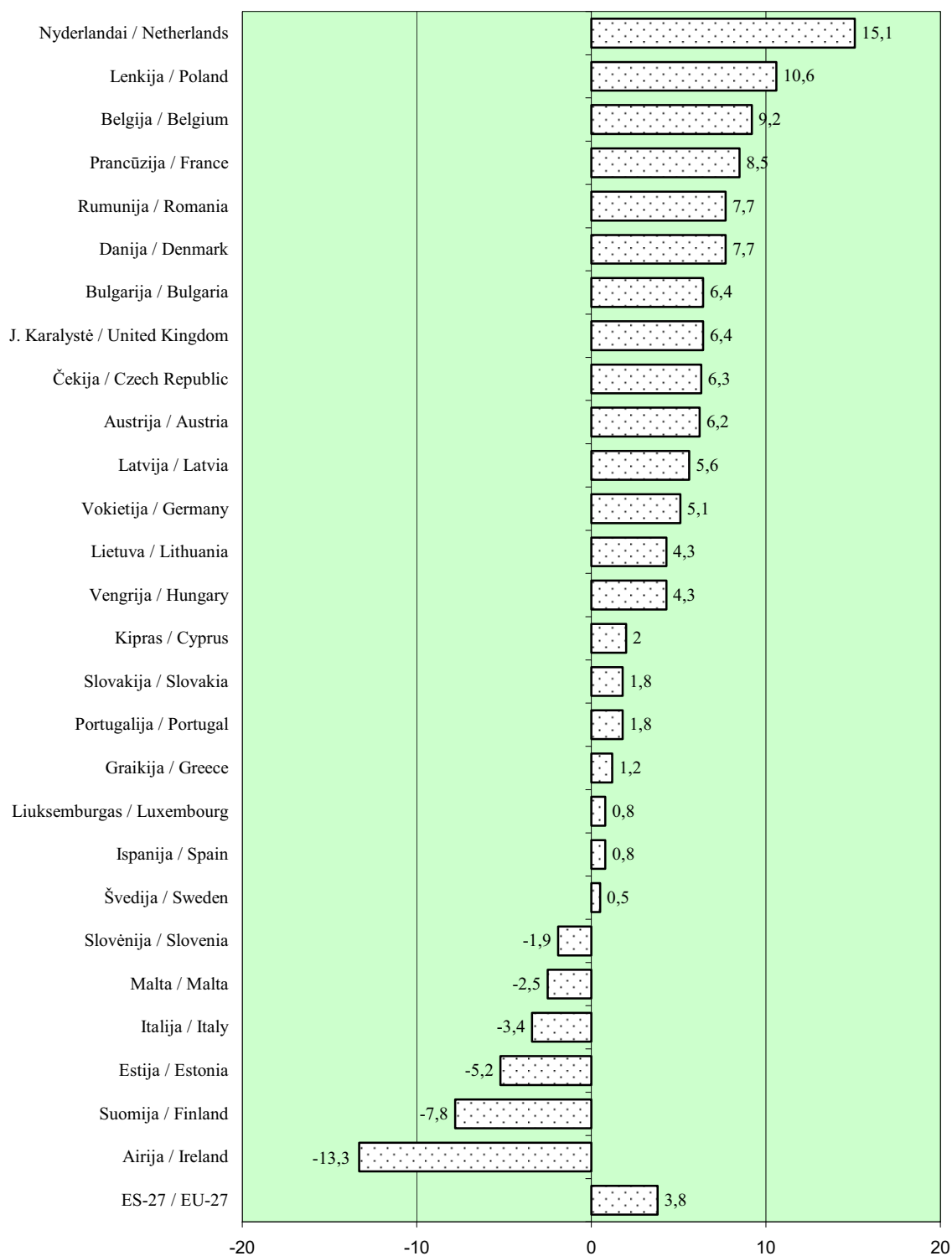
Šaltiniai: LAEI, Latvijos valstybinio agrarinės ekonomikos instituto, Estijos Respublikos Žemės ūkio ministerijos duomenys.

Tarpinio vartojimo išlaidų dalis – rodiklis, nurodantis žemės ūkio produkcijos gamybos efektyvumo ir konkurencingumo lygį. Mažiausia tarpinio vartojimo išlaidų dalis 2006 metais buvo Estijoje – 62 proc., Lietuvoje – 63 proc., Latvijoje – 66 proc.

Bendroji pridėtinė vertė 2006 metais Lietuvoje ir Estijoje sumažėjo, Latvijoje nežymiai padidėjo (0,02 proc.). Grynoji pridėtinė vertė Lietuvoje ir Latvijoje išaugo, Estijoje sumažėjo. Vienam Estijos SD žemės ūkyje sukurta 20246 Lt grynosios pridėtinės vertės, Lietuvos – 12374 Lt, Latvijos – 9286 Lt.

2006 metais Lietuvos žemdirbiams skirta 980 mln. Lt subsidijų (tiesioginių išmokų) – 24,0 proc. daugiau nei 2005-aisiais. Latvijoje – atitinkamai 834 mln. Lt ir 39 proc., Estijoje – 395 mln. Lt ir 28 proc.

Išankstiniais Eurostato skaičiavimais, dėl padidėjusių tiesioginių išmokų ir žemės ūkio produkcijos supirkimo kainų ES šalyse 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, 3,8 proc. padidėjo žemės ūkio pajamos. Tačiau skaičiuojant vienam darbuotojui kai kuriose ES šalyse jos per 2006 metus žymiai padidėjo, kai kuriose netgi sumažėjo. Didžiausias augimas buvo Nyderlanduose, Lenkijoje, Belgijoje ir Prancūzijoje, o ryškiausias sumažėjimas – Airijoje, Suomijoje, Estijoje ir Italijoje. (3.2 pav.).

3.2 pav. Pajamų iš žemės ūkio veiklos vienam SD pokytis per 2006 metus, proc.

Fig. 3.2. Agricultural income per AWU in 2006, in per cent

2006 metais ES šalių žemės ūkio sektoriaus ir papildomos veiklos produkcija sumažėjo 3,1 proc., tarpinio vartojimo išlaidos – 0,3 proc., o subsidijos (tiesioginės išmokos) produktams ir gamybai išaugo 3,1 proc.

3.5 lentelė. Žemės ūkio bendrosios produkcijos, tarpinio vartojimo ir pridėtinės vertės pokyčiai kai kuriose ES šalyse veikusiomis kainomis (2006 m., palyginti su 2005 m.), proc.

Table 3.5. Changes in agricultural output, intermediate consumption and gross value added in selected EU countries, at current prices (2006 compared to 2005), in per cent

Rodikliai / Indicators	Airija / Ireland	Austrija / Austria	Belgija / Belgium	Čekija / Czech Republic	Danija / Denmark	Estija / Estonia	Graikija / Greece	Ispanija / Spain	Italija / Italy	Latvija / Latvia
Žemės ūkio sektoriaus ir papildomos veiklos produkcija <i>Output of the agricultural industry</i>	-7,2	2,8	1,7	-0,9	-0,4	-6,2	-17,1	-8,9	-2,9	0,9
augalininkystės produkcija <i>crop output</i>	1,9	3,3	7,9	-0,3	-2,7	-12,1	-21,9	-14,0	-4,5	-0,4
gyvulininkystės produkcija <i>animal output</i>	-10,6	3,1	-3,3	-1,9	0,8	-2,4	-7,7	-0,2	-1,0	4,0
Tarpinis vartojimas <i>Intermediate consumption</i>	2,8	1,9	-0,4	0,0	-2,0	-3,7	-4,4	-3,1	-0,1	6,0
Bendroji pridėtinė vertė <i>Gross value added</i>	-23,3	4,0	5,6	-3,3	3,0	-10,1	-23,1	-12,4	-4,8	-8,0
Grynoji pridėtinė vertė / <i>Net value added</i>	-13,3	3,9	6,3	0,2	-2,5	-6,4	0,1	-3,6	-12,2	1,4
Vidutinis SD skaičius / <i>Average AWU</i>	0,0	-2,2	-2,6	-5,7	-3,0	-1,2	-1,1	-0,2	-2,0	-4,0
Žemės ūkio pajamos vienam SD <i>Agricultural income per AWU</i>	-13,3	6,2	9,2	6,3	-5,2	1,7	1,2	-3,4	-10,4	5,6
Tarpinio vartojimo dalis / <i>Share of intermediate consumption in the output of the agricultural industry</i>	68	56	65	73	66	62	37	40	42	66
Bendrosios pridėtinės vertės dalis <i>Share of gross value added in the output of the agricultural industry</i>	32	44	35	27	34	38	63	60	58	34

Rodikliai / Indicators	Lenkija / Poland	Lietuva / Lithuania	Nyderlandai / Netherlands	Prancūzija / France	Suomija / Finland	Slovėnija / Slovenia	Slovakija / Slovakia	Švedija / Sweden	Vengrija / Hungary	Vokietija / Germany	ES-27 / EU-27
Žemės ūkio sektoriaus ir papildomos veiklos produkcija <i>Output of the agricultural industry</i>	2,3	-5,0	4,3	-6,9	-11,6	-0,0	-6,4	-1,0	2,9	2,8	-3,1
augalininkystės produkcija <i>crop output</i>	4,8	-12,7	6,1	-6,8	-21,9	-1,2	-7,0	-0,6	4,2	4,0	-4,3
gyvulininkystės produkcija <i>animal output</i>	-0,1	-0,1	3,0	-8,2	-5,4	1,0	-8,1	-1,5	1,5	1,9	-2,2
Tarpinis vartojimas <i>Intermediate consumption</i>	2,5	-3,9	2,6	-1,5	1,6	4,4	-5,2	-1,6	1,9	3,5	-0,3
Bendroji pridėtinė vertė <i>Gross value added</i>	2,0	-6,8	6,7	-13,4	-39,8	-5,5	-9,7	0,9	4,3	1,4	-6,4
Grynoji pridėtinė vertė / <i>Net value added</i>	1,3	-4,0	11,9	-6,7	-10,8	-3,0	-1,6	-0,8	2,6	3,0	1,1
Vidutinis SD skaičius / <i>Average AWU</i>	-0,5	-7,9	-2,7	-1,7	-3,2	-1,1	-3,3	-1,3	-1,6	-2,0	-2,6
Žemės ūkio pajamos vienam SD <i>Agricultural income per AWU</i>	1,8	4,3	15,1	8,5	-7,8	-1,9	1,8	0,5	4,3	5,1	3,8

Rodikliai / Indicators	Lenkija / Poland	Lietuva / Lithuania	Nyderlandai / Netherlands	Prancūzija / France	Suomija / Finland	Slovėnija / Slovenia	Slovakija / Slovakia	Švedija / Sweden	Vengrija / Hungary	Vokietija / Germany	ES-27 / EU-27
Tarpinio vartojimo išlaidų dalis <i>Share of intermediate consumption in the output of the agricultural industry</i>	60	63	58	58	78	57	74	74	61	67	x
Bendroji pridėtinės vertės dalis <i>Share of gross value added in the output of the agricultural industry</i>	40	37	42	42	22	43	26	26	39	33	x

Šaltinis: Europos Bendrijos statistikos organizacijos informacija „Statistics in focus“. – 2007.

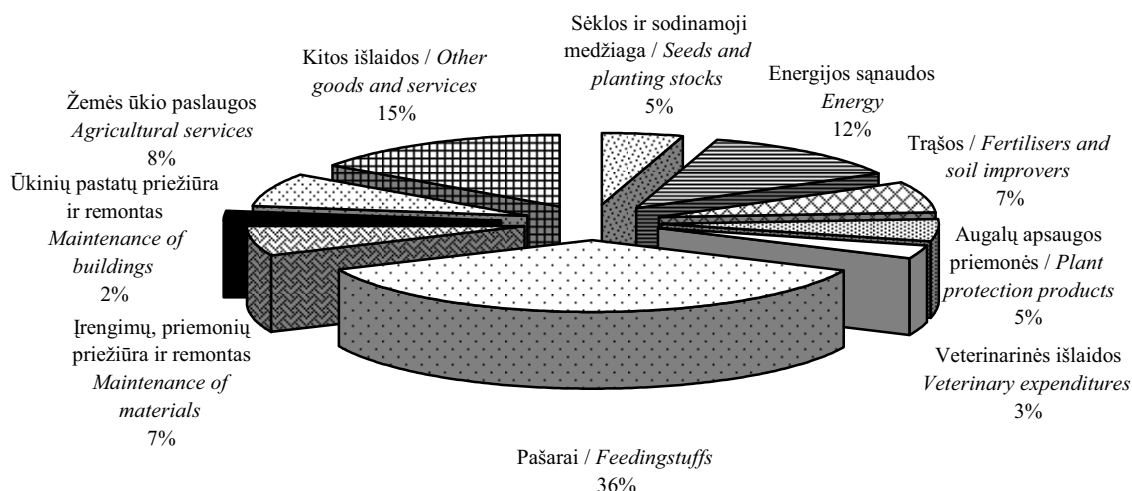
2006 metais ES šalių žemės ūkio sektoriaus ir papildomos veiklos produkcijos vertė sumažėjo dėl augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos vertės mažėjimo. Augalininkystės produkcijos gamyba sumažėjo 2,7 proc., o supirkimo kainos išaugo 3,0 proc. Ryškus buvo tabako ir cukrinių runkelių produkcijos gamybos apimtys mažėjimas – 18 proc., alyvų aliejaus – 13 proc., javų grūdų – 5,6 proc. Labiausiai grūdų gamyba sumažėjo Lietuvoje – 34 proc., Švedijoje – 27 proc., Estijoje, Lenkijoje – po 21 proc. Sumažėjus gamybos ir parduodamos produkcijos kiekiui, išaugo visų grūdinių javų supirkimo kainos – 11 proc., aliejinių augalų – 8,2 proc., bulvių – 36 proc., daržovių – 0,7 proc., alyvuogių – 10 proc. Grūdų supirkimo kainos buvo didesnės visose ES šalyse, išskyrus Bulgariją, Graikiją, Ispaniją, Kiprą, Rumuniją, Slovakiją, o didesnės buvo Belgijoje – 34 proc., Nyderlanduose – 28 proc., Austrijoje – 25 proc. Aliejinių augalų supirkimo kaina padidėjo beveik visose ES šalyse, išskyrus Bulgariją, Graikiją, Ispaniją, Italiją, Kiprą ir Rumuniją, daržovių – daugumoje ES šalių, išskyrus Čekiją, Daniją, Estiją, Ispaniją, Italiją, Kiprą, Latviją, Liuksemburgą, Malta, Rumuniją, bulvių ir alyvuogių – visose ES šalyse.

Gyvulininkystės produkcijos gamybos apimtys 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, sumažėjo nežymiai – 0,6 proc., supirkimo kainos išaugo 0,5 proc. Mažėjo paukščių produkcijos gamybos apimtys – 4,3 proc., avių ir ožkų – 0,4 proc., išskyrus galvijų ir kiaulių (padidėjo po 0,7 proc.). Supirkimo kainos išaugo: galvijų – 5,8 proc., kiaulių – 2,6 proc., avių ir ožkų – 0,0 proc., paukščių sumažėjo 2,1 proc. Gyvulininkystės produktų apimtis sumažėjo 1,1 proc., supirkimo kainos – 2,7 proc. (pieno gamybos apimtis sumažėjo 1,0 proc., kiaušinių – 2,3 proc., supirkimo kainos – 3,6 proc., kiaušinių išaugo 4,5 proc.).

2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, daugiau nei pusė ES šalių (15) sumažino gyvulininkystės produkcijos gamybos apimtį: Kipras – 9,9 proc., Belgija – 4,0 proc., Švedija – 3,0 proc. Labiausiai gyvulininkystės produkcijos gamyba augo Latvijoje – 3,9 proc., Lietuvoje – 3,8 proc., Lenkijoje – 3,0 proc.

Tarpinis suvartojimas (visų prekių ir paslaugų, naudojamų gamybai, sąnaudos) 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, sumažėjo 0,3 proc. Žemdirbiai gamybai naudojo 1,8 proc. mažiau materialinių prekių ir paslaugų: pašarų – 2,3 proc. (jų dalis sudaro didžiausią tarpinio vartojimo dalį – 36 proc.), sėklų – 0,6 proc. (atitinkamai 4,6 proc.), energijos – 2,5 proc. (12 proc.), trašų – 3,9 proc. (7,0 proc.), augalų apsaugos priemonių – 2,4 proc. (4,8 proc.), veterinarinių paslaugų – 1,2 proc. (3,0 proc.), žemės ūkio pastatų priežiūros ir remonto – 2,5 proc. (2,1 proc.), įrengimų ir įrankių – 0,1 proc. (6,5 proc.). Didėjo energijos sąnaudų kainos (elektra, dujos, kiti kietieji ir skystieji degalai bei

kuras) – 7,4 proc., trąšų – 3,3 proc., veterinarinių paslaugų – 0,9 proc., pašarų – 0,9 proc., statybinių medžiagų – 3,5 proc.

3.3 pav. Tarpinio vartojimo struktūra 2006 metais
 Fig. 3.3. Structure of intermediate consumption in 2006

Bendroji pridėtinė vertė ES šalyse sumažėjo 6,4 proc., grynoji pridėtinė vertė išaugo 1,1 proc. Žemės ūkio bendroji pridėtinė vertė 2006 metais sumažėjo daugiau nei pusėje ES šalių, didžiausias augimas buvo Nyderlanduose, Belgijoje, Vengrijoje, Austrijoje. Labiausiai bendroji pridėtinė vertė krito Suomijoje, Airijoje, Graikijoje.

Žemės ūkyje dirbančių žmonių skaičius turi tendenciją mažėti visose ES šalyse, išskyrus Airiją ir Malta. Labiausiai jų sumažėjo Bulgarijoje, Lietuvoje, Čekijoje, Latvijoje. Visose ES šalyse SD skaičius sumažėjo 2,6 proc.

2. Žemės ūkio ir maisto pramonės subjektų struktūra

2. Structure of entities in agriculture and processing industry

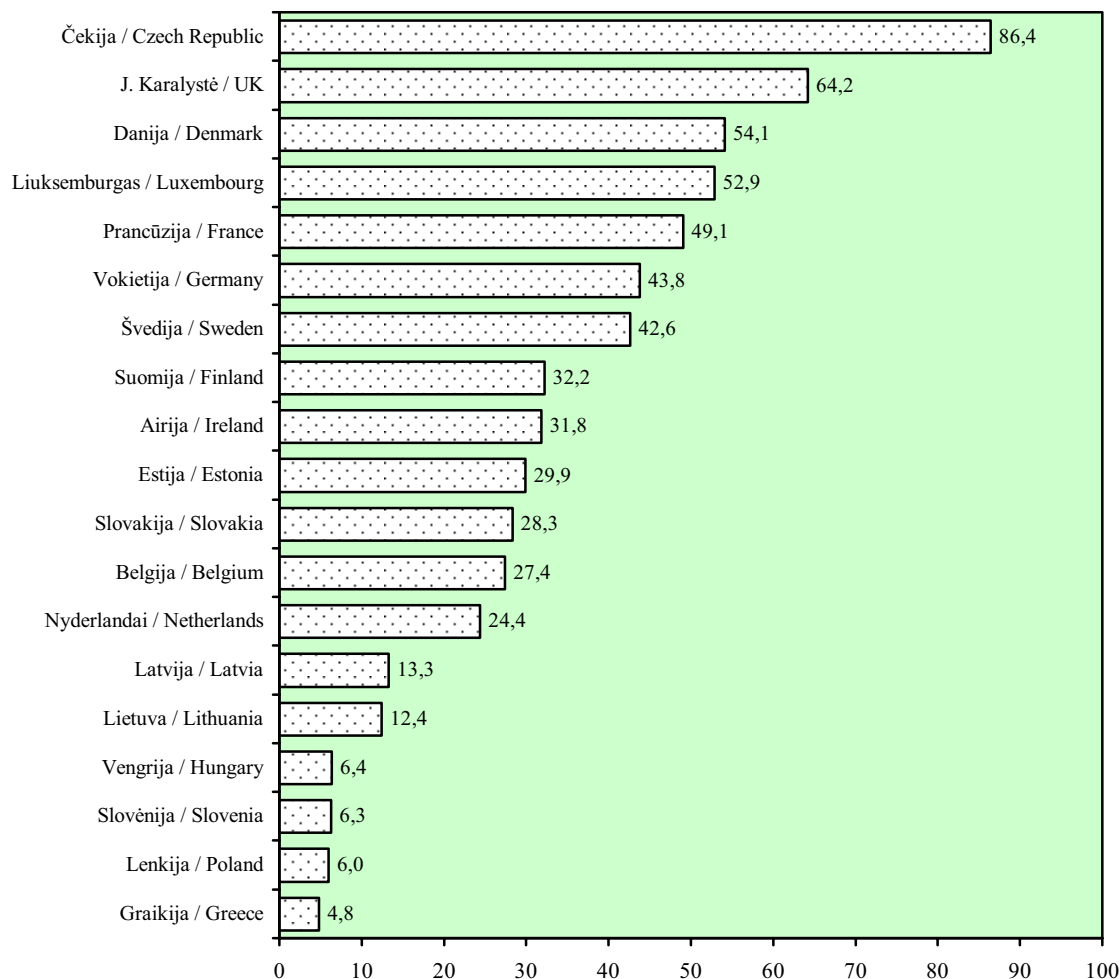
Žemės ūkio subjektai. Žemės ūkio subjektų pagal kategorijas skaičius per 2002–2006 metus kito netolygiai: 2006 metais, palyginti su 2002-aisiais, registruotų ūkininkų ūkių skaičius padidėjo 2,4 karto. Per minėtą laikotarpį ŽŪB ir kitų žemės ūkio įmonių sumažėjo 15 proc., o gyventojų asmeninių ūkių – 60 proc. (3.6 lentelė).

3.6 lentelė. Žemės ūkio subjektų skaičius 2002–2006 metais
 Table 3.6. Number of agricultural entities in 2002–2006

Žemės ūkio subjektai / Agricultural entities	2002	2003	2004	2005	2006
Registruoti ūkininkų ūkiai, tūkst. Registered farmer farms, thou.	39,7	45,0	76,5	85,9	94,2
ŽŪB ir įmonės / Agricultural companies and enterprises	657	579	536	543	558
Gyventojų asmeniniai ūkiai, tūkst. / Households, thou.	230,8	200,7	163,9	153,1	139,9

Šaltiniai: Lietuvos Respublikos žemės fondas 2001–2006 m. sausio 1 d. – V.: Nacionalinė žemės tarnyba prie ŽŪM, VĮ Registrų centras; Lietuvos žemės ūkis 2001. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2002; VĮ ŽŪIKVC duomenys.

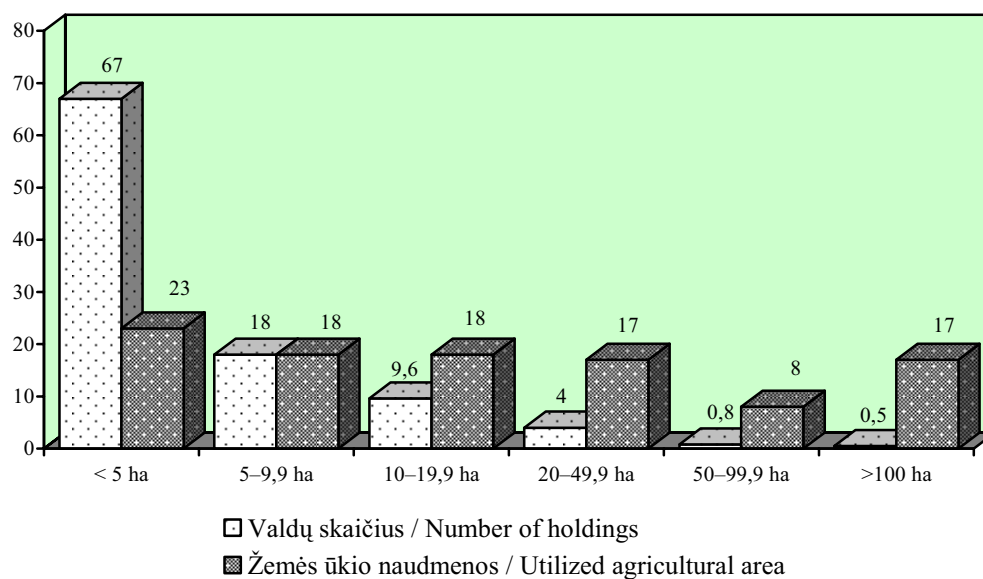
Pagal visų žemės ūkio subjektų 2006 metais deklaruotus ŽŪN ir pasėlių plotus vidutinis ūkio dydis Lietuvoje buvo 12,4 ha, 7,8 proc. didesnis negu 2005-aisiais. Vidutinis mūsų šalies ūkis 2 kartus didesnis už Vengrijos, Slovėnijos ir Lenkijos, tačiau 7 proc. mažesnis už Latvijos ir 2,4 karto – už Estijos vidutinį ūkį (3.4 pav.).

3.4 pav. Vidutinis ūkio dydis Lietuvoje (2006 m.) ir kai kuriose ES šalyse (2004 m.), ha
Fig. 3.4. Average farm size in Lithuania (2006) and selected EU countries (2004), in hectares

Šaltiniai: Eurostato, VĮ ŽŪIKVC duomenys.

VĮ ŽŪIKVC, įgyvendindamas valstybės ir ES BŽŪP priemones, registruoja žemės ūkio ir kaimo valdas ir kaupia pasėlių deklaravimo duomenis. 2006 metų pabaigoje valdų registre buvo įregistruota 335,2 tūkst. fizinių asmenų – valdų savininkų, kurie valdė 2,4 mln. ha ŽŪN. Palyginti su 2005-aisiais, valdų savininkų skaičius išaugo 1,5 proc., o jų valdomas ŽŪN plotas sumažėjo 3,6 proc. Vidutinis valdos dydis 2006 metais buvo 7,1 ha – 0,4 ha mažesnis nei 2005-aisiais. Galima daryti prielaidą, kad sumažėjimą lėmė aktyvus žemės ūkio ir kaimo valdų registravimas, siekiant ES paramos. Valdos iki 5 ha sudaro 67 proc. visų valdų (užima 23 proc. ŽŪN), didesnės nei 50 ha – 1,3 proc. (25 proc. ŽŪN) (3.5 pav.).

3.5 pav. Skirtingo dydžio valdų grupių ir jų žemės ūkio naudmenų dalis 2006 metų pabaigoje, proc.

Fig 3.5. Shares of different size holdings and their utilized agricultural area at the end of 2006, in per cent

Šaltinis: VĮ ŽŪIKVC duomenys.

Ūkininkų ir žemės ūkio įmonių deklaruotų žemės plotų duomenys rodo neracionalią ūkių struktūrą. 2006 metais Lietuvoje buvo tik 3,2 proc. ūkių, valdančių per 50 ha, bet jų valdomas plotas sudarė 46 proc. visų deklaruotų ŽŪN ploto. Palyginus kai kurių ES šalių atitinkamus duomenis, matyti, kad santykinai blogesnė situacija buvo Lenkijoje, Slovėnijoje, Rumunijoje. ES-15 šalyse ūkių struktūra racionali, nes vyrauja didesnė dalis ūkių, kurių žemėnauda stambesnė (3.7 lentelė).

3.7 lentelė. Lietuvos ir kai kurių ES šalių ūkių struktūra 2005 metais

Table 3.7. Farm structure in Lithuania and selected EU countries in 2005

Šalis / Country	Ūkiai ≥ 50 ha, proc. / Farms ≥ 50 ha, %	
	pagal plotą / by area	pagal skaičių / by number
Danija / Denmark	77	33
Airija / Ireland	46	18
Suomija / Finland	49	19
Jungtinė Karalystė / United Kingdom	85	30
Švedija / Sweden	71	25
Belgija / Belgium	52	17
Vokietija / Germany	73	22
Nyderlandai / Netherlands	45	13
Čekija / Czech Republic	93	16
Austrija / Austria	39	6,4
Estija / Estonia	73	8,2
Latvija / Latvia	43	3,4

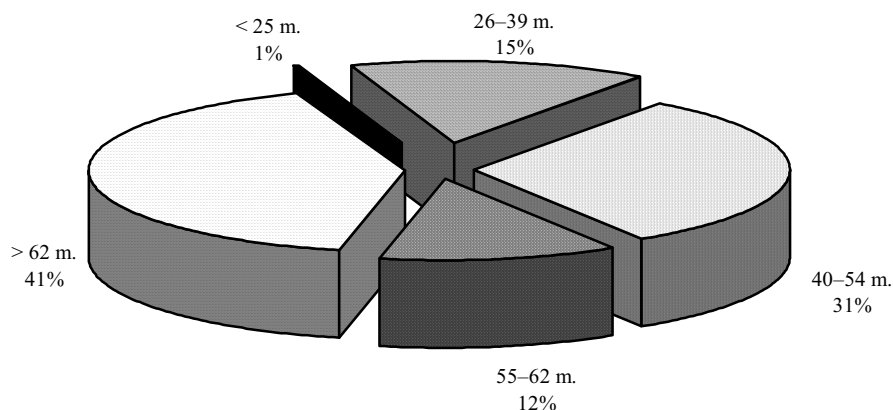
Šalis / Country	Ūkiai ≥ 50 ha, proc. / Farms ≥ 50 ha, %	
	pagal plotą / by area	pagal skaičių / by number
Lietuva* / Lithuania*	46	3,2
Slovakija / Slovakia	94	3,9
Slovėnija / Slovenia	10	0,4
Lenkija / Poland	24	0,8
Vengrija / Hungary	71	1,8
Bulgarija / Bulgaria	79	1,0
Rumunija / Romania	40	0,3

* 2006 m.

Šaltiniai: Eurostato, VĮ ŽŪIKVC duomenys.

Fizinių asmenų valdos Lietuvoje labai priklauso nuo žemės kokybės. Didžiausios fizinių asmenų valdos – derlingų žemių vietovėse – Jonišio, Biržų ir Pakruojo savivaldybėse, mažiausios – nenašių žemių vietovėse – Vilniaus, Elektrėnų, ir Švenčionių savivaldybėse.

Daugiau kaip pusė (53 proc.) registruotų ūkininkų ūkių savininkų yra 55 metų ir vyresni, tačiau 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, jų sumažėjo 7 proc. Tuo tarpu savininkų iki 40 metų amžiaus padaugėjo 3 proc., jie sudarė 16 proc. visų valdų savininkų (3.6 pav.).

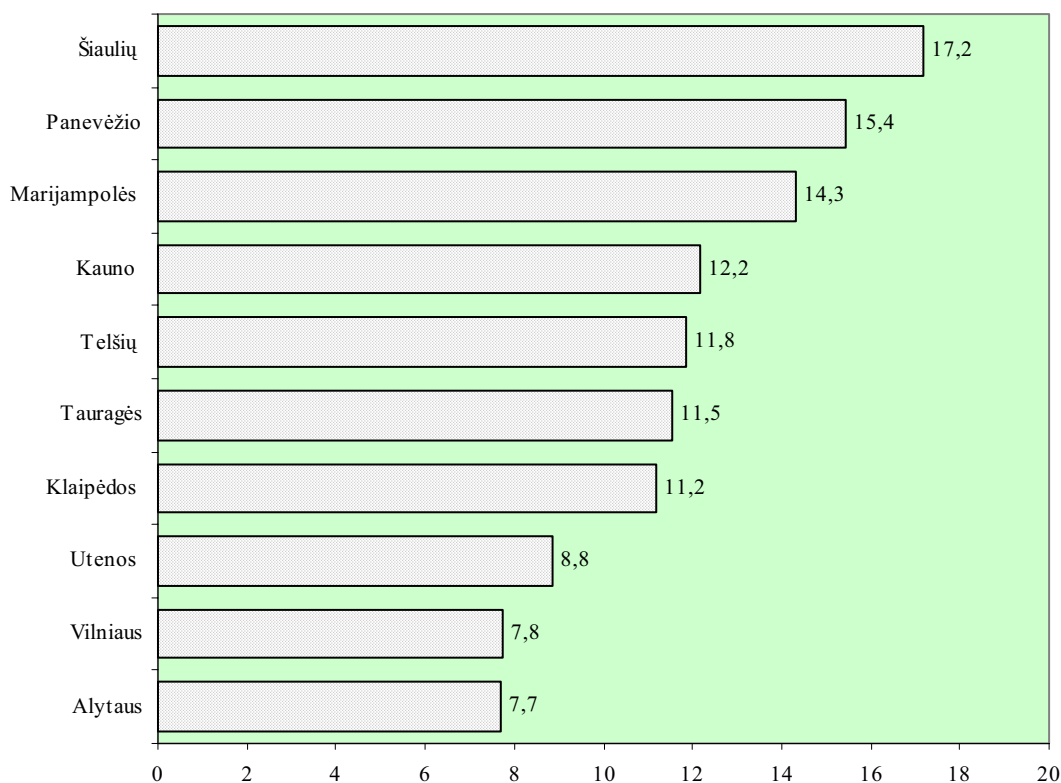
3.6 pav. Registruotų ūkininkų ūkių savininkų struktūra pagal amžių 2006 metais

Fig. 3.6. Structure of owners of registered family farms by age in 2006

Šaltinis: VĮ ŽŪIKVC duomenys.

Beveik trečdalį ŽŪN valdo 94,2 tūkst. registruotų ūkininkų ūkių savininkų. Jų skaičius per 2006 metus išaugo 10 proc. Palyginti su žemės ūkio visuotinio surašymo duomenimis (2003 m.), 2006 metais vidutinis ūkio dydis sumažėjo daugiau nei 2 kartus, nuo 25,1 ha iki 12,4 ha. Didžiausi registruoti ūkininkų ūkiai yra Šiaulių, Panevėžio, Marijampolės, mažiausi – Alytaus, Vilniaus ir Utenos apskrityse (3.7 pav.).

Ūkių restruktūrizacijos procesui įtakos turi ES BŽŪP priemonės. Pagal 2004–2006 metų KPP vyresniems ūkininkams sudaromos sąlygos nutraukti prekybą žemės ūkio gamyba ir žemės valdas perduoti jaunesniems. Siekiant paspartinti ūkių restruktūrizacijos procesą, parama teikiama pusiau natūriniam ūkiams, persitvarkantiems į prekinį. Be to, parama teikiama žemės ūkio subjektams, įgyvendinantiems ES veterinarijos, sanitarijos ir gamtos saugos reikalavimus.

3.7 pav. Registruotų ūkininkų ūkių vidutinis dydis apskrityse 2006 metų pabaigoje, ha
Fig. 3.7. Average size of registered family farms by counties at the end of 2006, in hectares

Šaltinis: VĮ ŽŪIKVC duomenys.

Pagal BPD 2004–2006 metais įgyvendinama investicijų į žemės ūkio valdas programa, kurios pagrindinis tikslas – gerinti ūkių struktūrą ir didinti jų konkurencingumą. Siekiant didinti jaunųjų ūkininkų skaičių, teikiama parama jiems įsikurti (3.8 lentelė).

2006 metais ES paramai gauti NMA buvo pateikta 7 proc. mažiau paraiškų nei 2005-aisiais, tačiau 15 proc. daugiau negu 2004-aisiais. 2004–2006 metų laikotarpiu kaimo žmonės labiausiai domino dvi priemonės „Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“ ir „Standartų laikymasis“. Pagal 2004–2006 metų KPP priemonę „Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“ 2004–2006 metais pateikta 21,6 tūkst. 55–62 metų amžiaus žemės ūkio ir kaimo valdų savininkų paraiškų (42,8 proc. potencialių pareiškėjų). Priemonė „Standartų laikymasis“ 2006 metais sulaukė 20 proc. mažiau ūkininkų dėmesio nei 2005-aisiais, tačiau 13 proc. daugiau nei 2004-aisiais. Pagal ją NMA gavo 6 tūkst. paraiškų. Mažiau dėmesio sulaukė investicinė priemonė, skirta smulkiems valdų savininkams, siekiantiems išplėsti savo pusiau natūrinius ūkius iki prekinų. Tačiau ir pagal priemonę „Parama pusiau natūriams restruktūrizuojamiems ūkiams“ iš viso buvo gauta daugiau kaip 3 tūkst. paraiškų. Tai rodo vis didėjantį žemdirbių aktyvumą siekiant ES paramos, kuri padeda gerinti ūkių struktūrą ir didinti konkurencingumą.

3.8 lentelė. Žemės ūkio ir kaimo valdų savininkų aktyvumas, siekiant ES paramos, 2004–2006 metais

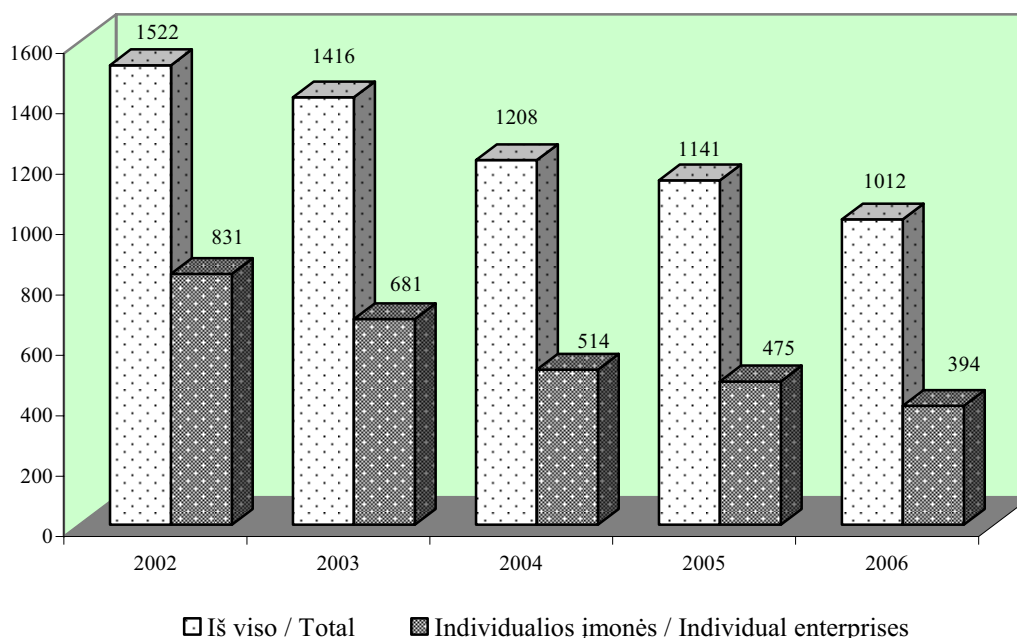
Table 3.8. Number of agricultural holding owners and number of applications for EU support in 2004–2006

Rodikliai / Indicators	Skaičius Number	Pareiškėjų dalis, proc. Share of applicants, %	Apskritis, kuriose pateikta daugiausia paraiškų Counties of the most number of applications
Žemės ūkio ir kaimo valdos savininkų, kurių valda didesnė nei 20 ha <i>Owners of agricultural holdings of > 20 ha</i>	18556	4,4	Šiaulių Panevėžio Kauno
Pateikta paraiškų pagal priemonę „Investicijos į žemės ūkio valdas“ / <i>Applications under „Investments into agricultural holdings“</i>	824		
Žemės ūkio ir kaimo valdų savininkų, jaunesnių kaip 40 m. <i>Owners of agricultural holdings under 40 years</i>	33899	2,2	Kauno Šiaulių Marijampolės
Pateikta paraiškų pagal priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ / <i>Applications under „Setting-up of young farmers“</i>	753		
Žemės ūkio ir kaimo valdų savininkų, 55–62 m. amžiaus, 2004 m. <i>Owners of agricultural holdings of 55–62 years</i>	50315	42,8	Šiaulių Kauno Panevėžio
Pateikta paraiškų pagal priemonę „Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“ 2004–2006 m. <i>Applications under „Early retirement“</i>	21554		
Žemės ūkio ir kaimo valdų savininkų, kurių valda – 5–20 ha <i>Owners of agricultural holdings of 5–20 ha</i>	92124	3,5	Tauragės Šiaulių Telšių
Pateikta paraiškų pagal priemonę „Parama pusiau natūriniais restruktūrizuojamiems ūkiams“ <i>Applications under „Support for semi-subsistence farms undergoing restructuring“</i>	3194		
Ūkių, turinčių daugiau nei 5 karves <i>Farms with more than 5 cows</i>	11601	52	Telšių Tauragės Marijampolės
Pateikta paraiškų pagal priemonę „Standartų laikymasis“ / <i>Applications under „Meeting standards“</i>	5997		

Šaltiniai: VĮ ŽŪIKVC, NMA duomenys.

2004–2006 metais pagal BPD priemonę „Investicijos į žemės ūkio valdas“ buvo pateiktos 824 paraiškos, gerokai daugiau, nei buvo numatyta. NMA pasirašė sutartis su 600 pareiškėjų, kurių bendra prašoma paramos suma – 287,8 mln. Lt, t. y. 98 proc. priemonei skirtų lėšų. Pageidaujančių paramos „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“ aktyvumas taip pat didelis, per 2004–2006 metus pateiktos 753 paraiškos, iš kurių net su 90 proc. pareiškėjų pasirašytos sutartys. Jiems išmokėta suma sudarė 99,8 proc. priemonei skirtų lėšų. Taip spartėja ūkių modernizavimo procesas, kurį vykdo ir naujai įsikūrę, ir patyrę ūkininkai.

Maisto pramonės įmonės. 2006 metais Lietuvoje veikė 1012 maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių, iš jų beveik 39 proc. – individualiosios. Per 2002–2006 metų laikotarpį bendras įmonių skaičius sumažėjo trečdaliu, o individualiųjų – daugiau kaip du kartus (3.8 pav.).

3.8 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių skaičius 2002–2006 metais
Fig. 3.8. Number of enterprises of manufacture of food products and beverages in 2002–2006

Šaltinis: Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1248>>.

Per analizuojamąjį laikotarpį mažėjo visų maisto produktų gamybos sektorių įmonių, o sparčiausiai – grūdų malimo produktų, pieno ir jo produktų, žuvų ir jų produktų gamybos sektorių, atitinkamai 53 proc., 41 proc. ir 40 proc. (3.9 lentelė).

3.9 lentelė. Maisto pramonės subjektai 2002–2006 metais
Table 3.9. Entities of the food industry in 2002–2006

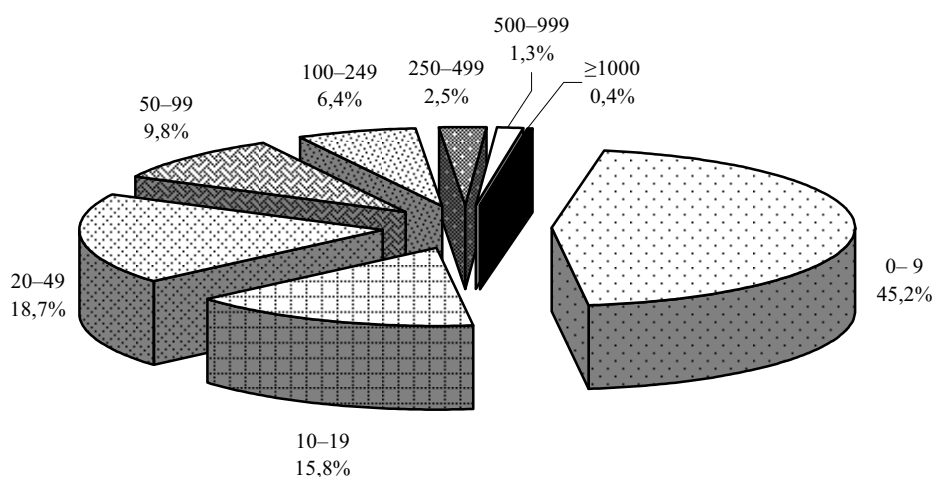
Rodikliai / Indicators	2002	2003	2004	2005	2006
Maisto produktų ir gėrimų gamyba <i>Production of food products and beverages</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	1585	1374	1190	1141	1012
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	52474	54043	52909	51678	52176
Parduota produkcijos vidaus rinkai, mln. Lt <i>Sales in domestic market, mill. Lt</i>	4270,6	4312,9	4691,7	4747,4	5497,5
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Exports, mill. Lt</i>	1484,9	1660,6	2078,4	2387,2	2800,4

Rodikliai / Indicators	2002	2003	2004	2005	2006
Grūdų malimo produktų, krakmolo ir jo produktų gamyba <i>Production of grain milling products and starch</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	94	83	69	51	44
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	1598	1359	1314	1741	1289
Parduota produkcijos vidaus rinkai, mln. Lt <i>Sales in domestic market, mill. Lt</i>	138,1	136,0	162,8	163,8	188,1
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Exports, mill. Lt</i>	10,2	18,7	31,5	52,0	64,6
Mėsos ir jos produktų gamyba <i>Production of meat and meat products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	357	312	264	263	226
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	8924	9878	9758	9876	10980
Parduota produkcijos vidaus rinkai, mln. Lt <i>Sales in domestic market, mill. Lt</i>	699,2	821,1	1001,6	1030,1	1204,8
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export, mill. Lt</i>	48,6	70,4	90,7	174,4	276,6
Pieno ir jo produktų gamyba <i>Production of milk and dairy products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	51	39	32	31	30
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	10116	10472	10877	9806	9386
Parduota produkcijos vidaus rinkai, mln. Lt <i>Sales in domestic market, mill. Lt</i>	817,4	816,3	815,2	827,8	1035,2
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Exports, mill. Lt</i>	501,0	544,2	862,2	833,2	990,8
Žuvų ir jų produktų paruošimas ir perdirbimas <i>Preservation and processing of fish and fish products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	91	89	67	70	55
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	4294	4527	4743	4829	4742
Parduota produkcijos vidaus rinkai, mln. Lt <i>Sales in domestic market, mill. Lt</i>	164,2	191,6	226,7	243,0	220,9
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Exports, mill. Lt</i>	285,7	281,5	354,6	465,9	504,0
Vaisių, uogų ir daržovių paruošimas, perdirbimas ir konservavimas <i>Preparation, processing and conservation of fruit, berries and vegetables</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	40	41	37	35	30
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	740	832	843	752	854
Parduota produkcijos vidaus rinkai, mln. Lt <i>Sales in domestic market, mill. Lt</i>	34,8	66,9	76,2	76,8	83,3
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Exports, mill. Lt</i>	15,0	29,5	23,4	35,9	29,3

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2006 metais daugiausia įmonių veikė duonos (įskaitant šviežius konditerijos kepinius ir pyragaičius) bei mėsos ir jos produktų gamybos sektoriuose, tačiau pagal darbuotojų skaičių jos buvo santykinai mažesnės nei kitų sektorių įmonės. Didžiausios buvo pieno ir jo produktų gamybos įmonės.

Beveik pusė visų Lietuvoje veikiančių maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių pagal darbuotojų skaičių priskirtinos prie mikro įmonių (mažiau kaip 10 darbuotojų), per 34 proc. – prie mažų, per 16 proc. – prie vidutinių įmonių (3.9 pav.). Įmonės, kuriose dirba daugiau kaip 250 darbuotojų, 2006 metais tesudarė 4,2 proc., tačiau jose dirbo beveik 48,6 proc. visų maisto produktų ir gėrimų gamybos sektoriaus darbuotojų. Palyginti su 2005-aisiais, šios grupės įmonių dalis padidėjo 1,1 procentinio punkto.

3.9 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių struktūra pagal darbuotojų skaičių 2006 metais

Fig. 3.9. Structure of manufacture of food and beverages enterprises by number of employees in 2006

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Nors vidutinių ir didelių įmonių dalis (pagal darbuotojų skaičių) sudaro nedidelę bendrosios maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių struktūros dalį, Lietuvoje ji, kaip ir Latvijoje bei Estijoje, gerokai didesnė nei ES šalyse senbuovėse (3.10 lentelė).

3.10 lentelė. Lietuvos ir kai kurių kitų ES šalių maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių struktūra pagal darbuotojų skaičių 2004 metais, proc.

Table 3.10. Structure of manufacture of food and beverages enterprises by number of employees in Lithuania and selected EU countries in 2004, in per cent

Šalis / Country	0-9	10-19	20-49	50-249	≥ 250	Iš viso Total
ES-25 / EU-25	78,2	11,6	5,7	3,7	0,9	100
Čekija / Czech Republic	70,4	9,8	11,4	6,8	1,6	100
Bulgarija / Bulgaria	71,7	12,4	9,4	5,7	0,8	100
Danija / Denmark	51,9	24,1	14,9	6,8	2,4	100

Šalis / Country	0–9	10–19	20–49	50–249	≥ 250	Iš viso Total
Estija / Estonia	46,0	17,4	17,6	15,3	3,7	100
Ispanija / Spain	78,6	10,5	7,1	3,2	0,6	100
Prancūzija / France	88,7	5,9	3,1	1,7	0,5	100
Latvija / Latvia	43,1	19,1	14,8	19,3	3,7	100
Lietuva* / Lithuania*	45,2	15,8	18,7	16,2	4,2	100
Nyderlandai / Netherlands	65,7	16,2	9,2	7,0	1,9	100
Austrija / Austria	64,3	19,6	10,3	4,9	0,9	100
Lenkija / Poland	72,6	9,2	9,8	6,8	1,5	100
Suomija / Finland	80,3	7,6	6,5	4,3	1,3	100
Švedija / Sweden	81,6	7,7	6,0	3,5	1,2	100

* 2006 m.

Šaltinis: Eurostato duomenys.

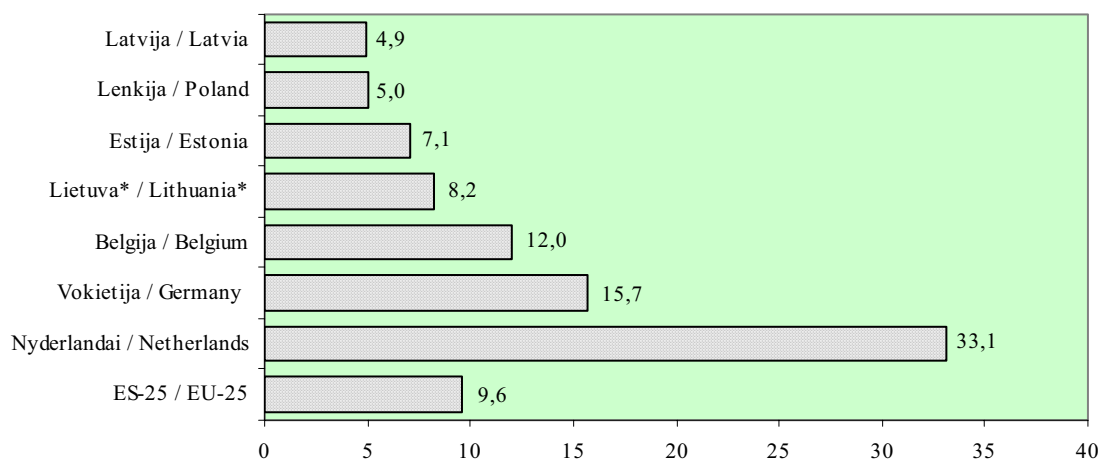
Gamybos koncentracijos augimas Lietuvos maisto produktų ir gėrimų pramonėje tęsiasi ir toliau. 2002–2006 metais bendram darbuotojų skaičiui sumažėjus daugiau kaip 0,6 proc., vidutinis vienos įmonės darbuotojų skaičius išaugo 56 proc. (nuo 33 iki 52). Atskiruose sektoriuose vidutinis įmonės darbuotojų skaičius buvo labai skirtingas: mažiausias – vaisių, uogų ir daržovių paruošimo, perdirbimo ir konservavimo sektoriuje (vidutiniškai 28), didžiausias – pieno ir jo produktų gamybos (313) bei žuvų ir jų produktų paruošimo ir perdirbimo sektoriuose (86).

Gamybos koncentracijos pokyčius ir lygį ypač aiškiai parodo įmonių realizuojamos produkcijos apimtys. 2002 metais vidutiniškai vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės pardavimai siekė 3,6 mln. Lt, o 2006-aisiais – 8,2 mln. Lt.

Sparčiausiai gamybos koncentracija didėjo vaisių, uogų ir daržovių paruošimo, perdirbimo ir konservavimo sektoriuose (vidutinė sektoriaus įmonės gamybos apimtis per penkerių metų laikotarpį išaugo 2,3 karto), mėsos ir jos produktų (atitinkamai 98 proc.) bei grūdų malimo produktų, krakmolo ir jo produktų gamybos (70 proc.).

Nepaisant spartaus augimo vaisių, uogų ir daržovių paruošimo, perdirbimo ir konservavimo sektoriuose, gamybos koncentracijos lygis išlieka labai žemas. Vidutiniškai viena šio sektoriaus įmonė per 2006 metus realizavo produkcijos tik už 3,8 mln. Lt. Didžiausia, kaip minėta, gamybos koncentracija yra pieno ir jo produktų gamybos sektoriuje, kur vidutinės vienos įmonės realizavimo apimtys 2006 metais – 67,5 mln. Lt, o penkios stambiausios įmonės gamina apie 90 proc. visos sektoriaus produkcijos. Daugiau kaip 60 proc. didesnės nei vidutinės vienos maisto produktų gamybos įmonės pardavimų apimtys buvo ir žuvų bei jų produktų paruošimo ir perdirbimo pramonėje.

Nors maisto produktų gamybos koncentracijos lygis sparčiai didėja, vienos Lietuvos maisto pramonės įmonės vidutinės pajamos vis dar išlieka žemesnės nei vidutinės ES-25 šalyse ir ES šalyse senbuvėse (3.10 pav.).

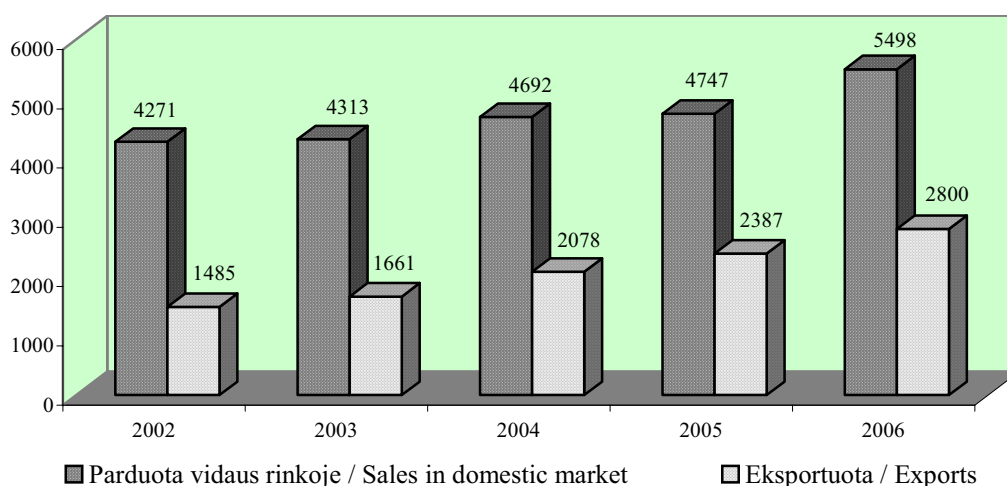
* 2006 m.

3.10 pav. Vidutinės vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės pajamos Lietuvoje ir kai kuriose ES šalyse 2004 metais, mln. Lt

Fig. 3.10. Average income of manufacture of food and beverages per enterprise in Lithuania and selected EU countries in 2004, in mill. Litas

Šaltiniai: Eurostato, Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Vidutinių įmonės pardavimų pajamų augimui teigiamą poveikį darė vidaus ir užsienio rinkų plėtra. Pardavimai užsienio rinkose ypač padidėjo, Lietuvai tapus ES nare. 2004 metais jie išaugo 25 proc., o per visą 2002–2006 metų laikotarpį – 89 proc. (3.11 pav.).

3.11 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių pardavimai vidaus ir užsienio rinkose 2002–2006 metais, mln. Lt

Fig. 3.11. Sales of food and beverages in domestic market and exports in 2002–2006, in mill. Litas

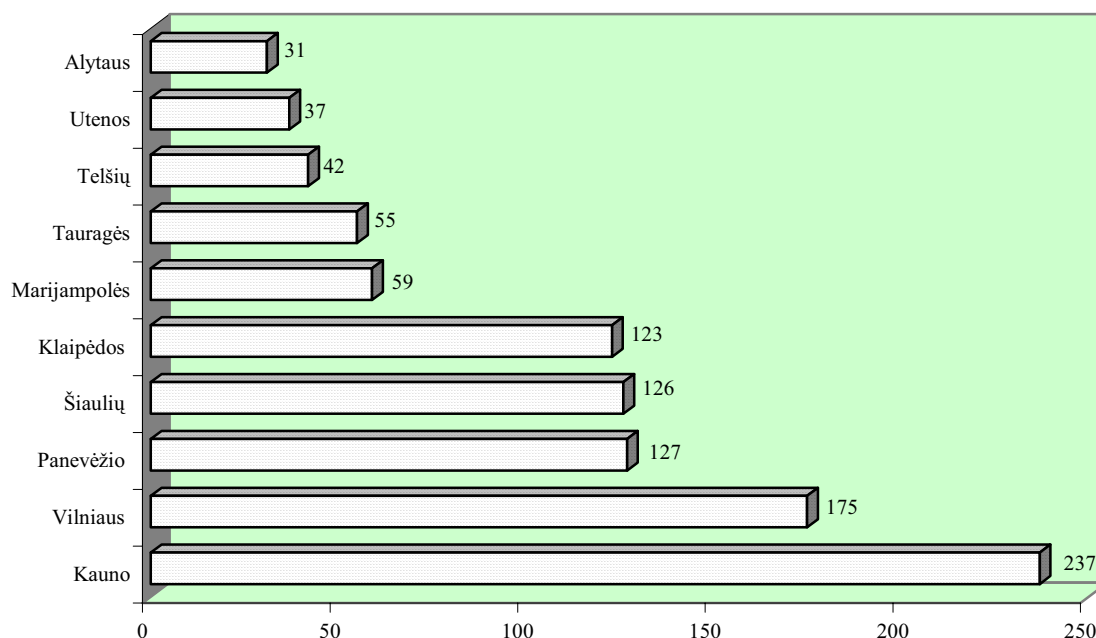
Šaltinis: Pramonės darbo rezultatai. – Nr. 1. – V.: Statistikos departamento prie LRV, 2007.

Per 2002–2006 metų laikotarpį net 6,3 karto eksportą padidino grūdų malimo produktų ir 5,7 karto – mėsos ir jos produktų gamybos įmonės. Tokius pokyčius iš

dalis lėmė padidėjusi paklausa vidaus bei užsienio rinkose, pagerėjusi dėl išaugusio įmonių, atitinkančių ES standartus, skaičiaus gaminių kokybė, ir mokamos už mėsos produktų eksportą subsidijos.

2006 metais 66 proc. pagamintų produktų Lietuvos maisto produktų ir gėrimų įmonės realizavo vidaus rinkoje. Į kitas šalis daugiausia išvežta pieno ir žuvų produktų. Šių produktų dalis 2006 metais sudarė atitinkamai 35 proc. ir 18 proc. viso maisto produktų ir gėrimų eksporto. Iš viso į užsienio šalis 2006 metais buvo išvežta beveik 70 proc. Lietuvoje pagamintų žuvų produktų ir per 46 proc. pieno produktų.

Statistikos departamento duomenimis, daugiausia maisto produktų gamybos įmonių išsidėstę netoli didžiųjų Lietuvos miestų. Kauno apskrityje yra daugiau kaip 23 proc., Vilniaus – per 17 proc. visų maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių. Mažiausiai maisto pramonės įmonių – Alytaus ir Utenos apskrityse, atitinkamai 3,1 proc. ir 3,7 proc. (3.12 pav.).

3.12 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių skaičius Lietuvos apskrityse 2006 metų pabaigoje

Fig. 3.12. Number of manufacture of food and beverages enterprises in Lithuania by counties at the end of 2006

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Pagal pardavimo pajamas maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių išsidėstymo eiliškumas nėra adekvatus pateiktam 3.12 paveiksle. Daugiausia pajamų sukuria Kauno, Panevėžio, Vilniaus ir Telšių apskričių įmonės (3.11 lentelė).

Per analizuojamąjį 2002–2006 metų laikotarpį daugiausia (2,7 karto) išaugo Utenos apskrities maisto produktų ir gėrimų pramonės pardavimo pajamos. Augimą lėmė žymiai išaugusi mėsos ir jos gaminių, degtinės ir likerio, vaisių ir daržovių sulčių, nealkoholinių gėrimų gamyba. Spartus augimas buvo ir Marijampolės apskrityje. Esminės įtakos šios apskrities maisto produktų gamybos įmonių pajamų didėjimui turėjo Marijampolės pieno konservų gamyklos veiklos atnaujinimas ir sparti produkcijos rinkų plėtra.

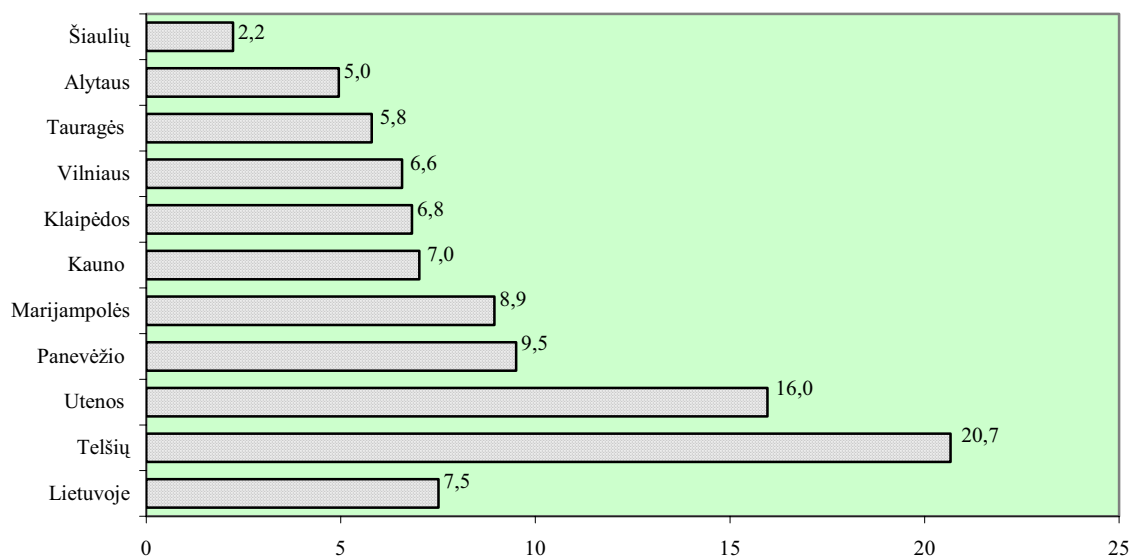
3.11 lentelė. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių pardavimo pajamų dinamika Lietuvos apskrityse 2002–2006 metais, mln. Lt

Table 3.11. Income from sales of manufacture of food and beverages enterprises in Lithuania by counties in 2002–2006, in mill. Litas

Apskritis / County	2002	2003	2004	2005	2006
Kauno	1191	1212	1214	1393	1662
Panevėžio	984	920	984	1129	1207
Vilniaus	958	853	902	996	1151
Telšių	695	615	645	752	868
Klaipėdos	765	794	777	800	840
Utenos	217	432	403	456	591
Marijampolės	308	307	302	430	528
Tauragės	206	202	222	292	319
Šiaulių	280	270	267	343	281
Alytaus	215	211	180	150	154
Iš viso / Total	5820	5815	5895	6742	7600

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Vertinant pagal maisto produktų ir gėrimų gamybos pardavimo pajamas, didžiausia gamybos koncentracija – Telšių, Utenos, Panevėžio apskrityse (3.13 pav.).

3.13 pav. Vidutinės metinės vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės pardavimo pajamos Lietuvos apskrityse 2006 metais, mln. Lt

Fig. 3.13. Average annual income from sales per enterprise of manufacture of food and beverages in Lithuania by counties in 2006, in mill. Litas

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Kaip matyti iš pateiktų duomenų, 1 Telšių apskrities maisto produktų įmonė gauna 2,8 karto daugiau pajamų nei vidutiniškai 1 įmonė šalyje ir per 9 kartus daugiau – nei 1 Šiaulių apskrities įmonė. Santykinai didelės ir Utenos bei Panevėžio apskričių analizuojamos šakos įmonių pajamos. Šalies vidurkį jos viršija atitinkamai 113 proc. ir 27 proc. Santykinai aukštą vidutinį įmonės pajamų lygį lėmė minėtose apskrityse

veikiančios didžiausios maisto produktų gamybos įmonės, tokios kaip AB „Rokiškio sūris“, AB „Pieno žvaigždės“, AB „Žemaitijos pienas“ ir kt.

Taigi pagal gaunamas pajamas Telšių ir Utenos apskrityse veikiančių maisto produktų įmonių koncentracijos lygis aukštesnis nei vidutinis ES-25 šalių. Tikėtina, kad artimiausioje perspektyvoje šį lygį viršys ir kitų apskričių maisto produktų įmonės.

3. Ūkių veiklos rezultatai

3. Results of farm business survey

2005 metų veiklos rezultatų tyrime dalyvavo 1286 ūkininkų ūkiai ir 39 ŽŪB. Vienas ūkininko ūkis vidutiniškai atstovavo 25 prekiniams šalies ūkiams, o viena ŽŪB – 12 bendrovių. Daugiausia ŪADT respondentų ūkininkų – iš Šiaulių apskrities, mažiausiai – iš Alytaus.

Ūkininkų ūkių struktūra. Po 22 proc. respondentinių ūkininkų ūkių sudarė mažesni nei 30 ha ir 50–100 ha bendrojo žemės ploto ūkiai, 27 proc. – didesni nei 150 ha, o kitoms ūkių grupėms teko gerokai mažesnė dalis.

Respondentinių ūkininkų ūkių struktūra pagal ūkininkavimo tipus, palyginti su 2004 metais, truputį pasikeitė: javų, rapsų ūkių sumažėjo 7,7 procentinio punkto, pienininkystės – 4,8 procentinio punkto, o padaugėjo daržininkystės, sodininkystės – 2,9 procentinio punkto, mišrių augalininkystės – žolėdžių gyvulių – 4,1 procentinio punkto.

3.12 lentelė. Respondentinių ūkininkų ūkių struktūra 2005 metais

Table 3.12. Structure of selected family farms in 2005

Eil. Nr.	Ūkininkavimo tipas / Type of farming Pavadinimas / Description	Kodas Code	Ekonominis dydis, EDV / Economic size, ESU								Iš viso Total	%
			0-<2	2-<4	4-<6	6-<8	8-<12	12-<16	16-<40	>=40		
1	Javų, rapsų, ankštinių augalų <i>Specialist cereals, oilseeds and protein crops</i>	13	6	36	30	24	44	35	139	96	410	31,9
2	Augalininkystės <i>General field cropping</i>	14	4	26	10	12	21	17	57	62	209	16,3
3	Daržininkystės, sodininkystės <i>Horticulture and permanent crops</i>	20; 34	4	9	8	3	10	5	14	5	58	4,5
4	Pienininkystės <i>Specialist dairying</i>	41	5	34	36	30	29	16	33	1	184	14,3
5	Mišrus, vyraujant augalininkystei <i>Mixed cropping</i>	60	8	29	18	5	5	4	10	9	88	6,8
6	Mišrus, vyraujant žolėdžiams gyvuliams / Mixed livestock, mainly grazing livestock	43; 71	10	29	11	2	7	–	–	–	59	4,6
7	Mišrus augalininkystės – žolėdžių gyvulių / Field crops – grazing livestock, combined	81	9	56	42	27	22	18	47	9	230	17,9
8	Mišrus augalininkystės – kiaulinių ir kt. / Field crops and granivores, combined	50; 72; 82	10	8	6	5	5	4	6	4	48	3,7
Iš viso / Total			56	227	161	108	143	99	306	186	1286	100
%			4,4	17,7	12,5	8,4	11,1	7,7	23,8	14,4	100	

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2005. – V.: LAEI, 2006.

Ūkininkų ūkių struktūros pagal ekonominį dydį poslinkiai taip pat nedideli: beveik 5 procentiniais punktais padidėjo mažiausių ir 2,5 procentinio punkto – stambiausių ūkių lyginamasis svoris. Nepalankių ūkininkauti vietovių ūkių ekonominis dydis beveik per pusę mažesnis už palankiose ūkininkauti vietovėse įsikūrusių.

Stambiausi ūkiai ir pagal plotą, ir pagal ekonominį dydį, kaip ir ankstesniais metais, yra javų ir augalininkystės specializacijos. Šie ir daržininkystės, sodininkystės ūkiai įsikūrę aukščiausio našumo žemėse.

Vidutinis ŪADT tyrime dalyvavusių ūkininkų amžius, palyginti su 2004 metais, nepasikeitė. Daugiausia jaunų ūkininkų buvo iš Klaipėdos, o vyresnių – iš Telšių apskrities. Jaunesnio amžiaus ūkininkų ūkiai, palyginti su vyresnių, stambesni ir pagal plotą, ir pagal ekonominį dydį. Du trečdalius jų naudojamos žemės sudarė išsinuomota žemė, o vyresnių – tik apie pusę.

Žemės ūkio bendrovių struktūra. Tyrime dalyvavo 4 ūkininkavimo tipų ŽŪB. Visų tipų bendrovės buvo atstovaujamos gana vienodai. Į tyrimą nebuvo traukiamos mažo ekonominio dydžio bendrovės, nes šalyje didžioji ŽŪB dalis (apie 80 proc.) yra didesnės nei 16 EDV.

3.13 lentelė. Respondentinių ŽŪB struktūra 2005 metais

Table 3.13. Structure of selected agricultural companies, 2005

Eil. Nr.	Ūkininkavimo tipas / Type of farming Pavadinimas / Description	Kodas Code	Ekonominis dydis, EDV Economic size, ESU				Iš viso Total	%
			16-<40	40-<100	100-<250	≥250		
1	Javų, rapsų, ankštinių augalų <i>Specialist cereals, oilseeds, protein crops</i>	13	3	2	5	4	14	35,9
2	Augalininkystės <i>General field cropping</i>	14	–	1	2	5	8	20,5
3	Daržininkystės, sodininkystės <i>Horticulture and permanent crops</i>	20, 34	1	2	3	–	6	15,4
4	Mišrus augalininkystės – gyvulininkystės <i>Mixed crops–livestock</i>	60, 72, 81	1	1	6	3	11	28,2
	Iš viso / Total		5	6	16	12	39	100
	%		12,8	15,4	41,0	30,8	100	

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2005. – V.: LAEI, 2006.

Pasėliai ir gyvuliai. 2005 metais, kaip ir ankstesniaisiais, didžiausias lyginamasis svoris ūkininkų ūkių pasėlių struktūroje teko kviečiams (21,4 proc.) ir žoliniam augalams (24,4 proc.). Tačiau kviečių dalis 4 procentiniais punktais padidėjo, o žolinių augalų 4,6 procentinio punkto sumažėjo. 3 procentiniais punktais išaugo ir rapsų pasėlių lyginamasis svoris. Kiti pasėlių struktūros pasikeitimai buvo neįdomūs.

Aukščiausio žemės našumo ir stambiausiuose ūkiuose daugiausia žemės buvo skiriama kviečiams, miežiams, rapsams ir cukriniams runkeliams, o smulkiuose – santykinai nemažai vaisiams, uogoms, daržovėms, bulvėms, netradiciniams augalams auginti. Didžiausią dalį žemės kviečiams skyrė Marijampolės apskrities ūkininkai (38,4 proc.), miežiams – Šiaulių (24,8 proc.), grikiams – Vilniaus (9,9 proc.) ir Alytaus

(7,7 proc.), bulvėms – Vilniaus (2,4 proc.) ir Alytaus (2,2 proc.), cukriniams runkeliams (2,9 proc.) ir rapsams (20 proc.) – Marijampolės, vienmetėms ir daugiametėms žolėms – Tauragės (45 proc.) ir Utenos (39 proc.) apskričių ūkininkai.

Per 2005 metus prekiniuose ūkininkų ūkiuose šiek tiek padaugėjo avių, galvijų, bet truputį sumažėjo kiaulių. Melžiamų karvių skaičius pienininkystės ūkiuose išaugo 19 proc., o Utenos apskrities ūkiuose – 21 proc.

ŽŪB pasėlių didžiausią dalį sudarė kviečiai (28 proc.), miežiai (24 proc.), žoliniai augalai (18 proc.) ir rapsai (11 proc.). Per metus padidėjo gyvulių skaičius: karvių (11 proc.), penimų kiaulių (13 proc.), galvijų iki 1 metų (28 proc.).

Žemės ūkio turto vertė. 2005 metų pabaigoje vidutiniškai vienas ūkininko ūkis turėjo 230,7 tūkst. Lt žemės ūkio turto. Per metus jis išaugo beveik penktadaliu, augimo tempai buvo dvigubai didesni negu 2004 metais. Maždaug ketvirtadaliu per 2005 metus turtas padidėjo javų, rapsų ir pienininkystės ūkiuose. Daugiausia savo turtą pagausino Panevėžio, Marijampolės ir Tauragės apskričių ūkininkai, mažiausiai – Telšių, Vilniaus ir Alytaus. Daugiau kaip trečdaliu išaugusi traktorių ir kombainų vertė rodo, kad ūkininkai 2005 metais daugiausia dėmesio skyrė techninės bazės stiprinimui. Gyvulių vertė padidėjo 17,5 proc., o žemės – tik 9 proc.

Turto vertė, tenkanti 1 ha ŽŪN, vidutiniškai siekė 4241 Lt. Šis rodiklis, kaip ir ankstesniais metais, didžiausias buvo daržininkystės, sodininkystės, mažiausias – javų, rapsų specializacijos ūkiuose. Tauragės ir Marijampolės apskričių ūkiuose jis viršijo vidurkį atitinkamai 53 proc. ir 23 proc., o Panevėžio ir Vilniaus apskrityse buvo mažesnis už vidurkį apie 17 proc.

Per metus ūkininkams daugiau įsigijus žemės ūkio technikos, jų turto struktūra šiek tiek keitėsi. Kaip ir anksčiau, didžiausia turto dalis teko traktoriams, kombainams, žemės ūkio mašinoms ir transporto priemonėms; ji padidėjo nuo penktadalio iki ketvirtadalio. Šiek tiek išaugo gyvulių ir kvotų dalis, o sumažėjo žemės ir pastatų dalis.

3.14 lentelė. Ūkininko nuosavo žemės ūkio turto struktūra 2004 ir 2005 metais

Table 3.14. Structure of agricultural assets of family farm in 2004 and 2005

Turto rūšis / <i>Agricultural assets</i>	2004		2005	
	tūkst. Lt <i>thou. Litas</i>	%	tūkst. Lt <i>thou. Litas</i>	%
Žemė / <i>Land</i>	29,54	19	37,69	16
Gamybiniai pastatai / <i>Farm buildings</i>	24,45	16	29,06	13
Traktoriai / <i>Tractors</i>	15,41	10	28,61	12
Kombainai / <i>Harvesters</i>	7,04	5	14,80	6
Žemės ūkio mašinos / <i>Agricultural machinery</i>	7,60	5	12,00	5
Gyvuliai / <i>Livestock</i>	13,62	9	22,25	10
Įrenginiai / <i>Equipment</i>	11,53	7	21,81	9
Kvotos / <i>Quota</i>	15,46	10	25,71	11
Kitas turtas / <i>Other</i>	30,20	20	38,77	17
Iš viso / <i>Total</i>	154,85	100	230,70	100

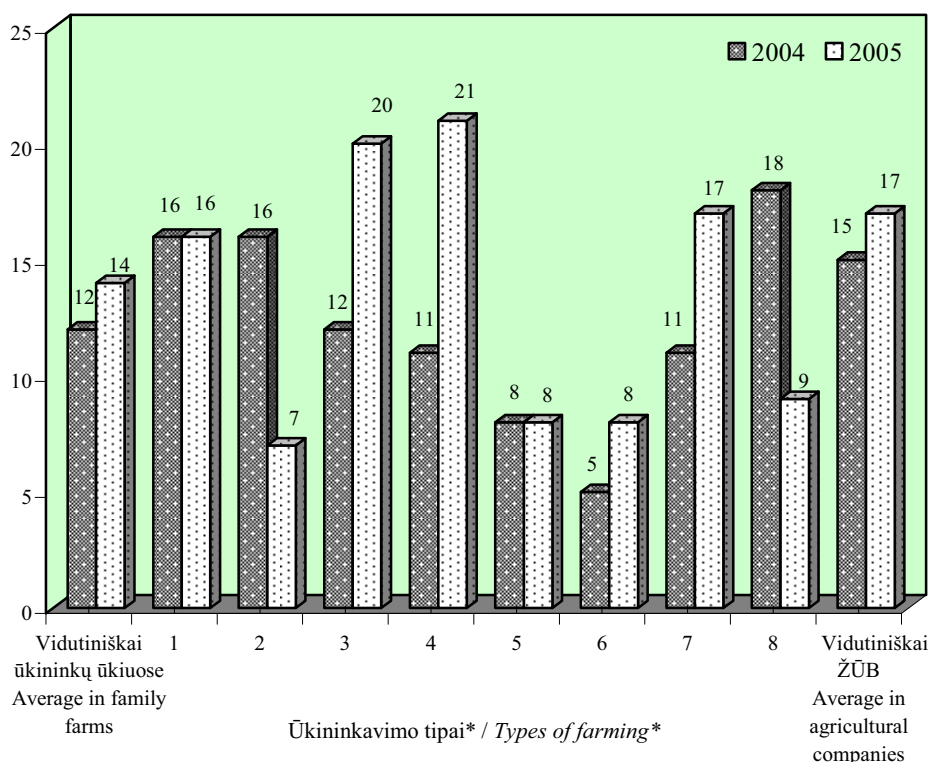
Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2005. – V.: LAEI, 2006.

Vienos ŽŪB turtas per 2005 metus vidutiniškai padidėjo beveik tiek pat (22 proc.), kiek ir ūkininko ūkio. Labiausiai išaugo mišrios gamybos ŽŪB turtas (36 proc.), tuo tarpu daržininkystės, sodininkystės – sumažėjo 1 proc.

Atsiradus įstatymų numatytai galimybei ŽŪB turėti nuosavos žemės, jos pradėjo aktyviai ją pirkti. Per metus vienos ŽŪB nuosavos žemės vertė padidėjo beveik dvigubai (augalininkyste besiverčiančios ŽŪB – 2,6 karto), kombainų vertė – 48 proc., traktorių – 14 proc., o gyvulių – 11 proc. 2005 metų pabaigoje turto struktūroje gamybos kvotoms teko 26 proc., traktoriams ir kombainams – 17 proc., žemės ūkio mašinoms ir transporto priemonėms – 14 proc., gamybiniais pastatais ir gyvuliams – po 13 proc. 1 ha ŽŪN teko 3814 Lt turto. Šis rodiklis, kaip ir ūkininkų ūkiuose, didžiausias buvo daržininkystės, sodininkystės, o mažiausias – javų, rapsų ŽŪB.

Nuosavas ir skolintas kapitalas. Ūkininkų finansinis turtas 2005 metais padidėjo 37 proc. (2004 m. – 59 proc.), o nuosavo kapitalo vertė – 14 proc. Kaip ir 2004-aisiais, 2005 metais nesumažėjo nė vienos ūkių grupės nuosavas kapitalas. Didžiausias nuosavo kapitalo vertės metinis prieaugis buvo pienininkystės (21 proc.), daržininkystės, sodininkystės (20 proc.), o mažiausias – augalininkystės (7 proc.) ūkiuose. Daugiausia kapitalą padidino Panevėžio ir Utenos (19 proc.), mažiausiai – Telšių (4 proc.) apskričių ūkininkai.

ŽŪB finansinis turtas išaugo 26 proc., o nuosavo kapitalo vertė – 17 proc. Didžiausias nuosavo kapitalo metinis prieaugis buvo mišrios gamybos bei stambiose (didesnėse negu 250 EDV) ŽŪB.

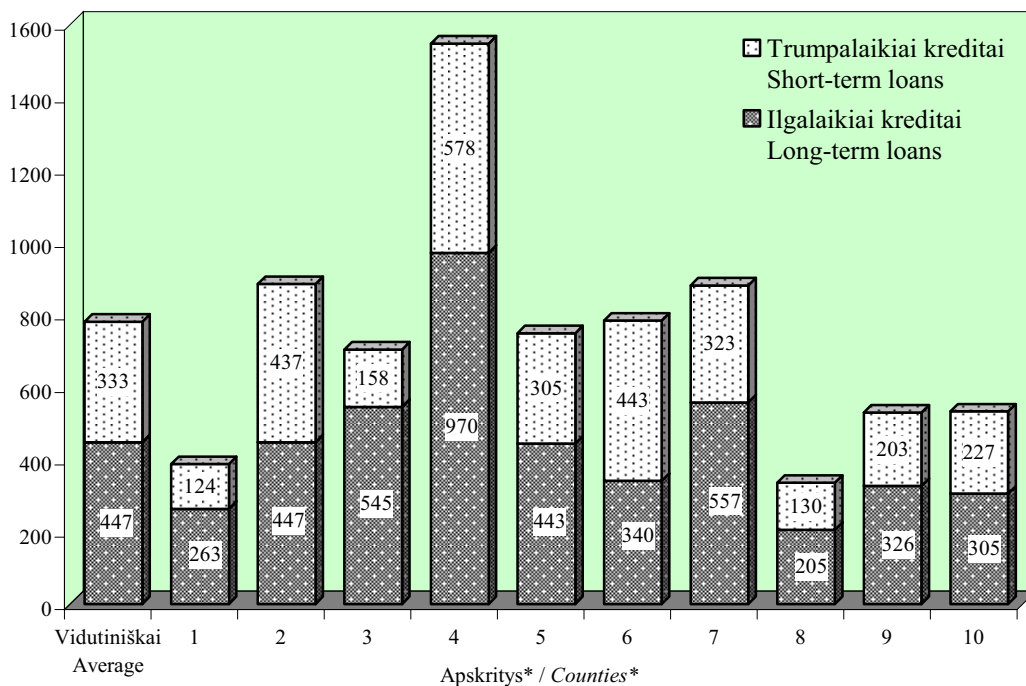
* Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.12 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.12.

3.14 pav. Nuosavo kapitalo metinis prieaugis 2004 ir 2005 metais, proc.

Fig. 3.14. Annual change in net worth in 2004 and 2005, in per cent

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2005. – V.: LAEI, 2006.

Skolos, tenkančios vienam ūkininko ūkiui, vidutiniškai per 2005-uosius, kaip ir per 2004 metus, padvigubėjo. Daugiausia skolinasi stambesni, ūkininkaujantys našesnėse žemėse ūkiai. Daugiausia skolų, skaičiuojant ir absoliučiais, ir santykiniais dydžiais, turėjo Marijampolės, mažiausiai – Telšių apskrities ūkiai. Jaunų (iki 40 m.) ūkininkų skolos, tenkančios 1 ha ŽŪN ir 1 EDV, daugiau nei 2 kartus viršijo vyresnių nei 60 metų ūkininkų skolas. Tačiau nepalankiose ūkininkauti vietovėse įsikūrusių ūkių skolinimosi procesai 2005 metais suaktyvėjo.

* 1 – Alytaus, 2 – Kauno, 3 – Klaipėdos, 4 – Marijampolės, 5 – Panevėžio, 6 – Šiaulių, 7 – Tauragės, 8 – Telšių, 9 – Utenos, 10 – Vilniaus.

3.15 pav. Ūkininko ūkio ilgalaikiai ir trumpalaikiai kreditai 1 ha ŽŪN, Lt
 Fig. 3.15. Long- and short term loans per 1 ha UAA in family farms, in Litas

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2005. – V.: LAEI, 2006.

ŽŪB skolos per metus vidutiniškai padidėjo 52 proc. Daugiausia skolų, tenkančių 1 ha ŽŪN, turėjo mišrios gamybos, didesnio negu 250 EDV ekonominio dydžio ir negu 100 ha ploto ŽŪB, o mažiausiai – daržininkystės, sodininkystės bei smulkiosios ŽŪB.

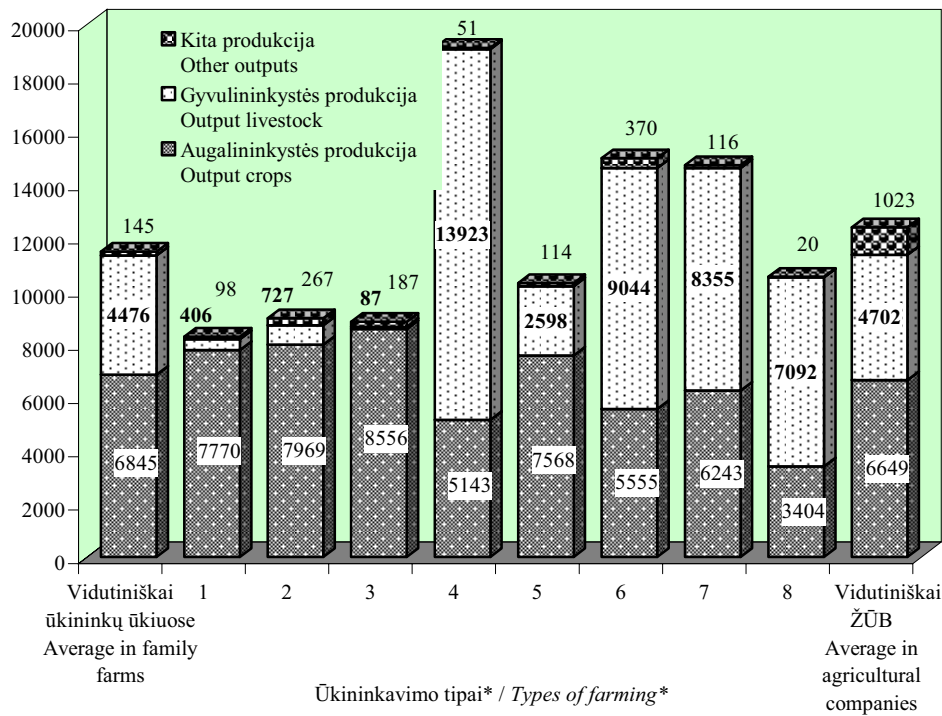
Bendroji produkcija. Ūkininko ūkio bendroji produkcija, tenkanti 1 EDV, palyginti su 2004 metais, vidutiniškai išaugo 7 proc. Daugiausia didėjo gyvulininkystės produkcijos gamyba (29 proc.), o augalininkystės produkcija sumažėjo (3 proc.). Tai lėmė padidėjusios galvijų (58 proc.) ir pieno (24 proc.) bei sumažėjusios pagrindinių augalininkystės produkcijos rūšių supirkimo kainos.

Geriausių rezultatų pasiekė gyvulininkystėje užsiimančios ūkininkai. Bendroji produkcija pienininkystės ūkiuose net 67 proc. viršijo šalies vidurkį, o mišrios gamybos ūkiuose, vyraujant žolėdžiams gyvuliams, – 31 proc. Augalininkystėje besiverčiančių ūkių rezultatai gerokai (22–27 proc.) prastesni už vidutinius.

ŽŪB bendroji produkcija, tenkanti 1 EDV, per metus vidutiniškai padidėjo 23 proc., gyvulininkystės – 37 proc., augalininkystės – 4 proc. Daugiausia bendrosios produkcijos pagaminta mišrios gamybos, mažiausiai – javų, rapsų specializacijos ŽŪB.

Bendrosios produkcijos struktūra palankių ir nepalankių ūkininkauti vietovių ūkininkų ūkiuose gerokai skyrėsi. Nepalankių ūkininkauti vietovių ūkių augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos lyginamasis svoris beveik vienodas, o palankių augalininkystės produkcijai teko 65 proc. (2004 m. – 75 proc.), gyvulininkystės – 33 proc. (2004 m. – 24 proc.).

Bendrosios produkcijos 1 ha ŽŪN daugiausia pagaminta Tauragės apskrities ir daržininkystės, sodininkystės, o 1 EDV – Telšių apskrities ir pienininkystės ūkininkų ūkiuose. Reikia pastebėti, kad nepalankiose ūkininkauti vietovėse išikūrę ūkiai bendrosios produkcijos 1 EDV pagamino, palyginti su palankių ūkininkauti vietovių ūkiais, 7 proc. daugiau (2004 m. – 9 proc.). Tai rodo didesnes jų pastangas siekti geresnių ūkininkavimo rezultatų.

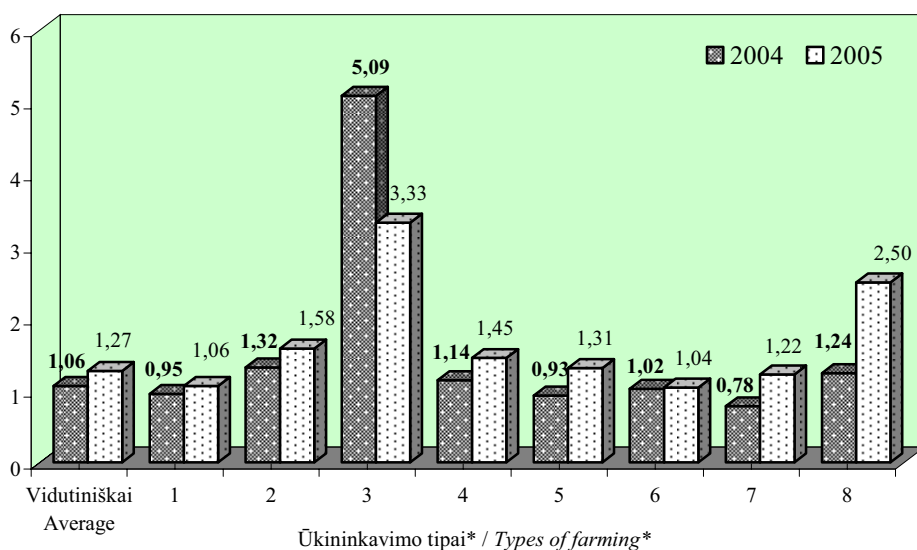
* Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.12 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.12.

3.16 pav. Produkcijos gamyba 1 EDV, Lt

Fig. 3.16. Output per 1 ESU, in Litai

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2005. – V.: LAEI, 2006.

Pajamos ir išlaidos. 2005 metais vidutiniškai 1 ha ŽŪN ūkininkų ūkiuose gauta 1272 Lt pajamų, arba 19 proc. daugiau negu 2004 metais. Nepalankių ūkininkauti vietovių ūkiuose šis rodiklis beveik ketvirtadaliu mažesnis, o palankių – 17 proc. didesnis už vidutinį. Geriausi pasiekimai, kaip ir 2004-aisiais, – daržininkystės, sodininkystės ir mišriuose augalininkystės – kiaulininkystės ūkiuose. Ūkininkų ūkių pajamos 1 ha ŽŪN padidėjo, palyginti su 2004 metais, beveik visų ūkininkavimo tipų ūkiuose.

* Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.12 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.12.

3.17 pav. Ūkininkų ūkių žemės ūkio veiklos pajamos 1 ha ŽŪN 2004 ir 2005 metais, tūkst. Lt

Fig. 3.17. Income from agricultural activity in family farms per 1 ha UAA in 2004 and 2005, in thou. Litas

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2005. – V.: LAEI, 2006.

Pajamos iš augalininkystės vyravo Kauno, Marijampolės, Panevėžio ir Šiaulių apskričių ūkininkų ūkiuose. Pienininkystės ūkiai 84 proc. pajamų, kaip ir 2004-aisiais, gavo pardavę pieną ir 14 proc. – galvijieną.

ŽŪB vidutiniškai 1 ha ŽŪN gavo 2028 Lt pajamų, geriausių rezultatų pasiekė daržininkystės, sodininkystės, o prasčiausių – javų, rapsų specializacijos ŽŪB.

Gamybos išlaidos ūkininkų ūkiuose 1 ha ŽŪN 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, padidėjo 23 proc. Pastoviosios išlaidos išaugo net 30 proc., o kintamosios – 18 proc. Beveik visų ūkių kintamosios išlaidos didesnės nei pastoviosios. Daugiausia išlaidų 1 ha ŽŪN, kaip ir 2004-aisiais, padaryta daržininkystės, sodininkystės ir mišriuose augalininkystės – kiaulininkystės, o mažiausiai – javų, rapsų ūkiuose.

Nepalankiose ūkininkauti vietovėse įsikūrusių ūkininkų ūkių išlaidos 1 ha ŽŪN beveik 15 proc. mažesnės, o palankių vietovių – 10 proc. didesnės už vidutines. Smulkių ūkių (iki 10 ha) išlaidos viršijo vidutinį šalies lygį net 2,8 karto.

2005 metais ūkininkų ūkių išlaidų struktūra, palyginti su 2004-aisiais, keitėsi labai nežymiai. Kaip ir ankstesniais metais, išlaidų struktūroje didžiausia dalis teko pašarų išlaidoms bei nusidėvėjimui.

1 ha ŽŪN 2005 metais ūkininkų ūkiuose vidutiniškai sunaudota degalų už 147 Lt, arba penktadaliu daugiau negu 2004-aisiais. Mažesniuose nei 10 ha ūkiuose degalų sąnaudos pusantro karto didesnės už šalies vidurkį. Šis rodiklis apskrityse kito nuo 129 Lt iki 164 Lt, o įvairių specializacijų ūkiuose – nuo 137 Lt iki 158 Lt.

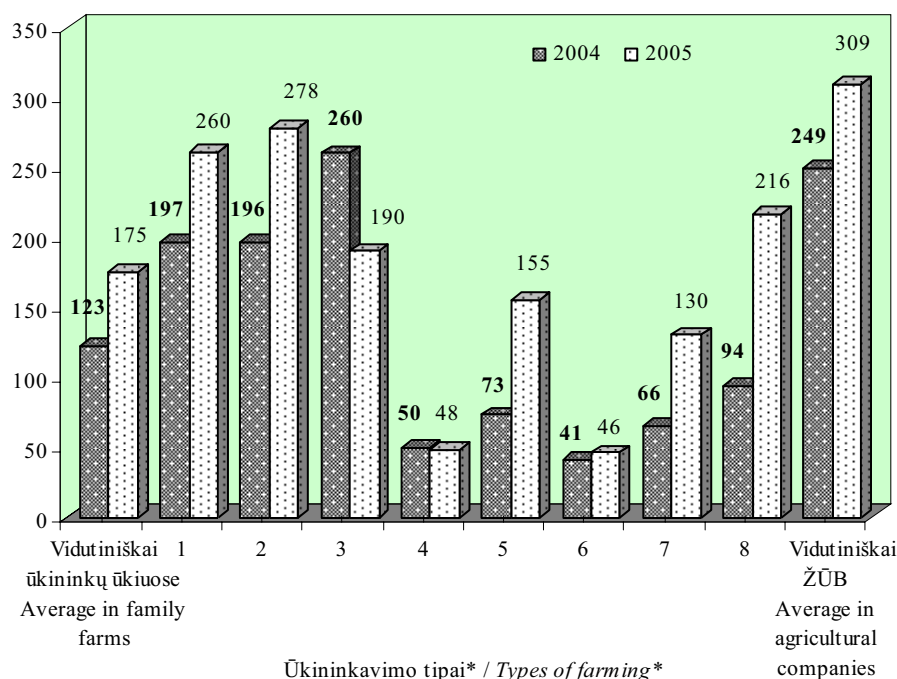
Išlaidos mineralinėms trąšoms 1 ha ŽŪN 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais, vidutiniškai padidėjo 42 proc. ir sudarė 175 Lt. Kaip ir ankstesniais metais, didžiausios išlaidos trąšoms buvo augalininkystė užsiimančių apskričių (Marijampolės, Kauno,

Šiaulių ūkiuose, o mažiausios – mišrios gamybos, vyraujant žolėdžiams gyvuliams, ir pienininkystės (Utenos, Vilniaus, Telšių) ūkiuose.

3.15 lentelė. Ūkininkų ūkių gamybos išlaidų 1 ha ŽŪN struktūra 2004 ir 2005 metais
Table 3.15. Structure of production costs in family farms per 1 ha UAA in 2004 and 2005

Išlaidų rūšys / Costs	2004		2005	
	Lt	%	Lt	%
Pašarai / Feedingstuffs	277	26	317	24
Nusidėvėjimas / Depreciation	155	15	204	16
Degalai, elektra / Fuel, electricity	139	13	165	13
Mineralinės trąšos / Mineral fertilizers	123	12	175	13
Sėklos / Seeds	84	8	125	10
Augalų apsaugos produktai / Crop protection products	58	5	73	6
Pastatų ir technikos priežiūra Maintenance of buildings and machinery	41	4	62	5
Darbo užmokestis / Labour costs	37	3	54	4
Žemės mokestis ir nuoma / Land tax and rent	32	3	40	3
Kitos / Other	112	11	86	7
Iš viso / Total	1058	100	1301	100

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2005. – V.: LAEI, 2006.

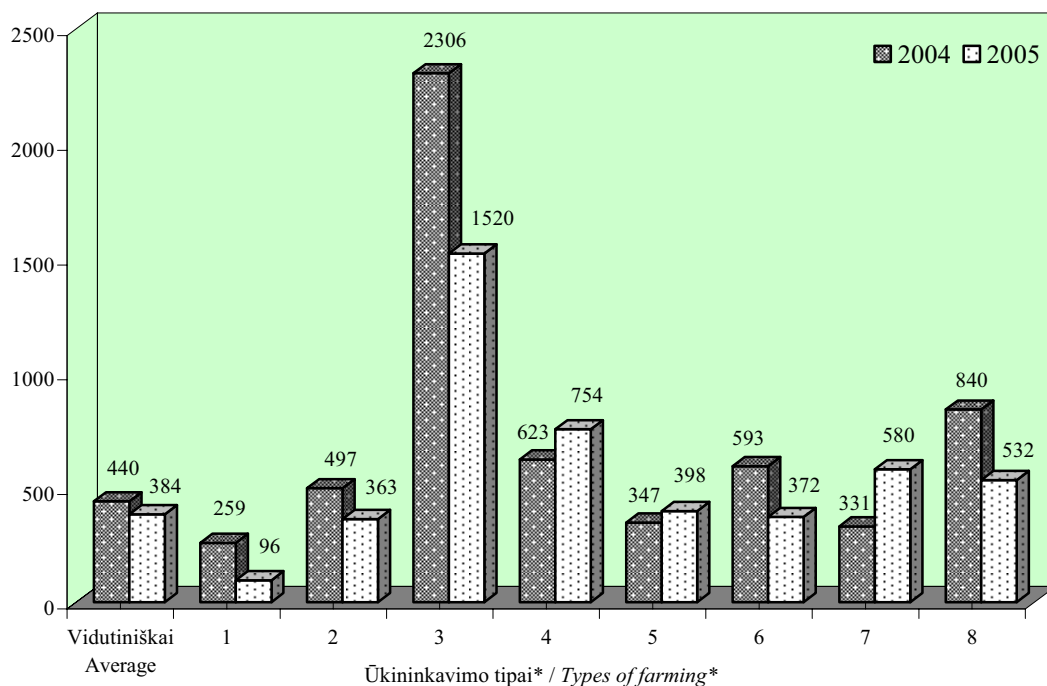

* Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.12 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.12.

3.18 pav. Išlaidos trąšoms 1 ha ŽŪN 2004 ir 2005 metais, Lt
Fig. 3.18. Costs of fertilizers per 1 ha UAA in 2004 and 2005, in Litai

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2005. – V.: LAEI, 2006.

ŽŪB gamybos išlaidos 1 ha ŽŪN padidėjo 12 proc. – dvigubai mažiau negu ūkininkų ūkiuose. Jos didžiausios daržininkystės, sodininkystės, o mažiausios – javų, rapsų ŽŪB. Daugiausia išleista darbo užmokesčiui (20 proc.), pašarams (17 proc.), mineralinėms trąšoms (14 proc.), nusidėvėjimui (10 proc.) ir degalams (8 proc.). ŽŪB 1 ha ŽŪN degalų sunaudota už 179 Lt, arba penktadaliu, o mineralinių trąšų – net 77 proc. daugiau nei ūkininkų ūkiuose.

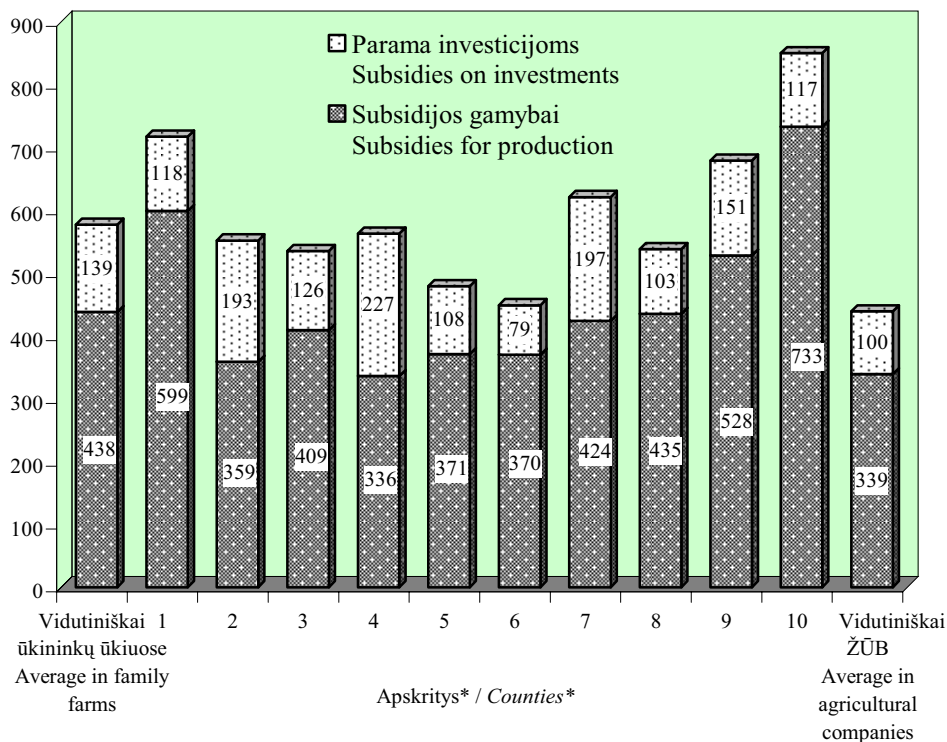
* Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.12 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.12.

3.19 pav. Ūkininko ūkio bendrasis pelnas 1 ha ŽŪN 2004 ir 2005 metais, Lt
 Fig. 3.19. Gross profit in family farms per 1 ha UAA in 2004 and 2005, in Litas

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2005. – V.: LAEI, 2006.

Bendrasis pelnas. Ūkininko ūkio vidutinis bendrasis pelnas 2005 metais buvo 20,9 tūkst. Lt, o jo dalis, tenkanti 1 EDV, sudarė 2612 Lt. Skaičiuojant bendrąjį pelną 1 EDV, galima įvertinti ūkio išnaudojamas galimybes. 2005 metais geriausiai jas išnaudojo Telšių, Utenos ir Marijampolės apskričių ūkiai, o geriausi rezultatai pasiekti pienininkystės (bendrasis pelnas 1 EDV 2,5 karto didesnis už šalies vidurkį) ir mišriuose augalininkystės – žolėdžių gyvulių (1,7 karto daugiau nei vidutiniškai) ūkiuose.

Nuostolingai 2005 metus baigė javų, rapsų specializacijos ŽŪB, mišrios gamybos ŽŪB gavo didžiausią bendrąjį pelną 1 EDV (609 Lt), 5,7 karto daugiau nei vidutiniškai.

* 1 – Alytaus, 2 – Kauno, 3 – Klaipėdos, 4 – Marijampolės, 5 – Panevėžio, 6 – Šiaulių, 7 – Tauragės, 8 – Telšių, 9 – Utenos 10 – Vilniaus.

3.20 pav. Valstybės parama 1 ha ŽŪN, Lt

Fig. 3.20. Subsidies per 1 ha UAA, in Litae

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2005. – V.: LAEI, 2006.

Finansinė parama. 2005 metais ūkininko ūkis vidutiniškai gavo 23,9 tūkst. Lt gamybos subsidijų (438 Lt 1 ha ŽŪN). 58 proc. jų sudarė tiesioginės išmokos už pasėlius, 18 proc. – kompensacijos ūkininkaujantiems mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse, 13 proc. – parama gyvulininkystei, 8 proc. – ekologiinei žemdirbystei.

Gamybos subsidijos, tenkančios 1 ha ŽŪN, ūkininkų ūkiams, įsikūrusiems nepalankiose ūkininkauti vietovėse, 1,7 karto didesnės nei palankių ūkininkauti vietovių ūkiams. Gamybos subsidijų 1 ha ŽŪN diferenciacija ūkių specializacijos požiūriu buvo nedidelė. Pienininkystės, mišrios gamybos, vyraujant žolėdžiams gyvuliams, ir daržininkystės, sodininkystės ūkiai jų gavo 7–15 proc. daugiau, o kitų ūkininkavimo tipų ūkiai – 1–13 proc. mažiau nei vidutiniškai šalyje. Gamybos subsidijų 1 ha ŽŪN diferenciacija apskričių lygmeniu, palyginti su 2004-aisiais, šiek tiek sumažėjo, bet išliko labai ryški – 2,2 karto.

ŽŪB 1 ha ŽŪN gamybos subsidijų (339 Lt) gavo beveik tiek pat kiek 2004 metais. 80 proc. jų sudarė tiesioginės išmokos už pasėlius, 14 proc. – parama gyvulininkystei, o kompensacijos ūkininkaujantiems mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse – tik 4 proc.

Ūkiai kasmet gauna vis didesnę paramą investicijoms. 2004 metais, palyginti su 2003-aisiais, ji vidutiniškai padidėjo 1,9 karto, 2005 metais, palyginti su 2004-aisiais – 2,4 karto, jos dalis 2005 metais pasiekė 24 proc. bendros paramos sumos. Didžiausią investicinę paramą gavo Kauno ir Marijampolės apskričių javų, rapsų, mišrūs augalininkystės – kiaulininkystės ir pienininkystės ūkiai.

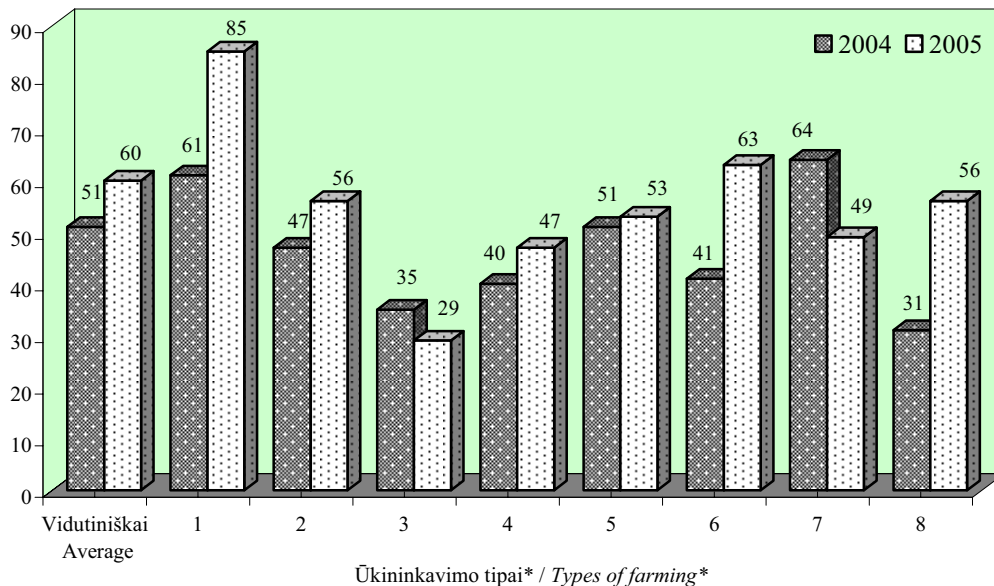
Ūkiams, išikūrusiems nepalankiose ūkininkauti vietovėse, investicinė parama, tenkanti 1 ha ŽŪN, buvo tik 14 Lt mažesnė nei palankių ūkininkauti vietovių ūkiams. Tačiau apskričių lygmeniu skirtumai siekė 2,9 karto.

Valstybės paramos dalis 2005 metais sudarė beveik 60 proc. bendrojo pelno (su subsidijomis) (2004 m. – 51 proc.). Nepalankiose ūkininkauti vietovėse išikūrusiuose ūkiuose ji siekė 67 proc., o palankių vietovių ūkiuose – 53 proc. Didžiausias paramos lyginamasis svoris buvo javų specializacijos, mažiausias – daržininkystės, sodininkystės ūkiuose.

2005 metais ŽŪB investicinė parama, tenkanti 1 ha ŽŪN, padidėjo, palyginti su 2004-aisiais, 1,5 karto, ji sudarė 23 proc. bendros paramos sumos. Valstybės parama – vidutiniškai 96 proc. bendrojo pelno (su subsidijomis).

Investicijos. Ūkiuose kasmet vis daugiau lėšų skiriama investicijoms. 2005 metais ūkininkų investicijos, tenkančios 1 ha ŽŪN, palyginti su 2004-aisiais, padidėjo 2 kartus ir sudarė 663 Lt. Investicijų didėjimo tempai ūkiuose, išikūrusiuose nepalankiose ūkininkauti vietovėse, didesni nei palankių ūkininkauti vietovių ūkiuose. 2005 metais, priešingai nei 2004-aisiais, nebuvo ūkių grupių, išskyrus grupes iki 20 ha, kur būtų neigiamos grynosios investicijos arba investicijų suma būtų mažesnė už nusidėvėjimo sumą.

Investicijos, tenkančios 1 tūkst. Lt nuosavo žemės ūkio turto, ūkininkų ūkiuose vidutiniškai padidėjo nuo 85 Lt (2004 m.) iki 156 Lt (2005 m.). Šis rodiklis beveik nuosekliai didėjo didėjant ūkio plotui ir jo ekonominiam dydžiui. Didžiausias jis buvo javų, rapsų, mažiausias – mišrios gamybos, vyraujant augalininkystei, ūkiuose. Ūkiuose, išikūrusiuose nepalankiose ir palankiose ūkininkauti vietovėse, šis rodiklis nedaug skyrėsi: pirmuosiuose buvo 14 proc. mažesnis, o antruosiuose – 8 proc. didesnis nei vidutinis.

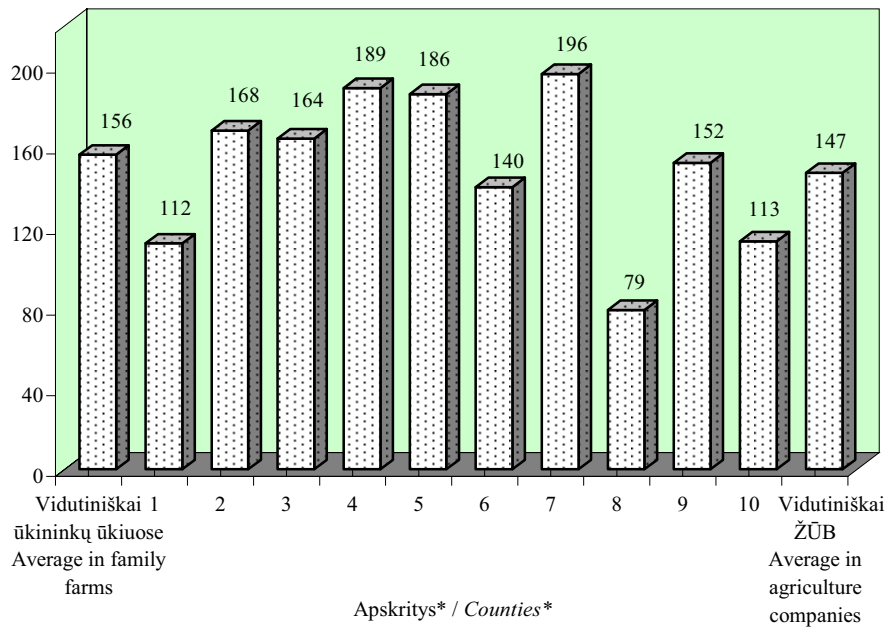

* Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.12 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.12.

3.21 pav. Valstybės paramos dalis ūkininkų ūkių bendrajame pelne (su subsidijomis) 2004 ir 2005 metais, proc.

Fig. 3.21. Share of subsidies in family farm income in 2004 and 2005, in per cent

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2005. – V.: LAEI, 2006.

* 1 – Alytaus, 2 – Kauno, 3 – Klaipėdos, 4 – Marijampolės, 5 – Panevėžio, 6 – Šiaulių, 7 – Tauragės, 8 – Telšių, 9 – Utenos, 10 – Vilniaus.

3.22 pav. Investicijos 1000 Lt nuosavo žemės ūkio turto, Lt

Fig. 3.22. Investments per 1000 Litai of agricultural assets, in Litai

Šaltinis: Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2005. – V.: LAEI, 2006.

Ūkininkų investicijų struktūroje didžiausią lyginamąjį svorį, kaip ir 2004 metais, sudarė lėšos, skirtos traktoriams (30 proc.) ir įrengimams (26 proc.) įsigyti. Beveik visoms investicijų rūšims daugiausia lėšų skirta Marijampolės apskrities ūkiuose.

ŽŪB investicijos, tenkančios 1 ha ŽŪN, palyginti su 2004, padidėjo 15 proc., bet buvo 102 Lt mažesnės nei ūkininkų ūkių. Daugiausia investicijų padaryta mišrios gamybos, mažiausiai – augalininkystės ūkiuose. Investicijos, tenkančios 1 tūkst. Lt nuosavo žemės ūkio turto, sudarė 147 Lt (sumažėjo 13 proc.) ir buvo 6 proc. mažesnės nei ūkininkų ūkiuose. 33 proc. investicijų ŽŪB skyrė kombainams įsigyti, po 15 proc. – žemės ūkio mašinoms, transporto priemonėms ir gamybiniais pastatams.

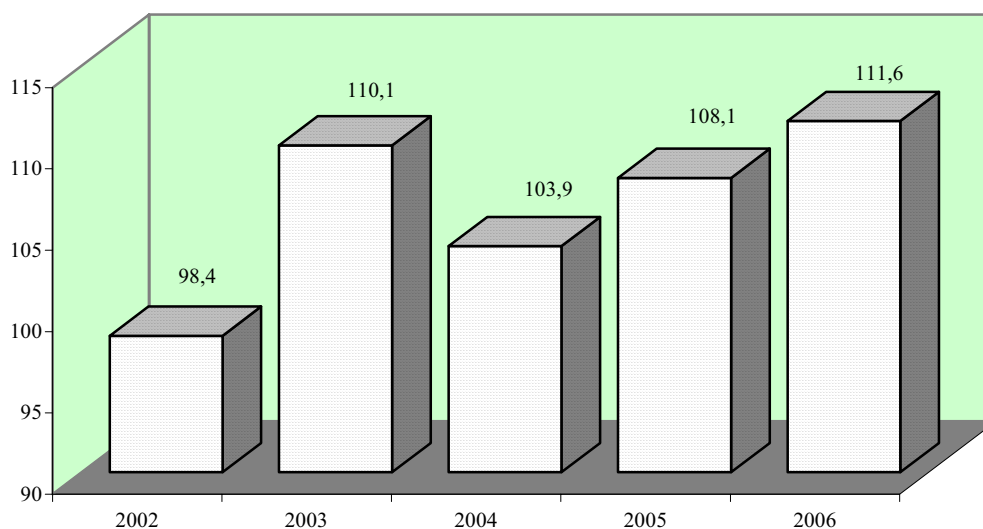
Darbo jėga. 2005 metais viename ūkininko ūkyje vidutiniškai buvo užimta 2,05 SD, išdirbtos 4176 valandos. 85 proc. šio laiko teko ūkio nariams. Daugiausia SD buvo užimta stambiausiuose pagal ekonominį dydį (>40 EDV) ir pagal plotą (>150 ha) bei daržininkystės, sodininkystės ūkiuose. Juose samdomi darbininkai dirba 73–43 proc. ūkyje dirbto laiko. Apskričių lygmeniu SD skaičiaus skirtumai nedideli (1,88–2,07).

Vienam sąlyginiam ŽŪB darbuotojui teko 28,2 ha ŽŪN, arba 4 ha daugiau nei 2004 metais ir 1,6 ha daugiau nei ūkininkų ūkiuose.

4. Maisto produktų ir gėrimų pramonės įmonės ir jų veiklos rezultatai

4. Survey of manufacture of food products and beverages

Maisto produktų ir gėrimų gamybos pramonė yra viena didžiausių apdirbamosios pramonės šakų Lietuvoje. 2006 metais maisto produktų ir gėrimų įmonių produkcijos dalis sudarė 17,6 proc. parduotos apdirbamosios pramonės produkcijos. Parduotų maisto produktų ir gėrimų vertė veikusiomis kainomis siekė 7,1 mlrd. Lt. Palyginti su 2005 metais, ji padidėjo 11,6 proc. (3.23 pav.).

3.23 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos pramonės parduotos produkcijos indeksai 2002–2006 metais (palyginti su ankstesniaisiais metais), proc.

Fig. 3.23. Indices of sold production of manufacture of food products and beverages in 2002–2006 (previous period = 100%), in per cent

Šaltinis: Pramonės darbo rezultatai 2006 m. gruodžio mėn. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2007.

Parduotos produkcijos vertės augimą lėmė ir pardavimų apimtys, ir gamintojų kainų didėjimas.

Statistikos departamento duomenimis, išaugus paklausai per 2006 metus, padidėjo daugelio produktų gamyba ir pardavimai (3.16 lentelė).

2006 metais žymiai išaugo pieno produktų (šviežių sūrių, varškės, sviesto, pieno konservų), mineralinio ir aeruoto vandens, majonezo, konditerijos gaminių, sumažėjo cukraus, duonos ir pyrago, dešrų, paruoštų arba konservuotų produktų iš vaisių ir daržovių gamyba.

3.16 lentelė. Pagrindinių maisto produktų gamyba 2002–2006 metais, tūkst. t
Table 3.16. Production of main food products in 2002–2006, in thou tons

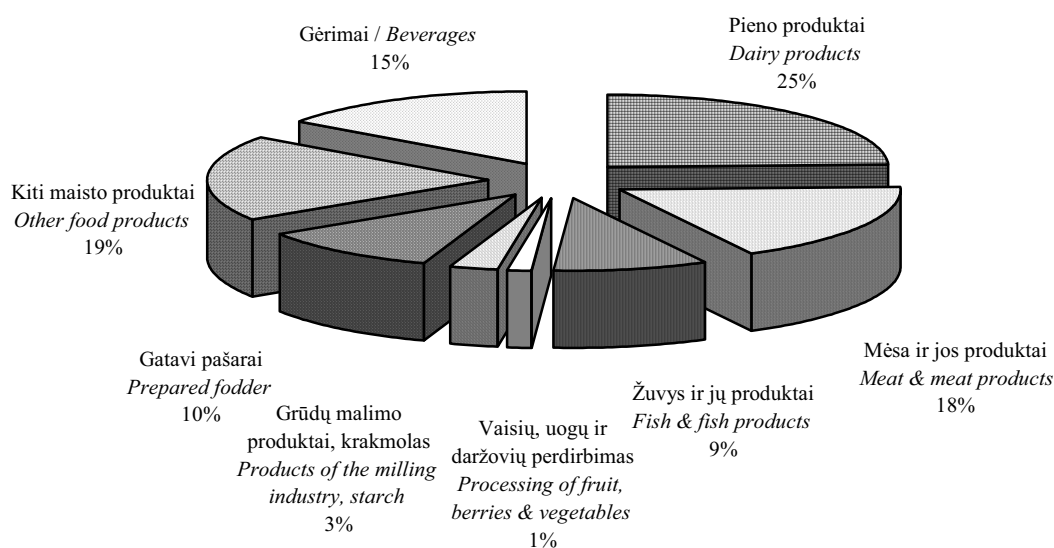
Produktai / Products	Gamyba					2006, palyginti su 2005, %
	2002	2003	2004	2005	2006	
Mėsa ir mėsos subproduktai <i>Meat and meat offal</i>	83,1	106,3	112,7	155,9	163,7	5,0
Dešros / <i>Sausages</i>	45,8*	51,2*	53,4	58,4	57,4	-1,7
Švieži (nenokinami ir nekonservuojami) sūriai / <i>Fresh (unripened and uncured) cheese</i>	3,8	6,2	63,2
Kiti švieži sūriai / <i>Other fresh cheese</i>	3,9	5,8	48,7
Nelydyti sūriai / <i>Non-processed cheese</i>	62,2	71,4	14,8
Varškė / <i>Curd</i>	11,7	11,3	12,1	13,1	17,7	35,1
Pieno konservai <i>Canned dairy products</i>	8,8	7,7	9,6	11,7	14,8	26,5
Sviestas / <i>Butter</i>	8,6	11,3	31,4
Majonezas / <i>Mayonnaise</i>	10,6	10,1	10,5	8,5	9,7	14,1
Paruošti arba konservuoti produktai iš vaisių ir daržovių <i>Prepared or preserved vegetables and fruit</i>	9,2	9,4	9,2	15,5	15,4	-1,8
Nekoncentruotos vaisių ir daržovių sultys, mln. l / <i>Non-concentrated fruit and vegetable juice, mill. l</i>	9,7	10,3	6,2
Duona ir pyrago gaminiai <i>Bread and pastry products</i>	165,2	157,2	174,8	190,6	182,8	-4,1
Cukrus / <i>Sugar</i>	138,3	131,5	132,9	110,4	96,6	-12,5
Konditerijos gaminiai <i>Confectionery products</i>	43,0	40,5	44,5	46,6	49,9	7,1
Natūralūs mineraliniai ir aeruoti vandenys, mln. dal. / <i>Natural mineral and aerated waters, mill. dal.</i>	3,7	3,9	5,9	13,1	16,5	26,0

* Įskaitant rūkytus gaminius / *Smoked products included.*

Šaltiniai: Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2003 m. gruodžio mėn. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2004;
 Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2004 m. gruodžio mėn. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005;
 Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2006 m. gruodžio mėn. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2007.

Vidutinės maisto produktų ir gėrimų pramonės produkcijos gamintojų kainos 2006 metų gruodžio mėnesį, palyginti su 2005-ųjų gruodžiu, augo sparčiau nei visos apdirbamosios gamybos, atitinkamai 3,7 proc. ir 1,6 proc.

Didžiausią dalį parduotos maisto produktų ir gėrimų gamybos pramonės produkcijos 2006-aisiais, kaip ir ankstesniais metais, sudarė pienas, mėsa ir jų produktai bei gėrimai (3.24 pav.).

3.24 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos pramonės parduotos produkcijos struktūra 2006 metais

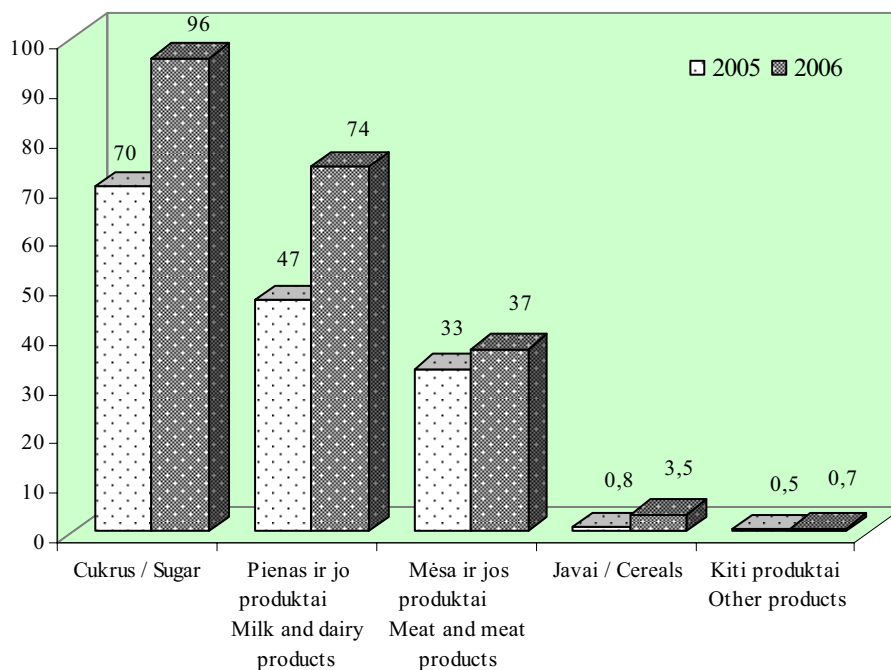
Fig. 3.24. Structure of sold production of manufacture of food products and beverages in 2006

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Vis didesnė dalis Lietuvoje pagamintų maisto produktų parduodama užsienio rinkose. Per 2004–2006 metus ji padidėjo 5,9 procentinio punkto – iki 33,7 proc.

Pirmaisiais narystės ES metais, pagerėjus prekybos su užsienio šalimis sąlygoms, lietuviškų maisto produktų ir gėrimų pardavimo užsienio rinkose plėtra buvo spartesnė nei 2006 metais. 2005 metais eksporto plėtra lėmė apie 60 proc. sektoriaus produkcijos pardavimų prieaugio, o 2006-aisiais ši dalis sumažėjo iki 35 proc. Pokyčiams iš dalies įtakos turėjo skirtingos kainų kitimo tendencijos vidaus ir užsienio rinkose. 2005 metais užsienyje jos didėjo sparčiau nei vidaus rinkoje, o 2006-aisiais atvirkščiai – užsienio rinkose parduodamų maisto produktų ir gėrimų kainų augimo tempai buvo lėtesni (daugelio produktų netgi sumažėjo) nei parduodamų vidaus rinkoje. Per 2006 metus vidaus rinkoje parduotų maisto produktų ir gėrimų kainoms išaugus 5,5 proc., užsienio rinkose jos apie 1,7 proc. sumažėjo.

Mažėjančios kainos užsienio rinkose nesumažino maisto produktų ir gėrimų eksporto. 2006 metais pardavimai užsienio rinkose padidėjo apie 14 proc. Kainų mažėjimą kompensavo mokamos už maisto produktų eksportą į trečiąsias šalis eksporto grąžinamosios išmokos. NMA duomenimis, 2006 metais žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams teko 216,3 mln. Lt eksporto grąžinamųjų išmokų. Tai 43 proc. daugiau nei 2005-aisiais. Didžiausia jų dalis išmokėta už cukraus ir pieno produktų eksportą (3.25 pav.).

3.25 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams 2005 ir 2006 metais išmokėtos subsidijos, mln. Lt

Fig. 3.25. Export subsidies for agricultural and food products in 2005 and 2006, in mill. Litas

Šaltinis: NMA 2005 ir 2006 m. veiklos ataskaita.

Palankios užsienio prekybos sąlygos skatino maisto produktų ir gėrimų, ypač pieno produktų, gamybos plėtrą. Prielaidas gamybos plėtrai sudarė ir vykdoma įmonių rekonstrukcija, modernizavimas, vadybos tobulinimas, kitos pagal ES reikalavimus įgyvendinamos priemonės. Per pastaruosius penkerius metus į materialųjį sektoriaus turtą investuota 2072 mln. Lt. 2006 metais investicijų buvo daugiausia, palyginti su 2005-aisiais, jos padidėjo daugiau nei investicijos į visą apdirbamąją pramonę, tačiau per visą analizuojamąjį laikotarpį augo netolygiai (3.17 lentelė).

3.17 lentelė. Materialinės investicijos 2002–2006 metais

Table 3.17 Capital investment in 2002–2006

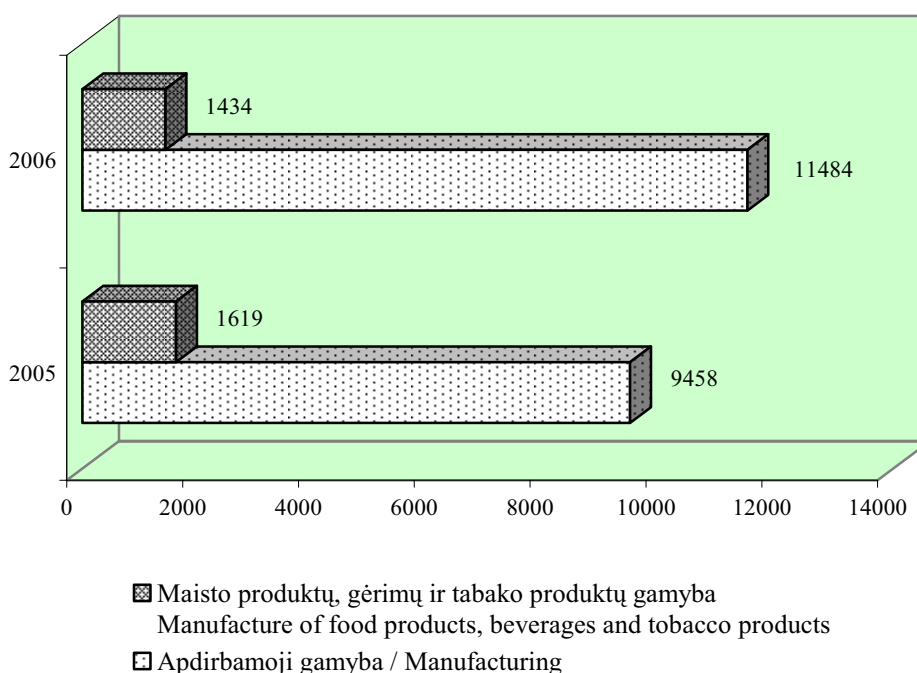
Rodikliai / Indicators	2002	2003	2004	2005	2006
Apdirbamoji pramonė, mln. Lt <i>Manufacturing, mill. Lt</i>	1540,9	1643,9	1648,8	1999,0	2298,2
pokyčiai, palyginti su ankstesniais metais, proc. <i>changes compared to the previous year, %</i>	0,6	6,7	0,3	21,2	15,0
Maisto produktų ir gėrimų gamyba, mln. Lt <i>Manufacture of food products and beverages, mill. Lt</i>	400,7	389,7	436,0	388,0	457,6
dalis apdirbamojoje pramonėje, proc. <i>share in manufacturing, %</i>	26,0	23,7	26,4	19,4	19,9
pokyčiai, palyginti su ankstesniais metais, proc. <i>changes compared to the previous year, %</i>	-7,7	-2,7	11,9	-11,0	17,9

Šaltiniai: Materialinės investicijos ir statyba. – Nr. I–IV. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2007; Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2002–2006 metais vidutinėms metinėms investicijoms į apdirbamosios pramonės materialų turtą padidėjus beveik 18,5 proc., palyginti su laikotarpio pradžia, investicijos į materialų maisto produktų ir gėrimų turtą išaugo tik 3,4 proc.

Investicijos į atskirus maisto produktų ir gėrimų sektorius labai skirtingos. 2002–2006 metais daugiausia buvo investuojama į pieno produktų gamybą. Vidutinės metinės investicijos į vieną šio sektoriaus įmonę buvo apie 5 kartus didesnės nei vidutinės investicijos į maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonę. Didesnės nei vidutinės buvo ir investicijos į mėsos produktų gamybos bendroves.

Priešingai nei materialinės investicijos, kito tiesioginės užsienio investicijos. Per analizuojamąjį laikotarpį maisto produktų, gėrimų ir tabako įmonėse sukauptų tiesioginių užsienio investicijų dalis apdirbamosios pramonės užsienio investicijose nuolat mažėjo. 2002 metais ji sudarė per 42 proc., o 2006-ųjų pabaigoje, Statistikos departamento išankstiniais duomenimis, – tik 12,5 proc. Mažėjo ir įmonių su užsienio kapitalu skaičius (2002 m. pradžioje užsienio kapitalo lėšos buvo investuotos 61-oje, o 2006 m. pabaigoje – tik 54-iose maisto pramonės įmonėse) bei sukauptų investicijų apimtis. 2006 metais sukauptos tiesioginės užsienio investicijos į maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybą buvo 11,4 proc. mažesnės nei 2005-aisiais (3.26 pav.).

3.26 pav. Sukauptos tiesioginės užsienio investicijos apdirbamojoje bei maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyboje 2005 ir 2006 metų pabaigoje, mln. Lt
 Fig. 3.26. Direct investment in manufacturing and manufacture of food, beverages and tobacco products at the end of 2005 and 2006, in mill. Lit

Šaltinis :Prieiga per internetą: < <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1846> >.

Bendram investicijų į maisto produktų gamybos įmones augimui įtakos turėjo ir parama pagal SAPARD, skirtą maisto produktų gamintojams pagal „Žemės ūkio ir žuvininkystės produktų perdirbimo ir marketingo tobulinimo“ kryptį bei EŽŪOGF teikiama parama pagal Lietuvos 2004–2006 metų BPD Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemonę „Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros gerinimas“. Pagal SAPARD išmokėta 234,6 mln. Lt paramos. Ja pasinaudojo apie 4 proc. visų įmonių. Apie 60 proc. visos SAPARD paramos teko mėsos produktų gamybos įmonėms, tačiau vidutinis vieno paramos gavėjo finansavimas buvo didžiausias pieno produktų gamybos sektoriuje. EŽŪOGF skirta 2004–2006 metams parama – 94 mln. Lt. 2006 metų pabaigoje buvo pasirašytos 36 sutartys, pagal kurias paramos gavėjams atiteko 99,6 proc. visų paramos lėšų. Tarp paramos gavėjų 11 mėsos, 7 pieno, 2 vaisių bei daržovių perdirbimo įmonės (3.18 lentelė).

3.18 lentelė. EŽŪOGF parama maisto pramonei pagal „Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros gerinimas“ kryptį

Table 3.18. EAGGF support for the food industry under „Improving processing and marketing of agricultural and fishery products“

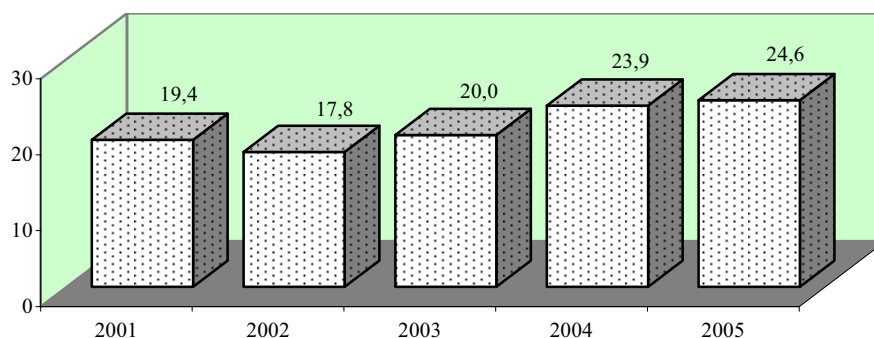
Maisto pramonės sektoriai <i>Sectors of the food industry</i>	Pasirašyta sutarčių <i>Agreements contracted</i>		Vidutinė parama pagal vieną sutartį <i>Average subsidy per agreement</i>
	vnt. / <i>number</i>	vertė, mln. Lt <i>value, mill. Lt</i>	
Pieno ir pieno produktų <i>Milk and dairy products</i>	9	28,5	3,2
Mėsos ir mėsos produktų <i>Meat and meat products</i>	11	28,3	2,6
Vaisių ir daržovių perdirbimo <i>Processing of fruit and vegetables</i>	2	2,4	1,2
Grūdų perdirbimo / <i>Processing of grains</i>	5	11,1	2,2
Pirminio rapsų perdirbimo <i>Primary rape processing</i>	6	16,9	2,8
Kiti sektoriai / <i>Other sectors</i>	3	6,5	2,2
Iš viso / <i>Total</i>	36	93,7	2,6

Šaltinis: NMA duomenys. Prieiga per internetą <<http://www.nma.lt/index.php?1738296167>>.

Duomenų apie paramą maisto produktų gamintojams analizė rodo, kad ir EŽŪOGF paramos lėšų didžioji dalis susikoncentravo pieno bei mėsos produktų gamybos įmonėse.

Teigiamą poveikį gamybos plėtrai darė ir didėjantis darbo našumas.

2005 metais vidutiniškai per vieną faktiškai dirbtą valandą maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonėse sukurta pridėtinė vertė palyginamosiomis 2000 metų kainomis buvo 24,6 Lt. Palyginti su 2004-aisiais, ji padidėjo beveik 3 proc., o palyginti su 2002-aisiais – 38 proc. (3.27 pav.).

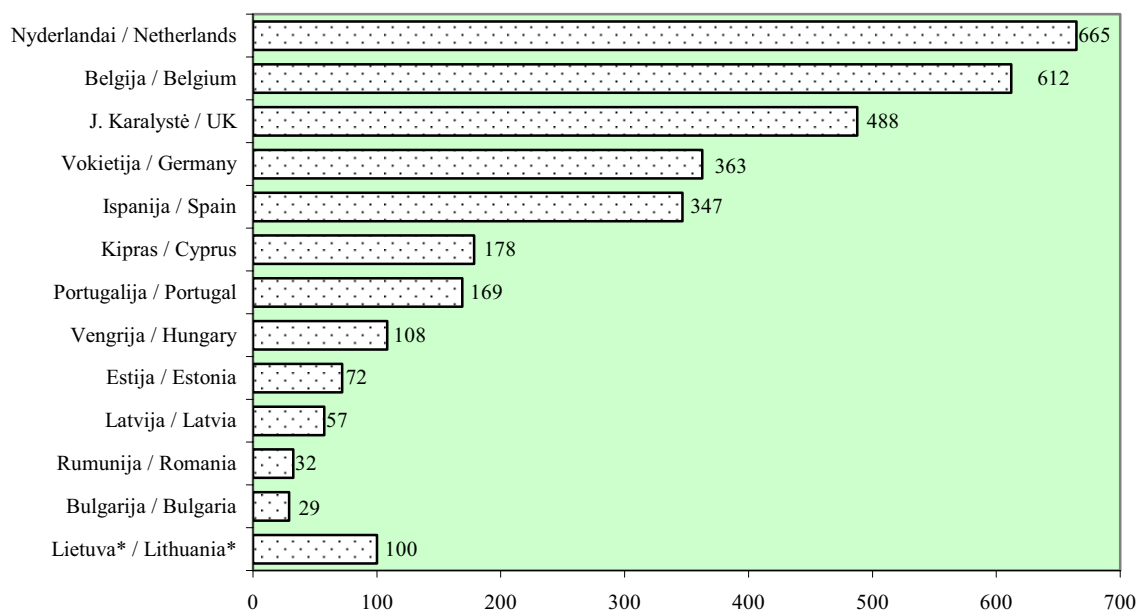

3.27 pav. Maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonių per vieną faktiškai dirbtą valandą sukurta pridėtinė vertė palyginamosiomis kainomis 2001–2005 metais, Lt

Fig. 3.27. Value added created per 1 hour in manufacture of food products, beverages and tobacco (at comparable prices) in 2001–2005, in Litas

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Nepaisant per analizuojamąjį laikotarpį išaugusio darbo našumo, vienas Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonės darbuotojas per valandą sukuria kelis kartus mažiau pridėtinės vertės nei ES-15 šalyse. Pagal Eurostato duomenis Nyderlanduose ir Belgijoje vieno maisto pramonės darbuotojo per valandą sukurta pridėtinė vertė yra daugiau kaip 6, o Jungtinėje Karalystėje – beveik 5 kartus didesnė (3.28 pav.).

* 2005 m.

3.28 pav. Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonių darbo našumo (per valandą sukurto pridėtinės vertės) palyginimas su kai kuriomis ES šalimis 2004 metais, proc.

Fig. 3.28. Comparison of labour productivity (value added created per 1 hour) in manufacture of food products, beverages and tobacco in Lithuania and selected EU countries in 2004, in per cent

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Darbo našumo augimas yra viena iš pagrindinių prielaidų, kurios mažina didėjančių išteklių kainų neigiamą poveikį įmonių veiklos pelningumui. Tiesa, maisto produktų ir gėrimų pramonės įmonių bendrasis pelningumas 2006 metais buvo didesnis nei 2005-aisiais (3.19 lentelė). Tačiau jis pasiektas išteklių kainų didėjimą kompensuojant produkcijos kainų didinimu. Tokios tendencijos, esant didelei konkurencijai, ilgai išlikti negalės.

3.19 lentelė. Maisto produktų ir gėrimų pramonės ekonominių ir finansinės rizikos rodiklių dinamika 2002–2006 metų IV ketvirtį

Table 3.19. Economic and financial risk indicators of manufacture of food products and beverages in the IV quarter 2002–2006

	2002	2003	2004	2005	2006
<i>Pelningumo rodikliai / Profitability</i>					
Bendrasis pelningumas (bendrojo pelno santykis su pajamomis) / <i>Gross profitability</i>	22,1	24,9	25,2	22,2	23,0
Pelningumas (pelno prieš apmokestinimą santykis su pardavimo pajamomis) / <i>Profitability</i>	0,19	5,1	5,4	5,4	5,0
<i>Mokumo rodikliai / Solvency</i>					
Einamasis mokumas (trumpalaikio turto santykis su trumpalaikiais išsipareigojimais) / <i>Current solvency</i>	1,80	1,90	1,93	1,48	1,29
Kritinis mokumas (trumpalaikio turto, atėmus atsargas, santykis su trumpalaikiais išsipareigojimais) / <i>Critical solvency</i>	1,10	1,10	1,21	0,92	0,78
Bendrasis mokumas (nuosavo kapitalo santykis su išsipareigojimais) / <i>Gross solvency</i>	1,90	1,70	1,47	1,00	0,93
<i>Įsiskolinimo ir manevringumo rodikliai / Indebtedness and mobility</i>					
Įsiskolinimas (išsipareigojimų santykis su turtu) / <i>Indebtedness</i>	0,34	0,40	0,40	0,50	0,52
Manevringumas (trumpalaikio turto santykis su nuosavu kapitalu) / <i>Mobility</i>	0,70	0,80	0,81	0,94	0,97

Šaltiniai: Įmonių finansiniai rodikliai 2002–2006. –V.: Statistikos departamentas prie LRV.

Ekonominių ir finansinės rizikos rodiklių dinamika rodo, kad mažėja ir maisto produktų gamybos įmonių gebėjimai likviduoti trumpalaikius išsipareigojimus. Šią problemą spręsti iš dalies trukdo prekybos įmonių skolos maisto produktų gamybos įmonėms. Pavyzdžiui, 2006 metų pabaigoje pieno perdirbimo įmonėms prekybos įmonės buvo skolingos 5,5 mln. Lt, o užsienio šalių subjektai – 73,2 mln. Lt.

2006 metų pabaigoje žymiai išaugo įmonių įsiskolinimai, o įsiskolinimo koeficientas viršijo kritinį pagal įmonių bankroto įstatymą lygį.

Minėtų rodiklių tendencijos rodo įmonių konkurencingumo mažėjimą. Siekiant išlikti maisto produktų rinkose, būtina aktyviau diegti inovacijas, suaktyvinti naujų rinkų paiešką.

5. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtra kaimo vietovėse

5. Development of small- and medium-sized businesses in rural areas

Žemės ūkis Lietuvos kaime prarado dominuojančią poziciją kaip užimtumo šaltinis. 2002–2003 metais žemės ūkyje, medžioklėje, miškininkystėje ir žuvininkystėje dirbo 51 proc. kaimo užimtų žmonių, o 2004–2006 metais – mažiau nei pusė (46–41 proc.). Užimtumo žemės ūkyje mažėjimą lemia darbo našumo augimas ir žemės ūkio produkcijos perteklius ES rinkoje.

Lietuvos agrarinės politikos prioritetas – konkurencingų ir efektyvių ūkinių struktūrų kūrimas. Smulkieji ūkininkai traukiasi iš pirminės žemės ūkio gamybos arba užsiima kita ekonomine veikla. Lietuvos ūkio plėtros iki 2015 metų ilgalaikėje strategijoje numatyta, kad smulkaus ir vidutinio verslo (SVV) plėtotė Lietuvoje turėtų tapti viena iš prioritetinių ekonominės politikos krypčių.

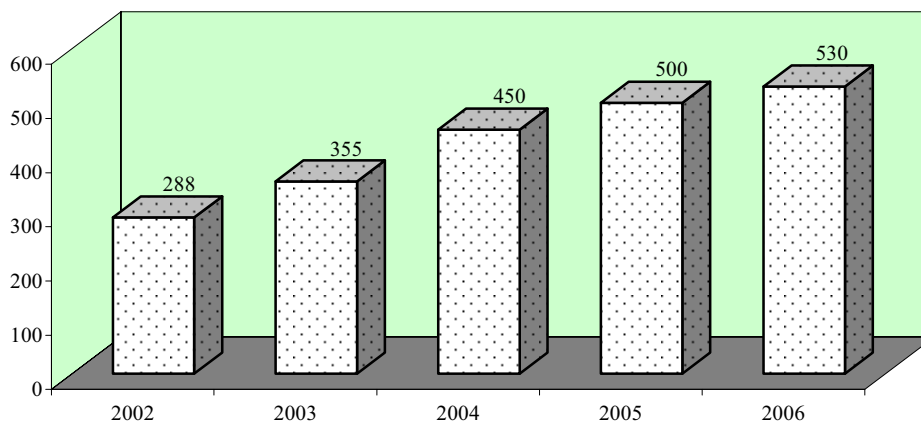
Ekonominės veiklos diversifikavimas ūkiuose. Žemės ūkio gamybos modernizavimas ir struktūriniai pokyčiai sudaro prielaidas ūkinės veiklos įvairinimui kaime. Be to, ir užimti žemės ūkio sektoriuje žmonės turi atliekamo laiko, kurį galėtų skirti kitai ekonominei veiklai. Lietuvoje 2005 metais faktiškas dirbtų valandų skaičius per savaitę buvo 38 val., tuo tarpu kaime žemės ūkio, medžioklės ir miškininkystės veikloje – 33,3 val. 2006 metais daugiausia laisvų darbo vietų Lietuvoje buvo registruota pramonės (27,5 proc.) ir statybos (18,8 proc.), mažiausiai – žemės ūkio ir žuvininkystės įmonėse (1,4 proc.).

Susiklosčiusios aplinkybės turėtų skatinti smulkiuosius žemdirbius ieškoti papildomų užimtumo šaltinių. Tačiau šis procesas vyksta lėtai. 2003 metų visuotinio žemės ūkio surašymo duomenys parodė, kad papildoma ekonomine (ne žemės ūkio) veikla užsiėmė tik 1,7 proc. visų ūkių. 2005 metais atlikto mažesnės apimties žemės ūkio struktūros tyrimo¹ duomenimis, papildoma ne žemės ūkio veikla užsiimantys ūkiai sudarė 4 proc. visų respondentinių ūkių. Papildomą veiklą vystantys ūkiai daugiausia užsiėmė darbais pagal sutartis (12,5 proc.), apdorojo medieną (17,1 proc.), perdirbo žemės ūkio produktus (13,4 proc.), plėtojo kaimo turizmą (10 proc.), amatus (9 proc.). 2005 metų tyrimo duomenys rodo, kad palyginti su 2003 metais, sumažėjo ūkių, dirbančių darbus pagal sutartis, tačiau padaugėjo perdirbančių žemės ūkio produktus, vystančių kaimo turizmą ir amatus.

Kaimo turizmas – vienas sparčiausiai besiplečiančių verslo sričių. 2002 metais šalyje veikė 288 kaimo turizmo sodybos, o 2006-aisiais – 530 (padidėjo 45,7 proc.) (3.29 pav.).

Kaimo gyventojai aktyviai naudojami ES struktūrinių fondų parama kaimo turizmui. 2004–2006 metų laikotarpiu pagal priemonę „Kaimo turizmo ir amatų skatinimas“ 118 pareiškėjų išreiškė norą vystyti kaimo turizmą. Tačiau sutartys buvo pasirašytos tik su 51 pareiškėju. Paramos kaimo turizmui siekta ypač aktyviai, tačiau didelė dalis pretendentų susidūrė su neišvengiamomis kliūtimis.

¹ 2005 m. atsakymus pateikė 62,3 tūkst. respondentinių ūkių (alternatyvią žemės ūkiui veiklą vystė 2,5 tūkst. ūkių), o 2003 m. surašyta 272,1 tūkst. ūkių (alternatyvią veiklą vystė 4,5 tūkst. ūkių).

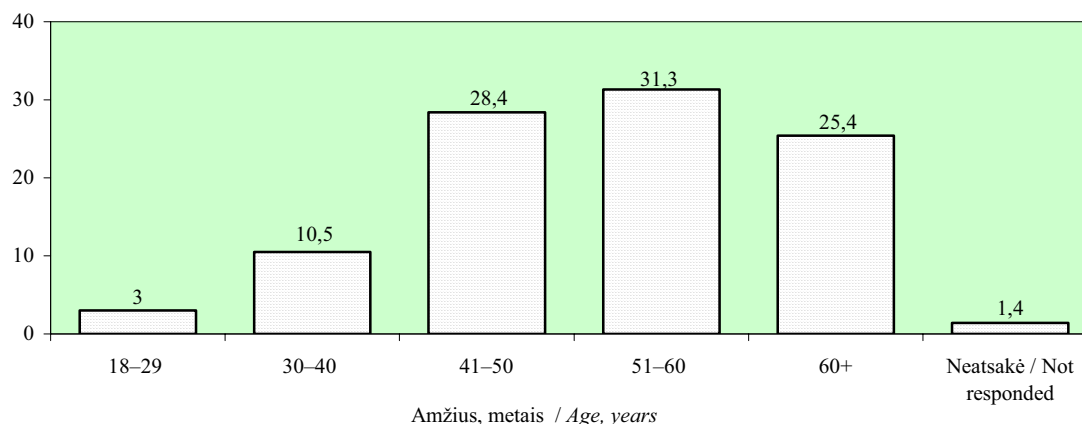
3.29 pav. Kaimo turizmo sodybų skaičius 2002–2006 metais

Fig. 3.29. The number of farmsteads used for rural tourism in 2002–2006

Šaltiniai: Valstybinio turizmo departamento prie LR ūkio ministerijos duomenys.

Siekiant išsiaiškinti kaimo turizmo plėtros tendencijas, galimybes ir kliūtis, su kuriomis susiduria verslininkai, 2005 metais LAEI atliko kaimo turizmo verslininkų apklausą paštu.

Didžioji dalis apklaustų verslininkų gyveno kaimo vietovėse: 38 proc. – kaime, 24 proc. – vienkiesiuose, 22 proc. – miesteliuose. Miestuose – 16 proc. apklaustųjų. Apklausoje dalyvavusių vyrų ir moterų skaičius (55 proc. vyrų ir 45 proc. moterų) parodė, kad kaimo turizmu sėkmingai gali verstis abiejų lyčių atstovai. Daugiau nei pusė (57 proc.) apklaustų verslininkų priklauso Lietuvos kaimo turizmo asociacijai. Narystė joje suteikia galimybę dalyvauti mugėse, parodose, seminaruose, kelti kvalifikaciją, bendradarbiauti su analogiškais šalies ir užsienio organizacijomis. 49,2 proc. apklaustų verslininkų turėjo aukštąjį, 22,3 proc. – aukštesnįjį išsilavinimą. Tai patvirtino prielaidą, kad kaimo turizmas – išsilavinusių kaimo gyventojų verslas. Žemesnio išsilavinimo asmenys šiame versle dažniau būna pagalbinių darbininkai nei verslo organizatoriai. Dauguma (31,3 proc.) apklausoje dalyvavusių kaimo turizmo verslininkų – 51–60 metų amžiaus, šiek tiek mažiau (28,4 proc.) – 41–50 metų. Jaunų, 18–40 metų amžiaus, verslininkų dalis nedidelė (3.30 pav.).

3.30 pav. Kaimo turizmo verslininkų amžiaus struktūra, proc.

Fig. 3.30. Structure of rural tourism businessmen by age, in per cent

Dauguma apklausoje dalyvavusių kaimo turizmo verslininkų – pradedantieji, verslu užsiimantys 2–3 metus (40 proc.) arba tik pirmus (28 proc.). Žemės ūkis jiems nėra reikšmingas pajamų šaltinis. Tik 14 proc. apklaustųjų iš žemės ūkio gauna piniginių pajamų, 37 proc. verslininkų žemės ūkiu užsiima savo reikmėms, o 38 proc. juo visai neužsiima.

Žemės ūkio veikla pagrindinis pajamų šaltinis tėra 11 proc. apklaustųjų. Tačiau ir kaimo turizmas daugumai apklaustųjų nebuvo pagrindinis pajamų šaltinis: 63 proc. jį laikė papildomu, 28 proc. – pagrindiniu, o 9 proc. apklaustųjų pajamos iš kaimo turizmo ir kitos ūkinės veiklos (mokytojavimo, prekybos, sveikatos apsaugos ir pan.) vienodai svarbios.

Kaimo turizmas – šeimos verslas: 50 proc. apklaustų verslininkų pažymėjo, kad be jų, sodyboje dirba vienas šeimos narys, 31 proc. atsakė, kad dirba 2–3 šeimos nariai. Tik nedidelė dalis verslininkų samdo kaimo gyventojus, dažniausiai – sezoniniam darbui, ne visai darbo dienos ar savaitgaliai.

Apibendrinus apklausos rezultatus, išryškėjo teigiami ir neigiami kaimo turizmo verslo ypatumai. Pozityvu, kad beveik ketvirtadalis apklaustų verslininkų sodybų įkurtos veikiančiame ūkininko ūkyje. Taigi poilsiautojai, ypač šeimos su mažais vaikais, turi galimybę susipažinti su žemės ūkio darbais, daržo ir sodo augalais, gyvuliais ir technika.

Kaimo turizmo verslininkai vis sėkmingiau įveikia sezoniskumą – daugiau nei pusė apklaustųjų sodybos veikia ištisus metus. Kaimo turizmo sodybose daugėja svečių iš užsienio. Daugiausia jų sulaukiama iš Vokietijos, Latvijos, Estijos, Lenkijos. Beveik ketvirtadalis apklaustųjų sulaukia svečių iš NVS šalių, JAV, Švedijos. Verslininkų atsakymai rodo, kad poilsį Lietuvos kaime atranda Vakarų Europos, kaimyninių šalių gyventojai ir net svečiai iš tolimų kraštų (pvz., Brazilijos). Pusė apklaustų verslininkų su užsienio svečiais geba bendrauti anglų, vokiečių, trečdalis – lenkų kalba; rusų kalbą moka visi verslininkai. Į respondentų sodybas atvykstantys poilsiautojai daugiausia informacijos apie poilsį kaime gauna iš pažintinių leidinių apie Lietuvą, draugų ir pažįstamų, reklamos internete.

Lėšas kaimo turizmo verslo įkūrimui ar jo plėtrai iš išorinių šaltinių yra naudoję 38 proc. apklaustų verslininkų. Kaip panaudotos išorinės paramos šaltiniai dažniausiai buvo įvardyta paskola iš banko, ES, nacionalinė ir savivaldybės parama. Ateityje parama kaimo turizmo verslui plėtoti ketina pasinaudoti beveik pusė (46 proc.) apklaustų verslininkų. Pagrindinės verslininkų investicijos pastaruosius 3 metus buvo skirtos pastatų renovacijai, kaimo turizmo sodybos vietų skaičiaus didinimui, paslaugų ir pramogų asortimento įvairinimui.

Paprašius verslininkų įvertinti, kaip pasikeitė kaimo turizmo verslo pelningumas, didesnė dalis apklaustųjų teigė, kad sodybos pelningumas išliko panašus ar net sumažėjo, o mažesnė dalis – jog padidėjo. Verslininkai nurodė įvairias teigiamo pelningumo pokyčių priežastis: reklamą, narystę ES (išaugo užsieniečių noras pažinti Lietuvą – naująją narę), kaimo turizmo sodybos modernizavimą, sporto inventoriaus įsigijimą.

Tarp neigiamų kaimo turizmo verslo ypatumų pažymėtinas mažas aukščiausios 4 gandrų kategorijos sodybų skaičius – jų šeimininkai buvo tik 7 proc. respondentų. Stinga etnografinių sodybų, poilsio namelių. Kaimo turizmo sodybose trūksta modernios buitinės technikos, interneto, baseinų. Mažiau nei pusė apklaustų verslininkų organizuoja poilsiautojų maitinimą (31 proc.) ir nuomoja patalpas konferencijoms, seminarams (33 proc.). Apklaustų verslininkų sodybos nepritaikytos žmonėms su negalia.

Teikiamų pramogų spektras įvairus, tačiau nepakankamas. Mažiau nei pusė apklaustųjų gali pasiūlyti važinėjimąsi dviračiais (45 proc.), pramogas vaikų žaidimo aikštelėse (39 proc.), žiemos pramogas ir sportą (37 proc.), žaidimus uždaroje erdvėje (biliardą, stalo tenisą – 34 proc.). Mažiausiai siūlomos pramogos – jodinėjimas arkliais (7 proc.), medžioklė (9 proc.) ir pažintinė žemės ūkio veikla (16 proc.). Pramogų trūkumą pačioje sodyboje iš dalies gali kompensuoti lankytinos vietos, muziejai, piliakalniai ir pilkapiai, parkai, gamtos ir kultūros paminklai.

Apklaustųjų nuomone, didžiausi sunkumai, su kuriais jie susiduria versle – menkos investicijų kreditavimo galimybės, informacijos trūkumas, interneto ryšio nebuvimas ir prasta kelių infrastruktūra. 54 proc. respondentų teigė, kad kelias iki jų kaimo turizmo sodybos – žvyrkelis. Viešuoju transportu poilsiautojai gali atvykti į 46 proc. respondentų sodybas. Kaip rimčiausią finansinę kliūtį 57 proc. verslininkų įvardijo nuosavų lėšų stoką. Dalis sodybų šeimininkų nesugeba susidoroti su sezoniškumo problema.

Apklausoje dalyvavę kaimo turizmo verslininkai nurodė svarbiausias priemones, galinčias žymiai padidinti kaimo turizmo verslo efektyvumą. Tai aktyvesnis valstybės vykdomas kaimo turizmo propagavimas ir parama, pagerintas interneto ryšys, geriau prižiūrimi keliai. Įgyvendinus verslininkų siūlymus, kaimo turizmo plėtra neabejotinai paspartėtų, tačiau ir patys verslininkai turi įdėti nemažai pastangų: palaikyti glaudžius ryšius su turizmo ir verslo informacijos centrais, atsižvelgti į ypatingų poreikių (vaikų priežiūros, reabilitacijos, žmonių su negalia) tenkinimą, pasirūpinti poilsiautojų saugumo ir tinkamo aptarnavimo lygio užtikrinimu. Kvalifikacijos kėlimui svarbu pasinaudoti švietimo sistemos teikiamomis galimybėmis: studijomis aukštosiose mokyklose, Kaimo turizmo asociacijos, verslo informacijos centrų ir kitų institucijų organizuojamais kursais.

Mažų ir vidutinių įmonių (MVĮ) plėtra. MVĮ kategorijai priklauso mikro, mažos ir vidutinės įmonės, kurios atitinka Smulkaus ir vidutinio verslo įstatyme nustatytus metinių pajamų ir/arba turto balansinės vertės kriterijus (3.20 lentelė).

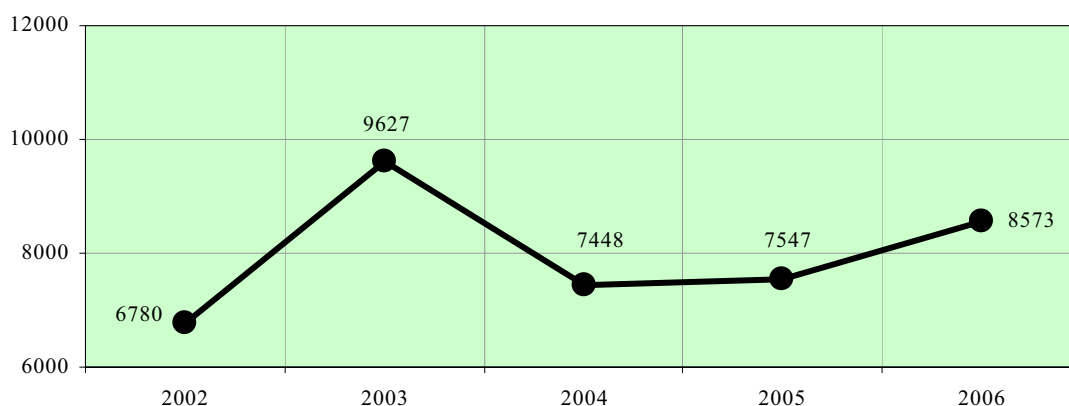
3.20 lentelė. MVĮ kriterijai

Table 3.20. Criteria of small- and medium-sized enterprises (SMEs)

Įmonės kategorija <i>Category of the enterprise</i>	Darbuotojų skaičius <i>Number of employees</i>	Metinės pajamos, mln. eurų <i>Annual income, mill. EUR</i>	arba	Turto balansinė vertė, mln. eurų <i>Book value of assets, mill. EUR</i>
Vidutinė / <i>Medium</i>	<250	<=50		<=43
Maža / <i>Small</i>	<50	<=10		<=10
Mikro / <i>Micro</i>	<10	<=2		<=2

Šaltinis: Žin., 2002, Nr. 105-4689.

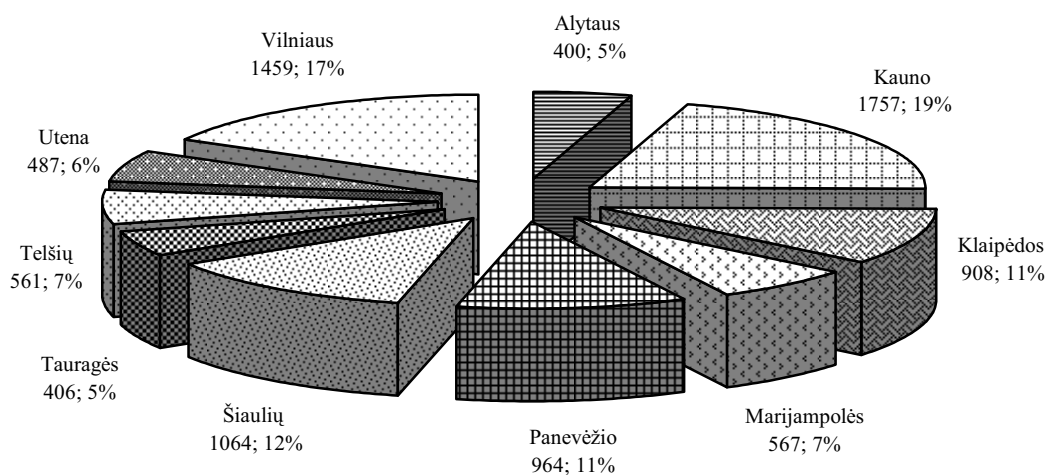
2006 metais kaime buvo 8573 MVĮ – 99,6 proc. visų kaimo įmonių. 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, MVĮ padaugėjo 12 proc., su 2002-aisiais – 21 proc. (3.31 pav.).

3.31 pav. MVĮ skaičius kaime 2002–2006 metais
Fig. 3.31. Number of SMEs in rural areas in 2002–2006

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

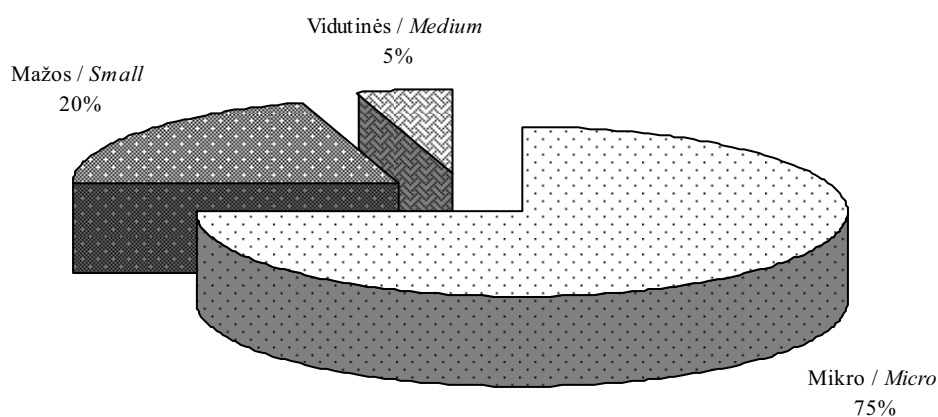
MVĮ skaičiaus kritimą per 2004 metus lėmė 2003 metais pasikeitę kriterijai, pagal kuriuos įmonės priskiriamos MVĮ kategorijai. Nepaisant sugriežtėjusių kriterijų, MVĮ kaime daugėja, o jų skaičius mažai kinta. 2002 metais 1000-iiui kaimo gyventojų teko 5,9, 2005 metais – 7, 2006-aisiais – 7,6 MVĮ. Daugiausia kaimo vietovėse MVĮ veikia Kauno (1757) ir Vilniaus (1459), mažiausiai – Alytaus (400) ir Tauragės (406) apskrityse (3.32 pav.).

3.32 pav. Kaimo MVĮ skaičius ir jų pasiskirstymas apskrityse 2006 metais
Fig. 3.32. Number of rural SMEs and distribution by county in 2006

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2006 metais didžiąją dalį (74,9 proc.) MVĮ struktūroje sudarė mikro įmonės, 20,2 proc. – mažos, 4,8 proc. – vidutinės įmonės (3.33 pav.).

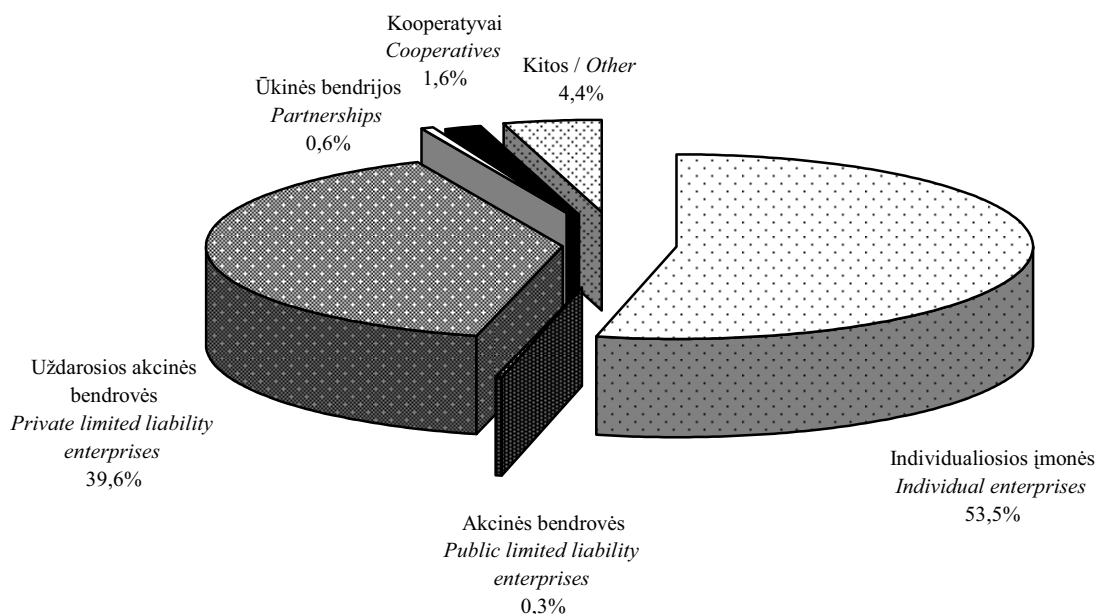
3.33 pav. Kaimo MVĮ struktūra 2006 metais

Fig. 3.33. Structure of rural SMEs in 2006

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys

2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, MVĮ struktūroje 2 procentiniais punktais padaugėjo mikro ir atitinkamai 2 punktais sumažėjo mažų įmonių. Mieste veikiančių MVĮ struktūra beveik tokia pati kaip ir kaime: mieste tik 1 procentiniu punktu daugiau vidutinių ir 1 punktu mažiau mikro įmonių.

Pagal įmonių teises formas kaime veikiančių MVĮ struktūroje vyrauja individualios įmonės (IĮ) (53,5 proc.) ir uždarnosios akcinės bendrovės (UAB) (39,6 proc.) (3.34 pav.).

3.34 pav. MVĮ struktūra pagal įmonių teises formas kaime 2006 metais

Fig. 3.34. Structure of SMEs in rural areas by legal type in 2006

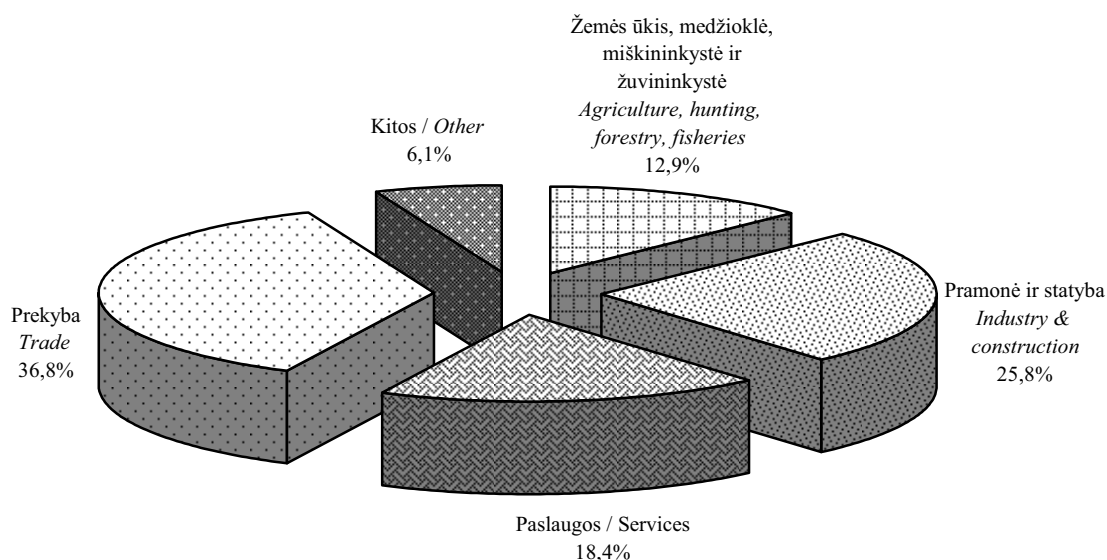
Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Kaimo verslininkų pasirinkimą steigti (IĮ) lemia tai, kad ši teisinė įmonės forma paremta šeimos narių darbu, nedideliu pradinio kapitalo poreikiu. IĮ steigėjas gali būti 1 fizinis asmuo, tvarkyti supaprastintą buhalterinę apskaitą, savininkas savo įmonėje gali dirbti pats vienas.

Akcinės bendrovės (AB) ir UAB formos yra labiau rizikingos, todėl jų kaimo MVĮ struktūroje yra mažiau – apie 40 proc. UAB ir tik 0,3 proc. AB. Steigiant UAB, pakanka mažiau įstatinio kapitalo (minimaliai – 10 tūkst. Lt), o AB įstatinis kapitalas negali būti mažesnis kaip 150 tūkst. Lt.

Palyginti su mieste veikiančiomis MVĮ, tarp kaimo MVĮ daugiau IĮ ir kooperatyvų, mažiau – UAB ir AB; ūkių bendrijų dalis beveik vienoda.

2006 metais didžioji dalis MVĮ kaime užsiėmė prekyba (36,8 proc.), mažiau – pramonė ir statyba (25,8 proc.) bei paslaugomis (18,4 proc.). Žemės ūkį, medžioklę, miškininkystę ir žuvininkystę vystė 12,9 proc. MVĮ (3.35 pav.).

3.35 pav. Kaimo MVĮ struktūra pagal veiklos sritis 2006 metais

Fig. 3.35. Structure of rural SMEs by type of activity in 2006

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

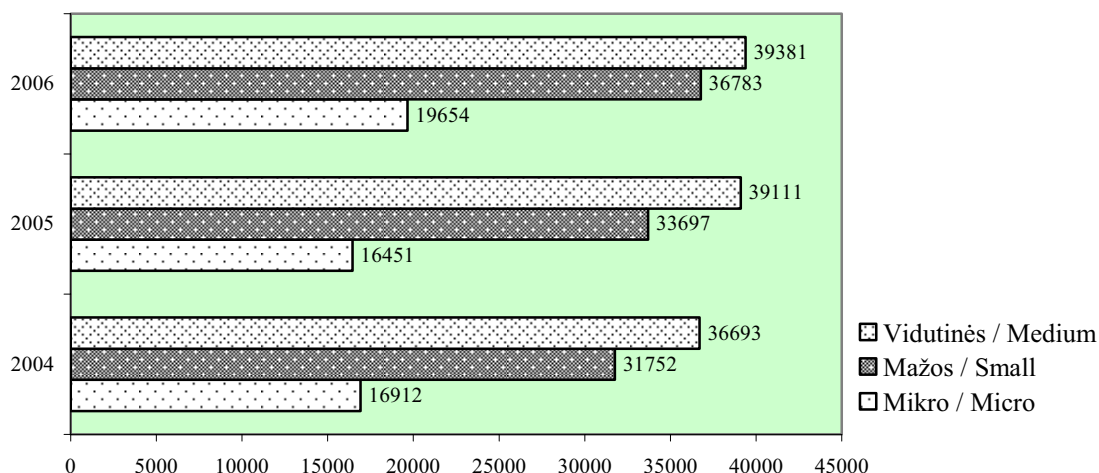
2006 metais, palyginti su 2003-iaisiais, didžiausias MVĮ skaičiaus padidėjimas pastebimas statybų ir paslaugų srityse (3.21 lentelė).

3.21 lentelė. Kaimo MVĮ skaičius pagal ekonominės veiklos rūšis 2003–2006 metais
Table 3.21. The number of rural SMEs by type of economic activity in 2003–2006

Ekonominės veiklos rūšys <i>Type of economic activity</i>	2003	2004	2005	2006	Pokytis / <i>Change</i> 2006, palyginti su <i>compared to</i> 2003, %
Žemės ūkis / <i>Agriculture</i>	735	542	521	628	-14,6
Miškininkystė / <i>Forestry</i>	643	431	406	437	-32,0
Žuvininkystė / <i>Fisheries</i>	59	50	43	49	-16,9
Pramonė / <i>Industry</i>	1941	1597	1629	1729	-10,9
Elektros, dujų ir vandens tiekimas <i>Supply of electricity, gas and water</i>	62	56	51	42	-32,3
Statyba / <i>Construction</i>	249	240	268	448	55,6
Prekyba / <i>Trade</i>	3921	2869	2956	3529	-10,0
Transportas / <i>Transport</i>	789	664	676	707	-10,4
Paštas ir nuotoliniai ryšiai <i>Post services and distant communications</i>	5	10	12	17	70,6
Finansinis tarpininkavimas <i>Financial intermediation</i>	54	6	8	34	-37,0
Paslaugos / <i>Services</i>	149	959	956	926	83,9
Viešasis valdymas <i>Public management</i>	1			2	50,0
Narystės organizacijų veikla <i>Membership organisations</i>	1	1		2	50,0
Viešbučiai / <i>Hotels</i>	18	23	21	25	28,0

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2006 metais kaimo MVĮ dirbo 95,8 tūkst. žmonių. Vidutiniškai 1-ai mikro įmonei teko 3, mažai – 21, vidutinei – 95 darbuotojai. Augant MVĮ kaime skaičiui, daugėja ir jose sukuriamų darbo vietų. 2006 metais, palyginti su 2003-iaisiais, darbuotojų skaičius mikro įmonėse išaugo 14 proc., mažose – 13,7 proc., vidutinėse – 6,8 proc. (3.36 pav.).

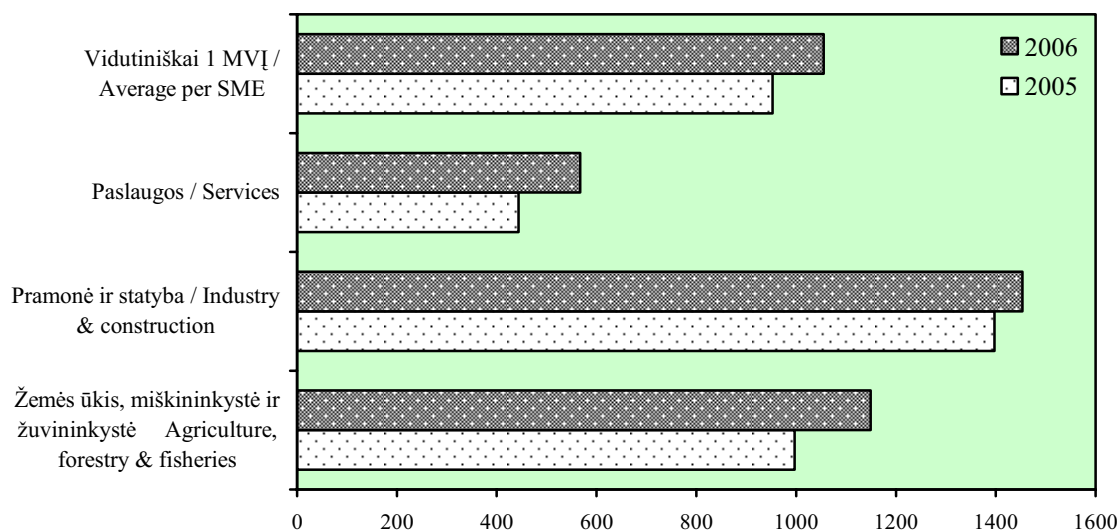

3.36 pav. Darbuotojų skaičius kaimo MVĮ 2006 metais

Fig. 3.36. The number of employees in rural SMEs in 2006

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2003–2006 metais kaimo MVĮ pajamos augo. Bendros pajamos, tenkančios 1-ai MVĮ kaime, per 3 metus išaugo 40,2 proc. (nuo 631,3 tūkst. Lt 2003 m. iki 952,4 tūkst. Lt 2006 m.), tačiau išliko 1,5 karto mažesnės nei miesto MVĮ. Mažiausias bendrąsias pajamas kaime gauna paslaugomis užsiimančios MVĮ (567,5 tūkst. Lt 1-ai įmonei), didesnes – žemės ūkio, medžioklės ir miškininkystės (1,15 mln. Lt), didžiausias – pramonės ir statybų MVĮ (1,45 mln. Lt) (3.37 pav.).

3.37 pav. Vidutinės metinės bendrosios pajamos, tenkančios 1 MVĮ 2005 ir 2006 metais, tūkst. Lt

Fig. 3.37. Average yearly gross income per 1 SME in 2005 and 2006, in thou. Litas

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Augant šalies gyventojų pajamoms ir atitinkamai – vartojimui, kaimo turizmo ir kitų alternatyvių veiklos sričių plėtros galimybės didėja. Tačiau verslo plėtra kaime išlieka priklausoma nuo valstybės investicijų į infrastruktūrą (kelius, telekomunikacijas).

6. Žuvininkystės sektoriaus apžvalga

6. An overview on fisheries

6.1. Jūrų žuvininkystė

6.1. Marine fisheries

Lietuva – viena iš nedaugelio šiaurinės Europos šalių, turinti stiprų ir gana didelį žvejybos tolimosiose jūrose laivyną. Pagrindiniai Lietuvos žvejų žūklės rajonai – Atlanto vandenynas ir Baltijos jūra. 2006 metais žuvų Atlanto vandenyne ir Baltijos jūroje buvo sugauta mažiau (3.22 lentelė).

3.22 lentelė. Atlanto vandenyne ir Baltijos jūroje sugauta žuvų (gyvuoju svoriu) 2002–2006 metais, t

Table 3.22. Fish catches (live weight) in the Atlantic Ocean and Baltic Sea in 2002–2006, in tons

Rodikliai / Indicators	2002	2003	2004	2005	2006
Atlanto vandenyne ir Baltijos jūroje, iš viso <i>Atlantic Ocean and Baltic Sea, total</i>	148073	155246	160237	138238	153119
Atlanto vandenyne, iš viso <i>Atlantic Ocean, total</i>	139482	145831	147612	124691	137294
iš jų: / of which:					
ančiuvių / <i>anchovy</i>	22390	26590	27548	21056	25791
jūrų ešerių / <i>red-fish</i>	21853	21631	7136	2359	3001
krevečių / <i>shrimp</i>	6707	5539	7057	5860	3082
sardinėlių / <i>sardinella</i>	22205	31332	35372	19328	24846
sardinių / <i>sardine</i>	15	920	8712
skumbrių / <i>mackerel</i>	13719	21846	15868	14962	6776
stauridžių / <i>jack/horse mackerels</i>	46282	32439	49312	55831	56258
kitų / <i>other</i>	6326	6454	5304	4375	8828
Baltijos jūroje, iš viso / <i>Baltic Sea, total</i>	8591	9415	12625	13547	15825
iš jų: / of which:					
menkių / <i>cod</i>	2964	2900	3382	2993	3301
strimelių / <i>Baltic herring</i>	1537	2109	1845	748	1172
bretlingių / <i>sprat</i>	2800	3032	6185	8635	10814
plekšnių / <i>flounder</i>	1081	1102	901	949	376
kitų / <i>other</i>	209	272	312	222	162

Šaltiniai: Lietuvos statistikos metraštis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2004; Žuvininkystės departamento prie ŽŪM duomenys.

Atlanto vandenyne daugiausiai sužvejojama stauridžių, ančiuvių ir sardinėlių, Baltijos jūroje – bertlingių.

Žvejyba Atlanto vandenyne. Per visą 2002–2006 metų laikotarpį Atlanto vandenyne sužvejota apie 90 proc. visų sugautų žuvų ir kitų jūrų gyvūnų. Tarp sugaunamų žuvų vyrauja stauridės, sardinėlės, ančiuviai, skumbrės, jūrų ešeriai, nuo 2005 metų vis daugiau sužvejojama sardinių.

Lietuvai įstojus į ES, žvejybos galimybės Šiaurės Atlanto žvejybos organizacijos reguliuojamame rajone smarkiai sumažėjo. Sugavimai sumažėjo nuo 17,8 tūkst. t 2003 metais iki 5,3 tūkst. t 2005-aisiais, o 2006 metais Šiaurės Atlanto žvejybos organizacijos regione buvo sužvejota tik apie 2,5 tūkst. t žuvų. Daugiausia – krevečių ir jūros ešerių.

2006 metais Mauritanijos žvejybos rajone sugauta apie 90,6 tūkst. t žuvų. Sugavimai šiame regione labai svyruoja priklausomai nuo tarpvalstybinių santykių. Pavyzdžiui, 2004 metais Mauritanijos vandenyse buvo sugauta beveik 119,0 tūkst. t pelaginių žuvų, o 2005 metais dėl žvejybos apribojimų – 78,3 tūkst. t.

Apribojus žvejybą Mauritanijos žvejybos rajone Lietuvos žvejybos įmonėms teko ieškoti kitų žvejybos plotų. Jie surasti gretimame Maroko žvejybos rajone. Čia sugavimai nuo 8,6 tūkst. t 2004 metais išaugo iki 36,6 tūkst. t 2005-aisiais. 2006 metais Maroke buvo sužvejota apie 25,1 tūkst. t žuvų. Žvejojamos skumbrės, stauridės ir ančiuviai.

Žvejyba Baltijos jūroje. 2006 metais Lietuvos žvejai Baltijos jūroje sugavo 15,8 tūkst. t žuvų, apie 17 proc. daugiau nei 2005-aisiais, kai buvo sugauta 13,5 tūkst. t (2004 m. – 12,6, 2003 m. – 9,4 tūkst. t).

2006 metais atviroje Baltijos jūroje sužvejota 15,4 tūkst. t įvairių rūšių žuvų, priekrantėje – tik 391 t. Pastarojoje buvo sugauta 5 proc. mažiau žuvų nei 2005 metais.

2006 metais sugauta 26 proc. daugiau bertlingių (apie 11 tūkst. t), tačiau jų kvota liko neišnaudota. Bertlingių Baltijos jūroje kasmet sugaunama vis daugiau. Tačiau šprotų paklausa nedidelė, be to, šalyje perdirbimo pajėgumai riboti, todėl Lietuvos žvejai didelę dalį šios rūšies žuvų iškrauna Danijoje.

Atviroje Baltijos jūroje pajamingiausia išlieka menkių žvejyba. Ji žvejų įmonėms užtikrina 75–77 proc. pajamų. 2006 metais menkių sugauta 10 proc. daugiau negu 2005-aisiais. Buvo išnaudota visa 3216 t menkių žvejybos kvota. Rytų Baltijos menkių išteklių biomasė labai sumažėjusi, tačiau pastaraisiais metais pastebimas jaunikių gausėjimas. Dėl pagerėjusios situacijos menkių žvejybos kvota 2006 metais buvo padidinta.

Laivynas. 2006 m. sausio 1 d. ES Žvejybos laivų rejestre buvo užregistruotas 271 Lietuvos žvejybos laivas, botas ar valtys (3.23 lentelė). Dauguma šių laivų (201 vnt.) yra valtys ir žvejybos botai, trumpesni nei 12 m, jie pritaikyti žvejoti, nenutolstant nuo kranto.

91 proc. žvejybos laivyno talpos (GT) ir 78 proc. variklių galios (kW) tenka 17 laivų, pritaikytų žvejoti tolimuosiuose vandenyse. Šie laivai yra ilgesni nei 40 m ir žvejoja Atlanto vandenyne. Atviroje Baltijos jūroje žvejojo 46 žvejybos laivai, kurių bendroji talpa – 5,4 tūkst. GT ir 10,2 tūkst. kW.

3.23 lentelė. Lietuvos jūrų žvejybos laivų techniniai duomenys 2006 m. sausio 1 d.
Table 3.23. Technical characteristics of the Lithuanian marine fishing vessels as of 1 January 2006

Laivyno segmentas <i>Segment of fleet</i>	Ilgis, m <i>Length, m</i>	Skaičius <i>Number</i>		Talpa <i>Capacity</i>		Variklio galingumas <i>Engine power</i>		Vidutinis amžius, metai <i>Average age, years</i>
		vnt. units	%	tūkst. BT <i>thou. GT</i>	%	tūkst. kW <i>thou. kW</i>	%	
Atlanto vandenyno <i>Atlantic ocean</i>	> 40	17	6,3	58,4	90,7	55,0	77,9	28
Atviros Baltijos jūros ir priekrantės / <i>Baltic Sea and coastal vessels</i>	24–<40	46	17,0	5,4	8,4	10,2	14,5	28
	12–<24	7	2,6	0,1	0,2	0,7	1,0	37
	< 12	201	74,2	0,4	0,7	4,7	6,7	22
Iš viso / Total		271	100,0	64,4	100,0	70,7	100,0	23

Šaltinis: Žuvininkystės departamento prie ŽŪM duomenys.

2006 metais vidutinis žvejybos laivų, užregistruotų Lietuvos žvejybos laivų rejestre, amžius buvo 23 metai. Ilgesnių kaip 12 m žvejybos laivų vidutinis amžius – 29 metai.

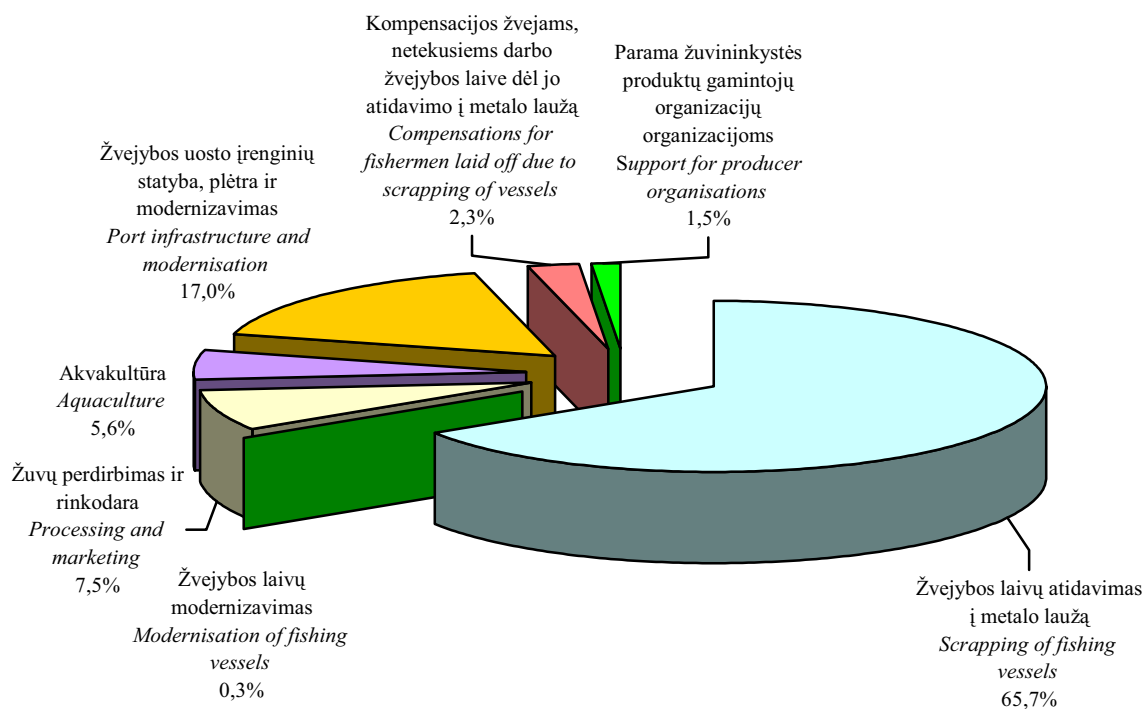
Infrastruktūra. 2004 metais buvo įsteigta UAB „Klaipėdos žuvininkystės produktų aukcionas“. Visos bendrovės akcijos priklauso valstybei. 2006 m. vasario 6 d. buvo pasirašyta sutartis tarp UAB „Klaipėdos žuvininkystės produktų aukcionas“ ir NMA dėl pirminio žuvininkystės produktų aukciono įrengimo. Šiam projektui įgyvendinti buvo skirta 5,6 mln. Lt parama.

2006 metais aukcionas dar neveikė. Baltijos jūros priekrantėje sugautos žuvis buvo iškraunamos 30 patvirtintų žuvų iškrovimo vietų, kuriose registruotiems supirkėjams taikomas pirmojo pardavimo deklarasavimas, tikrinamas žuvų šviežumas, renkama informacija apie žuvų kainas.

Struktūrinė parama. Lietuvai įstojus į ES, Lietuvos ūkio subjektai, tarp jų ir žuvininkystės, įgavo teisę naudotis struktūrine Bendrijos parama. BPD 2004–2006 metais iš ŽOFI buvo numatyta skirti 41,837 mln. Lt. Bendram finansavimui iš Lietuvos Respublikos biudžeto – dar 17,509 mln. Lt. Iš viso Lietuvos žuvininkystės sektoriui pagal BPD 2004–2006 metais numatyta 59,346 mln. Lt.

Remiama susijusi su žvejybos laivynu veikla (veiklos sritys: „Laivų žvejybinės veiklos nutraukimas visam laikui“ ir „Žvejybos laivų modernizavimas“), Vandens išteklių apsauga ir plėtra, žuvininkystė, žvejybos uosto įrengimai, žuvų perdirbimas, rinkodara ir žvejyba vidaus vandenyse (veiklos sritys: „Gyvųjų vandens išteklių apsauga ir plėtra“, „Akvakultūra“, „Žvejybos uosto įrenginių statyba, plėtra ir modernizavimas“, „Žuvų perdirbimas ir rinkodara“ bei „Žvejyba vidaus vandenyse“), kita veikla (susijusi su žuvininkyste) (veiklos sritys: „Kompensacijos žvejams, netekusiems darbo žvejybos laive dėl jo veiklos nutraukimo visam laikui“, „Kolektyviniai mažos apimties priekrantės žvejybos projektai“, „Parama gamintojų organizacijų kūrimui, veiklai ir kokybės gerinimo planų įgyvendinimui“ bei „Kompensacijos už laikiną žvejybinės veiklos nutraukimą“).

Remiantis BPD 2004–2006 metais įgyvendinimo ataskaitiniais duomenimis, iki 2006 metų pabaigos pagal minėtas priemones buvo pasirašytos 75 sutartys, kurių bendra paramos suma siekė 33,13 mln. Lt (t. y. daugiau nei pusė numatytos paramos sumos). Pagal minėtas sutartis jau buvo išmokėta 93 proc. paramos lėšų, t. y. 30,93 mln. Lt (3.38 pav.).

3.38 pav. Paramos žuvininkystei pagal veiklos sritis struktūra 2006 metų pabaigoje
Fig. 3.38. Structure of the support for fisheries by activity as of the end of 2006

Šaltinis: Prieiga per internetą: <www.nma.lt> [žiūrėta 2007 m. gegužės 8 d.].

Įvertinus visas pasirašytas sutartis, paaiškėjo, kad iš 33,13 mln. Lt paskirstytos paramos 86,5 proc., t. y. 28,67 mln. Lt, buvo skirta priemonėms, susijusioms su jūrų žvejojimu. Lėšos skirtos 1 tralerio modernizavimui, 20 laivų atidavimui į metalo laužą, aukciono statybai, 45 žvejams, netekusiems darbo dėl laivų žvejojimo veiklos nutraukimo visam laikui bei Lietuvos žuvininkystės produktų gamintojų asociacijos įkūrimui bei pripažinimui.

2006 metais buvo paskelbtas dar vienas paraiškų teikimas pagal priemonę „Laivų žvejojimo veiklos nutraukimas visam laikui“. Buvo pateikta 11 paraiškų žvejojimo laivus nurašyti į metalo laužą; jų vertinimas dar nesibaigė. Priėmus sprendimą patenkinti visas 2006 metais pateiktas paraiškas pagal veiklos sritį „Laivų žvejojimo veiklos nutraukimas visam laikui“ atviros Baltijos jūros žvejojimo laivų segmentas sumažėtų 1,156 tūkst. GT ir 1,783 tūkst. kW.

6.2. Vidaus vandenų žuvininkystė

6.2. *Inland fisheries*

Lietuvos vidaus vandenų bendras plotas – 2,6 tūkst. kv. km, t. y. 4 proc. šalies teritorijos. Šalyje yra 2827 ežerai (87,4 tūkst. ha), 1589 tvenkiniai (24,4 tūkst. ha), beveik 30 tūkst. upių, upelių, upokšnių ir kanalų, iš jų 733 upės, ilgesnės negu 10 km (32,6 tūkst. ha). Lietuvos Respublikos jūros aplinkos apsaugos įstatyme Kuršių marios priskirtos vidaus vandenų kategorijai.

2006 metais vidaus vandenyse buvo sugauta 3654 t žuvų – 5,9 proc. daugiau nei 2002-aisiais. Daugiau kaip pusė (61 proc.) visų vidaus vandenų žuvų išauginama akvakultūros tvenkiniuose. Natūraliuose vidaus vandenyse 2006 metais buvo sugauta 1429 t žuvų, daugiausia Kuršių (77,5 proc.) ir Kauno mariose (9,3 proc.), upėse – 11 proc. Kiti vidaus vandens telkiniai, ypač ežerai, svarbesni mėgėjiškai žūklei.

Natūralių vandens telkinių žuvininkystė. Didžiausio natūralaus vandens telkinio – Kuršių marių – plotas – 1584 kv. km (158,4 tūkst. ha). Lietuva naudojami jų šiaurine 413 kv. km (41,3 tūkst. ha) akvatorijos dalimi (26 proc. bendrojo marių ploto). Kauno vandens talpykla (Kauno marios) – antrasis pagal dydį šalies vidaus vandens telkinys, jo plotas – 6350 ha. Žuvininkystei mažiau reikšmingos Elektrėnų (1290 ha) ir Antalieptės (1570 ha) vandens talpyklos.

Pastačius Kruonio hidroakumuliacinę elektrinę, sudarytas dirbtinis aukštutinis 306 ha dydžio baseinas, į kurį iš Kauno marių vanduo keliamas siurbliais. Baseinas yra 100 m aukščiau Kauno marių vandens lygio. Jame gyvena apie 30 žuvų rūšių, vyrauja kuojos, karšiai, plakiai, ešeriai, sterka. Verslinės žvejybos metų limitas – 7–11 t.

3.24 lentelė. Vidaus vandens telkiniuose sugautos verslinės žuvys 2002–2006 metais, t
Table 3.24. Commercial fish catches in inland waters in 2002–2006, in tons

Sugavimo vieta / <i>Place of catch</i>	2002	2003	2004	2005	2006
Vidaus vandens telkiniai / <i>Inland waters:</i>	3452	3977	4281	3559	3654
Kuršių marios / <i>Curonian Lagoon</i>	1311	1283	1237	1167	1107
Kauno marios / <i>Kaunas reservoir</i>	142	137	230	150	133
ežerai / <i>lakes</i>	50	51	31	30	27
upės / <i>rivers</i>	197	157	75	182	157
polderiai / <i>polders</i>	2	1	19	8	5
verslo tvenkiniai / <i>commercial ponds</i>	1750	2348	2689	2014	2225

Šaltiniai: Aplinkos ministerijos ir ŽŪM duomenys;
 Lietuvos žemės ūkis 2004. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2005.

Didžiausią reikšmę verslinei žvejybai turi Kuršių, Kauno marios, Nemuno žemupy. Daugelis upių yra svarbios žuvų migracijai, praeivių ir sėslių žuvų reprodukcijai, rekreacinei žuvininkystei. Ežeruose sugaunama nedaug žuvų (27–60 t), vyrauja rinkoje mažiau paklausios žuvys.

Kuršių marių baseino verslinės žuvys sąlyginai skirstomos į tris ekologines grupes: praeives, pusiau praeives ir vietines „sėsliąsias“. Pirmajai grupei priklauso lašišos, jūriniai sykai, žiobriai, unguriai. Pusiau praeivės – vėgėlės ir sterkai – labiau susitelkia Nemuno deltos atšakose ir prie intakų žiočių neršto metu. Trečiajai – gausiausiai ekologiškai grupei – priklauso lydekos, lynai, karosai. Šios žuvys nuolat gyvena Kuršių marių akvatorijoje, marių įlankose.

Nemuno žiotys ir deltos atšakos yra pagrindinės daugelio vertingų žuvų nerštavietės, svarbios viso Nemuno baseino, ypač Kuršių marių, žuvų išteklių reprodukcijai.

Kuršių marių ichtiofauna įvairi. Svarbiausios yra kuojos, karšiai, sterkai, ešeriai, žiobriai, plakiai, stintos, unguriai, lydekos, vėgėlės. Vertingų žuvų išteklių Kuršių mariose yra palyginti stabilūs. Metinė verslinė produkcija pastarųjų penkerių metų laikotarpiu sudarė 1100–1300 t (27–30,5 kg/ha).

Kauno mariose daugiausia sugaunama kuoju, karšių, plakių, sterku, ešerių, karosų, Nemuno žemupyje – stintų. 2002–2006 metais (Nemuno žemupyje) buvo sugaunama po 130–161 t minėtų žuvų. Be to, upėse sugaunama ungurių, karšių, ešerių, ežeruose – kuoju, ungurių, ešerių, lydekų, sterku ir kt. (3.25 lentelė).

**3.25 lentelė. Natūraliuose vidaus vandenyse sugautos verslinės žuvys
2002 ir 2006 metais*, t**

Table 3.25. Commercial fish catches in natural inland water bodies in 2002 and 2006*, in tons

Žuvis Fish species	Metai Year	Vandens telkiniai / Water bodies					Iš viso Total
		Kuršių marios Curonian Lagoon	Kauno marios Kaunas water reservoir	ežerai lakes	upės rivers	polderiai polders	
Kuojos Roach	2002	516,7	91,1	14,3	45,0	0,3	667,4
	2006	390,0	79,3	5,5	6,7	0,6	482,1
Karšiai Bream	2002	422,9	17,5	7,9	6,2	0,9	455,4
	2006	343,9	13,0	3,5	2,1	2,4	364,9
Sterkai Pikeperch	2002	106,6	4,8	0,4	0,7	0,1	112,6
	2006	92,0	7,9	2,4	0,4	0,0	102,7
Stintos Smelt	2002	51,8	–	–	134,4	–	186,2
	2006	37,6	–	–	131,4	–	169,0
Žiobriai Vimba	2002	59,3	0,0	–	0,2	–	59,5
	2006	81,8	0,0	–	0,0	–	81,8
Ešeriai Perch	2002	45,8	7,6	4,9	4,9	0,0	63,2
	2006	56,3	10,0	4,6	3,6	0,0	74,5
Karasai Goldfish	2002	14,7	2,6	1,0	0,3	0,2	18,8
	2006	14,3	5,3	0,4	0,0	0,3	20,3
Lydekos Pike	2002	8,3	0,5	3,7	0,3	0,3	13,1
	2006	13,2	1,1	1,8	0,0	0,5	16,6
Karpiai Carp	2002	0,0	0,4	1,1	–	–	1,5
	2006	0,1	0,4	0,5	0,0	0,0	1,0
Unguriai Eel	2002	10,4	–	0,9	1,6	–	12,9
	2006	10,9	–	2,6	2,2	–	15,7
Iš viso Total	2002	1313,0	141,7	50,3	196,8	1,9	1703,7
	2006	1106,6	132,6	27,3	157,4	4,7	1428,6

* 77–89 proc. vidaus vandenyse sugautų žuvų / Presented catches cover 77–89 per cent of the total inland catches.

Vidaus vandenyse žvejoja apie 200 žvejybos laivų ir valčių, daugiausia – Kuršių mariose (apie 150). Jose pagal nustatytas kvotas 2006 metais žvejojo 72, Kauno mariose – 8 žvejybos įmonės. Be to, 2006 metais žvejojo ir KB „Kauno marių žuvys“, jungianti 6 žvejybos įmones. Ežeruose ir vandens talpyklose 2006 metais žvejojo 20, polderiuose – 8 įmonės. Be to, kelios dešimtys įmonių pagal kvotas upėse žvejojo nėges, ungurius.

Valstybinės reikšmės upės yra išnuomos. Žuvų įvairovė ir gausa priklauso nuo upių dydžio, biotopinės struktūros, ekologinių veiksnių. Įvairių dydžių upių žuvų bendrijų biomasė svyruoja nuo 2 iki 250 kg/ha. Populiariausia verslinė Nemuno žemupyje yra migruojančių stintų žvejyba. Tam leidžiama naudoti 112 traukiamųjų tinklų, jas žvejoja 22–23 įmonės.

Upėse ir ežeruose vis labiau griežtinama verslinės žvejybos tvarka: ribojami žuvų sugavimai, didinamas leidžiamų naudoti tinklų akių dydis, apribojamas žvejybos periodas. Pagal žvejybos kvotų skyrimo taisykles mažesniuose kaip 500 ha vandens telkiniuose (išskyrus upes) žvejybos kvota skiriama tik vienam naudotojui.

Natūraliuose vidaus vandenyse žuvų išteklių apsauga, sugaunamų žuvų kontrolė, žvejų mėgėjų sugautų žuvų apskaita turėtų būti efektyvesnė. Būtina optimizuoti žvejybos įmonių ir individualių žvejų skaičių, tvarkyti Kuršių marių žuvų iškrovimo vietas, prieplaukas.

Lietuva turtinga ežerų, upių, įvairaus dydžio ir gylio vandens talpyklų, todėl yra sąlygos mėgėjiškai žvejybai. Daugelį metų vidaus vandens žuvininkystėje prioritetas buvo teikiamas verslinei žvejybai ir akvakultūrai. 2004 metais priimtas Lietuvos Respublikos mėgėjiškos žūklės įstatymas. Daugiausia mėgėjai sugauna lydekų, kuoju, ešerių, karšių, karosų, raudžių, karpų, lynų, plakių, vėgėlių, aukšlių ir kt. žuvų. Perspektyvus mėgėjiškos žūklės objektas – vėžiai. Specialistai prognozuoja, kad vėžiai paplis daugumoje Lietuvos vandens.

Žuvivaisa. Šalyje skiriamas dėmesys žuvų ištekliams atkurti. Kasmet migracijos takų priežiūrai, nenuomojamų vandens telkinių įveisimui ir kitoms priemonėms valstybė skiria 7–9 mln. Lt. Žuvų išteklių atkūrimo, migracijos takų priežiūros darbus vykdo Lietuvos valstybinis žuvivaisos ir žuvininkystės tyrimų centras (LVŽŽTC), biudžetinė įstaiga „Laukystos žuvų veislynas“, žuvininkystės bendrovės ir individualūs (fiziniai asmenys) vandens telkinių nuomininkai. Apie 82 proc. žuvų įveisimui išleidžia LVŽŽTC ir Laukystos žuvų veislynas. LVŽŽTC veisia ir introdukuoja į vidaus vandenį lašišų, šlakių, sykų, ungurių, lydekų, sterkų jauniklius bei vėžius, vykdo selekcijos, mokslinius ir eksperimentinius darbus.

Siekiant dar labiau praturtinti vidaus vandens telkinius, reikėtų didinti privataus sektoriaus, visų pirma vandens telkinių nuomininkų, indėlį į žuvivaisą, pritraukiant daugiau privačių lėšų.

Verslinė tvenkinių žuvininkystė. Tvenkinių žuvininkystė – ūkio šaka, turinti ekonominės, socialinės ir rekreacinės reikšmės, padedanti plėsti žuvų asortimentą, įdarbinti kaimo žmones. Tvenkiniuose žuvis augina 18 akvakultūros bendrovių ir apie 50 ūkininkų.

Akvakultūros tvenkinių projektinis plotas – 10,5 tūkst. ha, projektinis pajėgumas – 5,0 tūkst. t prekinį žuvų per metus. Deja, dėl ribotos produkcijos paklausos rinkoje išnaudojama mažiau kaip pusė pajėgumų. 2006 metais akvakultūros tvenkinių žuvininkystėje dirbo 340 darbuotojų. Vyrauja mikro ir mažos įmonės, kuriose dirba mažiau nei 49 žmonės.

Tvenkinių žuvų metinė vertė (faktinėmis pardavimo kainomis) nuo 7,5 mln. Lt (2002 m.) padidėjo iki 17 mln. Lt (2006 m.). Apie 94–97 proc. tvenkinių produkcijos sudaro karpiai. Tačiau akvakultūros bendrovėse žuvų asortimentas plečiamas. Auginami upėtakiai, eršketai, šamai, lydekos, karosai, peledės, lynai, augalėdės žuvys. Daugiausia žuvų parduodama šalies vidaus rinkoje. Dalis jų eksportuojama. 2002 metais buvo išvežta 604,7 t, 2006-aisiais – 413,7 t prekinų gyvų karpių.

Lietuvoje sukaupta vertingų verslinių laišinių šeimos žuvų – vaivorykštinių upėtakių auginimo patirtis. LVŽŽTC Žeimenos filiale ir kituose objektuose auginami upėtakiai. Zarasų rajone AB „Vasaknos“ pastatytas modernus upėtakių ir erškėtinių žuvų veisimo cechas ir auginimo baseinai.

Valstybė nereguliuo ir nerėmė tvenkinių žuvininkystės produkcijos kainų, todėl rinkoje jos formavosi priklausomai nuo pasiūlos ir paklausos. 2002–2006 metais realizacinė prekinų žuvų kaina svyravo nuo 4,8 iki 7,5 tūkst. Lt/t, o vidutinė savikaina – nuo 3,7 iki 5,3 tūkst. Lt/t. Tvenkinių žuvininkystės produkcijos savikainai įtakos turėjo materialinių išteklių kainos, įžuvinimo, darbo užmokesčio išlaidos. Pašarai sudarė vidutiniškai 32–35 proc., įžuvinimo medžiaga – 16–28 proc., darbo užmokestis – 13–14 proc. sąnaudų. Tvenkinių žuvų prekinės produkcijos vertė (faktinėmis pardavimo kainomis) 2005 metais buvo 13,4 mln. Lt, 2006-aisiais – 17 mln. Lt.

3.26 lentelė. Akvakultūros bendrovių žuvų pardavimo apimtys ir kainos 2002–2006 metais

Table 3.26. Quantities and prices of fish sold by pond farms in 2002–2006

Rodikliai / Indicators	2002	2003	2004	2005	2006
Parduota žuvų, t / Fish sold, t	1750	2348	2689	1998	2225
vidaus rinkoje / domestic market	1145	1245	1818	1715	1811
eksportuota / exports	605	1103	871	283	414
Gyvų karpių vidutinė realizacinė kaina, Lt/t Average sale prices of live carp, Lt/t	5028	4835	5036	6685	7493
Gyvų karpių vidutinė mažmeninė kaina, Lt/kg Average retail price of live carp, Lt/kg	8,10	7,01	6,35	8,75	10,28

Šaltiniai: Lietuvos statistikos metraštis 2005. – V.: Statistikos departamentas prie LRV, 2006;
Žuvininkystės departamento prie ŽŪM duomenys;
Žuvininkystės įmonių ataskaitos.

Didėjant darbo užmokesčiui, brangstant materialiniams ištekliams, vidutinė karpių savikaina padidėjo iki 5300 Lt/t. Užsienio rinkose (Lenkijoje) buvo parduota mažiau gyvų karpių. Bendrojoje ES rinkoje žuvininkystės įmonių veikla tampa sudėtingesnė, didėja konkurencija. Siekiant išsilaikyti rinkoje, būtina stiprinti tvenkinių potencialą, investuojant nuosavas ir paramos lėšas.

Valstybės parama. Valstybė teikia paramą vidaus vandenų ūkio subjektams. 2006 metais akvakultūrai remti buvo skirta 2,3 mln. Lt, teikiama parama už žuvų ligų profilaktiką ir ekologiškų žuvininkystės produktų gamybą.

3.27 lentelė. Nacionalinio biudžeto parama akvakultūrai 2003–2006 metais, tūkst. Lt
Table 3.27 . Support from national budget for aquaculture in 2003–2006, in thou. Litas

Paramos kryptis / <i>Kind of support</i>	2003	2004	2005	2006
Žuvų ligų profilaktikos programos vykdymas <i>Fish diseases preventive programme</i>	887	797	1166	1231
Ekologiškos prekinės žuvininkystės produkcijos išauginimas / <i>Production of organic fish</i>	297	740	923	1071
Iš viso / <i>Total</i>	1184	1537	2089	2302

Šaltinis: Žuvininkystės departamento prie ŽŪM duomenys.

ES teisės aktai leidžia Lietuvos akvakultūros įmonėms iki 2010 metų teikti paramą žuvų ligų profilaktikos programos vykdymui bei už sertifikuotos ir įveistos ekologiškos produkcijos gamybą.

Šalies vidaus vandenyse plečiasi ekologinė žuvininkystė. 2003 metais buvo sertifikuoti žuvų auginimo plotai 10 tvenkinių žuvininkystės bendrovių, 2006 metais – 14. Sertifikuoti tvenkinių žuvininkystės plotai 2003 metais sudarė 2849 ha, 2004 metais – 3825 ha, 2005 metais – 4728 ha ir 2006-aisiais – 5169 ha. 2003 metais sertifikuotų tvenkinių prekinė produkcija sudarė 19,5 proc. (457 t), 2004-aisiais – 22,6 proc. (607 t), 2005-aisiais – 32 proc. (647 t), 2006-aisiais – 39 proc. (868 t) visų tvenkinių žuvų produkcijos. Už ekologiškų žuvininkystės produktų gamybą 2003 metais skirta 297 tūkst. Lt, 2004-aisiais – 740 tūkst. Lt, 2005-aisiais – 923 tūkst. Lt, 2006-aisiais – 1071 tūkst. Lt paramos.

REZIUOMĖ

Žemės ir maisto ūkio sektorius atlieka svarbią ekonominę, socialinę ir aplinkosauginę funkciją. Daugiau kaip pusė šalies teritorijos – žemės ūkio paskirties žemė. Kaime gyvena 33,1 proc. Lietuvos gyventojų. 2006 metais žemės ūkio ir maisto pramonės dalis sudarė 9,1 proc. bendrosios pridėtinės vertės, 14,4 proc. eksporto. Žemės ūkyje dirbo apie 11,5 proc., maisto, gėrimų ir tabako pramonėje – 4,5 proc. visų šalies darbuotojų.

Lietuva, būdama ES narė, turi galimybę realiai pasinaudoti narystės pranašumais. Atsivėrusi bendroji rinka ir eksporto rėmimas sudaro prielaidas sparčiam eksporto augimui, o suaktyvėjusi prekyba ir padidėjusi finansinė parama – ūkio subjektų pajamų didėjimui.

2006 metais užsienio prekybos apyvarta, palyginti su 2005 metais, padidėjo 31 proc. ir pirmą kartą viršijo 10 mlrd. Lt. Lietuviškų žemės ūkio ir maisto prekių eksportas per 2006 metus išaugo 29 proc. ir sudarė 5,4 mlrd. Lt, importas – atitinkamai 33 proc. ir 4,9 mlrd. Lt. Teigiamas užsienio prekybos balansas viršijo pusę milijardo. Didžiausią eksporto dalį sudarė pieno produktai. Pagrindinės užsienio prekybos partnerės – Vokietija, Latvija, Lenkija, kitos ES valstybės ir Rusija.

2006 metai buvo itin nepalankūs žemės ūkiui. Stichinės nelaimės – šalnos, vasaros sausra ir liūtytys sunaikino didelę dalį derliaus. 2006 metais, palyginti su 2005-aisiais, grūdų derlius sumažėjo 34 proc., bulvių – 49, lauko daržovių – 46, rapsų – 16, cukrinių runkelių – 10 proc. Labai sumažėjus augalininkystės produkcijos gamybos apimtims, gerokai išaugo jos supirkimo kainos. 2006 metais augalininkystės produkcijos bendroji vertė tesudarė 90 proc. 2005-ųjų produkcijos vertės. Tuo tarpu gyvulininkystės produkcijos bendroji vertė padidėjo 17 proc. dėl išaugusių gamybos apimčių ir padidėjusių pieno bei galvijų supirkimo kainų ir sudarė 56 proc. bendrosios žemės ūkio produkcijos (2005 m. – 49,2 proc.).

Gerų rezultatų pasiekta žemės ūkio produkcijos ir maisto produktų kokybės tobulinimo srityje. Lietuvos maisto pramonės įmonės, pasinaudojusios SAPARD ir BPD struktūrine parama, pertvarkė gamybą pagal ES standartus. Todėl 2006 metais didžioji dalis mėsos, pieno, žuvų perdirbimo ir kitų maisto pramonės įmonių turėjo teisę tiekti maisto produktus bendrajai ES rinkai.

2006 metais Lietuvoje buvo 94,2 tūkst. įregistruotų ūkininkų ūkių, šalyje veikė 558 ŽŪB ir kitos žemės ūkio įmonės. Iš viso buvo deklaruota daugiau kaip 335 tūkst. valdų. Pagal visų žemės ūkio subjektų 2006 metais deklaruotus ŽŪN ir pasėlių plotus vidutinis ūkio dydis šalyje buvo 12,4 ha, 7,8 proc. didesnis nei 2005-aisiais.

Didelė smulkių pusiau natūrinių ūkių dalis – viena didžiausių kliūčių, siekiant žemės ūkio gamybos konkurencingumo. Kita problema – garbus ūkininkų amžius: daugiau kaip pusė ūkininkų – vyresni nei 55 metų, tik 16 proc. – iki 40 metų. Parama pagal ES remiamą priemonę „Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“, jaunųjų ūkininkų rėmimas ir kitos struktūrinės priemonės teikia vilčių pozityvioms permainoms.

Daugeliui ūkininkų ir kitų kaimo verslininkų dar trūksta žinių ir praktinių įgūdžių vadybos, naujų gamybos technologijų įgyvendinimo, aplinkosaugos standartų, geros ūkininkavimo praktikos srityse. Viešasis finansavimas suteikė dideles galimybes kelti kaimo žmonių kvalifikaciją. 2006 metais veikė 44 akredituotos konsultavimo institucijos, teikiančios konsultavimo paslaugas žemdirbiams ir kitiems kaimo gyventojams. Be to, mokymo paslaugas kaimo gyventojams teikė 54 mokymo institucijos. Žmogiškųjų išteklių ugdymas – vienas žemės ir maisto ūkio plėtros prioritetų.

SUMMARY

Agriculture in Lithuania performs a significant economic, social and environmental function. More than a half of the total land resources are suitable for agricultural activities. The rural population makes up 33.1% of the total country's population. In 2006, the share of agricultural and food sector accounted for 9.1% in the total value added and amounted to 14.4% in total exports. About 11.5% of the population were engaged in agriculture and 4.5% in manufacture of food, beverages and tobacco products.

Lithuania as EU member country has the possibility to take advantages of the membership. An open single market and export subsidies make preconditions for a rapid growth of exports, while more active market and larger financial support increase income of economic entities.

In 2006 compared to 2005 the turnover of foreign trade increased by 31% and for the first time exceeded 10 bill. Lt. Over 2006, the exports of Lithuanian agricultural and food products went up by 29% and made up 5.4 bill. Lt; the imports increased by 33% and came to 4.9 bill. Lt. The positive foreign trade balance exceeded a half billion Litas. Dairy products made up the largest share in the structure of total exports of agricultural products. Germany, Latvia, Poland and other EU countries as well as Russia were the major partners of Lithuania's foreign trade.

The year 2006 was unfavourable for agriculture. Such natural disasters as early frosts, drought in summer and heavy rains resulted in lower harvest. In 2006 compared to 2005 the harvest of cereals declined by 34%, potatoes by 49%, field vegetables by 46%, rapeseed by 16%, sugar beet by 10%. The significantly lower output of plant production caused a considerable increase of purchase prices. The value of gross agricultural output of plant production made up only 90% of the 2005 level. The value of gross animal production went up by 17% due to increased production scope and higher purchase prices of milk and cattle and accounted for 56% of the gross agricultural output (in 2005 – 49.2%).

Good results are reached in the field of quality of agricultural and food products. The structural support under SAPARD and SPD helped the enterprises of the Lithuanian food industry to reorganise production according to EU standards. As a result, in 2006 the majority of meat, dairy, fish processing and other enterprises of the food industry had licences to supply products into the single EU market.

In 2006, there were 94.2 thousands of family farms in the Register and operated 558 agricultural companies and enterprises. More than 335 thousand of holdings were declared with the average size 12.4 ha, i.e. by 7.8% larger than in 2005.

A considerable share of small semi-substance farms is one of the main obstacles impeding competitiveness in agricultural production. The other problem is the age of farmers: more than half of farmers are older than 55 years and only 16% are under 40. The aid under the measure Early Retirement, support of young farmers and other structural measures promise positive changes.

Many farmers and other rural businessmen lack knowledge and practical experience in management, implementation of new production technologies, agri-environmental standards, good farming practice. Public finances enabled the rural population to improve qualification. In 2006 44 accredited advisory institutions provided consultations for farmers and other rural residents as well as 54 training institutions organised training. Training of human resources is a priority of the development of agriculture and food sector.

SANTRUMPOS / ABBREVIATIONS

AB – akcinė bendrovė
BPD (angl. *SPD*) – Bendrasis programavimo dokumentas
BT (angl. *GT*) – bruto tona
BVP – bendrasis vidaus produktas
BŽŪP – bendroji žemės ūkio politika
EDV (angl. *ESU*) – europinis dydžio vienetas
ES (angl. *EU*) – Europos Sąjunga
EŽŪOGF – Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas
ES-10 – šalys, į ES įstojusios 2004 m. gegužės 1 d.
ES-15 – senbuvės ES šalys
ES-25 – visos ES šalys narės 2006 m.
IĮ – individualioji įmonė
JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos
KB – kooperatinė bendrovė
KN – kombinuotoji nomenklatūra
KPP – Kaimo plėtros planas
LAEI – Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas
LRV – Lietuvos Respublikos Vyriausybė
LVŽŽTC – Lietuvos valstybinis žuviniais ir žuvininkystės tyrimų centras
LŽŪMPRRA – Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų rinkos reguliavimo agentūra
MVĮ – mažos ir vidutinės įmonės
NMA – Nacionalinė mokėjimo agentūra
NVS – Nepriklausomų valstybių sandrauga
PPO – Pasaulinė prekybos organizacija
PVM – pridėtinės vertės mokestis
SAPARD – Specialioji žemės ūkio ir kaimo plėtros programa
SD (angl. *AWU*) – sąlyginis darbuotojas
SVV – smulkus ir vidutinis verslas
UAB – uždaroji akcinė bendrovė
ŪADT (angl. *FADN*) – Ūkių apskaitos duomenų tinklas
ŽOFI – Žuvininkystės orientavimo finansinis instrumentas
ŽŪB – žemės ūkio bendrovė
ŽŪIKVC – Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras
ŽŪK – žemės ūkio kooperatyvas
ŽŪKB – žemės ūkio kooperatinė bendrovė
ŽŪM – Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija
ŽŪMPRIS – Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema
ŽŪN (angl. *UAA*) – žemės ūkio naudmenos
ŽŪPGF (angl. *RCGF*) – Žemės ūkio paskolų garantijų fondas

Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2006. Autorių kolektyvas: R. Melnikienė – vadovė...
[et. al.]. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2007. – 216 p.: iliustr., lent.,
reziumė (angl.).

ISSN 1822-5101

Pateikta Lietuvos žemės ir maisto ūkio praėjusių metų analitinė apžvalga.
Leidinyi skirtas valdymo ir savivaldos, mokslo ir mokymo institucijų atstovams,
visiems, kas domisi žemės ūkio ir kaimo reikalais.

UDK 338.43(474.5)
Li 334

Atsakingas už leidinį V. Skulskis
Redaktorė ir korektorė V. Šilaikienė
Maketavo ir vertė į anglų kalbą V. Girgždienė
Viršelio dizainas: dizaino studija DABA

2007 07 20 12,5 sp. l. Užsakymo Nr.
Leido Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas
V. Kudirkos g. 18, LT-03105 Vilnius
Spausdino UAB „Pozicija“